C. STERE

ÎN PREAJMA REVOLUŢIEI

BIBLIOTECA
- MUNICIPIULUI -
BUCUREŞTI

ROMAN

***

Editura „ADEVERUL", S. A.
Str. Const. Mille, 5—9

www.digibuc.ro

Toate drepturile rezervate, incluziv traducerea.

www.digibuc.ro

★ ★

COPILĂRIA ȘI ADOLESCENȚA

LUI

VANIA RĂUTU

www.digibuc.ro

PARTEA I

ZORILE

www.digibuc.ro

CAP. I.

IN NEBULOASA.

Când în sânul nebuloaselor se formează un sistem solar, cu mult înainte de precizarea definitivă a formelor şi a orbitelor, structura lui e hotărâtă de forţele care l-au pus în mişcare şi de condiţiunile în care acestea se desfăşoară.

Nu se petrece altfel nici cu formarea unui suflet omenesc.

Inainte ca Vania să fi ajuns la conştiinţa de sine, înainte ca individualitatea lui morală să se fi fost desprins din mediul ambiant, armătura lui psihică fusese făurită sub presiunea, în primul rând a situaţiei lui în sânul familiei şi apoi sub tensiunea luptelor care au colorat toată viaţa socială în Năpădeni, — lupte isvorâte din aplicarea reformei agrare.

Pacea şi liniştea, după turburările primilor ani, domneau, în adevăr, acum în căsnicia Răuteştilor.

Insă Iorgu Răutu, cu vârsta, cădea tot mai

www.digibuc.ro

mult sub autoritatea tinerei sale soții, care știuse, cu încetul, să-și asigure directiva reală a victii de familie și o situație preponderentă în căsnicie, fără să jignească amorul propriu al lui Egor Stepanovici, care a rămas ferm convins că în casa lui „cântă cucoșul".

Pe acest temeiu s'a stabilit un echilibru care satisfăcea instinctul de dominație, din zi în zi tot mai pronunțat, al Smaragdei Theodorovna, și tot odată dădea liniște lui Iorgu Răutu, foarte fericit că putea uita vijelia începuturilor, — rămasă de altfel pentru el neînțeleasă, chiar în măsura în care fusese observată.

„Raportul real de forțe" în căsnicia Răuteștilor ar putea fi caracterizat chiar prin chipul în care Iorgu Răutu primea legenda, anume creată pentru uzul familiei, asupra îmblânzirii „varvarului" din Năpădeni de către porumbița venită din Săuătoasa.

Smaragda Theodorovna se complăcea să descrie, chiar în prezența copiilor, destrăbălarea și dezordinea pe care dânsa le-ar fi fost găsit în vizuina din Năpădeni, violențele de limbaj și execuțiunile feroce pe care „varvarul" le aplica argaților din curte și muncitorilor „boerescului"; — nu erau uitate nici siluetele suggestive ale personalului feminin al curții.

Tabloul acesta sumbru era menit să scoată

www.digibuc.ro

în relief inteligența, tactul și tenacitatea cu care fecioara răpită raiului din Sănătoasa știuse să aducă peste tot rânduiala și autoritatea morală în bârlogul acesta, transformând și pe fiorosul „varvar" de odinioară în blândul și supusul uriaș care se afla de față.

Iorgu Răutu, de obicei, asculta povestirea cu viu interes, ca și cum ar fi fost vorba despre altcineva și, privind cu admirație pe îmblânzitoarea sa, din când în când intercala câte o exclamație de confirmare, aruncându-și semnificativ capul în sus:

„Ehei! Am fost varvar! Am fost zmău, am fost leu!"

Se părea că el credea în legenda îmblânzirii și mai mult chiar decât autoarea ei.

Extensiunea marilor reforme asupra Basarabiei a întărit încă această hegemonie conjugală.

Improprietărirea țăranilor pe moșiile lui Răutu îi reducea întinderea proprietăților la o treime.

Cinci mii de fălci nu însemnau încă o ruină, dar se cerea acomodarea gospodăriei la noile condițiuni.

Apoi, răzeșii din Năpădeni, rămași în afară de dispozițiunile legii, și-au reînviat vechile revendicări. Țăranii clăcași care urmau să fie emancipați de „boieresc" și-au ridicat pre-

www.digibuc.ro

tenţiunile asupra terenurilor celor mai fertile şi mai bine situate.

Peste tot se simţea o nelinişte mare, o încordare, o luptă surdă.

Mare rol în aplicarea reformelor juca, — în calitate de mijlocitor legal între proprietari şi ţărani, — Ivan Nicolaevici Telega, ales „mirovoi".

Iorgu Răutu, cu desăvârşire dezarmat în faţa arcanelor legale, găsea mare sprijin în judecata solidă şi mintea limpede a Smaragdei Theodorovna, — care în apărarea intereselor familiei ştia să ţină piept lui Ivan Nicolaevici Telega, şi altor organe ale autorităţii.

Ivan Nicolaevici, care în faţa Smaragdei Theodorovna cu mirare îşi aducea aminte de incidentul dela balul mascat din Odessa, se arăta întotdeauna impresionat de energia şi inteligenţa ei.

Iorgu Răutu apreciind concursul pe care îl dădea astfel Smaragda Theodorovna, accepta fără împotrivire autoritatea ei şi în raporturile de familie, — şi mai cu seamă în ce priveşte educaţia copiilor, — ceeace a avut o înrâurire hotărâtoare asupra închegării sufleteşti a lui Vania.

In anii care au precedat naşterea Maşei, Tosia concentra asupra sa toată dragostea de

www.digibuc.ro

mamă a Smaragdei Theodorovna. Numai el putea în oarecare măsură umple golul lăsat în inima ei după moartea Soniei.

Un copil calin, la vârsta de cinci ani foarte desvoltat fiziceşte şi de o inteligenţă precoce, Tosia aducea multă bucurie şi mângâerc Smaragdei Theodorovna.

Costea, deşi primit cu resemnare, nu a adus în această privinţă o mare schimbare. Iar faţă de Vania, Smaragda tot nu reuşia să-şi gonească din suflet sentimentul de răceală. — Simpla lui vedere îi reînvia amintirea vremurilor de ispită şi păcat.

In zadar încerca ea să-şi facă şi faţă dc el toată datoria ei de mamă: exasperarea reminiscenţelor, sau poate, revolta simţurilor „refulate" au fost mai puternice.

Chiar ceremonia de „vânzare" a lui Vania către Paraschiva a lui Vichentie, foarte ciudat, provocase în ea mai curând o reacţiune de uşurare sufletească.

Vania astfel creştea mai mult în afară de cercul de viziune al părinţilor săi, în grija exclusivă a „mamei" Irina, printre domesticitatc.

El petrecea, când nu zăcea bolnav, în jocuri cu copiii lui Vichentie, „fraţii" săi, care mişunau prin curte.

Prin firea lui însă, el îşi însuşea suferinţele celor care se apropiau de dânsul.

Copil nervos, de o sensibilitate excesivă şi

www.digibuc.ro

cu o putere de imaginaţie foarte vie, el, adesea, din cauza aceasta, dădea naştere unor incidente care impresionau şi încurcau pe cei din jurul său.

Incă de foarte mic, el crea pentru cei de aproape situaţiuni foarte dificile.

Un incident întâmplat la pragul vieţii sale conştiente poate de minune caracteriza reacţiunile lui faţă de orice suferinţă.

Când odată un puiu îşi rupsese piciorul din cauza unei nedibăcii a argatului din curte, Vania, văzându-l bătând din aripi şi sărind într'un picior, târând pe cellalt însângerat după sine, începu să ţipe isteric:

„Bietul pui, bietul pui!" — şi urla astfel, sbătându-se într'un acces violent de nervi.

Mama Irina abia reuşi să-l potolească, asigurându-l că va tămădui piciorul puiului.

A doua zi Vania, împotriva aşteptărilor, nu uitase făgăduinţa Irinei şi cea dintâi întrebare pe care o puse sărind din pat a fost: dacă puiul e sănătos? Şi, nemulţumindu-se cu răspunsul afirmativ, el insistă să i se aducă pacientul.

Incercarea de substituire nu reuşi şi spre scară, copilul trebui să fie culcat în pat cu temperatură urcată, istovit de sbucium şi plâns.

Asemenea scene se petreceau cu prilejul

www.digibuc.ro

oricărui animal din curte, asupra căruia se oprea afecțiunea lui Vania. Ajunsese că argații nu îndrăzneau în prezența lui să lovească cu bățul un cal, să gonească un vițel sau să arunce cu piatra într'un câine.

Domesticitatea a știut chiar să exploateze impresionabilitatea lui Vania: atunci, de pildă, când pe cineva îl aștepta vre-o pedeapsă era destul ca dânsul să se fi vătat puțin înaintea lui Vania pentru ca acesta să facă criză de nervi în rugăminți de iertare.

Și Iorgu Răutu, ale cărui isbucniri violente de cele mai multe ori motivau asemenea intervențiuni, întotdeauna se înduioșa de aceste porniri ale straniului copil, pe care probabil suferința proprie îl făcuse atât de accesibil pentru durerile altora.

In inima lui Iorgu Răutu, față de Vania, zăcea parcă ascunsă o deosebită duioșie, legată, poate, în subconștient, de amintirea crizei ale cărei victime la un moment dat fuseseră amândoi.

Aceste dispozițiuni nu puteau să nu influențeze adânc toată structura psihică a lui Vania și să-l singularizeze în sânul familiei chiar prin condițiunile creșterii sale.

Toată copilăria lui fiind învăluită în atmosfera luptelor și a preocupărilor inspirate de reforma agrară, — toate celulele sufletului său au fost saturate de această atmosferă.

De sigur, el nu înțelegea discuțiunile asu-

www.digibuc.ro

pra problemelor ridicate. Dar, întrucât cei din jurul lui nu aveau pe atunci alte interese şi alte subiecte de conversaţie, — în adâncimile subconştientului său se cristalizau şi se depuneau impresiuni care trebuiau să caracterizeze toată fiinţa lui morală şi intelectuală.

Situaţia lui Vania faţă de ceilalţi copii, şi mai cu seamă faţă de noii născuţi, fatal îşi lăsa şi ea urme adânci în sufletul său.

Vania avea patru ani când cocostârcul îi adusese un nou frăţior — Costea — şi şase ani când tot astfel sosise şi Maşa.

El nu înţelegea cum cocostârcul putea pătrunde în casă. Dar se arăta foarte agitat şi mişcat la fiecare din aceste neaşteptate creşteri ale familiei, — şi accepta ca un fapt natural ca noii veniţi să intre în rândul privilegiaţilor casei.

Mai cu seamă îl impresionă atmosfera în care apăruse sora lui cea mică.

Maşa, cea mult aşteptată şi primită ca un dar deosebit al cerului, chiar înainte de naştere ajunsese centrul preocupărilor Smaragdei Theodorovna; şi din prima zi după apariţia ei, toată viaţa casei gravita în jurul leagănului ei acoperit de dantele.

Plecarea lui Tosia la şcoală, în Chişinău; precum şi faptul că îngrijirile de mamă nu

www.digibuc.ro

mai erau atât de mult necesare lui Costea, ajuns la vârsta de doi ani, — subliniară încă atât situaţia privilegiată a Maşei, cât şi singularizarea lui Vania în cuibul părintesc.

După plecarea de la curte şi a Irinei, măritată în sat, — el se simţea cu desăvârşire singur.

Astfel, înainte chiar de primele-i reminiscenţe personale caracterul lui Vania apare în trăsăturile lui esenţiale format, şi linia evoluţiei sale sufleteşti hotărîtă.

———

www.digibuc.ro

CAP. II.

PRIMELE AMINTIRI.

Aceste amintiri datau cam de la vârsta de şase ani.

In deobşte, poate şi din pricina frigurilor de care suferise multă vreme, amintirile lui din copilărie erau parcă înecate în ceaţă. Adesea el nu putea şti care sînt icoanele inspirate de aiurări, care sînt întâmplările trăite în adevăr de el însuşi, precum nici care sînt numai repercusiunea povestirilor auzite.

Cu toate acestea era sigur de câteva amintiri, puternic întipărite în memoria lui.

Acestea de cele mai multe ori erau sau grupuri de impresii vagi, care însă aveau să contribuie la însăşi plămădirea sufletului său, sau erau în legătură cu evenimente, care din diferite motive aveau să se resfrângă asupra vieţii lui ulterioare.

Prima amintire licăreşte în conştiinţa lui Vania ca o viziune fragmentară, ca o frântură dintr'un vis.

www.digibuc.ro

El se vede pe podul plutitor de peste Nistru; nu ştie pentru ce se află pe pod, nu-şi aduce aminte nici de plecarea de la mal, nici de sosirea la celălalt, nici nu zăreşte măcar ţărmurile; cerul e înourat, Vania stă la marginea podului şi se uită la apa plumburie care dispare sub pod şi apare din cealaltă parte; fundul trăsurii mari, — „caleaşcă", — îi ascunde cea mai mare parte a orizontului. Caii răsuflă sgomotos, tuşesc şi din când în când tropotesc pe loc, schimbându-şi picioarele. Dumitru, vizitiul, stă în faţa lor şi numai din timp în timp îi linişteşte printr'un domol *„tprruuu-ho-ho!"* In jur stau nemişcaţi oamenii, — vr'o doi bătrâni, din care unul mestecă ceva, o babă cu un coş de ouă, un flăcău, două fete, care tac, dar toată vremea zâmbesc între ele, aruncând pe furiş priviri spre flăcău ; podul parcă stă pe loc, apa plumburie se scurge sub pod şi apare din cealaltă parte, el, Vania şi Tosia aruncă mereu nişte mere în apă , şi urmăresc evoluţiile lor, până ce se arată de sub pod şi dispar în depărtarea cenuşie; şi peste toate acestea, o atmosferă de aşteptare!...

Ori de câte ori în urmă, se încheia o fază în viaţa lui Vania, şi el se găsea în aşteptarea necunoscutului, printr'o ciudată asociaţie de idei, se redeştepta în conştiinţa lui această frântură de amintire: sub un cer întunecat,

www.digibuc.ro

între două ţărmuri nevăzute, un pod plutitor parcă imobilizat în vecinicie, apa plumburie care se scurge sub el, şi reapare de cealaltă parte, ducând nişte mere care se pierd în depărtarea cenuşie, apoi pătratul negru al „caleştei", care ascunde orizontul, şi figuri necunoscute, nemişcate, în aşteptare. Ce aşteaptă? Incotro se îndreaptă?...

Prin contrast, vie şi colorată, plină de soare şi de aer îmbălsămat de adierea primăverii, trăieşte în el ziua de „pornire a plugurilor".

In ograda Năpădenilor sînt adunate treizeci—patruzeci de pluguri, cu câte patru boi înjugaţi; Popa Vasile în odăjdii strălucitoare scânteiând sub razele soarelui slujeşte, ajutat de dascălul Andronache, „molebenul"; într'un colţ al curţii ard ruguri, pe care în enorme cazane fierbe laptele cu păsat; după sfârşitul molebenului Smaragda Theodorovna împarte fiecărui plugar şi „pogonaş", câte o cană de lapte cu păsat, — laptele e puţin afumat, dar pare lui Vania cu atât mai gustos, — câte un delicios colăcel de pâine albă uns cu miere şi presărat cu nuci pisate sau sămânţă de mac, şi un ulcior cu vin. Oamenii îşi fac cruce, „pogonaşii", nişte băieţei abia mai mari ca dânsul şi la care el se uită cu mult jind, pocnesc din bice; şi cortegiul pleacă din curte

www.digibuc.ro

cu conu Iorgu şi vechilul Alexandru în frunte, călări, spre a trage brazde şi a împărţi „urocile“ plugarilor. Ritualul acesta repetat în fiecare primăvară, nu s'a gravat în memoria lui Vania numai ca un simbol al naturii redeşteptate ci ca o sărbătoare a omului, a muncitorului, ca un fel de afirmare a solidarităţii umane în faţa naturii, de triumf al geniului omenesc asupra forţelor oarbe.

De la această serbare a primăverii îi rămase pentru totdeauna un gust deosebit pentru laptele afumat; şi acesta din urmă, printr'un proces psihic obscur, îi suggera voia bună şi nădejdea în biruinţa finală a Omului asupra bestiei.

www.digibuc.ro

CAP. III.

TANASICA.

După măritișul Irinei și plecarea lui Tosia la școală, Vania se crezu în pustiu, părăsit de toată lumea.

Nici măcar tovărășia copiilor lui Vichentie, a „fraților" săi în fața lui Dumnezeu, n'o mai avea, decând Smaragda Theodorovna, — găsind că familia bucătarului luase proporții care nu mai erau compatibile cu liniștea și buna orânduială a curții, — îi impusese lui Vichentie să se mute cu întreg neamul său într'o căsuță dela marginea satului.

Vania populase atunci curtea, și mai cu seamă parcul și grădina din Năpădeni, cu creațiunile imaginației sale bogate.

Ceasuri întregi, el era în stare să privească de pe platforma chioșcului asupra văii Nistrului și asupra peisagiului dimprejur.

Fascinat de acest orizont nemărginit, Vania era când haiducul care stă la pândă, urmă-

www.digibuc.ro

rind bărcile care se coboară în jos ca niște gândaci negri înconjurând peninsula podoleană, când se transforma în pustnic care trăia într'o chilie făcută de el sub nucul bătrân din deal, când devenea cazacul plecat în recunoaștere, supraveghiînd lagărul inamicului.

In toate excursiunile lui trebuia de cele mai multe ori să se mulțumească cu compania lui Trezor, un pointer alb cu o mare pată neagră pe tot ochiul drept.

Dar într'o zi de vară târzie i-a fost dat, însfârșit, să trăiască o adevărată aventură.

In colțul grădinii deasupra satului, plecând într'o expediție de descoperiri, deodată observă în vârful unui măr pe un băiețaș negricios, cu niște ochi mari, lucioși, cu o cămașă ruptă, — care nu prea îi acoperea mare lucru din goliciune, — călare pe o creangă și mâncând cu poftă mere.

Vania se repezi spre copac. I se păru că nu poate fi mai mare plăcere decât să stai călare pe o creangă și să mănânci mere.

Țigănușul însă îi trânti în cap jumătatea lui de măr cu așa violență, încât Vania fu silit să-și descleștеze mâinile de pe trunchiul pomului ridicându-le repede deasupra capului.

www.digibuc.ro

Un moment cei doi beligeranţi se priviră în tăcere, apoi Vania întrebă plângător:

— „De ce m'ai lovit?"

Ţigănuşul îi aruncă la rândul său:

— „Dar ce cauţi aici?"

Apoi, urmă dialogul:

— „Dar tu ce cauţi?"

— „Eu fur mere. Dar tu de ce te suiai în copac?"

— „Am vrut şi eu să fur mere".

Urmă o nouă tăcere de câteva clipe, ţigănuşul urmărind cu neîncredere fiecare gest al lui Vania, Apoi dialogul reîncepu:

— „Tu nu eşti al boierului?"

— „Eu sînt Vania".

— „Nu-ţi dă voie să mănânci mere?"

— „Zic că-s verzi încă. Dar pe tine cum te chiamă?"

— „Tănăsică!"

— „De unde eşti?"

Cu o mişcare din cap şi un gest vag, Tănăsică arătă spre marginea satului, unde erau îngrămădite bordeele mizerabile, în care sălăşluiau familiile vechilor robi ai curţii.

— „Vreau să fur şi eu mere!" — reluă Vania.

— „Suie-te în copac".

Şi o mână neagră i se întinse de pe creangă ca să-l ajute.

www.digibuc.ro

Fantezia lui Vania începu îndată să dea aventurii proporţii grandioase; căci pe el nu-l puteau mulţumi cele două-trei mere acre înghiţite în silă.

Intr'un moment, pomul fu golit de fructe, acelaş lucru se întâmplă apoi şi cu un păr de alături; o groapă menită să cuprindă comoara a fost săpată cu mare greutate, cu ajutorul unui vârf de par ascuţit şi al mânilor, şi cu concursul lui Trezor.

— „Deamu" — spuse Vania: — „trebuie să ne furişăm în vale, spre ţărm, să tragem o luntre în josul parcului, ca să mergem pe Nistru la vale, la cazaci, cu merindele!"

— „Dar ne prinde şi ne dă bătaie!"

— „Atunci" — adăogă gânditor Vania —: „cum să sărim peste gard aici? E sus. Tu pe unde ai venit?"

— „Dar n'ai să mă spui?"

— „N'am să te spun".

— „Pe legea ta?"

— „Pe legea mea".

— „Vino încoace!" — îi şopti ţigănuşul, furişându-se cu „paşi de lup" spre gard.

In dosul unui soc stufos, o mică săpătură sub gard îngăduia trecerea unui câine, sau copil. Tănăsică se strecură pe gaură, iute ca o şopârlă şi-l chemă din afară şi pe Vania:

— „Vino repede şi tu, măi Vania!"

In afară de grădină, aventurierii noştri se furişară prin fundul unei râpe şi, de acolo,

www.digibuc.ro

printre salcâmi, sălcii şi plopi, lungind satul, până la ţărm.

In vale copii din sat, băieţi şi fete, se scăldau înotând şi aruncându-se unii pe alţii în apă.

Merele şi perele tezaurizate fură îndată uitate.

Vania uită şi pe Tănăsică. Desbrăcându-se iute, el se scufundă în apa răcoritoare, urmat de Trezor.

Acest ceas de evaziune a fost scump plătit.

Vania a trăit în ziua aceea una din acele experienţe, care se întipăresc pentru toată viaţa în sufletul unui copil.

Până în momentul când a fost prins şi pus în faţa Smaragdei Theodorovna, pe jumătate gol, cu hainele muiate şi murdărite, cu părul încâlcit, Vania încă nu-şi dădea seama de deosebirea dintre vis şi realitate.

Din haiduc, navigator, mare explorator, prins de rivali şi sbătându-se împotriva lor, el se simţi deodată un mic băieţaş vinovat de mari păcate sub ochii unei mame adorate şi temute.

— „Uitaţi-vă la el cu ce seamănă! Uite-te în oglindă! Ce, eşti şi tu un pui de ţigan? Dacă eşti ţigan să umbli ca ţiganii! Mina! desbracă-l şi lasă-l gol, închis în odaie!"

www.digibuc.ro

Şi Smaragda Theodorovna, cu o mişcare de dispreţ îşi întoarse capul.

Vania se simţi strivit de conştiinţa subită a vinei sale şi de ruşinea pedepsei.

Inchis gol în cameră, el găsi un şal al bonei şi, ascunzându-se în el cu capul, plângea amar, se căia şi se gândia la căile de ispăşire.

Spre seară Mina îl găsi aşa, şi când încercă să-i ridice şalul, Vania începu să plângă şi cu mai multă violenţă!

— „Lasă Vaniuşa! Ei, mare lucru că te-a lăsat fără haine! Dar să vezi ce-a păţit Tănăsică!“

— „Ce-a păţit?“ — întrebă băiatul îndată, oprindu-se din plâns.

— „A chemat boerul pe tatăl său, Matei lăcătuşul, şi l'a ocărât straşnic. Atunci Matei l'a prins pe Tănăsică şi i-a dat o sfântă de bătaie cu vergi muiate de i-a crăpat pielea şi l-a umplut de sânge. Şi acuma nu poate nici umbla nici şedea. Stă tot timpul culcat pe pântece şi urlă, văitându-se, de stârneşte toţi câinii din sat“.

Vania ascultă îngrozit. El nu numai că simţi o milă nesfârşită pentru Tănăsică, dar se şi indignă:

— „De ce l-a bătut aşa? Am fost împreună, şi eu l-am stârnit”.

— „Apoi, mata eşti cuconaş, fecior de boier, şi grădina e a Dumneavoastră, pe când Tă-

www.digibuc.ro

năsică îi o baragladină, ia, un pui de ţigan păduchios!"

Aşa, abia trecut de vârsta de şase ani, Vania începuse să înveţe consecinţele privilegiilor sociale şi ale raporturilor de clasă.

In zilele următoare Vania cutreera parcul şi grădina în lung şi în lat, în nădejdea de a da peste Tănăsică. Dar nu-l văzu nicăieri. Apoi îi veni gândul să inspecteze eşirea de sub gard, în dosul tufelor de soc. Spre bucuria lui găsi calea deschisă.

In râpa care ducea în vale, pe coasta bătută de soare, Vania văzu pe Tănăsică, plecat asupra unor muşuroaie de furnici şi scufundat în nişte îndeletniciri neînţelese. Intr'o clipă „conaşul" sări lângă „ţigănuş".

— „Tănăsică, ce faci aici?"

Acesta îşi ridică pentru o clipă capul şi, după ce o aspiraţie în nas îl dispensă de uzul mânecii, fără să răspundă îşi îndreptă din nou privirile spre muşuroaie.

Vania, simţindu-se vinovat, îi puse braţul după gât:

— „Mă Tănăsică, hai în grădină să ne jucăm".

Tănăsică din nou suflă pe nas:

— „Baiu!"

www.digibuc.ro

— „De ce, Tănăsică? O să ne jucăm, şi Franz n'are să zică nimic".

— „Are să mă bată iar tătuca. Şi spatele îmi este încă hârjenit".

Vania, văzând prin rupturile cămăşii dungile care crestau spatele lui Tănăsică, căzu la pământ lângă el şi începu să plângă, rezemându-şi capul de umărul lui.

Tănăsică foarte surprins îl apucă de umeri întrebându-l:

— „De ce plângi? Te-a bătut şi pe tine? Haĭ dă jos bernevicii să văd; am eu un leac. M'a uns mama cu ceva, tare-i bun!"

Şi mâinile lui agere şi începură să descheie nasturii pantalonaşilor.

— „Nu, nu m'a bătut pe mine" — abia putu strecura câte un cuvânt prin plâns, Vania: — „Nu m'a... bă...tut... î-î-î...! Dar ce... ţi-a... făcut ţie... î-î-î ?"

Tănăsică nu mai putu rezista nici el, şi se porni pe plâns, ţinând isonul conaşului şi cu braţul pe după gâtul lui Vania:

— „I-î-î-î-î ! Ce plângi, frate, că nu mă doare, mi-a trecut!"

Apoi deodată exclamă:

— „Măă-ă! mi se fură ouăle de furnici", — şi se aplecă din nou asupra muşuroiului.

Vania sughiţând încă de plâns se aplecă şi el.

Ţigănuşul îşi aduna o grămăjoară de ouă de furnici din muşuroiul devastat, fără să ţie

www.digibuc.ro

seama de furnicile care mişunau în toate părţile.

— „Pentru stigleţi; îs tare lacomi de ouă de furnici", — declară apăsat Tănăsică.

— „Ai stigleţi? Mulţi?" — întrebă Vania, aşezându-se mai comod la marginea muşuroiului ca să-şi ajute prietenul.

— „Nu-i am încă, dar am să-i prind. Aşez ouăle în drumul lor ca să cadă în capcană".

Amarul era uitat în campania de pustiire a muşuroaielor de furnici dealungul râpei.

După o jumătate de oră pantalonaşii lui Vania erau rupţi, bluza de marinar eşită afară, mânile pline de noroiu şi părul încâlcit amestecat cu ţărână

— „Să mergem deamu să prindem stigleţii! Vreau să fiu şi eu cu tine".

— „Amu nu se poate. Numai în zori de zi, — atunci se prind stigleţii mai bine. Şi poate vom prinde şi o privighetoare".

— „Şi o pri-vi-ghe-toa-re? Ştii să prinzi şi privighetori?"

— „Păi !"

— „Ai prins multe?"

— „N'am prins încă" — răspunse Tănăsică, plin de importanţa sa vânătorească: „Dar ştiu un cuvânt, care când îl spui, orice privighetoare vine ca fermecată".

— „Mi-l spui?"

Tănăsică, după ce-şi şterse nasul cu mâneca şi se scărpină la spate, întrebă la rândul său:

www.digibuc.ro

— „Dar ce-mi dai?“

Vania îşi lăsă mâinile în jos descurajat:

— „Dar ce vrai să-ţi dau?“

Ochii ţiganului se aprinseră de luciri cupide.

— „N'ai un cuţitaş, din acele mici care se îndoaie?... Am văzut unul odată la conaşul Tosia“.

— „Eu n'am. Dar mă-tem-că a lui Tosia a rămas aici“.

— „Păi !“

— „Am să-l caut“, — răspunse Vania gânditor, şi puţin decepţionat de tovarăşul său.

www.digibuc.ro

CAP. IV.

ILENUŢA.

Urcându-se pe marginea râpei, Vania zări jos, în uliţa satului, pe Irina, care se îndrepta spre casa ei purtând în cap ca o cariatidă, o coloană de pânză albă învălătucită.

— „Mamă Irina! Mamă Irina!“ — se repezi spre ea în jos, printre garduri, parcă bucuros să se despartă de smeadul său tovarăş.

Irina se opri şi ridicându-şi ambele braţe în sus, ca să-şi sprijine povara de pe cap, se întoarse în toate părţile, scrutând coasta dealului.

— „Mamă Irina! Mamă Irina!“

— „Vai de mine, Pimperlicule, în ce hal eşti!“ — exclamă Irina, aşezându-se cu precauţiune pe vine, când zări mototolul mic, care se rostogolea pe o cărare dealungul gardului în, jos, cu faţa aprinsă, cu urme de lacrimi amestecate cu ţărână pe obraz, cu zgârieturi peste tot, încă proaspete, căpătate în

www.digibuc.ro

fuga printre tufe și spinii de gard, cu hainele în dezordine, rupte și murdărite.

Vania îi sări din fugă în brațe, încât era cât pe ce să-i răstoarne pânza din cap.

— „Stai! Stai! Zârghitule! Ce-ai păţit, Pimperlicule, puiul mamei!"

Vania o strângea de gât și o săruta, plângând de bucurie, la auzul porcelei ce i-a rămas pe viață dela mama Irina.

— „Ce-ai păţit, puiușorule! Cum ai să te duci așa acasă? Vai de mine și de mine! Hai la mine să te mai spăl și să te mai curăț, căci dacă are să te vadă așa coana Smaranda, vai de tine!"

Spălat, curățat, pieptănat, cu hainele aduse în ordine și drese cât era cu putință, Vania se simțea bine în odaia curată, văruită alb, cu laviţele dimprejur acoperite cu scoarțe, cu perinile suprapuse pe lada din colț, și cu covoare înflorite pe pereți, sub icoana cu candela aprinsă.

Așezat pe laviță și bălăbănind din picioare, el privea cu interes și simpatie la noua lui cunoștință, nepoata Irinei, Ilenuța lui Dumitru Moraru, — o fetiță cu vreun an mai mică de cât el, bălaie, cu ochi albaștri de cicoare și c'un mic nas în vânt. Ea stătea în fața lui cu mânile la spate, privindu-l drept

www.digibuc.ro

în ochi, cu un zâmbet din care deja nu lipsea cochetăria feminină.

— „Eşti de la curte?“ — îl întrebă ea — „conaşul Vania al mătuşei Irina?”

Vania dădu din cap afirmativ.

— „Dar tu a cui eşti?”

— „A tatei! Mătuşa Irina e soră cu tata”.

— „A! Ilenuţa! Mi-a vorbit mama Irina de tine”.

Când Irina îmbrăcată în hainc bune, intră ca să-l ia pe Vania şi să-l ducă la curte, copiii alergau, râzând, prin odaie: Vania sărea ca un cal năzdrăvan, înhămat la o trăsură invizibilă, iar Ilenuţa, ca vizitiu, ţinea strâns nişte hăţuri din sfoară şi peteci, şi-l mâna cu o vargă.

— „Staţi, nebunilor! Abia l'am curăţat şi l'am făcut ca oamenii, acuma iar s'a jerpelit. Hai acasă!”

Şi Irina se apucă iarăşi să-i îndrepte hăinuţele.

Gura lui Vania se strâmbă:

— „Mamă Irina, vreau să rămân aici, la tine, cu Ilenuţa !”

Ilenuţa nu spunea nimica dar îşi strânse mânile pe pântece, cu o poză de fată cuminte, şi, cu ochii albaştri largi, aştepta răspunsul.

— „Dragul mamei!” — se aşeză jos Irina, luând pe băiat în braţe: „nu se poate, dragă! Te aşteaptă la curte coana Smaranda, şi are să fie supărată, că şi aşa are să fie bucluc. Nu

www.digibuc.ro

face nimica, am să vorbesc eu cu coana Smaranda, să te mai lase să vii la noi să te joci cu Ilenuța".

Cu Vania dus de mânuță, Irina porni spre curte.

In rochia ei de cit înflorit, îmbrobodită cu o basma albă de sub care răsărea coroana de aur a părului ei roșcat, încă tânără și sprintenă, cu toate proporțiile luate de trupul ei bogat, ea apărea lui Vania ca o întrupare de frumusețe și de grație, într'o aureolă fascinantă în care o învăluiau dragostea și admirația lui nesfârșite.

In curte apariția fugarului, căutat în zadar în toate părțile, a fost primită cu un întreg alaiu.

In fața Smaragdei Theodorovna, pe terasa din dos, s'a prezentat întreg cortegiul, cu Irina și Vania în cap.

Ochilor severi n'au scăpat defectele îmbrăcămintei, cu toate reparațiunile Irinei, nici zgârieturile de pe obraz și de pe mâini.

— „Iar ai fost cu țiganii! Am să te dau la șatră. Uite în ce hal ești! Mina! Du-l în odaie și desbracă-l".

Aruncând o privire jalnică spre Irina, Vania, fără să spuie nimic, urmă pe bonă...

www.digibuc.ro

— „Cum îţi merge cu gospodăria? Cum se poartă Simion cu tine?" — întrebă Smaragda Theodorovna pe Irina când rămaseră singure.

— „Sărut mâna, coniţă! Slavă Domnului! Muncim. E bărbat bun. Nu ne dă Dumnezeu copii; şi tare mi-i dor de Vania! Şi sărmănelul de el nu are cu cine să se joace acuma!"

Smaragda Theodorovna parcă nu auzise fraza din urmă. Dar după oarecare reflexiune îi răspunse:

— „Să vii la curte mai des ca să-l vezi pe Vania; poate va fi mai liniştit şi nu va mai umbla razna cu toţi ţiganii".

Perseverenţa lui Vania începuse deci să dea roade. Cel puţin tovărăşia Ilenuţei îi era asigurată.

www.digibuc.ro

CAP. V.

NUNTA LA CORBENI.

Căsătoria coanei Anica Mesnicu din Corbeni a fost iarăşi un fapt reţinut de memoria lui Vania.

Coana Anica — rămasă de foarte tânără văduvă după legendarul Ioiu Mesnicu, pe care generaţiile de fini ai Dumisale nu l'au cunoscut — a fost foarte bărbată, dar cu vremea, gospodăria ei prosperând, cu greu îşi putea îndeplini, pe lângă sarcinile economiei, şi rolul ei social.

Atunci cucoanele caritabile, în cap cu doamna Profira Merea din Bărbăţei, ajutată cu multă căldură şi de Smaragda Theodorovna, au conceput planul de a uni pe coana Anica cu cellalt stâlp al societăţii judeţene, Alexandru Ivanovici Braşevan, căruia urma să-i fie încredinţată mai cu seamă adminis-

www.digibuc.ro

traţia moşioarei. Intrucât coana Anica era indispensabilă societăţii, după căsătorie ea putea uşor utiliza în interesul obştesc cunoştinţele specifice ale lui Alexandru Ivanovici.

Nunta a avut loc în cadrul simplu al conacului din Corbeni, dar n'a lipsit de solemnitate. Cu prilejul acesta au fost adunaţi la Corbeni nenumăraţii fini ai miresei. Nuni au fost conu Iorgu Răutu şi coana Profira Merea.

Vania cu vre-o alţi patru fini şi finc mai micuţi purtau grandioasa trenă a miresei, — care de altfel puţin şi-a schimbat portul său de sărbătoare, — deşi n'a putut să utilizeze celebra ei cununiţă de flori de lămâiţă.

Dar ceiace mai ales a impresionat pe Vania au fost cântecele lui Lemeş lăutarul, cu taraful lui vestit.

Aceasta a fost ultima ocaziune când i-a fost dat lui Vania să audă pe Lemeş, care în curând după aceasta, expulzat din ţară, a emigrat în America.

Bietul Lemeş, parcă presimţindu-şi soarta, nici odată n'a cântat mai jalnic şi mai frumos.

Băgând de seamă impresia pe care o producea asupra cuconaşului din Năpădeni, el parcă anume cânta pentru dânsul, „mâncându-l cu ochii".

www.digibuc.ro

De atunci, până la bătrâneţe i-a rămas lui Vania obiceiul să fredoneze romanţa:

„Doi ochi eu am iubit în viaţă,
„Luceau ca stele printre nori,
„Şi luminând în a mea ceaţă,
„Au trecut ca meteori"...

Dar şi mai multă însemnătate a avut pentru Vania o cunoştinţă legată cu acest prilej.

In cortegiul nupţial se găsea şi Pavluşa, fiul lui Alexandru Ivanovici din prima căsătorie, un băetan de vre-o doisprezece ani, foarte brun şi palid, cu priviri neliniştite.

Înăcrit de sărăcie şi părăsire, cu atât mai amare după amintirile fastului de altă dată, Pavluşa era un copil ciudat.

El îşi dădea multă silinţă să câştige simpatiile celor cu care venea în contact. Dar nu prea reuşea; la un moment dat firea lui pismătăreaţă îl îndemna la vre-un gest care dărâma tot eşafodajul ridicat cu multă trudă.

Invăţa greu, şi spre sfârşitul cursului a fost dat afară din liceu pentru o extremă necuviinţă faţă de soţia unui profesor.

Coana Anica, simţind foarte curând greşala săvârşită prin căsătoria cu Alexandru Ivanovici, — care se dovedise un gospodar nevrednic, — nu înţelegea să adune la Corbeni pe „toţi trântorii".

Astfel sărmanul Pavluşa după ce a fost eli-

www.digibuc.ro

minat din şcoală, a fost gonit şi din casa coanei Anica, — şi ducea viaţa de copil de pripas pe la curţile boiereşti, — „de pomană" — pentru tatăl său şi pentru coana Anica.

Intrucât Smaragda Theodorovna îl lua de obiceiu sub aripa ei, el adesea se oploşea prin Năpădeni, înspăimântând pe Vania cu povestirile sale ciuice.

Dar să nu anticipăm.

Personagiul care, după lăutarul Lemeş, reţinuse mult atenţia lui Vania, era Ivan Nicolaevici Telega.

Acesta, după libaţiuni excesive, ajuns în „vervă" drăcească, mereu silea pe „tinerii" să se sărute, strigând ca un nebun: „Mi-i amar!"

Coana Anica, cu toată vârsta ei, respectoasă pentru datini, se executa, deşi Alexandru Ivanovici, trecut cu măsura paharelor de şampanie şi licheururi, chicotea mânzeşte când „tânăra" îi întindea obrazul său „bărbat", — „hi-hi-hi-hi!"

Şi atunci Lemeş era dator să cânte:

„Ce-ai zice, copiliţă,
Când ţi-aşi spune că iubesc?
Să mă uit la a ta guriţă
L'al tău zâmbet îngeresc?
Mă iubeşti, spune-mi da
Nu mă vrai, spune-mi ba."

www.digibuc.ro

— „Ho-ho-ho!“ — râdea Ivan Nicolaevici, strigând din nou:

— „Frate Lemeşe, zi încă una, zi: *Of, of, of, suflete of*“.

Şi Lemeş se revărsa ca niciodată în melodii dulci, şi în dansuri sburdalnice... şi chiar din îndemnul lui Ivan Nicolaevici şi spre mulţumirea venerabilelor matrone — tăinuită sub gesturi pudice, — în cântece „fără perdea“:

„După casă în grădiniţă
A scos pui o prepeliţă, —
S'a înădit şi-un pui de mâţă

Nu ştiu — mâţă sau motan,
Ori e pui de moldovan
Că mi-a strâns pestelca val...

. . . . . .

... Şi rochiţa vălătuc,
După dânsul mă usuc...“

Când boerii mai bătrâni se gândeau să se retragă Ivan Nicolaevici se apuca să-i blăsteme:

— „Cine o pleca să nu ajungă până la răscrucea din Boroseni, să-i ia vânt caii, să-i sfarme trăsura, să-şi rupă picioarele”, — şi făcându-şi cruce înaintea icoanei: „Doamne sfinte, ascultă pe robul tău: să laşi secetă în lanurile celuia, care o pleca, să dai boală în vitele lui, — că odată se mărită coana Anica,

www.digibuc.ro

unde ar mai putea da Dumneaiei peste un *biber* ca Alexandru Ivanovici".

— „Taci din gură, măi frate Ivan Nicolaevici!" — îl întrerupse înspăimântat conu Petrache Bârsianu, mareşalul nobilimii, — „aiasta-i *nevozmojnaia* batjocura! Taci că *prodoljim* cu toţii!"

Obosit şi somnoros, Vania vag îşi mai aducea aminte de protestările lui Alexandru Ivanovici şi de supărarea coanei Anica.

Adormit pe un divan, el nu ştia când şi cum a fost adus acasă.

www.digibuc.ro

CAP. VI.

PRISACA.

La Năpădeni, Vania îşi ducea înainte viaţa, în mijlocul copiilor din sat, căci cu toate pedepsele primite, nu se resemna.

Perseverenţa lui, cu timpul, a tocit şi rezistenţa Smaragdei Theodorovna, care ajunsese chiar să fie mulţumită ştiindu-l cel puţin sub supravegherea Irinei.

Din vara anului următor această odraslă boierească fu definitiv primită în obştea copiilor din sat, pentru care nu putea fi invocat în rău titlul de copil „cumpărat" de Paraschiva lui Vichentie.

Iar în casa Irinei, sau la fratele ei Dumitru Moraru, ales reprezentant al sătenilor din „Zemstva", Vania petrecea împreună cu Ilenuţa fiecare moment când putea scăpa dela curte, sau când nu era prins la vre-un joc sau pornit în vreo expediţiune cu băieţii din Năpădeni.

www.digibuc.ro

El prefera cu mult această companie chiar şi copiilor Berceşti din Cerleni. — societatea obicinuită a fraţilor săi.

Curtea din Cerleni se ridica drept în faţa Năpădenilor, pe braţul de Sud al marei cotituri; în linie dreaptă depărtarea între cele două conacuri nu trecea peste puţine sute de stânjeni. Pentru copiii din ambele sate era o mare plăcere să se viziteze, trecând înnot peste braţul Nistrului, şi după ce se prăjeau pe pajiştea podoliană, s'o ia înnot şi pe cellalt braţ.

Dar din curtea Năpădenilor numai Vania îşi îngăduia din când în când acest sport. Cei-lalţi pentru o vizită la Cerleni, preferau să meargă o poştie în trăsură ocolind dealungul ţărmului întreaga cotitură a Nistrului, deşi din ceardacul din Năpădeni, cu ochi buni, se putea vedea şi fără ochian ce se petrece la Cerleni.

Intre Răuteşti şi Berceştii pe calea aceasta aveau loc zilnice comunicaţiuni, printr'un întreg codex de semnale anume stabilite de copiii ambelor familii.

Caterina Chirilovna Berciu, soră mai mare a Nataliţei Voronin, ţinea mult, ca nepoată a lui Iorgu Răutu, la această legătură de familie. Cei trei copii ai familiei, fiul Volodea şi două fete, Vera şi Nadia, de o vârstă potrivită cu Răuteştii, — erau drăguţi şi vioi, şi buni camarazi de joc.

www.digibuc.ro

Vania însă găsea mult mai mult haz şi o atmosferă mai prielnică pentru el la ţărănuşii şi la ţigănuşii săi.

O întâmplare cărcia imaginaţia lui Vania i-a dat proporţii excesive, i-a fixat în această privinţă simpatiile pentru totdeauna.

De ziua surioarei Maşa s'au adunat odată la Năpădeni toţi copiii Berceştilor. Vania nu se putea sustrage în această zi obligaţiunilor sociale şi a participat la expediţia plănuită la „bostănăria" şi prisaca de lângă pădurea Ciripenilor.

Bostănăria şi prisaca se găseau în vale, la marginea pădurii. Spre a ajunge la ele trebuia coborîtă o coastă destul de repede, lăsând trăsura în deal.

Pe când copiii cu bonele lor îşi alegeau „zămoşii" şi „harbujii" şi se pregăteau să urce panta spre trăsură cu câte un enorm fruct subsuoară, o teribilă dramă fu provocată de Costea, fratele favorit al lui Vania, pe atunci un buburuz de aproape trei ani, — singurul din copiii Răuteştilor, care moştenise ochii albaştri blajini ai lui Iorgu Răutu.

Copil molcom şi gânditor, cu fantezii neaşteptate, Costea se strecurase spre stupi şi se amuza strivind cu degetul albinele care apăreau în gaura stupului.

Un ţipăt strident sfâşiă văzduhul şi în faţa excursioniştilor apăru Costea urmărit de un

www.digibuc.ro

roiu de albine, care în razele soarelui îl învăluiau într'un nor de scântei aurii.

Copiii şi chiar bonele lor, asaltaţi şi ei, cuprinşi de groază, fugeau la deal; sub înţepăturile albinelor însă scăpau pepenii, care se rostogoleau la vale; la prima impulsiune, neîndurându-se să-i lase, ei încercau să-i prindă, dar întâmpinaţi de oastea înaripată cu mii de săgetări dureroase, pepenii fură în sfârşit lăsaţi în plata Domnului şi toată lumea ajunse în goană în vârful dealului, la trăsură.

Bietul Costea a fost atunci uitat în prada albinelor. Numai Vania a încercat să-l ia în braţe, dar înţepat, fulgerat de durere, şi slăbuţ din fire, se jertfea fără mare folos: neavând destulă putere, nu era în stare să-l ridice pe frăţiorul rotunjel şi îndesat până în deal; pe de altă parte conştiinţa nu-i ierta să-l părăsească.

In clipa aceasta tragică apăru din tufiş Tănăsică, zdrenţuit, murdar, nepieptănat, care sări eroic în ajutorul tovarăşului său de aventuri.

Bonele şi ceilalţi copii, de mult ajunşi în deal, strigau cu mânie retardatarilor că din pricina lor sînt mâncaţi de albine.

Mina se repezi la Costea când nu-i despărţiau de trăsură decât vre-o douăzeci de paşi, şi ridicându-l în braţe, se răsti la Tănăsică:

— „Fugi de acolo, cioară, că-l umpli de păduchi!"...

www.digibuc.ro

Acasă mamele, cu toate femeile din domesticitate, îngrozite de starea copiilor, care aproape nu mai puteau vedea de umflăturile dela ochi, îi desmerdau, îi cocoleau, le îngrijeau rănile, se interesau de toate peripeţiile falnicei bătălii de la prisacă; lăudau isprăvile fiecăruia... Dar numai numele bietului Tănăsică n'a fost pomenit de nimeni.

Iar când Vania a încercat să arăte ce datora el cu Costea eroismului acestuia, — toată lumea a râs, iar Smaragda Theodorovna l'a şi dojenit:

— „Nu te laşi de ţigăniile tale! Dacă nu te poţi despărţi de acest puiu de cioară, apoi încaltea să nu-l târîi la ceilalţi copii să-i umple de cine ştie ce molimă"...

www.digibuc.ro

CAP. VII.

PRECEPTORUL.

Emanciparea lui Vania de sub autoritatea și supravegherea părintească a fost, în această privință, ușurată din momentul în care educația lui a fost încredințată unui preceptor care urma să-l pregătească pentru școală.

Vasile Vasilevici Saharov, un tânăr negricios cu fața rotundă și părul foarte creț a fost în Basarabia o primă rândunică a acelei mișcări intelectuale cunoscută sub numele de „șasezeciști" (adică generația din decada a șeptea a veacului), eternizată în scrierile lui Turghenev și cunoscută sub porecla inventată de el în romanul „Părinți și Copii" — porecla așa de nepotrivită de: „nihilism".

Născut într'o familie de mici funcționari, crescut cu multe jertfe, dar eliminat din școală pentru o poemă satirică indecentă și prea puțin reverențioasă față de profesorii săi, dânsul fusese silit să se pregătească singur

www.digibuc.ro

pentru „examenul de maturitate" (bacalaureatul), spre a putea intra la universitate. Ca să-şi asigure existenţa, el dădea lecţii particulare, câştigându-şi foarte curând reputaţia de meditator iscusit.

Cu sufletul întunecat din pricina prigonirilor, posac şi rezervat din fire, el ştia să se impună părinţilor printr'o atitudine foarte cumpănită şi respectuoasă în formă, iar copiilor prin severitate măsurată dar inflexibilă.

Sub masca aceasta clocotea însă răsvrătirea şi ura, precum şi invidia din care nu lipsea şi dispreţul pentru clasa celor privilegiaţi de soartă.

La Năpădeni, în ceasurile libere, lui Saharov îi plăceau plimbări lungi prin câmpii şi păduri; el se oprea cu mulţumire să stea de vorbă cu ţăranii.

Foarte curând ajunsese chiar popular printre aceştia prin sfaturile pe care le dădea, şi prin petiţiile pe care se oferea să le scrie către diferitele autorităţi.

Bine înţeles un preceptor astfel inspirat nu numai că nu punea nici o piedică împotriva relaţiilor pupilului său cu copiii din sat, dar Vania sub scutul lui putea întotdeauna, în afară de timpul lecţiilor, pleca din curte.

Pe Iorgu Răutu, el însuşi un copil orfan şi neglijat în creşterea lui, — nu prea îl interesa cum îşi petrecea Vania vremea.

Smaragda Theodorovna, — odată ce acest

www.digibuc.ro

copil straniu şi nesupus fusese dat în seama unui preceptor — simţia răspunderea ei uşurată, şi nu prea cerceta felul de viaţă pe care Vania îl ducea în afară de curte. Ea insista numai să fie respectate orele de masă şi de culcare.

De altfel acum ea nici nu putea da prea multă atenţiune creşterii lui Vania întrucât rolul ei social, — patronarea diferitelor organizaţiuni şi întreprinderi de binefacere, — interesele religioase şi cenzura moravurilor îi absorbeau tot mai mult timpul.

Tonul totdeauna egal dar rece, atitudinea rezervată a lui Saharov îi inspirau lui Vania un respect unit cu teamă. Totuşi firea afectuoasă a copilului, interesul viu pe care dânsul îl manifesta pentru învăţătură, caşi tenacitatea cu care a ştiut să-şi impuie dreptul de a frecventa cu satul, toate acestea sădiră în inima acestui auster discipol al lui Bazarov un sâmbure de simpatie şi chiar oarecare condescendenţă pentru originea ciocoiască a copilului.

Un incident, care avu o mare înrâurire asupra formării caracterului lui Vania, a dus chiar la o mai strânsă apropiere între pedagog şi elev.

Trecând într'o zi pe platoul de deasupra satului, în dosul parcului, Saharov surprinse o scenă urâtă între Vania şi Niculiţă a lui

www.digibuc.ro

Dumitru Moraru, fratele Ilenuţei, — un băetan zdravăn şi cu vreo doi ani mai mare ca Vania.

La o ceartă din joc, Vania foarte violent din fire, furios, pierzându-şi minţile, se repezi spre Niculiţă şi, sărind în sus, îi aplică o palmă.

Ilenuţa, care era de faţă, îl apucă de mână şi îl trase înapoi plângând:

— „Vaniuşa, dragă Vaniuşa, dragă! nu te supăra! Taci, mă Niculiţă, fugi de acolo," — strigă ea către fratele său.

Saharov, palid, cu gura strânsă, se apropiă de Vania cu paşi măsuraţi, — care în urechile acestuia răsunară ca un tropot sinistru, şi, apucându-l de mână, îl târî spre Niculiţă cu o smuncitură bruscă:

— „Niculiţă, să-i dai îndată o palmă îndărăt", — îi porunci dânsul.

Vania se smuncia din răsputeri şi urla de furie şi obidă.

Ilenuţa plângând, se repezi spre Niculiţă, şi îl îmbrăţişă, pentru că dânsul cu o mişcare dârză îşi arătă nesupunerea injoncţiunilor preceptorului.

— „Vezi, ticălosule!" — se adresă Saharov către Vania: — „dar tu numai te gândeşti să nu te lovească. Cere-i îndată iertare! Altfel să ştii că n'ai să mai calci în sat. Eu nu te mai pot lăsa la aceşti oameni dacă tu te porţi aşa de neomenos cu ei. Cere-i îndată iertare!"

www.digibuc.ro

Ilenuţa părăsi pe Niculiţă şi, apropiindu-se acum de Vania, îl mângâia pe obraji, şi-l săruta, şoptindu-i:

— „Nu-i nimic, Vaniuşa! Cere iertare, să plece Dumnealui, — ne împăcăm noi pe urmă. Ne împăcăm noi între noi, să rămânem numai noi singuri".

Vania, stângaci, se apropiă de Niculiţă. Saharov nu-l slăbea din mână.

— „Iartă-mă, Niculiţă! Iartă-mă!"

Atunci Niculiţă începu şi el să plângă, ştergându-şi nasul cu mâneca; foarte mişcat, dânsul îmbrăţişă, aşa în grămadă, pe Vania împreună cu Ilenuţa, care tot stătea lipită de el.

— „Vezi, ce suflet are?" — îi spuse Saharov în ruseşte lui Vania: — „el mai şi plânge de mila ta. Cum ai să te uiţi acuma în ochii Irinei?"

Evocarea mamei Irina dădu o sguduitură hotărâtoare firii violente şi spontane a lui Vania. Scăldat de un potop de lacrimi, el, fără să mai asculte pe Saharov, strângea pe Niculiţă în braţe, repetând mereu:

— „Iartă-mă, iartă-mă, dragă Niculiţă! Am fost ticălos, nici odată n'am să mai fac! Iartă-mă!"

Niculiţă, sguduit, se revărsa şi el în lacrimi, şi deodată, apucând mâna lui Vania, i-o sărută.

Saharov, într'un gest indignat, era cât pe

www.digibuc.ro

ce să isbucnească, când iată că Vania la rândul lui sărută mâna lui Niculiță.

Saharov, atunci emoționat, îl ridică în brațe, și-i strânse căpșorul la pieptul său:

— „Bine, frățioare, foarte bine!"

Vania acum plângea ușurat și fericit, spunând:

— „Vasile Vasilevici, n'am să mai fac! Crede-mă, n'am să mai fac cât oi trăi!"

Saharov, suflet solitar și dornic de mângâere, îndrăgise pe pupilul său precoce și straniu, căutând, cum spunea el, „să-i altoiască pe un trunchiu boeresc sentimente omenești".

Vania găsi în el un apărător sincer și ferm în fața Smaragdei Theodorovna. Și prin aceasta Saharov își câștigă și simpatia lui Iorgu Răutu, care nu prea se amesteca în creșterea copiilor, așa cum înțelegea Smaragda Theodorovna, dar căruia totuși atmosfera de izolare și înstrăinare în care creștea Vania parcă îi apăsa conștiința.

Iorgu Răutu rar își putea îngădui vre-o expansiune sentimentală, — mai cu seamă de când Vania începuse învățătura în rușește.

Pe vremea aceia în școlile din Basarabia nu numai că dispăruse predarea limbii românești, dar nu era iertată elevilor întrebuințarea limbii lor materne nici chiar între ei.

www.digibuc.ro

O măsură de prudenţă elementară impunea deci limba rusească şi acasă în raporturile cu copiii, ca să nu le fie greu de a urma regulamentele şcolare în această privinţă.

Dar vocabularul în limba rusă al lui Iorgu Răutu era atât de redus, încât de fapt făcea cu neputinţă vre-o intimitate.

Iorgu Răutu îşi găsea o consolare în raporturile prietenoase stabilite între Saharov şi Vania.

Astfel, viaţa lui Vania, se aşeza tot mai mult în sfera de interese şi de legături prieteneşti, în afară de curtea boerească.

www.digibuc.ro

CAP. VIII.

BOMBARDAREA.

In curând, în jurul lui Vania, se formă un cerc mai intim de copii, în cap cu Niculiță al lui Dumitru Moraru, Gheorghiță al lui Vichentie bucătarul, Tănăsică țigănușul, și din care era, bine înțeles, nelipsită, ca inspiratoare și arbitru în caz de conflicte, Ilenuța.

Toți aceștia erau aproape nedespărțiți. Puteau fi văzuți mereu împreună, când scăldându-se în Nistru, când în pădure prinzând păsările sau culegând fragi și ciuperci, când hoinărind prin toate râpele și văgăunile depe dealurile din jurul Năpădenilor.

Astfel s'a gravat în memoria lui Vania relieful întregii regiuni cu toate detaliile lui. în raza până la zece verste, în jurul Năpădenilor. El cunoștea aici fiecare ondulațiune de teren, fiecare piatră, fiecare tufă sau copac.

In acelaș timp contactul zilnic cu țăranii, vizitele pe la casele și curțile lor, conversa-

www.digibuc.ro

ţiile în jurul ceaunului cu mămăligă din câmp, amestecul printre cosaşi sau secerători i-au sădit în suflet acel sentiment de legătură mistică cu pământul, cu viaţa lui organică, care e atât de caracteristică pentru ţărani.

La începutul vacanţei, după întoarcerea de la şcoală a lui Tosia, o bucată de timp frecventările lui Vania printre copiii din sat au fost întrerupte. Tosia, favorit al mamei, o fiinţă superioară, — dispărut de aproape un an din orizontul Năpădenilor, se întorsese în triumf, crescut, subţiat, îmbrăcat în splendoarea unei uniforme albastre cu bumbi şi galoane de argint, ridicat în slava cerului cu laude, îmbrăţişat şi alintat de părinţi.

Vania care întotdeauna avusese multă admiraţie pentru înaintaşul său, acum intră, fără nici o încercare de protest, sub dominaţiunea lui desăvârşită.

Tosia însă nu avea legături în sat.

In vremurile lui, înainte de îndărătnicile evadări ale lui Vania, în atmosfera curţii din Năpădeni nu era admisibil contactul mai intim cu viaţa satului.

Apoi Tosia, era un copil „cuminte", prin excelenţă. Ii plăcea să se învârte mereu în jurul mamei şi altor autorităţi ale curţii, şi să dea dovadă de supunere şi bună voinţă

www.digibuc.ro

prin participarea activă la micile operaţiuni de gospodărie casnică: fierberea de dulceţuri şi şerbeturi, tot felul de marinate, culesul fructelor sau al legumelor din grădină pentru serviciul de masă, ajutorarea mamei în lucrurile de mână, şi în alte „strâmbături", cum îi spusese odată Vania într'un ceas de necaz.

Acesta, străin de asemenea preocupări, aştepta în admiraţie pasivă până ce Tosia binevoia să plece cu el pentru vre-o plimbare în parc, până la cabina de baie a curţii pe ţărmul Nistrului sau pentru alte jocuri.

Prima ciocnire între fraţi, inevitabilă din cauza incompatibilităţii de temperament, s'a produs foarte curând mulţumită unui incident penibil pentru Vania.

Tosia băgă de seamă lipsa frumosului său briceag cu mâner de os încrustat şi îi puse lui Vania întrebarea categorică:

— „Mi-ai luat tu cuţitaşul?"

Vania ruşinat îşi mărturisi păcatul.

— „Da! L-am luat eu!"

— „Şi ce ai făcut cu el? L-ai pierdut?"

— „Nu l-am pierdut!"—scăpă vorba Vania.

—„ Atunci unde-i?"

Vania îşi strânse gura cu mâinile şi, înspăimântat de consecinţele grozave ce ar fi putut avea mărturisiri complecte, roşu la faţă, tăcea clipind nervos din ochi, ca să-şi reţină lacrimile.

www.digibuc.ro

Tosia, înăbuşindu-se de furie, îi scanda cuvânt cu cuvânt:

— „L-ai dat cuiva? Ştiu! Voi spune mamei!"

Conştiinţa lui Vania nu era curată. El găsea firesc ca Tănăsică să fi râvnit cuţitaşul, dar nu-şi putea ierta slăbiciunea de a fi primit suggestiunile lui.

Şi ori de câte ori se gândia la întoarcerea lui Tosia i se strângea inima, în aşteptarea ceasului de răfuială, — mai cu seamă că dânsul ştia că tot bietul Tănăsică va plăti pentru clipa lui de slăbiciune.

— „Hai la mama!" — îi porunci implacabil Tosia, trăgându-l de mânecă.

Vania îl urmă fără împotrivire.

Smaragda Theodorovna, cu o mişcare de dispreţ, îşi rosti fără şovăire diagnosticul:

— „L-a dat fără doar şi poate, păduchiosului cela de ţigănuş, pentru care e gata să care toate din casă".

Vania tăcea şi întors spre părete cu capul rezemat de zid se cutremura în plâns stăpânit.

Totuşi, simţindu-se vinovat şi justificând întrucâtva pe Tosia, această umbră asupra raporturilor dintre ei, nu-l împiedică pe Vania să se ţină lipit pe lângă Tosia, căutând chiar să-şi asigure amnistia prin supunere şi mai desăvârşită.

www.digibuc.ro

In curând însă izbucni un conflict mult mai grav și mai bogat în urmări.

Ca un copil crescut sub ochii unei mame, a cărei dragoste exigentă și intolerantă l-a deprins de cu vreme să-și stăpânească pornirile, Tosia avea o fire ascunsă și prefăcută. In fața părinților el căuta să ghicească gesturile și cuvintele care le putcau plăcea atrăgându-și lui laude. De aci un contrast cu firea spontană și temperamentul indomptabil al lui Vania.

Acesta, la fiecare pas se simțea „impuiat" și jignit prin evocarea vecinică a numelui lui Tosia, ca model fără pată și reproș, ceiace adesea ducea la represiunea dureroasă a spontaneității sale sburdalnice.

Intr'o zi din Iunie, când Iorgu Răutu și Smaragda Theodorovna plecaseră pe câmp pentru inspectarea lanurilor de grâu, ambii frați, rămași singuri în parc, se jucau cu multă aprindere.

După ce haiducul Vania a fost prins de căpitanul de poteră Tosia, legat de copac și executat, s'a pus problcma unei noi aventuri. Destinul a voit ca în momentul acesta să fie observată pe fercastra bucătăriei silueta albă a lui Vichentie, care ținea un curcan în frigare.

— „Hai să cerem ficăței!" — hotărî Tosia.

Vichentie însă refuză categoric să obtempereze.

www.digibuc.ro

— „Nu se poate, conaşilor. Trebuie să-i ţin pentru umplutura de guşă".

Tosia însă, iritat, îi porunci din nou:

— „Să ne dai îndată ficăţeii, mama nu e acasă şi mi-e foame, vreau ficăţei!"

Tosia nu prea era popular prin domesticitate, care-l bănuia de nelealitate şi de denunţări la coana Smaragda; apoi, la vârsta de opt ani, el prea îşi afirma asprimea şi intoleranţa de „stăpân".

In cazul de faţă însă Vichentie se simţea la largul său, în temeiul ordinelor exprese primite.

— „Să pleci de aici, conaşule! N'ai ce căuta în bucătărie, şi apoi şi trage dela uşă, cade aluatul din cuptor".

Şi luându-l binişor de spate, Vichentie îl împinse peste prag şi închise uşa.

Tosia înfuriat sări în ogradă şi apucând două, trei pietre, le aruncă în geamul bucătăriei.

Vania, care în timpul controversei stătuse tăcut în dosul lui Tosia, acuma, dintr'un sentiment de solidaritate, aruncă şi el o piatră în aceiaşi ţintă.

Efectul produs suggeră tema unei noui aventuri extraordinare.

— „E cetatea turcească!" — declară Vania.

— „S'o bombardăm!" — hotărî Tosia.

— „Tu eşti bateria întâia, eu a doua".

www.digibuc.ro

După ce artileriştii noştri adunară proiectile în grămadă, Tosia începu comanda:

— „Bateria întâi! Tunul întâi! Pli! Bateria a doua! Tunul întâi! Pli! Salve de baterie! Pli!"

Geamurile bucătăriei sburară în ţăndări. Se vedeau figurile bucătarilor siliţi să se ascundă sub mese şi după sobă; se auzeau tingirile în cioburi, strâchini, oale şi farfurii sfărâmate, căzând pe jos. Bombardarea continuă cu furie, şi fără nici o orânduială.

Un argat se grăbi să cheme pe Vasile Vasilevici Saharov şi pe Margareta Jozefovna.

Dar Tosia în toiul acţiunii zări, coborîndu-se din deal spre poarta curţii, trăsura părinţilor.

Când, dar, pe câmpul de acţiune alergau Saharov şi Margareta Jozefovna, Tosia fugea spre grajd, pe a cărui poartă dispăru.

Vania însă, aprins de focul bătăliei, plin de eroism neînfricoşat, fără să bage de seamă ce se petrecea, urla comandând:

— „Bateria! Pli!"

Când trăsura părinţilor intră pe poartă, Vania se sbătea, ridicat în braţe de Vasile Vasilevici, iar Margareta Jozefovna, care eliberase pe bucătari, îi interoga asupra peripeţiilor gloriosului asediu.

---

www.digibuc.ro

CAP. IX.

PASTORUL FALTIN.

In faţa dezastrului, — geamurile sparte, Vichentie cu Costache însângeraţi, bucatele răsturnate în foc sau amestecate cu pietre, — Iorgu Răutu apucând pe Vania de haina dela spate, ca pe un căţeluş de pielea gâtului, îl duse pe sus în zvârcoliri neputincioase până în cerdac, unde, culcându-l peste genunchiu, îi aplică cea dintâi şi cea mai dureroasă bătaie. Apoi ca să facă pedeapsa şi mai umilitoare, Smaragda Theodorovna porunci, ca de obiceiu, să fie desbrăcat şi, gol-goluţ, închis în odaia lui:

— „Ţigan, tot ţigan rămâne!“

Vania, ca întotdeauna când se simţea vinovat, înăbuşindu-şi plânsul, de durere, şi răpus mai cu seamă de umilinţă, îşi şoptea făgăduinţa de a nu mai cădea în asemenea păcat.

El se aştepta însă ca în fiecare moment să apară în carcera lui, ca tovarăş de suferinţă,

www.digibuc.ro

şi Tosia, inspiratorul şi comandantul asediului şi al bombardării bucătăriei.

Dar Tosia nu apăru decât mai târziu şi în rolul neaşteptat — de acuzator! In ancheta întreprinsă după execuţie, mai cu seamă mărturia lui Tosia apăsa pe Vania.

Cunoscând dispoziţiunile în sferele înalte, toată domesticitatea se derobă dela vre-o depoziţie precisă, iar Vasile Vasilevici Saharov putu numai afirma că văzuse cum Tosia fugea spre grajd, în timp ce Vania bombarda încă bucătăria, şi că era convins că această fugă nu putea fi explicată decât prin conştiinţa vinovăţiei.

Tosia însă, cu un aer spăşit şi senin, arătă că el se mărginise să ceară ficăţei, şi că tot atacul şi bombardarea ar fi fost opera exclusivă a lui Vania, care „ca un turbat" nu ţinuse seamă de îndemnurile şi sfaturile sale, ba chiar îl lovise şi pe el cu o piatră în genunchi. El, Tosia, speriat de aceasta, se şi grăbise atunci să fugă spre a se ascunde în grajd. Ca o dovadă materială, Tosia exhibă o vânătaie veche pe care Vania ştia foarte bine cum o căpătase la un joc, cu vre-o două zile înainte.

Vania, trăsnit de atâta neruşinare, stătu un moment ca paralizat; apoi cuprins de indignare neînfrânată, se aruncă asupra lui Tosia şi, mugind de furie, îl izbi de părete.

— „Mincinosule! Mincinosule! n'ai ruşine?"

Pentru Smaragda Theodorovna acest acces

www.digibuc.ro

confirma numai versiunea favoritului. Vania fu deci supus unei noui execuţiuni, primind, din ordinul Smaragdei Theodorovna douăzeci lovituri cu vergi de răchită, şi lăsat trei zile închis, fără haine, în odaia lui, legat însă la gât, în deriziune, cu o cârpă, — „cravata ţigănească".

Vania nu suferea numai de obidă; nu-l ardea numai conştiinţa vie a nedreptăţii săvârşite faţă de el. Il exaspera mai cu seamă până la nebunie, perfidia şi făţărnicia lui Tosia.

Fusese atins în el, din rădăcină, însuşi sentimentul de dragoste de frate ; fusese slăbita legătura morală cu cei de mai aproape, otrăvită atmosfera întregii vieţi de familie.

Pentru prima oară se strecură în sufletul lui gândul de sinucidere.

Cu căldură chema el moartea, şi înduioşat. se şi vedea, între lumânări aprinse, pe masă, cu braţele încrucişate pe piept, — „ca Sonia", — auzia şoaptele de regret şi de laude la adresa lui, prindea lăcrămi prelinse pe obraji şi şterse pe furiş: — „Ii va părea rău şi ei, va şti că m'a obidit pe de geaba"...

O singură rază de mângâiere îl mai însenină în ziua liberării din captivitate, şi anume când în închisoarea lui veni însuşi Iorgu Răutu şi, mângâindu-l pe cap, îi spuse :

— „Măi băiete, ai făcut şi tu o trăsnaie ;

www.digibuc.ro

eşti prea iute, du-te de te joacă afară. Lasă, că mama va uita şi te va ierta".

Dar după această grea încercare, sentimentul de înstrăinare se înrădăcină şi mai adânc în sufletul acestui copil stingher.

Vasile Vasilevici Saharov nu făcu nici o aluzie la acest incident, dar ştiu să-i inspire lui Vania încredere în simpatia sa.

Ca să-i uşureze primele zile, ei eşeau împreună, imediat după lecţii, la plimbare, spre ţărmul Nistrului, sau spre pădure. Iar în braţele mamei Irina, ca sub îmbrăţişările llenuţei, Vania găsea întotdeauna acea atmosferă de dragoste şi afecţiune, care îi era refuzată, sus. în casa părinţilor.

Sub conducerea lui Vasile Vasilevici Saharov, Vania se dădea la învăţătură cu o sârguinţă şi mai mare, realizând progrese îmbucurătoare.

Intre părinţi se discuta tot mai mult, adesea cu participarea lui Vasile Vasilevici, despre trimiterea lui Vania la şcoală; sănătatea lui delicată impunea în această privinţă precauţiuni deosebite.

Pe neaşteptate soluţiunea a fost găsită dela sine.

Intr'o zi, în lipsa părinţilor, în curtea din

www.digibuc.ro

Năpădeni trase la scară un faeton din care coborî un om cu părul de argint şi ochi albaştri, cu faţa tânără, care radia multă blândeţe.

Vania îl privea cu multă curiozitate, întrucât acest bărbat nu numai că avea mustaţa rasă, dar purta peste pălărie un voal verde ca să fie ferit de praf şi de arşiţa soarelui.

Musafirul a declarat Margaretei Jozefovna, eşită întru întâmpinare, că e pastorul luteran din Chişinău, doctor Faltin, care, plecând în inspecţia lui prin coloniile germane din regiune, e silit, în drum spre Camenca, să ceară ospitalitate peste noapte la Năpădeni, trăsura lui având nevoie de mici reparaţii.

— „De sigur aveţi aici meşteri", — se adresă el către Margareta Jozefovna: „care vor putea, până mâine dimineaţă, să-mi facă acest serviciu ?"

Vania, cu mânile la spate, nu-l slăbea din ochi pe acest domn, cu înfăţişare şi maniere neobicinuite:

— „Bună ziua, tinere! Mergi la şcoală?" — îl întrebă musafirul pe ruseşte cu un accent străin.

Vania se simţi bucuros că-i poate răspunde în aceiaşi limbă, cu alt accent:

— „Nu merg la şcoală. Invăţ acasă cu Vasile Vasilevici. Dar mata cine eşti?" — îndrăzni el să întrebe faţă de gestul de mângâiere al pastorului Faltin.

www.digibuc.ro

— „Eu? Eu sînt pastor, adică popă nemţesc."

— „He-he-he !" — râse neîncrezător Vania:

— „Popă fără barbă ? şi în haine albe, fără antereu şi potcap? Să creadă cine o vrea!"

Pastorul Faltin îl ridică şi îl aşează pe genuchi:

— „Apoi eu ţi-am spus că-s popă nemţesc. Noi nu purtăm nici barbă, nici potcap, nici antereu".

Vania trase cu nasul:

— „Şi miroşi ca parfumul, nu ca popa Vasile, care Dumineca în biserică miroase a tămâie iar în celelalte zile..."

— „Ei, vezi că eu mă spăl bine, şi săpunul meu, apa de colonie,—toate acestea miroasă".

— „Dar nemţii nu sînt creştini? Nemţii din Camenca, pe care i-am văzut, sînt oameni foarte buni! Şi Mina noastră este şi ea nemţoaică, dar ea vorbeşte şi ruseşte şi moldoveneşte, şi merge şi la biserică la noi în sat".

— „Apoi sîntem şi noi creştini. Dar fiecare neam se roagă lui Dumnezeu în felul şi limba lui. Totul este să asculţi poruncile lui Dumnezeu. Tu ştii poruncile lui Dumnezeu? Ia să le spui!"

Vania se simţi mândru că poate repede, într'o răsuflare, să-i recite cele zece porunci.

Pastorul însă cu câteva întrebări, îl aduse în mare confuziune, dovedindu-i că nu prea înţelege ce recită.

www.digibuc.ro

— „Vezi, dragă“ — spuse pastorul, hâţâindu-l puţin pe genunchi: „nu trebue să zici numai din gură, trebue să ai poruncile acestea şi în inimă, şi să le ţii în viaţă; — atuncia numai eşti creştin“.

Vania gânditor, îşi puse degetul pe bărbie, şi deodată declară:

— „Dar popa Vasile când se îmbată, merge călare ca Alexandru Machedon şi ca Suvorov...“

Pastorul Faltin se grăbi să schimbe vorba şi puse pe băiat în picioare. Ridicându-se şi el, salută pe Vasile Vasilevici Saharov, care se ivise în salon.

Vania expediat să se joace afară, plecă nu fără regret: pentru prima oară un musafir „mare“ binevoia să stea de vorbă, interesat, cu el.

Musafirul, până la sosirea stăpânilor se întreţinu multă vreme prieteneşte cu preceptorul.

In urma acestei conversaţiuni, între patru ochi, cu Vasile Vasilevici, seara după masă pastorul Faltin întrebă pe Smaragda Theodorovna:

— „Aud că voiţi să trimiteţi pe băiat la şcoală. Aveţi pe cineva la Chişinău, care să se îngrijească de el, căci e cam delicat din fire?“

Astfel, a fost hotărît ca Vania să-şi urmeze

www.digibuc.ro

studiile la pastorul Faltin, care avea un fel de mic pensionat, mai mult pentru copiii nemți ce au nevoie să se perfecționeze în limba rusă, și trec acolo și cursul claselor pregătitoare înainte de a intra în liceu.

www.digibuc.ro

CAP. X.

LEIZĂR „ARHITECTUL"

Pregătirile pentru şcoală au dat prilej lui Vania să se bucure de serviciile lui Leizăr, croitorul din Năpădeni, zis şi „arhitectul".

Leizăr, cumnat cu Aizic cârciumarul, — un omuleţ cu un enorm cap acoperit de o vegetaţie spălăcită, prin care se puteau abia desluşi nişte ochi mici deasemeni incolori, un nas cartof, şi o buză inferioară groasă şi proeminentă, — era, în deosebire de cumnatul său, foarte guraliv, vioiu ca o vrăbiuţă, şi vesel, întotdeauna în voie bună şi pornit pe anecdote, în general nu tocmai evlavioase.

Acest tip comic putea însă ilustra tragedia evreimii din Rusia de pe vremuri.

El nu avea dreptul de a locui la ţară. Astfel „oficial" el se număra printre locuitorii „coloniei" Vârteja, dar în văzul şi ştirea tuturor avea o casă cu o droaie de copii la Năpădeni.

www.digibuc.ro

Pentru a satisface cerinţele „regulamentului", el ţinea întotdeauna înhămată iapa lui chioară, — şi la auzul clopoţeilor prevestitori ai vre-unei autorităţi, se arunca buzna în căruţă şi pornea spre eşirea satului, „în trecere dela Vârteja la S****"; şi, ocolind pe deal marginea satului, cobora, dacă ceasul era potrivit, la celălalt capăt pe „la Răzeşi".

Autorităţile, închizând ochii asupra acestor migraţiuni, îşi asigurau, bine înţeles, rotunjirea veniturilor din munca bietului Leizăr croitorul, — zis „arhitectul".

Şi aşa şi-a exercitat Leizăr, meseria la Năpădeni, toată viaţa, — până la obştescu-i sfârşit, când Aizic cârciumarul, plătind pentru trupul lui ultima vamă, îl aduse în aceiaşi căruţă, înhămată cu iapa cea chioară, ca să-l înmormânteze în cimitirul din Vârteja, reşedinţa lui definitivă.

Ii zicea lumea „arhitect", fiindcă, la drept vorbind, Leizăr nu cunoştea croitoria, ci numai o întâmplare îi pusese la dispoziţie două patroane în carton, pentru femei şi bărbaţi, după care el cu multă trudă croia, pentru femei: — o fustă în formă de butoiaş cu suplimentul ei, căruia îi zicea, nu se ştie pentru ce, „bască", o polcuţă scurtă cu o coadă rotundă la spate, care vecinic se ridica cu indiscreţiune în sus, desvelind dedesupturile; — iar pentru bărbaţi

www.digibuc.ro

pe lângă pantaloni largi, o „brandenburcă“, — un fel de veston, cu o talie invariabilă, ori care ar fi fost conformaţia pacientului, cu nişte şnururi groase la piept şi la spate, probabil pentru a scoate mai bine în evidenţă cele două gheburi obligatorii în faţă şi dinapoi.

Alte fasoane Leizăr nu cunoştea, şi era ferm convins că nu hainele trebuiesc potrivite pentru fanteziile anatomice ale clienţilor săi, ci aceştia aveau datoria să se adapteze modelului imuabil pe care li-l hărăzia arta lui.

Populaţia de ambe sexe din Năpădeni şi din tot ocolul lor primise cu resemnare aceste modeluri, găsind, cu drept cuvânt, că trăinicia şi eftinătatea pot compensa micile defecte arhitectonice.

Cu multă mândric îşi puse Vania primul său costum civil, — „brandenburca“, croită de Leizăr cu sârguinţă, cu mari „rezerve“ pentru „creştere“, dintr'o veche redingotă albastră a lui conu Iorgu „aproape nepurtată“.

Din momentul acesta Vania începu să-şi ia rămas bun dela Năpădeni... El îşi petrecea şi mai mult vremea cu copiii din sat, colindând peste văi şi dealuri, ca să revadă, înainte de despărţire, toate colţurile din împrejurimi, de care erau legate amintirile clipelor fericite.

Iar mama Irina şi Ilenuţa se boceau la gândul despărţirii şi nu mai ştiau cum să-şi arăte toată dragostea şi părerea lor de rău.

---

www.digibuc.ro

PARTEA II

ANII DE ȘCOALĂ

www.digibuc.ro

CAP. XI.

LA PASTORAT.

Chişinăul se întinde pe o coastă de deal înclinată spre Nord până la valea Bâcului.

Dealungul acestui râuleţ mlăştinos, în partea cea mai veche a oraşului, sînt aşezate mahalalele româneşti. Ceva mai sus se află celebrul *Tolcioc* („învălmăşală",) un fel de Târgul Cucului al Chişinăului. Iar şi mai sus, în „târgul Ruşilor", străzi largi şi drepte împart oraşul în pătrate regulate, ca într'o tăblie de şah. Două din aceste pătrate, în centrul oraşului, care se întâlnesc la colţurile lor în diagonală, formează două mari grădini publice: „Parcul orăşenesc" şi „Bulevardul"; în mijlocul acestuia din urmă se ridică impozantul „sobor", — catedrala archiepiscopiei.

Acum şaptezeci de ani, capitala Basarabiei făcea impresia unui mare sat, adormit dacă nu chiar mort. Vastele străzi nepavate şi necanalizate se transformau pe vreme ploioasă în

www.digibuc.ro

râuri de noroiu care se scurgeau în vale, iar pe timp de secetă erau acoperite vecinic de un adânc strat de praf.

Imensa piaţă „Poliţienească" se înfăţişa în acele vremuri ca o adevărată Sahară şi străbaterea ei prin nisipul în care se înecau picioarele cerea un efort fizic la care nu mulţi îndrăzneau să se expună, iar după ploaie nimeni nu avea curajul să întreprindă navigaţiunea prin noroiul ei fără fund.

Casele, cele mai multe fără etaj, se pierdeau între largi terenuri virane, numai în parte plantate cu arbori.

Dintre puţinele clădiri cu etaj răsăreau, în centrul oraşului, în contururi masive, palatele Răşcan-Derojinski şi Semigradov, iar spre marginea de Est, în mijlocul unui alt vast pustiu de nisip: „Piaţa ostrovului", se profila „castelul" închisorii, o sumbră clădire, cu aspect medieval, cu ziduri înalte şi turnuri sinistre.

La Vest, în strada Moscovei, numită în urmă Alexandru, se ridica sveltul turn pătrat al bisericii luterane, cunoscută sub numele popular de „Chirca" (Kirche).

Printre copacii parcului care o împrejmuiau se putea zări din stradă, mai în fund, casa pastoratului înconjurată de vasta ei verandă cu geamuri colorate.

Acolo se adăpostea şi micul pensionat de băeţi al pastorului Faltin.

www.digibuc.ro

Transplantat în acest mediu, din imensul parc din Năpădeni, lipsit de orizontul nemărginit al dealurilor Basarabiei şi al câmpiei Podoliei, Vania Răutu se mişca maşinal, ca un automat; i se părea că pluteşte în vid, în mijlocul unui decor ireal, învelit într'o tăcere duşmănoasă; sunetele vieţii de pe alt tărîm abia răzbăteau până la conştiinţa lui amorţită, ca printr'un mediu izolator.

Pastorul Faltin cu „Frau Pastorin" şi cei trei copii ai lor, un băiat şi două fete, ca şi cei vre-o patru elevi ai pensionatului, îl primiră pe Vania cu multă cordialitate şi chiar căldură. Dar pentru Vania era greu chiar să-i deosebească între ei: toţi blonzi, toţi bine spălaţi, mirosind a săpun proaspăt, toţi îmbrăcaţi în haine fără nici o pată şi nici o cută, ca şi cum ar fi fost abia scoşi din cutie, toţi vorbind cu acelaş accent străin.

Pastorul dându-şi seama de starea de depresiune şi de nostalgia noului său pupil, însărcină să aibă grijă de el în deosebi pe fiul său Herman, un băetan zdravăn, mai în vârstă decât Vania, şi pe fiică-sa mezină, Dudi, codană plină de viaţă, în vârstă de vre-o doisprezece ani.

Dela prima noapte însă petrecută de Vania în dormitorul pensionatului el găsi la pastorat un sprijin dela cineva la care nu s'ar fi gândit.

In acea cameră spaţioasă şi luminoasă era

www.digibuc.ro

destinat pentru Vania primul pat cu căpătâiul spre perete, dintre cele trei înşirate dealungul zidului.

Rămas în lumina discretă a lămpii de noapte, Vania multă vreme nu putu dormi, şi înaintea lui treceau, nedesluşite şi confuze, scenele de curând trăite la Năpădeni: — despărţirea de tovarăşii săi de copilărie, şi mai cu seamă de mama Irina şi de Ilenuţa, cea din urmă scăldătoare în Nistru ca şi cea din urmă plimbare; şi apoi drumul lung, lung, întâi în trăsură, apoi o noapte întreagă în tren, înconjurând prin Podolia şi Chersonia; Vania întins în cupeul lor rezervat, cu capul pe genunchii tatii, mai blând şi mai duios ca oricând; în faţa lui Tosia care împărţia banca din faţă cu Vasile Vasilevici ; — în sfârşit drumul care părea nesfârşit, în zori de dimineaţă, dela gară pe străzile pustii până la hotel; şi iată-l acum aici, lăsat într'o lume de himere, — tatăl, Vasile Vasilevici Saharov şi chiar Tosia, dispărând în necunoscut, — într'o cameră plină de taină, alături de doi băieţi străini, singur-singurel; nici măcar Mina nu era acolo, ca să-l poată acoperi cu plapuma....

Vania îşi trase oghialul peste cap şi, înăbuşit în şiroaie de lacrimi tăcute, îşi înfundă faţa în perină.

Deodată el simţi că o mână ridică uşor plapuma şi îl mângăie pe cap.

www.digibuc.ro

Era Fräulein Hanţa, menajera pastoratului, — şi ea o nemţoiacă sdravănă, spălată, mirosind a săpun proaspăt, fără nici o pată şi nici o cută în haine, doar numai că era brună şi că buza ei de sus avea la dreapta o umflătură de parcă ar fi fost înţepată de albină.

Vania începu să plângă şi mai tare, fără să-şi poată stăpâni vocea, dar în acelaş timp se simţi mai liniştit, sigur că are lângă el un suflet prietenesc.

Cu un gest obicinuit, cum făcea de atâtea ori cu mama Irina, el îşi puse braţul după gâtul Hanţei şi îşi lipi căpşorul de buza ei umflată.

Aceasta continua să-l mângăie fără să spună un cuvânt.

Vania nici nu-şi dădu seama cum, obosit de drum şi de emoţiuni, adormi.

A doua zi la şase dimineaţa, copiii fură sculaţi, spălaţi, sub supravegherea lui Fräulein Hanţa, care zâmbi lui Vania prietenos, şi parcă îi dădu o deosebită îngrijire.

Vania fu de îndată prins de rutina vieţii din pension.

Mai întâi, toată familia pastorului, pedagogii, elevii, ca şi toată domesticitatea, adunaţi în salonul cel mare al pastoratului, fură aşezaţi în semicerc în centrul căruia, pe o canapea, au luat loc pastorul şi Frau Pastorin. Fräulein Betty, fata cea mai mare, începu să cânte la piano un motiv, şi toată asistenţa uitându-se într'o cărticică germană de psalme, distribuită

www.digibuc.ro

fiecăruia, urma să cânte în cor psalmul zilei.

Vania nici nu ştia să citească încă nemţeşte şi nu îndrăznea să deschidă gura. Dar Dudi, punându-i braţul la spate, se înclină la urechea lui intonând melodia. Într'o pauză ea îi şopti:

— „Cântă fără cuvinte după mine".

Bietul Vania, căruia providenţa nu-i dăruise ureche muzicală, se încerca totuşi să cânte, după îndemnul blondei lui protectoare. Oricare va fi fost efectul muzical al intervenţiunii sale, rezultatul moral a fost că din acest moment Vania se simţi mai puţin singur, nu atât de străin în sânul familiei pastorului.

Predarea în pension avea loc în limba germană, afară de cursul de gramatică şi literatură rusească.

Ca profesori funcţionau însuşi pastorul Faltin, Fräulein Betty şi încă alţi doi profesori germani, Herr Kemritz, care preda gramatica şi limba franceză şi Herr Winzengerode profesor de matematici; apoi — Ivan Semenovici Malcenco, profesor de limba şi literatura rusă la liceul local.

Acest reprezentant al ştiinţei şi ideii ruseşti era personagiul cel mai original din corpul didactic al pensionului. Ucrainian de origină,

www.digibuc.ro

el cu îndărătnicie nu vorbea în clasă altă limbă decât cea ucraniană şi nimic nu-l făcea mai fericit ca răspunsurile date de vre-un elev în aceiaşi limbă.

Desigur, din cauza aceasta cunoştinţa limbii ruseşti ar fi suferit mult, dacă Ivan Semenovici nu compensa neajunsurile acestui metod pedagogic sădind în sufletul elevilor săi o mare dragoste pentru citire, cu atât mai mult cu cât însuşi Ivan Semenovici era, cu tot accentul lui ucrainian, un cititor minunat. Mai cu seamă operele lui Gogol, el le citea cu atâta talent încât auditorul rămânea multă vreme sub farmecul lor.

Chiar prima lui oră de curs, el o consacrase celebrei nuvele a scriitorului său favorit: *„Poveste despre aceia cum Ivan Ivanovici s'a certat cu Ivan Nichiforovici"*.

Inceputul acestei povestiri, chiar din acea zi, Vania putea să-l reproducă pe de rost, şi până la adânci bătrâneţe nu l-a putut uita:

— „Frumoasă becheşă blănită avea Ivan Ivanovici, minunată! Şi ce guler! Dumnezeule sfinte, ce guler! De astrahan învineţit de parcă era bătut de brumă"...

Karl Karlovici Kemritz, profesor de franceză era şi el un personagiu remarcabil.

Era înalt, uscăţiv, cu trăsături fine, cu enormi favoriţi, atârnaţi în lături dela ambii obraji, îmbrăcat cu o eleganţă extremă şi vorbind franţuzeşte cu multă preţiozitate. Ca şi

www.digibuc.ro

Ivan Semenovici, el preda şi la liceu tot limba franceză, cu singura deosebire că acolo, în măsura necesară pentru lămurirea elevilor, recurgea la limba rusească, deşi, în principiu, el căuta să şi predea tot în limba franceză.

Şi la dânsul, cea mai mare parte a orei de curs era consacrată citirilor. Insă el silea pe elevi să citească, fiecare greşeală servindu-i de pretext pentru sarcasme şi anecdote, pline de duh, pe seama nenorocitului *pacient*.

Familia pastorului şi camarazii au uşurat mult lui Vania începuturile învăţăturii, până ce el îşi însuşi îndeajuns limba germană, ca să poată urmări lecţiile.

Vania ajunsese răsfăţatul pensionatului.

Povestirile lui despre viaţa de ţară, descripţiunile peisagiilor din Năpădeni şi a petrecerilor cu copiii din sat interesau şi atrăgeau pe camarazii săi, în cea mai mare parte copii de oraş.

www.digibuc.ro

CAP. XII.

ANDRIUŞA MATU.

In curând însă viaţa pensionatului a fost turburată de un episod penibil, care în mare parte rămase acoperit de mister pentru elevi.

In afară de Vania, în pensionat fusese primit un singur moldovan de obârşie: Andrei Matu. Copil ursuz, scund şi negricios, ciupit de vărsat, cu un nas larg şi deprimat, cu ochii mici înfundaţi, acesta din primul moment se singularizase în sânul pensionatului şi se arătase refractar şi nesupus faţă de obiceiurile pastoratului.

Deşi pastorul Faltin îşi dădea multă trudă ca să-l îmblânzească şi să-l împrietenească cu ceilalţi copii, Andriuşa Matu parcă simţia o deosebită plăcere de câte ori reuşea să necăjească pe un camarad, sau să-l facă să plângă.

Intr'o noapte el se strecură pe furiş din

www.digibuc.ro

dormitor, fără să-l simtă tovarăşii. Mai târziu, când Fräulein Hanţa în camera ei îşi făcea înainte de culcare toaleta de noapte, un uşor zgomot o făcu să se uite sub pat. Şi acolo, spre uimirea ei, descoperi pe Andriuşa roşu la faţă, cu ochii aprinşi şi parcă bătut de friguri.

Dus la judecată în faţa pastorului, Andriuşa se sbătea furios şi urla năprasnic.

Bătrânul a încercat, cu multă blândeţe, să-l aducă în fire, cerându-i explicaţii pentru această purtare.

Andriuşa tremura, cu faţa desfigurată de un tic nervos, îşi rotea ca un puiu de lup privirile în toate părţile, căutând parcă pe unde să poată fugi.

Nimic poate nu-i mai caracteristic pentru firea pastorului Faltin şi pentru concepţia lui pedagogică decât motivele pentru care el primise în pensionul său pe acest straniu copil.

Andriuşa Matu care pierduse pe mama lui atât de devreme încât nu-şi aducea aminte de ea, a crescut în condiţiuni extrem de nenorocite.

Despre tatăl său, un moşier din valea Prutului, foarte bogat, circulau în toată Basarabia legende fantastice: om violent, stăpânit de patimi, incapabil de a pune vre-un frâu pornirilor lui.

In parcul său din Stăuceni, în apropiere de

www.digibuc.ro

conac, se ridica un pătrat de clădiri, ale căror ferestre dădeau numai într'o curte interioară.

Nici un străin nu putea avea acces înăuntrul misteriosului edificiu, în care bătrânul Matu ţinea, sub pază straşnică, mai multe tinere femei şi fete, din care unele erau chiar născute şi crescute în acest harem.

Lumea spunea că pe bătrânul satir nu-l oprea nici o consideraţie de vârstă nici de legătură de sânge.

Mama lui Andriuşa, soţia legitimă umilită şi schingiuită, ar fi murit, după credinţa generală, nu numai de inimă rea, dar şi din cauza unor maltratări îngrozitoare.

Andriuşa, moştenitorul numelui şi al unei averi imense, era singurul băiat crescut în haremul din Stăuceni.

Cu credinţa lui în firea omenească şi în puterea unei educaţiuni morale, pastorul Faltin nu s'a crezut în drept să refuze îngrijirile sale unui copil nevinovat, condamnat altminteri la pierzanie.

După incidentul din odaia lui Fräulein Hanţa, Andriuşa spre a fi supus unei supravegheri mai strânse, a fost transferat din dormitorul copiilor în camera pedagogului, — Herr Heinze, — un tânăr teolog, care se pregătea şi el pentru pastorat. Ce s'a întâmplat în urmă elevii n'au aflat nici odată. Se şoptea printre dânşii cu oroare că Herr Heinze ar fi declarat că nu poate rămânea în serviciul

www.digibuc.ro

pensionatului, dacă nu este îndepărtat Matu. Se pronunţa, în legătură cu un nou incident şi numele lui Fräulein Dudi, — fetiţa durdulie, de obicei atât de sburdalnică şi veselă, care fusese întrezărită pe atunci într'un acces violent de nervi şi apoi o bucată de vreme stătuse bolnavă în pat.

Pastorul Faltin a doua zi a plecat el însuşi cu Andriuşa şi acesta n'a mai fost văzut în pension.

www.digibuc.ro

CAP. XIII.

HERMAN.

In urma dispariţiei lui Andriuşa Matu, viaţa pensionatului îşi reluă cursul ei lin şi studios.

Intre Vania Răutu şi Herman Faltin se stabili o legătură de prietenie mai strânsă. Cu toată deosebirea de temperament îi unia pasiunea comună pentru citire.

Imaginaţia exuberantă a lui Vania deschidea pentru Herman, când citeau împreună vre-o carte, interpretări suggestive şi orizonturi neaşteptate aproape la fiecare pagină. Exegezele literare ale lui Vania îl interesau mai mult decât textul însuşi; şi în fiecare zi se întărea şi creştea în el prietenia pentru tovarăşul său moldovan.

La rândul său Herman făcea accesibile pentru Vania comorile literaturii germane, netraduse încă în ruseşte. Devotamentul lui şi răbdarea cu care traducea şi răstălmăcea

www.digibuc.ro

fiecare rând, deştepta în Vania o caldă recunoştinţă şi consideraţie pentru nemţişorul său, cum îl numea.

Dela operele lui Gogol şi Turghenev recomandate de Ivan Semenovici şi dela poveştile lui Andersen care formau hrana intelectuală de predilecţie a celorlalţi elevi, prietenii noştri trecură repede la „Robinson Crusoe" şi „Coliba lui Moş Toma", şi apoi la romanele lui Fenimore Cooper şi Mayne Reid, cu descripţiunile lor pitoreşti din viaţa triburilor americane neatinse de corupţiunile civilizaţiei, bogate în acţiuni nobile, pline de eroism şi de dragoste pentru libertate şi dreptate; în sfârşit la romanele istorice ale lui Walter Scott, cu isprăvile răsboinice şi misterele cavalerilor medievali.

Blândul şi tihnitul Herman Faltin era atras mai mult de aventurile sângeroase ale corsarilor, şi de povestirile căpitanului Marryat din viaţa marinarilor, în care pe Vania îl interesau cu deosebire descoperirile iluştrilor navigatori. Dacă el din condescendenţă pentru „nemţişorul" său, accepta pe „Corsarul roşu" sau pe „Bătrânul comandor", în schimb acesta trebuia să-i traducă din „Viaţa animalelor" de Brehm ca şi povestirile din vremurile reformaţiunii în care îl fascinau focul sacru şi eroismul marilor novatori.

www.digibuc.ro

CAP. XIV.

PRIMA VACANȚĂ.

Când la sfârșitul lui Mai, Iorgu Răutu veni să-și ia băiatul dela pastorat pentru vacanță, el a fost uimit de faptul că Vania putea servi de interpret între el și pastorul Faltin.

La Năpădeni, în sânul vieții de familie, și în special în raporturile dintre Tosia și Vania, se accentuă o nouă diferențiere.

Tosia, la doisprezece ani, un lungan, care promitea să atingă statura tatălui său, era un elev stăruitor, care știa să câștige simpatia dascălilor săi prin atitudini de supunere și adulațiune, trecuse în clasa a treia de liceu cu distincțiune, acoperit de laudele directorului.

El cu plăcere etala acasă cunoștințele sale de limba latină, sau de istorie rusească. Dar citirile lui Vania, variate cunoștinți căpătate în afară de studiile școlare, în istoria naturală, talentul său de expunere, imaginația lui

www.digibuc.ro

vie, ca şi o oarecare fluenţă în limba germană, îi creaseră o situaţie excepţională în cercul de copii din familiile boereşti vecine, şi mai cu seamă la Berceştii din Cerleni, — până atunci nelipsiţi în ceata de admiratori ai lui Tosia.

Nu numai amorul propriu al lui Tosia suferea din cauza aceasta. El, împreună cu Maşa rămăseseră favoriţii Smaragdei Theodorovna, ale cărci sentimente faţă de Vania nu au fost influenţate de succesele lui şcolare.

Acesta găsi însă un aliat în familie, în bunducul Costea, ajuns la vârsta de cinci ani, — copil greoiu dar fire foarte drăgăstoasă. Vania ştiu să-l fascineze dovedind aptitudini pedagogice, în jocurile cu care se pricepea să distragă pe frăţiorul său.

Astfel din zorii vieţii se produse o separaţiune între cele două grupuri de copii din curtea boerească dela Năpădeni.

Dar Costea bineînţeles, nu-i putea satisface toate nevoile de sociabilitate.

Chiar în prima zi Vania alergă la mama Irina. Aceasta la năvala lui vijelioasă, se speriă, neputându-l recunoaşte, apoi se repezi la el, îmbrăţişându-l şi sărutându-l printre lacrimile de bucurie:

— „Pimpenlicule dragă! Puiul mamei! Dragul mamei! Cum ai crescut de mare! Şi te-ai făcut frumos! Nici nu te-am recunoscut! Ptiu!

www.digibuc.ro

să nu fie de deochi! Ce bucurie are să fie și pentru Ilenuța. Ia stai să te mai văd!"

Ea îl învârtea, privindu-l din toate părțile și acoperindu-l din nou cu sărutări.

In sânul vechilor săi tovarăși de joc, în afară de Ilenuța, copil cuminte și bine îngrijit, — în primul moment Vania fu impresionat de aspectul lor, care prin contrast evoca pe camarazii săi din pension.

Niculiță, care putea ajuta acuma pe tatăl său Dumitru la plug și la cărat, Gheorghiță al lui Vichentie bucătarul, și mai cu seamă Tănăsică țigănușul, i se păreau în comparație cu blonzii pupili ai pastorului Faltin grosolani, necioplițî, nespălați.

Dar în curând aceștia, și în deosebi tocmai Tănăsică țigănușul, se dovediră mai accesibili suggestiunilor sale de aventură, inspirate de Fenimore Cooper, Mayne Reid sau Walter Scott, decât toți colegii dela școală.

Tănăsică nu avea nevoie de maimuțăriile literare pentru a face pe „Cercetașul de urme" sau pe „Vânătorul de scalpuri". El cu adevărat putea descifra pe fața pământului semne invizibile altora, și aplecând apoi urechea la pământ, putea da indicațiuni și îndrumări folositoare pentru vre-o întreprindere sau aventură, spre a surprinde pe culegătorii de ciuperci sau fragi, sau spre a evita întâlniri indezirabile.

www.digibuc.ro

Iar Niculiță era întruparea însăși a „Ultimului Mohican“ sau a „Șefului alb“.

Și când Vania organiză naufragiul lui *Robinson* și salvarea lui pe o insulă a Nistrului mai jos de Năpădeni, — Ilenuța îndeplinea cu religiozitate rolul lui *Vineri*, împărțindu-l cu Tănăsică ,pentru care părea foarte naturală dedublarea personalității sale prin trecerea dela rolul naivului Vineri, la acel al fiorosului șef de canibali descins cu tribul său pe insula lui Robinson.

www.digibuc.ro

CAP. XV.

CAZUL MARIEI VORNICU.

In vacanţa aceasta i-a fost dat lui Vania pentru prima oară să apară în rolul de stăruitor pentru ţărani pe lângă tatăl său.

Intr'o zi la mama Irina, o vecină, — femeie îmbătrânită înainte de vârstă, arsă de soare şi istovită, văduvă cu mulţi copii, — se plângea în prezenţa lui Vania de prigonirile vechilului Alexandru, care i-ar fi reţinut pe nedrept o vacă şi o silise să secere mai mult de cât datora.

— „Vai de mine, şi de prăpădiţii iştia de copii!“ — se bocea femeia, apucându-se cu ambele mâini de cap: „ce mă fac cu ei amu? Nu le pot da măcar un gât de lapte! Să-i las flămânzi acasă şi să mă duc pe lan să robotesc, cine ştie cât o vrea el, bată-l pustia de hain?“

Mama Irina, fără să spuie nimica, aranja gulerul de marinar al lui Vania, îndreptân-

www.digibuc.ro

du-şi privirea în altă parte. Dar Vania simţi ca o împunsătură de reproş:

— „Mamă Irina!“ — întrerupe el bocetele femeii: „spune-i să nu plângă. Mă duc să-i vorbesc lui Alexandru“.

— „L'am văzut adineauri în ograda lui Vasile Munteanu“, — îngăimă parcă în treacăt Irina.

Vania şi porni puşcă, spre casa lui Vasile Munteanu. Dar întâlni pe vechilul Alexandru în drum, călare pe vestita lui mârţoagă sură.

— „Moş Alexandre! Moş Alexandre!“ — se repezi înaintea lui, Vania: „stai un ceas!”

Vechilul Alexandru se opri şi-l privi curios în tăcere, pe conaşul Vania, parcă mestecând ceva.

Vechilul Alexandru rămânea neschimbat de cursul vremurilor. Numai cu vârsta sârmele de aramă, care îi acopereau ca o perie deasă dela ochi în jos tot obrazul, se argintau puţin câte puţin.

— „Moş Alexandre! Moş Alexandre!“ — îl apucă Vania de picior: „de ce prigoneşti pe sărmana Maria Vornicu? I-ai luat vaca! N'are cu ce-şi hrăni copiii!“

Vechilul Alexandru se coborî de pe cal, şi, ţinându-şi mâna stângă de coama calului, cu dreapta îşi frecă peria de pe bărbie, şi după obiceiul lui aruncă un singur cuvânt:

— „Hm! păpuşoiu“

Vania, cam iritat, îl întrebă cu vehemenţă:

www.digibuc.ro

— „Dar de ce o pui şi să secere mai mult decât datorează?“

— „Hm, măsurat!

Vania descurajat începu totuşi să se roage: apucând cu ambele mâni pe vechilul Alexandru de poala hainei:

— „Moş Alexandre! Moş Alexandre! Sînt atât de mari lipsa şi stricăciunea?“

Vechilul Alexandru, cu mâna dreaptă adusă brusc după cap şi cu buzele lăsate în jos, cu un ochi pe jumătate închis, suggeră imensitatea pagubelor pricinuite de Maria Vornicu.

— „Moş Alexandre! Dar s'ar mai putea ierta ceva; îi vine mai greu să muncească ei decât altora, singură, cu o droaie de copii mici!“...

Privirea aruncată în sus spre curtea boerească din deal, ajunse ca Vania să înţeleagă că vechilul Alexandru nu putea face nimic, că numai stăpânul avea dreptul de a ierta pe Maria Vornicu.

Toată ziua Vania se învârtise prin casă şi prin curte fără să plece în excursiunile-i obicinuite.

Iorgu Răutu băgase şi el de seamă că mereu dă peste Vania, care se uita rugător la el, deschidea gura, şi apoi parcă într'un spasm se întorcea fără să spuie nimic.

In sfârşit îl întrebă:

www.digibuc.ro

— „Ce ai, măi băete? Parcă nu ți-s boii acasă?“

— „Tată!...“ — începu Vania aprins, înăbușindu-se de emoție.

Dar în clipa aceasta auzi pașii mamei în camera de alături și speriat își aduse mânile la gură și sgribulit, fugi pe ușă.

Pândind momentul când mama se coborî în cămara de provizii din subsol, el se repezi din nou în cabinetul în care Iorgu Răutu, cu ochelarii pe nas, însemna ceva în registrele sale de gospodărie.

— „Tată! dragă tată!“ — se descărcă grăbit Vania, înghițindu-și pe jumătate cuvintele: „Maria Vornicu, știi, văduvă... săracă... cu o casă de copii... se prăpădește... vaca prinsă în păpușoi... singură... o scoate la seceriș... peste putere... se prăpădesc cu toții... iart'o tată... iart'o!...“

Iorgu Răutu îl privi, înduioșat, peste ochelari:

— „Măi băiete! Apoi așa o să ne mănânce toată pânea pe câmp. Și nu va mai munci nimeni pentru datorie“.

— „Tată!...“, — Vania apucă mâna tatei, care ținea încă condeiul, și cu atâta violență o duse la gură, încât își sgârie obrazul, dar fără măcar să bage de seamă, urmă cu pasiune să se roage: „bătrână!... sărmană!... moare de foame cu copiii!... N'are ajutor dela nimeni!... E păcat, tată!...“

www.digibuc.ro

Lacrimile lui scăldau mâna bătrânului.

Acesta puse condeiul pe masă, își ridică ochelarii și atrăgându-și băiatul între genunchi, îl mângâiă pe cap, vorbindu-i, mișcat, așa cum nu-l mai auzise Vania:

— „Liniștește-te, piciule! Ți-e milă? Ai inimă bună! Viața e crâncenă. Să-l trimeți dar pe Alexandru la mine și să-i spui babei că-i iertată de sufletul tău".

www.digibuc.ro

CAP. XVI.

INTRE PARINȚI.

Asemenea intervenţii, din acea zi, se îndesau din partea lui Vania.

Iorgu Răutu le primea cu multă bonomie şi chiar cu duioşie, căutând să facă ce poate, mai cu seamă dacă nu afla Smaragda Theodorovna. Şi chiar la protestările acesteia adesea îi răspundea:

— „Apoi, Smaragdiţa, nu vezi că băiatul ista nu-i de lumea iasta. Dacă va trăi va aduna pe toţi calicii şi schilozii pe petecul său de moşie, în slava domnului. Lasă, nu-i mare lucru, să-i fie de pomană!“

Bietul Iorgu nici nu-şi dădea seama cât de jignită se simţia Smaragda Theodorovna de această ipoteză a unor favoruri divine pentru Vania!

— „Aş! se ţine numai de ţigăniile lui. Nu trăieşte decât cu milogii ceia; fuge de acasă ca necuratul de tămâie!“ — îi arunca atunci înţepat *Sfânta* Smaragda.

www.digibuc.ro

Smaragda Theodorovna apropiindu-se de pragul celor treizeci de ani, nu mai avea înfățișarea figurinei de porțelan de altă dată; talia ei începuse să se rotunjească, trăsăturile i se înăspriseră, și privirea ochilor negri, umbriți, pierdea cu timpul expresiunea de nostalgie și de romantism.

In centrul preocupărilor sale stau acuma interesele gospodăriei, lupta aprigă pentru agonisire, motivată de voința tenace și ambițiunea de a asigura pentru copiii favoriți, pentru Tosia și mai cu seamă pentru Maşa, un viitor de belșug și strălucire.

Ea nu mai participa decât în limitele strict necesare la acțiunile de binefacere; și toate aspirațiunile sale sufletești se mărgineau la religiune, sau mai bine zis acum mai mult la practicile rituale, cu cea mai mare stricteţe observate.

Ea rânduia nenumărate panahide și rugăciuni; în fiecare zi întâi ale lunii își sfințea casele; în zile prescrise împărția pomeni tradiționale, și păzea cu rigoare toate zilele de post. Astfel ea era sigură de mila lui Dumnezeu, așa de sigură încât, blăstămându-l odată cine știe pentru ce vină pe vechilul Alexandru a rămas convinsă că vestita lui iapă sură pierise pentrucă Dumnezeu ar fi ținut seama de blăstămul ei...

Cu timpul ea își asuma tot mai mult rolul de implacabil cenzor de moravuri, — rol, care

www.digibuc.ro

mai târziu, la bătrâneţe, trebuia să facă din ea spaima întregii societăţi feminine din judeţ.

Reminiscenţele dramei din tinereţe şi a ispitelor biruite îi întăreau numai credinţa în sfinţenia şi infailibilitatea proprie, — şi, din adâncimi de ea însăşi nebănuite răscoleau cele mai feroci porniri împotriva oricărei femei care câtuşi de puţin s'ar lăsa ispitită de visuri de dragoste şi de poezie.

In aceste dispoziţiuni, deprinsă să-l supună pe Iorgu Răutu voinţii sale, ea nu ierta lui Vania nici cele mai mici abateri dela îndrumările ei, săvârşite de tatăl sub influenţa fiului.

www.digibuc.ro

CAP. XVII.

IN „GIMNAZIUL NOBILIMII".

După doi ani petrecuţi în pensionatul pastorului Faltin, Vania a putut să treacă cu multă distincţiune nu numai examenul pentru cursul elementar, dar şi examenul de clasa întâi de liceu.

Fiindcă Doamna Faltin, Frau Pastorin, — cu sănătatea ei tot mai delicată, nu mai putea suporta ostenelile ce i le impunea pensionatul, acesta din urmă a şi fost închis.

Vania, intrând în clasa a doua a „Gimnaziului nobilimii", — aşa se numea pe atunci singurul liceu din Basarabia, — a fost dat în gazdă la doamna Agripina Ivanovna Bonin, unde ocupa aceiaşi cameră cu Tosia.

Despărţirea de familia Faltin şi de colegii săi de pensionat, mediul nou la liceu şi condiţiile de viaţă sub ocrotirea doamnei Bonin, însemnau prin sine însăşi, o criză acută în viaţa lui Vania. Dar criza a fost încă agravată de regimul sub care urma să trăiască aici.

In adevăr pus sub autoritatea şi supravegherea fratelui său mai mare prin indicaţiu-

www.digibuc.ro

nile exprese ale Smaragdei Theodorovna, Vania avea astfel să treacă prin faza cea mai grea a copilăriei sale.

La şcoală, între treizeci de băieţi necunoscuţi, setea lui de prietenie şi afecţiune nu putea fi satisfăcută încă.

El se simţea dar între ei apăsat şi înstrăinat.

Profesorii, pe care nu-i vedea decât în orele de curs, nu veneau în contact sufletesc mai strâns cu elevii.

In afară de Karl Karlovici Kemritz, cunoscut din pensionat, dar care şi el parcă avea aici o altă înfăţişare, ceilalţi îi păreau nişte fiinţe enigmatice şi sinistre.

Din nenorocire nici iubitul său profesor de limbă şi gramatică rusă dela pensionat, Ivan Semenovici Malcenco nu preda în clasa lui.

Mic de statură, Vania Răutu fusese aşezat pe o bancă din rândul întâi, alături de un rotofeiu vioiu ca o veveriţă, a cărui gură nu putea tăcea nici în ora de curs, când mereu şoptea ceva la urechea vecinului său de bancă:

— „Cum te chiamă? De unde eşti? Unde stai acuma? Unde ai învăţat până acuma?“ — şi aşa la nesfârşit.

Şi deodată el ţâşni în râs înăbuşit:

— „Dar nici nu m'am recomandat încă.

www.digibuc.ro

Sînt Saşa Lungu. Tatăl meu îi funcţionar la zemstva din Benderi. Dar noi stăm la Chişinău, în casa noastră din strada Mihailovscaia. Am şi două surori: Tania şi Catia, în clasa întâia a liceului de fete. Tu eşti frate cu Anton Răutu din a cincea? Ai alţi fraţi? Cum îi chiamă?"

In prima pauză între ore de curs Saşa Lungu se urcă pe catedră şi proclamă:

— „Domnilor, în cinstea *pijonului* Ion Răutu, un concert! Incep başii, apoi discanţii şi tenorii!"

Şi deodată dânsul îşi umflă buzele şi începu în bas surd: „bu-bu-bu-bu-bu..."

Şi clasa se prefăcu ca prin farmec, într'o băltoacă de broaşte, care cântau pe diferite tonuri, şi cu variaţiuni de note neaşteptate, veşnicul concert al broscăriilor de primăvară.

Cu vreo două bănci în urmă şedea un băiat spătos cu un trunchiu mai lung ca picioarele, cu braţele lungi aproape până la genunchi; ochi-i mici înfundaţi, care abia se întrezăreau de sub o frunte bombată, priveau răutăcioşi şi dispreţuitori împrejur.

Saşa Lungu, observând tăcerea lui îi strigă:

— „Mă Prestea, de ce taci, ca un măgar? Ce fel de tovarăş eşti? Vrai o opăreală?"

Prestea, cel interpelat, păli şi mai mult, apucă un dicţionar gros, — urma ora de latină, — şi cu putere îl aruncă ţintind pe Saşa Lungu. Proectilul trecu vâjâind deasupra ca-

www.digibuc.ro

pului lui Vania Răutu şi se isbi, fără a atinge pe Saşa Lungu, în geamul uşii.

Prin fatalitate, tocmai în această clipă apăru în cadrul uşii un chip lung ca o prăjină, uscăţiv, cu hainele largi care fâlfâiau ca pe un băţ, şi din care răsărea un cap mic verzuiu, cu ochi sticloşi şi cu o barbă neîngrijită.

Dicţionarul, după ce sparse geamul ricoşând dela pervaz, lovi pe noul venit drept în falcă, acoperindu-l cu fărâme de geam, care îi însângerară obrazul şi dosul mânei în mai multe părţi.

Era temutul profesor de latină „Frătuţ", — adică un slav din imperiul habsburgic, — cu nume de Marin Scarnitz, şi cu poreclă de Marinca Scărnăvie.

Incremenit de furie, el îşi răsucea numai gâtul lung, sâsîind: „ss-ss-ss", — şi în sfârşit cu o voce scârţâită se năpusti asupra clasei:

— „Rrromanilor! Măgarilor!" — şi repezindu-se spre Vania Răutu: „Alt rrroman!... De unde ai ieşit, rîie moldovenească, ca să-mi arunci cărţile în cap? Cum te chiamă, spurcăciune valahă? Te-oi strivi de nu va rămânea nici untul din tine! Cum te chiamă?"

Vania Răutu tremura înfrigurat şi în zadar se silea să-şi deschidă gura; îl putea numai privi cu spaimă, strângându-şi cu gestul obicinuit mânile la piept.

— „Cum te chiamă? Nu vrai să răspunzi? Aaa!"

www.digibuc.ro

Mugind de furie, Marinca Scărnăvie răsucea urechea lui Vania, ai cărui ochi lăcrimau, dar din gura lui nu puteau ieşi decât gemete strangulate.

— „Aaa! rrromanule! Nu vrai să spui? Longinus", — interpelă el pe Saşa Lungu, care se făcuse ghem pe bancă, alături de Vania: „cum îl chiamă?"

In clasă domnea o tăcere întreruptă numai de respiraţiuni tulburate.

Şaşa Lungu putu abia răspunde: — „Ion Răutu!"

— „A-a-a! Jovinus Reus!" — răsucea el urechea lui Vania: — „De unde eşti?"

Vania tot tăcea.

— „Tu, Alexander Stultus Longinus?"

— „Din Năpădeni"... răspunse Saşa Lungu.

— „A-a-a! Jovinus Reus Obstinatus Napadensis! Ha-ha-ha-ha-ha! Marş la colţ! Trei ore de carceră şi patru beţe la catalog".

Urcându-se pe catedră, profesorul cu voluptate, deschise catalogul şi şueră printre dinţi: — „Un băţ pentru Jovinus, altul pentru Reus, al treilea pentru Obstinatus şi încă unul pentru Napadensis! Vei învăţa cum să arunci dicţionare în capul profesorilor!"

Vania pus în colţ sub avalanşa aceasta de strigăte sălbatece, nici nu mai încerca să răspundă, privind fascinat de teroare pe faimosul latinist.

www.digibuc.ro

Domnul Scarnitz, liniştindu-se puţin, deodată întrebă:

— „Stultus Longinus! Tu stai în aceiaşi bancă cu Reus Napadensis? El este acela care aruncase dicţionarul?

— „Nu, domnule profesor!“ — sări repede în sus Saşa Lungu.

Ochii profesorului începură să sticlească şi mai răutăcios. Frecându-şi cu un deget nasul, el întrebă:

— „Cine atunci?”

— „Nu ştiu, domnule profesor!“

— „Marş în colţ şi tu! Reus Obstinatus, tu ai aruncat?“

— „Nu, domnule profesor!“ — putu însfârşit rosti Vania.

— „Cine?“

— „Nu ştiu, domnule profesor!“

— „Al cui e dicţionarul?“

— „Al meu, domnule profesor“ — se ridică un băiat, Simion Brânzaru, care stătea în ultima bancă chiar lângă uşă, încât evident nu el ar fi putut lansa proectilul.

— „A-a-a! Sempronius Brenzarius Constipatus!“ exclamă latinistul: „cum dar a putut fi aruncat dicţionarul tău?“

— „Mi-l luase cineva de pe bancă“.

— „A-a-a! Romani mamaligensi! Aveţi cu toţii câte un băţ suplimentar la catalog, şi veţi sta un ceas după sfârşitul lecţiilor şi veţi traduce paragraful 34 din *Cornelius Nepos*. Iar

www.digibuc.ro

tu, amice Jovinus Reus Obstinatus Napadensis tot vei sta trei ore în carceră pentru iniţiare! He-he-he!"

„Frătuţul" latinist era, în fond, foarte mulţumit oridecâte ori găsia vr'un pretext să explodeze.

Nimic nu-l irita mai mult decât caracterul etnic evident al Moldovenilor.

Adesea întreaga oră de curs el o petrecea în bătăi de joc de latinismul lor:

— „Rrromani!" sbiera el furios: „Asta-i limbă: *maldavineşti prindi popa pieşti?* Mă Sempronius Brenzarius, cum e latineşte *pieşti* al vostru?"

— „*Piscis*", domnule profesor".

— „Atunci, de ce bolboroseşti *pieşti? Prehendo piscem,* — nu *prindi pieşti!* Stultus Longinus, cum e în jargonul vostru *lac dulce?* Oho-ho-ho! — *lapti dulşi!* cum îndrăzniţi vitelor să schimonosiţi aşa limba lui Cicero ? *Lac, lactis,* boule ! Inţelegi ? *Curechiu murat !* Oho-ho-ho ! *Cauliculus mollitus,* mă ! A-a-a-a!" — urla turbat de mânie Marinca Scărnăvie, bătând din răsputeri cu pumnii în masă, vânăt la faţă, cu ochii injectaţi şi gura înspumată.

Dar deosebită plăcere îi făcea „iniţiarea" noilor elevi moldoveni.

Şi „iniţiarea" lui Vania Răutu s'a săvârşit cu o pompă deosebită.

---

www.digibuc.ro

CAP. XVIII.

NOUI PRIETENII.

Această iniţiare a asigurat însă lui Vania Răutu multă consideraţie din partea colegilor.

Un „pijon“ care se expune maltratărilor şi din spirit de solidaritate nu-şi denunţă camarazii, se ridică îndată în judecata clasei la rangul de „turtă veche“.

In timpul recreaţiei Prestea, legănându-se ca un urs, se apropiă de Vania:

— „Dă mâna, Răutu!“ — se răsti el parcă cu mânie.

Şi apoi cu o strângere care stoarse lacrimi lui Vania, urmă tot posomorît:

— „Să ştii că voi fi totdeauna alături de tine, şi nu voi îngădui nimănui să te obijduiască“, — şi se întoarse brusc pe loc, pornind legănându-se spre banca lui. In drum însă, fără voie, călcă pe picior pe Saşa Lungu.

— „Au!“ — sări acela în sus, văitându-se:

www.digibuc.ro

„Ce nu te uiţi unde calci, ursule? Mi-ai strivit degetele. Şi tot din pricina ta suferim cu toţii!"

Prestea se opri şi, ciudos, îi răspunse:

— „Scuză-mă! N'am voit".

— „Ce să te scuz! Fii mai cu băgare de seamă! Ţopăi ca un orangutan!"

— „Iţi cer scuze, mă!" — se înfurie din nou Prestea: „că de nu fac praf din tine!"

Saşa Lungu preferă, mormăind încetişor, să accepte aceste scuze, lăsându-l pe Prestea în plata Domnului.

Ion Prestea era singurul fiu de ţăran din clasă, — sau mai exact — fiu de ţărancă, fiind un copil natural, crescut şi dat la învăţătură de proprietarul moşiei, a cărui protecţiune îi deschisese şi uşile liceului, pe acele vremuri închise pentru „copiii de bucătăreasă", după lozinca înaripată a ministrului instrucţiei publice, contele Dimitrie Tolstoi.

In tot liceul din Chişinău nu se găsea pe atunci, în afară de Prestea decât încă un fecior de ţăran, Nicolae Pătraşcu din clasa a treia, căruia tot împrejurări excepţionale îi îngăduiseră intrarea în liceu.

In mijlocul „băeţilor de familie" aceşti doi intruşi, legaţi de prietenie, duceau o viaţă deosebită, a lor proprie, în puţin contact cu ceilalţi colegi.

www.digibuc.ro

Şi mai şubredă era situaţia celor doi evrei din clasa a doua, admişi în liceu din consideraţie pentru finanţa străină, — pe atunci foarte mult adulată în Rusia, — în conformitate cu vestitul *„numerus clausus"*.

Printre profesorii şi elevii liceului, bântuind un antisemitism feroce, numai un adevărat eroism şi pasiunea lor pentru învăţătură, le făcea cu putinţă să-şi urmeze studiile sub ploaia de insulte şi prigoniri.

In afară de Ion Prestea, Vania Răutu a mai câştigat un prieten în persoana vecinului său de bancă Saşa Lungu.

Acesta nu mai putea de entuziasm şi admiraţie din cauza stoicismului lui Vania.

— „Cunoşti pe cineva la Chişinău ca să poţi petrece în ceasuri libere şi de sărbători?" — întrebă dânsul pe Vania.

— Cunosc numai familia pastorului Faltin!"

— „Phe! Cârnăţarul?" — întrebă Saşa Lungu, trăgându-şi în sus pantalonii care mereu parcă-i lunecau în jos.

— „Cum cârnăţar?"

— „Neamţ-cârnăţar. Toţi nemţii sînt cârnăţari!"

Vania se încruntă puţin.

— „Stai, frate! Nu te supăra! Ai nas de ceară! Aşa glumim noi, fără nici o răutate."

www.digibuc.ro

După sfârşitul cursurilor şi a orei de pedeapsă, Saşa Lungu ajută pe Vania să-şi aşeze cărţile în raniţă, îl petrecu până în carceră, unde Vania urma să fie „iniţiat" trei ceasuri:

— „Eu mă reped numai pentru un minut acasă", — îl asigură noul prieten: „şi mă întorc îndată, să stăm împreună. Am să vorbesc cu Costache Odecolonul, — şi mă va lăsa, pentru un pac de tutun".

Costache Odecolonul era rândaşul liceului, care avea în grija lui deosebită toaletele, unde era dator şi să supravegheze ca elevii să nu fumeze, dar el însuşi un fumător pasionat, putea uşor fi îndulcit cu „un pac de tutun".

Fiind în acelaş timp şi gardianul carcerei, — situată de altfel în vecinătatea arenei sale de serviciu, — el şi aici avea multe prilejuri de a-şi asigura aprovizionarea cu tutun.

Saşa Lungu, în adevăr, n'a întârziat să vie la carceră, şi, după eliberarea lui Vania Răutu cu raniţa lui cu cărţi în spinare îl însoţi până acasă, vorbind tot timpul.

— „Duminică vei veni la noi, nu-i aşa? Avem să petrecem foarte bine. Tania şi Catia sînt fete foarte drăguţe. Şi noi facem ce vrem. Mama, ai să vezi, caută numai să nu ne îmbolnăvim, şi apoi face după pofta noastră, şi îi bucuroasă când vine un prieten; ne pregăteşte fel de fel de prăjituri; îi foarte dulce; iar

www.digibuc.ro

tata rar îi acasă, şi când este, nu ne sâcâie. Işi face pasienţa sau îşi citeşte gazeta"...

Acasă Vania a fost întâmpinat cu observaţiuni severe din partea lui Tosia, care-şi luă în serios rolul de pedagog.

— „Unde ai întârziat atâta? Ai şi început să baţi străzile cu derbedeii!"

Vania îşi povesti păţaniile arătându-şi urechea inflamată de torsiunile „Frăţuţului" latinist.

— „Frumos început!" — cântă pe nas Tosia: „Ai făcut pocinogul. Acuma Marin Iozefovici are să-ţi poarte sâmbetele. El nu înţelege gluma. De ce te-ai amestecat în ciorba asta? Şi buni tovarăşi ţi-ai găsit! Ţărănoiul cela nespălat şi o moară stricată ca flecuşteţul cela de Lungu, — un prost şi un leneş. Ai rămas fără masă. Aici nu se poate servi pe fiecare de zece ori pe zi. Pregăteşte-ţi lecţiile pentru mâne".

— „Le-am pregătit în carceră", — răspunse Vania: „Acuma mă duc să-i cer Agripinei Ivanovna măcar o bucată de pâine cu unt".

— „Vei răbda până la ceaiul de seară!"

— „Dar de ce să rabd? Tu, cred, te-ai săturat până la urechi".

— „Taci din gură, obraznicule!" — răcni deodată Tosia şi îi şterse o palmă răsunătoare.

www.digibuc.ro

Aceasta a fost picătura de apă, care a revărsat paharul.

Vania, într'un acces de furie nebună, cu dinții încleștați aplecă capul și cu putere isbi pe severul său pedagog în pântece.

Tosia însă, un adevărat atlet, cu o singură mișcare îi răsuci brațul, îl aruncă în genunchi, și îl lovi fără cruțare și fără socoteală.

In desnădejdea lui, Vania s'a aruncat atunci în pat și multă vreme a plâns amar, pe tăcute, până ce istovit și așa cum era: îmbrăcat și nemâncat, a fost furat de somn greu ca de plumb.

www.digibuc.ro

CAP. XIX.

TOSIA PEDAGOGUL.

Agripina Ivanovna Bonin reprezenta şi ea un caz tipic de decădere a boerimii moldoveneşti din Basarabia.

Unică fiică a cuconului Ioniţă Albotă din judeţul Orheiului, ea se măritase cu un ofiţer rus, mai tânăr decât dânsa, şi care foarte repede i-a „tocat“ aproape toată averea. Incât, după ce fusese vândută moşia lor, ea se stabilise în casele ei din strada Grădinilor la Chişinău şi, mulţumită legăturilor cu familiile boereşti, a reuşit să-şi facă un venit ţinând în gazdă băeţi din gimnaziu.

In momentul povestirii noastre familia Bonin era alcătuită din căpitanul în retragere Mihail Mihailovici Bonin, Agripina Ivanovna şi fiul lor Mişa, elev şi el în clasa a patra a gimnaziului nobilimii.

Tatăl doamnei Bonin, bătrânul Ioniţă Albotă, trăia de asemeni la fiică-sa.

www.digibuc.ro

Dânsul era un tip de boer moldovan ireductibil, care până la moarte n'a învăţat nici un cuvânt ruseşte şi nu s'a lăsat măcar de clasicul antereu blănit, — ultimul purtat în Basarabia.

Acest moşneag cu o barbă albă rară, cu un nas încovoiat care cădea peste gură, şi cu antereul lui blănit de care nu se despărţia nici iarna nici vara, a fost una din figurile pitoreşti şi caracteristice ale Chişinăului, până după a opta decadă a veacului.

In familia Bonin elementul bărbătesc era reprezentat de Agripina Ivanovna. Această femee de o energie indomptabilă purta toate greutăţile căsniciei. Inaltă şi uscată ca „ţărul", ca şi tatăl ei, cu acelaş nas acvilin, ea accentua încă trăsăturile tipului; capul fiindu-i parcă presat din lături, nasul se proecta ca o lamă de cuţit deasupra buzelor subţiri şi mereu strânse. Cu picioarele ei lungi, care parcă începeau dela gât, ea se mişca întotdeauna repede, cu umărul drept înainte, ca într'o sforţare de a răzbi prin mulţime.

Doamna Bonin avea în fond o inimă foarte bună. Se putea chiar bănui că îi era oarecum milă de Vania Răutu. Dar necăjită şi vecinic trudită, ea nu putea da prea mare atenţiune trebuinţelor sufleteşti ale copiilor găzduiţi la ea; apoi şi din consideraţiuni diplomatice nu-i putea conveni vreun conflict cu Tosia Răutu, favoritul Smaragdei Theodorovna. Incât Va-

www.digibuc.ro

nia nu prea găsia la ea vre-o apărare împotriva pornirilor tiranice ale fratelui său, care simţea o plăcere sadică de a se pune în calea dorinţelor lui.

Când acesta vroia să citească, îi poruncea să-şi pregătească lecţiile, dacă dânsul îi arăta că lecţiile au şi fost pregătite, atuncea inventa pentru el un comision în oraş sau îl punea să copieze vre-o poezie, să-i dreagă mici neajunsuri ale toaletei, sau să citească ceva după alegerea sa, cu glas tare; şi chiar pur şi simplu îl gonea afară, afirmând că-i vreme bună şi trebuie să ia aer. Iar dacă Vania, el însuşi vroia să iasă pentru vre-o plimbare, atuncea sub diferite pretexte ,nu-i dădea voie să părăsească camera.

www.digibuc.ro

CAP. XX.

FAMILIA LUNGU.

Singura scăpare pentru Vania era să se refugieze, profitând de absenţa lui Tosia, la Saşa Lungu, unde era întotdeauna primit cu braţele deschise.

Incercările lui Vania de a deştepta interesul literar sau curiozitatea intelectuală la Saşa Lungu au fost zadarnice.

Acesta nu-şi îngăduia un alt efort intelectual decât jocul de *dame*, dar şi acestuia îi prefera mingea şi săriturile de „capră". In schimb surorile lui au prins mult gust la povestirile lui Vania din cele cetite şi îşi dădeau toate silinţele să descifreze cărţile pe care le recomanda dânsul.

Tania, cea mai mare dintre surori, o fetiţă slăbuţă şi deşirată, care umbla întotdeauna puţin încovoiată, cu pieptul înfundat, nu avea frumos decât ochii căprii vii, care se pierdeau într'o faţă rotundă de cele mai multe ori in-

www.digibuc.ro

flamată de o erupţiune, cu o gură mare şi un nas mai mult lat. Dar temperamentul ei, firea ei veselă şi foarte expansivă îi dădeau mult farmec. Şi între Vania şi ea se legă foarte repede o adevărată prietenie. Cu părul ei tăiat băeţeşte, în cerc în jurul capului, dânsa îi făcea impresia de un bun camarad, şi nici nu i-ar fi venit în gând să o intituleze „Domnişoară".

Surorile se iubeau foarte mult cu toate că aveau puţine lucruri comune între ele atât ca înfăţişare cât şi ca însuşiri sufleteşti.

Catia, — scurtă de talie şi îndesată; cu un cap prea mare pentru corpul ei, dar cu trăsături frumoase şi ochi negri visători, — era o fire timidă şi rezervată. Dar faţă de Vania manifesta şi ea multă simpatie.

Mai mult însă decât copiii, pe Vania îl atrăgea în casa din strada Mihailovsca, mama copiilor, doamna Lungu, Ecaterina Matveevna, născută Burlacu.

Dânsa învăţase tot în pensionul doamnei Carotte, unde cunoscuse pe Smaragdiţa Cacioni, deşi cu mult mai în vârstă. Ea avea şi vechi legături de prietenie cu Natalia Chirilovna Voronin de la care avusese destule informaţiuni despre viaţa de familie a Răuteştilor.

Ea a îmbrăţişat dar cu căldură pe acest copil nedorit. Şi Vania a găsit astfel în casele din strada Mihailovsca o adevărată atmosferă de

www.digibuc.ro

familie şi s'a ataşat cu toate puterile firii sale afectuoase de Ecaterina Matveevna, care după o vreme ea însăşi nu făcea nici o deosebire între Vania şi proprii ei copii.

Ea a ştiut chiar să impue pe acest copil adoptat şi soţului ei Gheorghe Gavrilovici Lungu, faţă de care de obiceiu era supusă fără nici o rezervă.

Imbătrânită înainte de vreme, palidă, cu trăsături fine şi cu ochi de o blândeţe cuceritoare, ea, tăcută din fire, vorbind rar şi domol, împrăştia în jurul ei o atmosferă de linişte, încredere şi afecţiune. Incât desigur Vania a putut să treacă peste zilele negre din această fază a vieţii sale numai mulţumită adăpostului şi sprijinului pe care le găsise sub aripa ocrotitoare a Ecaterinei Matveevna, cu toate că în casa ei nu prea găseau satisfacţie interesele lui intelectuale şi literare.

www.digibuc.ro

CAP. XXI

„CAL IDEAL"

O împrejurare i-a dat putinţa de a găsi aceste satisfacţiuni în altă parte.

Atmosfera antisemită în liceul din Chişinău de pe vremuri se datora în mare parte profesorului de limbă rusă Andrei Vasilevici Şimanschi, poreclit „cal ideal".

Un tip de calmuc, cu ochi care abia se puteau zări prin crăpăturile oblice, cu un năsuc cât un bumb, cu o voce stridentă şi foarte nazală, această podoabă a corpului didactic din Chişinău se distingea printr'o incomensurabilă capacitate de ură.

El ura pe toţi, — pe elevii, care aveau nenorocirea să-i cadă în mână, pe colegii săi profesori, pe şefii săi din administraţia şcoalelor, şi chiar, după cum credea tot liceul, pe soţia şi pe copiii săi. Dar mai cu seamă ura pe evrei.

Porecla de „cal ideal" i-a fost dată mulţumită definiţiunilor lui stereotipice pentru artă.

www.digibuc.ro

Cu fiecare prilej şi chiar fără nici un prilej el asurzea clasa cu aceiaşi formulă. „Arta, care va să zică", — cânta pe nas tenorul lui strident, — şi gesturile largi îi complectau descrierile: „Arta, care va să zică este meşteşugul de a înfăţişa viaţa, nu-i aşa, sub un aspect ideal. Ce este, care va să zică, ideal? Iată de pildă, care va să zică, un cal. Fiecare cal are, nu-i aşa, un defect, la unul gâtul, care va să zică, e prea scurt, la altul crupa e prea lungă, la al treilea picioarele, care va să zică, prea groase, la al patrulea, nu-i aşa, capul e prea mic, la al cincilea coama, care va să zică, e prea rară, şi coada prea scurtă. Şi artistul crează un tip de cal, care va să zică, ideal, — adică, nu-i aşa, ia gâtul de la unul, crupa de la altul, aşează, care va să zică, coada de la al treilea şi coama de la al patrulea şi aşa mai departe luând, nu-i aşa, din realităţile vieţii, care va să zică elementele cele mai frumoase pentru a imagina un ideal!"

Şi vai de elevul care ar fi încercat vre-o altă definiţie a artei, — mai cu seamă dacă omitea exemplul calului!

Când elevul interogat era evreu, atunci nelipsit se producea, cu foarte puţine variante, aceiaş scenă, la care i-a fost dat lui Vania Răutu să asiste chiar în primele zile ale vieţii sale de liceu.

Şimanschi chemă „spre tablă" în acea zi

www.digibuc.ro

pe Moise Roitman, — un băiat crescut prea mult pentru vârsta lui, cu un piept îngust, cu obrajii supți și pometii suspect înroșiți, cu o voce stinsă, dar cu o frumoasă frunte de intelectual și ochi strălucitori.

— „*Moșco* Roitman!" — strigă atunci Șimanschi cu voluptate, din catalog: „Spune, care este, nu-i așa femeia ideală în *Eugeniu Oneghin* de Pușchin?"

— „Tatiana".

— „Pentru ce Tatiana, care va să zică, este femeia idcală a lui Pușkin?"

Bietul Roitman se gândea conștiincios: cum s'o întoarcă aici spre „calul ideal"? Și văzînd perplex, nu îndrăznea să se rostească despre coama sau coada Tatianei.

— „Ei?" — exclamă atunci strident profesorul, încât zăngăniau și geamurile: „Nu știi ce este idealul?"

Moise Roitman a simțit, în sfârșit, un teren solid sub picioare.

— „Idealul este, iată de pildă un cal. Fiecare cal are câte un defect..." etc. etc.

— „E! Atuncea, care va să zică, ce are ideal Tatiana?"

Iar din partea lui Moise Roitman o tăcere apăsată.

— „Are ea de pildă un nas încârligat de jidan?"

— „Nu, domnule profesor".

— „Atunci, poate, nu-i așa, are perciuni?"

www.digibuc.ro

— „Nu, domnule profesor".

— „Atunci, are ea părul roşcat, are ea pistrui, miroase a usturoi?"

— „Nu, domnule profesor".... îl asigură în toate aceste privinţi Moise Roitman.

— „Atunci, să-mi spui cum este, va să zică, idealul jidan?"

Moise Roitman se schimba la faţă, petele roşii ale obrajilor săi apăreau şi mai aprinse, ochii îi fulgerau şi cu o voce surdă, dar hotărîtă, el răspunse:

— „Isus Hristos!"

Şimanschi în primul moment amuţi, apoi din gura lui eşi un muget şi aruncându-se asupra lui Roitman, îl apucă de păr şi zgâlţâindu-l în toate părţile trompeta pe nas:

— „Profanezi după ce l'aţi răstignit, târtane, obraznicule? In colţ! In genunchi! Am să supun cazul colegiului pedagogic, ca să te dea, va să zică afară, liftă puturoasă! Iar după ora de curs vei sta, nu-i aşa, în carceră până ce îţi va da drumul Excelenţa sa, domnul director".

Vania, nu degeaba fiu al boerului Iorgu Răutu, — revoltat de această sălbăticie idioată nu-şi putu stăpâni indignarea şi ridicându-se în picioare, cu o voce sugrumată de necaz, ţinându-şi mânile la piept, exclamă:

— „Nu e profanare, domnule profesor, să spui că Hristos, născut dintr'o evreică, este cel mai ideal fiu al acestui popor. Este omagiul adus credinţei noastre".

www.digibuc.ro

Şimanschi ca ars sări spre Răutu, dar dânsul nu era un Marin Scarnitz, chemat din Carintia sau din Bohemia de către oblăduire.

Născut în Chişinău, însurat cu o moldovancă el îşi dădea seama ce greutate specifică poate avea fiul unui latifundiar de obârşie nobilă şi la ce urmări l-ar putea expune vreo sălbăticie la adresa acestuia.

Mâna ridicată a fost repede lăsată în jos; şi furibundul „idealist" a avut prudenţa de a se mărgini la urlete:

— „Iată fructele corupţiunii jidoveşti! Mergi şi tu la colţ! Vei sta şi tu, care va să zică, în carceră!"

Vania fixând drept în ochi pe Şimanschi trecu spre colţ. Aici însă interveni acela dintre elevii clasei, dela care mai puţin ca de la oricare se putea aştepta o asemenea eşire, fiind dată firea lui închisă şi izolarea lui dispreţuitoare faţă de cei mai mulţi colegi. Ursuzul Ion Prestea se ridică greoiu din bancă şi cu o voce de tunet protestă:

— „Domnule profesor, sînt jignit în credinţa mea prin profanarea numelui lui Christ pe care *nu* Moise Roitman a făcut-o!" — şi privind ameninţător spre clasă: „*Noi* cerem ca acest caz să fie deferit colegiului pedagogic".

Atitudinea lui, vocea şi privirea aveau atâta putere suggestivă, încât întreaga clasă, deobiceiu terorizată de Şimanschi, urât de altfel de

www.digibuc.ro

toţi, începu să murmure, şi în diferite colţuri se auzi:

— „Să mergem la Excelenţa sa domnul Director, să vie domnul Diriginte, domnul Inspector!..."

— „A-a-a!" — porni să urle, de data asta răguşit, tenorul nasal al lui Şimanschi:

— „Rebeliune, pusă, care va să zică, la cale de jidani!" — şi sări pe uşa clasei, învârtindu-şi braţele ca aripi de moară.

Abia îşi întoarse spatele, şi în urma lui şi vâjâiau şuerături şi huidueli.

Prestea ridicându-se din banca lui, se îndreptă, cu pasul lui legănat de urs, spre colţul în care stăteau Roitman şi Vania Răutu. Fără să spuie nici un cuvânt el iarăşi strânse cu putere mâna lui Vania, încât acesta abia îşi reţinu ţipătul de durere. Apoi, se alătură în colţ celor doi pedepsiţi.

Când în uşa clasei apăru directorul liceului împreună cu Şimanschi, aci era o tăcere mormântală.

In colţ stăteau în rând feciorul de ţăran Prestea cu „conaşul" Vania Răutu şi „jidanul" Moise Roitman.

Şimanschi reuşise să realizeze împotriva lui un front unic, cu tot antisemitismul care bântuia printre elevi.

Elevii ştiau de altfel că Şimanschi, care avea patima denunţărilor şi intrigilor, nu era agreat nici de director.

www.digibuc.ro

Dimitrie Dimitrievici Orlov, care cu rangul de general civil, avea dreptul la titulatura de „Excelenţă", era poate cel mai temut membru al corpului didactic, cu toate că el foarte rar se cobora măcar până a face vreo observaţie unui elev. De obicei, trecând prin coridoare, cu toată corpulenţa lui respectabilă, uşor ca o umbră, cu mânile la spate sub cozile fracului de uniformă, el pe neaşteptate răsărea în uşa clasei, în momentul celor mai mari vociferări sau desordini, şi privea mai multe clipe în tăcere, până ce-l observa vreun elev.

Bine înţeles liniştea se restabilea imediat şi atunci directorul se întorcea tot în tăcere, şi-şi îndrepta toate fulgerele împotriva pedagogilor şi dirigintelui clasei.

Chiar înfăţişarea lui impresiona pe elevi: era singurul în Chişinău, în afară, natural, de „neamţul cârnăţar" Faltin, care pe vremurile acelea îşi rădea mustaţa şi barba, căpătând pentru aceasta din partea elevilor porecla de „baba-hârca".

De altfel cu pastorul Faltin, deşi nu s'ar putea spune că au fost prieteni, amândoi fiind prea rezervaţi pentru orice fel de expansiuni, — îl lega o pasiune comună pentru numismatică. Directorul avea şi oarecare inclinaţiune spre dispute teologice, — ceva ce iarăşi le servea ca punct de contact.

In faţa clasei, ridicată în picioare, Excelenţa sa îşi plimbă în tăcere privirile prin bănci,

www.digibuc.ro

apoi şi le fixă asupra grupului penitent din colţ.

Vania care avusese prilejul să-l vadă la pastorul Faltin, cu fermitate îi întâmpină privirea.

— „Răutu!" — întrebă domol directorul: „Ai fost în pensionatul pastorului Faltin? Mi-a vorbit despre tine ca de un băiat cuminte, deştept şi bine crescut! Cum ţi-ai putut permite o necuviinţă atât de mare faţă de Andrei Vasilevici?"

Evocarea numelui pastorului Faltin, îi dădu lui Vania curaj şi, sub presiunea indignării, — *facit indignatio versum!* — în răspunsul său, fără să-şi dea seama, dădu dovada unui talent satiric:

— „Să-mi daţi voie, Excelenţă!" — începu el cu toată candoarea: „domnul profesor a scos pe Roitman la tablă şi l-a întrebat cum este calul ideal? A ştiut foarte bine şi a spus despre crupa, coada, şi picioarele calului; şi aşa mai departe. Atuncia domnul profesor l-a întrebat cum este făcută femeia ideală? Dacă are păr roşcat şi pistrui? Roitman n'a ştiut, şi nici eu nu ştiu, şi nimeni dintre băieţi nu ştie, pentrucă domnul profesor nu ne-a spus încă cum e făcută femeia ideală. Şi atunci domnul profesor a întrebat cum este jidanul ideal. Şi Roitman s'a gândit că-l întreabă un creştin, şi a spus că idealul este Isus Hristos. Atunci domnul profesor a început să-l bată, să-l ocă-

www.digibuc.ro

rască, zicând că-i profanare. Eu am văzut că Roitman n'a vrut să profaneze, dar după ce n'a ştiut cum este făcută femeia ideală, a vrut să dea un răspuns măcar asupra evreului care să placă domnului profesor. Şi aşa am înţeles noi toţi pe Roitman. Dar domnul profesor m'a trimis şi pe mine în colţ, ne-a ocărât pe toţi şi a alergat la Excelenţa voastră".

Directorul, care cunoştea perfect povestea cu „calul ideal", abia îşi putu stăpâni zâmbetul, iar când auzi despre „cum e făcută femeia ideală", îşi înfipse privirea în ochii profesorului, care agitat se frământa pe loc sub această privire grea, şi-şi pierduse cumpătul.

Când Vania răsuflă la sfârşitul naraţiunii sale, directorul iarăşi câteva clipe în tăcere îşi plimbă privirile prin bănci, apoi liniştit îşi rosti verdictul:

— „Toată clasa va rămâne o oră după terminarea cursurilor, sub supravegherea lui Andrei Vasilevici pentru a scrie o compoziţie pe tema: *buna cuviinţă şi sentimentul de camaraderie sînt însuşiri sufleteşti ale unui elev bine crescut*".

Intors spre profesorul vexat, directorul, încet, cu o notă uşoară, dar perceptibilă de ironie, îl rugă:

— „Andrei Vasilevici! Vă rog să-mi comunicaţi compoziţia cea mai bună".

Şi eşi din clasă, cu acelaş pas măsurat, neauzit, cu mâinile la spate sub cozile fracului de uniformă.

---

www.digibuc.ro

CAP. XXII.

MOISE ROITMAN.

Astfel Vania Răutu își câștigă un nou prieten în persoana lui Moise Roitman, dar și un prigonitor implacabil în Șimanschi.

Incidentul se răspândi foarte repede în tot orașul. Și Vania Răuțu, pe neașteptate ajunse la celebritate.

O legendă întreagă se formă asupra conflictului între el și Șimanschi. Și răspunsul lui Vania dat directorului, — înflorit și desvoltat, — pătrunse până și în „Foișorul" din Odessa, ziar opoziționist și bine înțeles calificat de „jidovesc". Corespondentul din Chișinău al ziarului, consacră incidentului un foileton umoristic sub semnătura suggestivă de *„Bess-Arab"* (adică „Drac Arab").

Foiletonistul, în versuri și în proză, proslăvea pe profesorul care învață pe băieții din clasa a doua „cum sînt crupa, picioarele, coa-

www.digibuc.ro

da femeii ideale, unde are ea părul, şi ce fel e roşcat sau nu, cu pistrui sau fără....?"

Prietenia între Roitman şi Vania Răutu se deosebea foarte mult de celelalte legături ale lui.

Roitman era foarte puţin expansiv şi străin de orice sentimentalism.

In conversaţiile cu Vania el nu-şi permitea măcar vre-o familiaritate de camarad, întrebuinţând totdeauna expresiuni de ireproşabilă politeţă.

Faţă de această atitudine Vania, afectuos şi sentimental din fire, îşi impunea şi el o mare rezervă. Totuşi el era mai sigur de prietenia lui Roitman decât, de pildă, de a lui Saşa Lungu cu toate că acesta, în entuziasmul său, era gata întotdeauna să-l îmbrăţişeze şi să-l sărute.

Moise Roitman aparţinea unei familii de intelectuali, în care mai multe generaţii au trecut prin şcoli superioare, după ce, într'un alt şir de generaţii, ascendenţii săi s'au distins ca rabini şi teologi doctrinari.

Tatăl lui Moise era medic cu o bună reputaţie în oraş, nu numai ca profesionist, ci şi ca un om activ pe ogorul obştesc. Consilier comunal, organizator de conferinţe şi cursuri publice, întemeietor de biblioteci, — el era considerat ca o căpetenie în cercurile liberale

www.digibuc.ro

In casa familiei Roitman, Vania Răutu găsi acea atmosferă de interese intelectuale şi literare, care putea însfârşit, satisface setea lui de cunoştinţe şi toate aspiraţiunile sale artistice şi poetice.

Şi Moise Roitman era un cititor pasionat, care însă găsea în tatăl său, doctorul Roitman, un îndrumător competent, încât citirile lui erau mai selectate şi mai sistematice decât cele ale lui Vania.

Moise Roitman, între altele, îi recomandă lui Vania două cărţi care trebuiau să-l impresioneze adânc: „Călătoria în jurul lumii pe vasul Beagle" de Charles Darwin, care în forma ei simplă, pentru prima oară îl făcu să întrezărească un vast orizont al concepţiunilor ştiinţifice moderne; a doua: celebrul roman al lui Cernişevschi „Ce-i de făcut?"

Acesta i-a răscolit tot sufletul, i-a clătinat ideile şi credinţele acceptate până atunci ca adevăruri nestrămutate.

Dar poate şi mai multă înrâurire decât citirea, aveau discuţiile interminabile cu Moise Roitman, care înzestrat cu o logică strânsă şi cu un spirit critic excepţional pentru vârsta lui, din principiu nu accepta nimic fără analiză şi discuţie.

---

www.digibuc.ro

CAP. XXIII.

CENZURA.

Revenit din sfera acestor preocupări sub acoperişul doamnei Bonin, Vania se simţea încă mai umilit şi prigonit sub ferula brutală a fratelui său.

Acesta, dându-şi seama că Vania suferă mai mult de umilinţă decât de maltratări, găsea o deosebită plăcere în inventarea de pedepse care exasperau amorul propriu al lui Vania: îi lipea, de pildă, de nas o enormă trompă de hârtie, sau îi făcea urechi de măgar, ori îi punea în cap o bonetă de paiaţă, — şi îl silea cu forţa să stea sub acest aparat la masă.

Intre fraţi creştea astfel tot mai tare învrăjbirea, ducând la o tensiune mereu mai acută.

Examenele de sfârşit de an au contribuit şi mai mult la încordarea relaţiilor dintre ei.

Tosia, elev sârguitor, învăţa bine şi întotdeauna reuşea la examene cu note bune; dar

www.digibuc.ro

lui Vania i-a fost acordat după examen premiul întâi. Şi acest lucru nu-i putea fi iertat nici de Tosia, nici de Smaragda Theodorovna.

La Năpădeni, în vacanţa acelui an, Vania petrecea cu mult mai puţin în societatea prietenilor săi din sat, — îl cam jena „trândăvia" sa în faţa acestor copii care, cu gravitate, îşi luau locul în rândul muncitorilor pământului.

Aducând cu sine traducerea popularizată a istoriei Greciei antice de *Grote*, el trăia în lumea eroilor Spartei şi a gânditorilor şi a poeţilor din vremea lui Pericle.

Nouile înrâuriri s'au manifestat în hotărîrea lui Vania de a învăţa carte pe Ilenuţa.

Fetiţa se supuse cu drag încercărilor lui pedagogice dar părinţii, şi mai ales mama, care aştepta să fie ajutată în gospodărie, — nu înţelegeau rostul învăţăturii, mai cu seamă pentru fete.

Cu toate insistenţele şi chiar vehemenţele lui Vania, această primă încercare de „poporanism" a căzut în baltă.

Citirile lui Vania la ţară au avut un efect neprevăzut.

Smaragda Theodorovna a fost intrigată de faptul că acest copil, vagabondul incorigibil

www.digibuc.ro

de altă dată, care era în stare de dimineaţa până seara să cutreere împrejurimile Năpădenilor, de astă dată sta înfundat în cărţi şi chiar la plimbare de cele mai multe ori lua cu sine câte un volum.

Şi într'o zi, în lipsa lui Vania, ea întreprinse o percheziţie în mica lui bibliotecă.

Astfel dădu peste volumaşul cu traducerea biografiei lui Darwin.

Câteva pasagii referitoare la origina omului au îngrozit-o.

Cartea purta însemnarea: „permis de cenzură". Dar ea nu putea înţelege această îngăduire a unui sacrilegiu atât de grozav.

In consecinţă, Vania fu supus unui sever interogator: ce fel de carte? e dată pentru învăţătura la şcoală? de unde e luată ? etc.

Faptul că această carte fusese împrumutată dela un doctor evreu, atacat câte odată şi în gazetele „leale" din Odessa, a dat deslegarea enigmei.

— „Ce cauţi tu în casa unui jidan? Poate şi mănânci acolo ?"

Ca rezultat, Tosia primi însărcinarea să supravegheze din scurt legăturile lui Vania şi să nu-i îngăduie asemenea frecventări reprobabile, nici citiri subversive — prima cenzură, pe care i-a fost dat să o sufere.

www.digibuc.ro

CAP. XXIV.

„PUȘCHIN"

După vacanță viața lui Vania în casa doamnei Bonin, sub tutela apăsătoare a lui Tosia, deveni un calvar.

Fiecare vizită nu numai în casa doctorului Roitman ,dar și la Lungu, era răsplătită de umilinți și schingiuiri.

Mai cu seamă Vania era torturat prin cenzura instituită de Tosia asupra citirilor sale și care de fapt îl lipsea de toate cărțile ce-l puteau interesa.

Acest regim de acasă era resimțit de Vania cu atât mai multă amărăciune, cu cât la școală, el se bucura de mult prestigiu printre colegii săi, nu numai pentru însușirile sale intelectuale, dar mai ales pentru atitudinea lui de bun camarad.

Elevii de liceu erau împărțiți de către opinia publică a școlii în patru categorii principale: „Așii", — elevii buni, și care mai cu

www.digibuc.ro

seamă aveau autoritatea şi puterea de rezistenţă faţă de profesorii urâţi dispuşi la prigoniri, cum erau de pildă Scarnitz şi Şimanschi; apoi „bucherii", băeţii mediocri ca inteligenţă şi capacitate, dar care prin „tocire" perseverentă îşi asigurau note de trecere; urmau zişii „târâie-brâu", băieţi adesea capabili, dar hărţăgoşi şi puţin stăruitori, care o duceau în veşnice conflicte cu profesorii şi colegii; însfârşit „puturoşii" sau „pierde-vară", — iloţii clasei — slabi la învăţătură, proşti la purtare şi adesea laşi şi răi camarazi.

Simion Brânzaru era un tip de „bucher" cum Ion Prestea era un caracterizat „târâie brâu". Un exemplu clasic de „puturos", şi „pierde-vară" era Andrei Matu, pe care Vania îl regăsise la liceu.

Din prima zi, după conflictul cu Marinca Scărnăvie, Vania şi-a pus candidatura ca „as".

Foarte curând acest titlu nu i-a mai fost discutat de nimeni, iar după incidentul cu „calul ideal" el a fost proclamat „asul aşilor" şi, după propunerile lui Saşa Lungu, nu numai că a fost onorat cu un concert monstru de bioscărie, dar, surprins în curte la eşire, a fost ridicat pe sus şi dus în triumf până la poarta liceului.

In curând Vania Răutu a ajuns până la

www.digibuc.ro

înălțimi de slavă fără precedent în analele gimnaziului nobilimii din Chișinău.

Chiar la începutul vieții sale de liceu, Vania fusese recunoscut de colegii săi, mai cu seamă de elevele liceului de fete, ca un mare talent poetic.

Această reputație se datora unei împrejurări care i-a pus o grea sarcină pe umeri în tot timpul carierei sale școlare.

Într'o zi, sosind la Saşa Lungu, el nu-l găsi acasă, dar surprinse pe Tania desperată, înăbușindu-și plânsul cu batista care-i acoperea fața inflamată de emoție.

Multă vreme dânsa nici nu fu în stare să lămurească pe Vania asupra cauzelor acestei desnădejdi. In sfârșit el află, că a doua zi ea trebuia să prezinte lui Ivan Semenovici Malcenco, care preda literatura rusă și la școala de fete, o foarte „grea" compoziție pe care nu se simțea în stare să o scrie.

Tema dată era: „Grădina noastră".

Vania se oferi imediat să o ajute și plecând de la tufa de iasomie de sub fereastră îi dictă câteva pagini înflorite asupra frumoasei grădini din strada Mihailovsca.

Tania a fost încântată. Dar inimă bună cum era, ea se gândi îndată și la biata Catia care fiind în aceiași clasă urma să compună și ea descrierea „Grădinii noastre".

Vania se crezu dator s'o servească și pe Catia.

www.digibuc.ro

O altă descriere pitorească, cu nucul bătrân din fund, dădu o altă icoană nu mai puţin înflorită a aceleaşi grădini.

Ivan Semenovici a fost foarte mulţumit de ambele compoziţiuni, le-a citit în clasă, relevându-le „frumuseţile poetice" şi recomandând surorilor Lungu să-şi cultive talentul.

Printre elevele liceului nu a rămas o taină isvorul real al acestor inspiraţiuni poetice.

Din acel moment, Vania Răutu nu era numai copleşit cu comenzi poetice pentru toate prietenele surorilor Lungu, dar se simţea dator să-şi afirme darul poetic.

Intr'o zi de sărbătoare din toamna aceia, Vania petrecea cu mai mulţi prieteni în viile dela marginea de sud a oraşului.

Lumina dulce a soarelui, coloritul bogat al peisajului, mirosul frunzelor pălite, îi inspirau o melancolie nedesluşită.

Deodată în seninul cerului el zări un triunghiu de cocoare în migraţiunea lor de toamnă.

Prins de o violentă nostalgie după Năpădenii săi, el nu-şi mai putea găsi astâmpăr.

Şi în noaptea aceia îşi aşternu pe hârtie prima lui poezie :

TOAMNA LA NĂPĂDENI.

Ca de-o reţea de sânge,
De frunze înroşite
S'acopăr coastele de deal.

www.digibuc.ro

In vale Nistrul plânge,
Și undele-i cernite
Bat jalnic stâncile de mal.

Triunghiuri călătoare,
Tovarăși buni ai verii,
Străbat văzduhul, și, grăbite,

In dorul lor de soare,
Tăind azurul serii,
Se șterg din zările umbrite...

In setea-i de lumină
Câmpia îngălbenită
Se stinge în depărtări...

Veni-va oare, iar senină,
Și ziua înflorită,
Fugară în alte țări?...

Nu numai cenaclul din casa Lungu găsea că această operă era demnă de pana lui Pușchin, — poetul cel mai adorat în Chișinău, de când îl blăstemase ca loc de exil, — dar și realistul Moise Roitman sfătuia ca Vania Răutu să încerce, dacă poczia nu va fi primită de vreo redacție.

In consecință Vania își trimise producțiunea vechiului său preceptor Vasile Vasilevici Saharov, care studia la universitatea din Odessa.

www.digibuc.ro

Mai bine de o săptămână Vania umbla ca ameţit şi simţea o durere aproape fizică în fiecare dimineaţă, răsfoind, în zadar, toate ziarele din Odessa.

Nici Vasile Vasilievici nu dădea semn de viaţă.

Intr'o bună dimineaţă însă Vania primi sub bandă un număr al *Foişorului,* — în care găsi încadrată cu creion roşu poezia „Toamnă", fără indicaţia localităţii şi cu alte mici modificări, — semnată cu porecla ce-i fusese dată de mama Irina : „*I. R. Pimperlic*".

Iar la „Poşta redacţiei" el citi:

„*I. R. Pimperlic.* Deşi ritmul cam şchiopătează, poezia promite. Mai încercaţi!"

Senzaţia produsă de acest eveniment în lumea şcolară de ambele sexe a Chişinăului şi prin intermediul acesteia, în „publicul de elită" în această adormită capitală de provincie, îi creară lui Vania o situaţie excepţională la liceu: el parcă purta pe frunte cununa de lauri a poeziei...

Din acest moment nu era cunoscut între colegi şi eleve de liceu decât sub numele glorios de „Puşchin al Basarabiei".

Dar mult mai mare însemnătate pentru el a avut cunoştinţa făcută cu acest prilej cu „Dracul Arab", — „*Bess-Arab*", — corespondentul local al *Foişorului,* — rugat de Vasile Vasilevici Saharov să menţină contactul cu „adolescentul care promite".

www.digibuc.ro

CAP. XXV.

TOPORUL.

Contrastul între prestigiul de care se bucura astfel Vania în mijlocul tineretului liceean şi josnicia şi sălbătecia regimului sub oblăduirea lui Tosia în gazdă la doamna Bonin, a dus revolta lui Vania la un paroxism, care la un moment dat era cât pe ce să aibă urmări tragice.

Pentru ca să poată citi cărţile care îl pasionau, Vania recurgea la o stratagemă. El citea întins pe divan cu faţa spre părete, şi dedesubtul cărţii citite avea întotdeauna vreun manual de şcoală, deschis. Dacă Tosia intra pe neaşteptate în cameră, el repede dosea volumul interzis sub o perină, anume aşezată pentru aceasta.

Dar într'o zi, scufundat în drama lui „Wilhelm Tell“ de Schiller, trăind momentele de luptă eroică împotriva opresiunii, el nu auzi cum Tosia se apropiase tiptil, şi se trezi deodată cu cartea smulsă din mânile sale.

www.digibuc.ro

— „Iar te-ai apucat de prostiile tale? Pregăteşte-ţi lecţiile“ — îi strigă Tosia.

Vania sări în sus:

— „N'avea grijă de lecţiile mele. Eu învăţ mai bine ca tine!“

— „Taci din gură, obraznicule!“

Şi Tosia îl isbi în cap cu volumul luxos legat, împrumutat de Vania dela Herman Faltin.

Vania, mai mult speriat pentru volum decât atins de durere, apucă cartea cu ambele mâni, şi, încercând să i-o smulgă, striga:

— „Lasă cartea, o strici!“

Tosia, cu o lovitură cu dosul mânii peste obraz, îl răsturnă pe Vania pe divan şi, alergând spre soba aprinsă, deschise portiţa şi aruncă volumul în foc.

Vania se repezi, îngrozit, spre sobă. Dar focul era în toiul lui, şi cartea pâlpâia tocmai în fund.

In clipa aceasta privirea lui căzu asupra toporului, uitat lângă gura sobei de servitorul care despicase surcele pentru a aprinde focul.

Nebun de furie şi îndurerat, Vania apucă în neştire coada toporului şi-l aruncă în capul lui Tosia.

El văzu numai, ca prin ceaţă, cum Tosia, palid, sărind înapoi, căzu, lovindu-se cu capul de marginea unui scaun, iar toporul se înfipse cu putere în pervazul uşii.

www.digibuc.ro

Vania leşină.

Când îşi veni în fire era în pat. Alături stăteau doamna Bonin, fiul ei Mişa şi un tovarăş de clasă Petea Stan, care şi el se afla în gazdă la doamna Bonin.

Tosia dispăruse, Vania se simţea grozav de obosit, îi era silă şi de sine şi de toţi cei din jurul lui. In tăcere se întoarse dânsul cu faţa spre perete, trăgându-şi plapoma peste cap.

Doamna Bonin şi ceilalţi ieşiră încetişor din cameră şi închiseră uşa.

In casă domnea o tăcere neobicinuită şi stranie.

Mai târziu, după ce căzu noaptea timpurie de Noembrie, şi toată lumea era adunată pentru prânz în sufragerie, unde Vania nici nu fusese chemat, el îşi puse încetişor paltonul şi se furişă în vârful degetelor afară.

Era o noapte senină, fără lună, cerul strălucea de frumoasele constelaţiuni de iarnă, vastele străzi ale Chişinăului, pustii pe vremea de masă, erau negre sub scunda lumină a felinarelor cu lămpi de petrol.

Vania se îndreptă spre „Chircă".

Paşii lui pe pământul îngheţat răsunau a gol; umbra lui se rotea dela felinar la felinar în jurul său, dându-i sentimentul şi mai acut de singurătate şi izolare.

Prin ferestrele luminate ale caselor, se puteau vedea grupuri adunate în jurul meselor sau, după perdelele lăsate în jos, siluete cu

www.digibuc.ro

gesturi expresive: pentru toţi avea fiinţă un cămin şi un adăpost, iar el e aruncat în stradă, părăsit de toţi, singur în faţa întunericului.

Pastorul Faltin se afla în biblioteca lui, după masă.

Vania nu îndrăznea să-l deranjeze. Herman însă îl luă de mână şi îl împinse aproape cu deasila în bibliotecă, strigând tatălui că Vania are nevoie de el.

Pastorului i-a ajuns o singură privire ca să-şi dea seama că se petrecuse ceva foarte grav.

Palid, cu obrajii supţi, cu ochii febrili, cu hainele în dezordine, Vania tot timpul îşi răsucea gâtul, în mişcări sacadate, fără să poată spune ceva.

Cu blândeţe şi cu multă pătrundere psihologică, pastorul a ştiut să-i declanşeze mărturisirile.

Imbrăţişându-l de talie, el căuta mai mult să-i redeştepte în inimă încrederea şi afecţiunea, pe care ştia că Vania le avusese întotdeauna faţă de bătrânul său protector :

— „Stai aici, mai aproape, Vania. Poţi vorbi liniştit orice s'ar fi întâmplat. Eu ştiu ce suflet bun şi curat ai tu. Ştiu că n'ai putut face nimica rău, cu tot dinadinsul. Şi tu ştii că eu sînt ca şi un tată pentru tine. Noi cu toţii te iubim. Uite-te la mine!"

www.digibuc.ro

Pastorul îi ridică faţa de bărbie şi-l mângâiă peste cap.

Vania îşi plecă capul la acest piept de nădejde şi deodată simţi că nu este aşa de singur şi părăsit pe lume, şi putu însfârşit plânge.

Pastorul l-a lăsat să plângă în voie, mângâindu-l cu mişcări domoale.

Vania găsi astfel puteri de a-i povesti cele întâmplate :

— „Nu mai pot !" sfârşi el: „nu mai pot suferi, nu mă mai duc acolo. Mă tem de mine. Nu ştiu ce se mai poate întâmpla", — se sbătea dânsul într'un acces de nervi.

Pastorul continua să-i vorbească cu blândeţe :

— „Lasă, băete, ai să dormi astă noapte la noi. Să te linişteşti. Avem să punem în camera lui Herman vechiul tău pătuc şi pe urmă vom vedea ce e de făcut".

www.digibuc.ro

CAP. XXVI

INCEPUT DE EMANCIPARE.

A doua zi Vania se trezi târziu, singur, în camera invadată de soare.

In cămin jucau flăcările, pe scaun lângă pat erau aşezate hainele lui curăţite.

Abia sărit din pat, el şi văzu pe Fräulein Hanţa, intrând, ca altă dată, în cameră ; şi buza ei umflată i se păru aşa de „dulce" şi prietenoasă !

Spălat, îmbrăcat, după ceaiul servit, ca de obicei, el se găsi din nou în bibliotecă, în faţa pastorului.

Acesta acum îi vorbea cu gravitate :

— „Un om sănătos şi vrednic trebuie să fie stăpân pe sine".

— „Dar, Herr Pastor, ce să fac eu, cum să mă întorc iarăşi acolo, mai ales după cele ce s'au întâmplat? Luaţi-mă aici la Dumneavoastră şi voi face totul să fiţi mulţumiţi de mine!" — îl implora Vania.

— „Nu !" — îi răspunse pastorul cu acelaş ton grav : „In interesul viitorului tău, tu tre-

www.digibuc.ro

buie să te întorci la gazda căreia te-au încredinţat părinţii, şi eşti dator, prin purtarea ta, prin disciplina pe care ţi-o vei impune, să dovedeşti că ţi-ai dat seama de păcatul cel mare pe care erai să-l săvârşeşti, să arăţi că eşti hotărît să-l ispăşeşti. Rămâi deocamdată aici, cu mă duc la doamna Bonin, am să-l văd şi pe fratele tău, precum am să-i scriu şi Domnului Răutu. N'ai să mergi astăzi la şcoală, iar după masă te voi duce acasă".

La doamna Bonin, Vania a găsit încă o atmosferă deprimată.

Tosia îl evita, iar el a fost instalat în altă cameră, împreună cu Petea Stan.

Doamna Bonin l'a prevenit că a scris şi ea la Năpădeni şi că se aşteaptă sosirea tatălui său.

In adevăr peste câteva zile Iorgu Răutu sosi la Chişinău.

Vania n'a putut afla ce a vorbit tatăl său cu pastorul Faltin, precum şi ce-i fusese comunicat de doamna Bonin şi de Tosia.

Bătrânul îl luă cu sine la hotelul Paris, tratându-l cu o atenţiune şi o afecţiune care l'au mişcat. El a fost astfel sguduit mai mult, decât ar fi putut face orice pedeapsă.

— „Măi băiete ! prea eşti iute. Ai să te nenoroceşti şi pe tine şi pe alţii dacă nu te stăpâneşti. Şi eu am fost iute din firea mea, am

www.digibuc.ro

fost ca un zmău, ca un leu. Şi ştii câte griji şi suferinţi am pricinuit pe vremuri mamei tale. Dar mulţumită lui Dumnezeu, am putut să mă mai îmblânzesc. Şi înţelegi că am şi durerea să ştiu că de la mine îţi vine şi năravul ista. Roagă-te lui Dumnezeu să nu cazi în vreun păcat".

După plecarea lui Iorgu Răutu, Vania a rămas definitiv tovarăş de cameră cu Petea Stan. Şi doamna Bonin intervenea cu autoritate ori de câte ori se ivea vreo primejdie de conflict între fraţii Răutu. Tiraniei lui Tosia i se pusese capăt. De altfel şi dânsul nu mai râvnea atâta la rolul de pedagog sever al fratelui său.

Până la adânci bătrâneţi, ori de câte ori, temperamentul său violent ameninţa să isbucnească, înaintea ochilor lui Vania reînvia icoana fratelui său, care, trecând ca prin ceaţă, palid, se arunca îndărăt, şi, căzând pe spate, se lovea cu capul de colţul scaunului. Şi el *auzia* vâjâitul toporului, şi-l vedea înfipt cu o lovitură seacă în pervazul uşii.

Pentru moment însă furtuna a curăţat atmosfera. Intre fraţi, dacă nu era afecţiune, raporturile deveniseră mai normale.

In orice caz Vania avea mai multă libertate să-şi frecventeze prietenii şi să citească ce vrea.

---

www.digibuc.ro

CAP. XXVII

ROMANUL LUI „PUȘCHIN"

In iarna aceasta a avut loc un episod romantic în viața lui Vania Răutu, în calitatea lui de Pușchin al Basarabiei.

Biografia lui Pușchin, cunoscută întregului liceu, afirmă că poetul fusese îndrăgostit pentru prima oară la vârsta de unsprezece ani.

Sanhedrinul din casa lui Lungu găsea azi pe Vania ajuns la doisprezece ani fără să cunoască amorul, în deficit față de reputația lui de poet.

In deosebi se agita pe chestia aceasta Tania Lungu, care reușise să convingă pe toți admiratorii lui „Pușchin al Basarabiei" că o asemenea lacună este intolerabilă.

Roșie de animație, cu ochii căprii scânteietori, ea insista asupra *datoriei* lui Vania de a se îndrăgosti, — în vocea ei puțin nazală suna atâta hotărâre încât Vania se resemnă.

Dar urma să fie rezolvată o problemă și

www.digibuc.ro

mai grea: *de cine* trebuia să se îndrăgostească Vania.

Tania decretă fără şovăire: de Aniuta Burlacu, — verişoara ei şi a lui Saşa Lungu, o fată cu un cap mai înaltă decât Vania şi cu un an mai în vârstă, — o blondă sprintenă, cu ochi albaştri lucizi, şi cu mişcări stângace şi bruşti ca cele mai multe fete la vârsta asta ingrată.

Cenaclul votă pentru această candidată în unanimitate şi Tania primi mandatul să aducă la cunoştinţa Aniutei sentinţa.

Iar Vania i-a şi adresat îndată o înflăcărată scrisoare de dragoste, care după ce a fost admirată de tot cercul, a fost transmisă tot de Tania.

In răspuns Vania a primit un splendid trandafir, pe care, spre a-şi dovedi pasiunea vulcanică, în conformitate cu ritualul bine stabilit al perfectului amor, dânsul l'a şi mâncat îndată.

O altă scrisoare, în pagini incandescente, descria iubitei pojarul care-l mistuie, şi îi cerea un răspuns şi o întrevedere „între patru ochi".

Ei se întâlneau aproape în fiecare zi de sărbătoare în casa familiei Lungu, — şi nimeni nu-i împiedica să-şi vorbească. Dar aşa cerea protocolul amorului.

Vania însă primi în răspuns nu mai puţin decât un întreg buchet de flori — nu atât de

www.digibuc.ro

ușor de devorat, — și care, de altfel, trebuia să aibă urmări asupra digestiei destinatarului.

Iar Tania foarte emoționată, i-a comunicat că Aniuta plânge, dar nu e în stare să redacteze, în răspuns, o scrisoare de dragoste la nivelul misivelor primite, — și că nici ea, Tania, nici Catia nu au reușit să o ajute.

Bietul Vania, ca redactor general al „compozițiilor" pentru liceul de fete, fu silit astfel să-și redacteze el însuși răspunsul la scrisorile sale, care apoi îi parveni copiat de Aniuta (Vai! cu erori, care dovedeau o complectă lipsă de imaginație poetică!), ca cea mai autentică dovadă de dragoste neprihănită.

Intrevederea „între patru ochi" organizată, în salonul Lungeștilor, a dat niște rezultate și mai jalnice.

Aniuta la parafrazele înflăcărate ale discursurilor lui Eugeniu Oneghin, doar tremura de emoție ca varga, clipea din ochi și plângea în șiroaie, fără să fie în stare să îndruge două vorbe legate.

La sărutările și îmbrățișările lui Vania, ea răspundea fără fasoane, — dar dânsul inundat de lacrimi, se simțea amărât și decepționat, cu atât mai mult că știa că la uși întreg cenaclul se așteaptă la cele mai romantice expansiuni.

Evident din acest roman nu au putut isvorî decât decepțiuni pentru toată lumea. Și cea

www.digibuc.ro

mai indignată de lipsa de talent a Aniutei, pentru rolul de „grande amoureuse", — a fost Tania Lungu.

Astfel în sânul cenaclului a fost pusă problema găsirii unei alte partenere de amor poetic pentru noul Pușchin.

Dar problema trebuia să rămână fără soluție.

---

www.digibuc.ro

CAP. XXVIII

DISPARIŢIA LUI TOSIA.

Cu puţine zile înainte de vacanţă, liceul din Chişinău şi întreg oraşul au fost sguduiţi de o tragică întâmplare.

La sfârşitul lui Mai, căzuseră mari călduri. Tosia Răutu, ca un copil născut pe malul Nistrului, era un pasionat înnotător.

Intr'o Duminică, împreună cu mai mulţi colegi, el pornise într'o excursiune, până la iazul din valea Buicanilor.

După dejunul pe iarba verde, au urmat jocuri aprinse. Copiii, înfierbântaţi, s'au hotărît să se scalde în iaz.

Tosia, înalt, de structură atletică, porni înnot spre ţărmul opus al iazului. Pe la mijlocul apei însă, în partea cea mai adâncă, apucat de un cârcel dânsul căzu fulgerător spre fund.

Ceilalţi copii, care îl cunoşteau ca un minunat înnotător, aşteptau să răsară la suprafaţă.

www.digibuc.ro

Au trecut mai multe clipe, un minut, două, trei, — Tosia nu mai apărea...

Seara târziu, directorul liceului, Dimitrie Dimitrievici Orlov, pe neașteptate apăru în casa Doamnei Bonin. După câteva minute de conversație cu gazda, în fața lui fu chemat Vania.

Acesta a fost uimit, văzând pe jupiterianul Director, în cadrul acesta familiar, luându-i de mână, atrăgându-l spre sine, și numindu-l nu după familie, ci cu diminutivul „Vania" :

— „Vania! O mare nenorocire s'a întâmplat pentru părinții tăi, pentru tine și pentru noi toți. Tosia e mort".

Vania auzi cuvintele acestea, dar înțelesul lor îi rămase încă străin.

Tosia e mort !

El auzise despre moartea surorii sale Sonia, știa că oamenii mor ; dar aceasta era prima moarte trăită de el.

Și mortul este Tosia.

Și deodată o durere acută parcă îi străpunse inima.

Tosia e mort ! Tosia e mort !

Cu mânile strânse de piept, cu ochii rotunjiți, el se uita la bătrânul director.

Și iată, ca prin ceață, în fața lui trecu icoana lui Tosia, care, palid, se arunca îndărăt, căzând pe spate, lovindu-se cu capul de

www.digibuc.ro

colţul unui scaun; şi el auzi vâjâitul toporului, şi-l văzu din nou înfipt, cu o lovitură seacă, în pervazul uşii...

— „Vrei să-l vezi ?" întrebă directorul.

Vania plecă tăcut capul în jos.

Directorul îl luă de mână, eşi aşa pe uşă, şi-l aşeză alături de el în trăsură.

In capela liceului, pe un catafalc negru, între lumânări aprinse, zăcea un chip străin, necunoscut, despre care i se zicea că ar fi Tosia. Un cap mare, enorm de mare, şi albverzui, privea în sus, şi, în colţ, lângă nara stângă, o picătură de sânge îi dădea o expresie de spaimă ; o muscă se aşeză pe această mică pată roşie.

Şi Vania însfârşit a înţeles că Tosia este mort, că nu va mai fi nici odată. Un sentiment acut, strivitor, de vină, îl fulgeră ca un curent rece, din creştet până în tălpi.

A doua zi sosiră părinţii, şi descinseră ca de obiceiu, la hotelul Paris.

Iorgu Răutu veni singur în casa din strada Grădinilor. Vania nu-şi dădea seama pentru ce dânsul se simţi uşurat că nu venise şi mama.

Tatăl, în haină neagră, părea şi mai slab şi mai palid. Simplicitatea, fără nici o afectare, cu care vorbea îl impresionă şi mai tare pe Vania.

www.digibuc.ro

— „Măi băiete, ai să stai aici, mama săraca e bolnavă, nu trebuie s'o turburăm ; am să vin să te iau la înmormântare".

Apoi bătrânul intră gârbovit în camera lui Tosia, se aşeză pe divan, şi mai multă vreme nemişcat se uită la un carnet lăsat deschis la o pagină pe jumătate scrisă.

Inmormântarea lui Tosia a fost oficiată cu o mare pompă. Dar Vania nu se gândea decât la mama. Inima lui se strângea de jale pentru suferinţa ei. El o zărise numai din depărtare, când se cobora sprijinită de Iorgu Răutu şi Natalia Chirilovna Voronin, care se şi grăbise să vie la Chişinău îndată ce aflase trista veste.

După câţiva paşi, Smaragda Theodorovna nu mai putu merge ; Iorgu Răutu o ridică pe sus şi o aşeză în trăsură.

Serviciul funebru era slujit de însuşi arhiepiscopul Basarabiei. In sunetele marşului lui Chopin, carul funebru pornit spre cimitir era urmat de Iorgu Răutu, care, încovoiat, ţinea strâns de mână pe Vania. Apoi, după un grup de rude şi prieteni, se înşirau profesorii, elevii liceului, cu directorul şi inspectorii săi în frunte.

Vania, neliniştit, privea la coroana mare de liliac, depusă în numele său pe catafalc

www.digibuc.ro

cu inscripţia „iubitului meu frate". Această inscripţie parcă îi arunca o învinuire.

El mereu îşi întorcea capul încercând să vadă pe mama. Dar trăsura era departe şi numai din când în când, la oprirea cortegiului pentru rugăciuni, se auzia un plâns sfâşietor din trăsura cernită.

In faţa groapei Smaragda Theodorovna a insistat să fie lăsată să se apropie. Coborîtă din trăsură, sprijinită de Iorgu Răutu şi de directorul liceului, ea a fost mai mult târîtă spre sicriu, şi când capacul a fost ridicat, inima lui Vania îngheţă la auzul unui răcnet neomenesc în care abia se putea desluşi apelul disperat: Tosia ! Tosia ! Şi apoi văzu pe mama inertă, în neştire, ridicată de tata, dusă până la trăsura ei, şi culcată acolo în braţele tatei.

Natalia Chirilovna Voronin, plângând cu hohote, săruta pe Vania, care fusese parcă uitat, şi care cu inima sfâşiată primea pasiv toate mângâierile şi nici nu auzia ce i se spunea. El repeta mereu acelaş cuvânt : „Mama! Mama !"

— „Indată mergem la ea, puiule !" — încercă să-l liniştească Natalia Chirilovna.

Ea îl luă în trăsura ei şi îl duse la hotel Paris, unde era descinsă şi ea, ocupând o cameră alături de apartamentul soţilor Răutu.

Natalia Chirilovna îl aşeză întâi într'un fo-

www.digibuc.ro

toliu în camera ei, şi eşi să vadă dacă Vania putea fi introdus în camera mamei sale. De după uşă, care dădea spre apartamentul de alături, se auziau întâi gemete şi plânsete înăbuşite, apoi strigăte stridente :

— „Dumnezeule, Doamne ! Pentru ce pedeapsa aceasta pentru mine ? Intâi îngeraşul meu Sonia, apoi Tosia, aşa de voinic şi sănătos, bun şi cuminte ! Dumnezeule Doamne, cu ce-ţi sînt vinovată ?"

Vocea surdă a lui Iorgu Răutu răsuna nedesluşit prin uşă. Dânsul vădit încerca să-i aducă o mângâiere. Dar deodată străbătură până la Vania cuvintele grozave, care i-au sângerat multă vreme inima.

— „Nu-i din vina mea ! Pentru păcatele dumitale, pentru viaţa dumitale blăstămată, Dumnezeu ne pedepseşte!"

— „Vino-ţi în fire, femeie, mai avem copii. Iaca aşteaptă amu şi bietul Vania, vrai să te vadă în halul ista ?"

— „O-o-o !" — se auzi un gemăt: „A ! Dumnezeule ! Uriciosul cela ! A luat Dumnezeu pe Sonia şi pe Tosia, şi-l ţine pe hainul ista care mă priveşte ca un pui de lup !"

— „Taci, femeie! Nu te simţi ce vorbeşti.... E mare păcat ce spui. Dumnezeu nu poate ierta aşa cuvinte de mamă"....

Vania fugi pe uşă, în neştire, coborî scările şi eşi în stradă.

„Bulevardul", scăldat de soare, uşor îşi clă-

www.digibuc.ro

tina vârfurile de ulmi și fagi înalți, acoperiți de verdeața tânără de Mai. Lumina irizată spre amurg învăluia cu razele ei calde contururile catedralei. Dar Vania le vedea pe toate ca întunecate de un nor de fum negru, sub apăsarea unei tăceri grozave și pline de mister.

Și el mergea tot drept înaintea lui spre destinul necunoscut.

El se simți deodată un băiețaș mic, pe un pod plutitor, între țărmuri misterioase, — un cer înnourat, și apa plumburie dispărea pe sub pod, și reapărea de cealaltă parte, mânându-și undele spre depărtarea cenușie; așteptarea...

Ce îl aștepta?

Anii de copilărie erau sfârșiți.

Unde avea să-l ducă noua cotitură a vieții?

www.digibuc.ro

PARTEA III

INIȚIAREA

www.digibuc.ro

CAP. XXIX.

IN „BROSCĂRIE".

Ploaia măruntă de toamnă învălea Chişinăul în reţeaua ei rece şi sumbră.

Spre seară, în amurg, mergea dealungul aleii mărginaşe a Bulevardului un omuleţ, ciudat împopoţonat într'un palton prea lung, cu poalele târâte prin noroiul străzilor, cu mânecile largi şi lungi, din care mânile nu puteau răzbate, şi cu o pălărie mare, aşezată pe gulerul paltonului ca un cort, astfel încât cu greu se putea vedea faţa trecătorului.

Eşind din Bulevard, la colţ cu strada Moscovei, această siluetă stranie se înfundă în „Tolcioc", înnotând în noroiul adânc şi lipicios al străzilor lui nepavate. Luptând cu acest fluviu cleios omuleţul nici nu băgă de seamă că-şi pierduse în noroiu, Dumnezeu ştie unde, galoşii...

Apropierea nopţii şi ploaia nu potoliseră încă animaţia obicinuită din *Tolcioc,* — aceste mari „galerii" ale sărăcimii. Vreo doi „comercianţi", observând că trecătorul nostru se în-

www.digibuc.ro

funda în noroiul străzilor fără galoşi, l-au apucat de capătul mânecilor goale, din dreapta şi din stânga, lansând apeluri stridente şi ispititoare:

— „Poftiţi, domnule, în prăvălie, am galoşi, noi-nouţi, parcă făcuţi pentru dumneata. Şi-s eftini, las numai pentru dumneata".

— „Ce galoşi ? Are numai nişte rupturi bortelite. Eu am nişte ciubote mari, intri până în gât în ele şi nu-ţi pasă de apă şi glod..."

Trecătorul, spăriat, se smulse din mâinile comercianţilor şi porni în fugă la vale, urmat de râsetele şi batjocurile negustorimii din tot Tolciocul.

La marginea Tolciocului, la hotarul mahalalei româneşti, cunoscută sub un nume popular suggestiv de „Broscărie", trecătorul, sau mai bine zis navigatorul, se opri în faţa unei porţi deschise asupra unei imense curţi, în care erau împrăştiate în dezordine câteva căsuţe joase, sub acoperiş de ţiglă veche, muccgăită, cu pecetea de netăgăduită vetustate.

Trecătorul, cuprins de timiditate, se opri nehotărît. Toată curtea nu era decât o mlaştină de noroi stătut, care răspândea o duhoare greţoasă. Şi căsuţele cu ferestruicele lor mici, oarbe, din care numai prin una răsbătea o lumină scundă, aveau un aspect prea puţin ospitalier.

— „Unde şade aici domnul Manin?" — întrebă însfârşit trecătorul misterios, fluturân-

www.digibuc.ro

du-şi printr'un gest implorator capătul gol al mânecii, adresându-se unei bătrâne, care, — ridicându-şi fustele până la genunchi, deasupra unor galoşi enormi, ca nişte luntre, se îndruma cu curaj prin poartă în oceanul odorant din curte:

— „Manin, ce fel de Manin ? Ce este el ?" — întrebă femeia, scoţând cu greu luntrea piciorului drept din noroi, pentru ca să-şi poată menţine echilibrul în timpul conversaţiei.

— „Porfirie Nicolaevici Manin, corespondentul *Foişorului*" — răspunse trecătorul.

— „A, *Dracul Arab,* (Bess-arab), iaca în casa aceia din fund unde se vede lumină !"— arătă cu cotul bătrâna după o aruncătură bănuitoare de ochi asupra interpelatorului, şi cârmi spre o altă căsuţă din curte.

Impresionat de aspectul curţii, nu mai puţin de privirea bănuitoare a bătrânei, navigatorul porni şi el prin pasta cleioasă spre ochiul de lumină din fund.

La uşă, la trei lovituri discrete, dânsul fu salutat de grohăitul unei voci răguşite :

— „Care dracu e acolo? Ce sînt *fanaberiile* astea? Intră!"

Din prag se putea vedea, la lumina unei lămpi afumate, scriind la o masă, — pe care erau îngrămădite farfurii, pahare de ceai, bucăţi de pâine printre cărţi, jurnale, obiecte de toaletă şi ustensile de bucătărie, — un om cu

www.digibuc.ro

un cap enorm pentru un trup prea scurt, cu o faţă palidă, fără un pic de sânge, ca o mască galbenă în mijlocul părului cărunt al capului şi al bărbii, prin care străbăteau ochi negri, neliniştiţi, cu o expresie de iritaţie şi mortală oboseală.

Un divan spart care din burta-i prăbuşită îşi etala umplutura mucegăită şi câteva scaune disparate complectau mobilierul.

— „Ei ? Ce cauţi ?" — întrebă supărăcios domnul cărunt, ciocănind nerăbdător cu creionul în masă.

— „Eu sînt Vania Răutu. Mi-a scris Vasile Vasilievici Saharov din Odessa". Glasul îi tremura şi deabia şoptea de emoţie în faţa unei asemenea primiri eroul nostru — căci el se ascundea în navigatorul drapat în aceste baroce pânze.

— „A ! Pimperlic !" — sări în sus, aruncându-şi creionul Dracul Arab: „poetul care scrie versuri cu apă de trandafir, puiul de năpârcă metamorfozat în micluşel, conaşul pocăit care nădăjduieşte să-şi ispăşească păcatele strămoşilor cu dulcegării sentimentale! Buuun! Haj să-l vedem! Vino încoace. Ce ai înţepenit acolo la uşă?"

Bietul Vania se uita la picioarele sale pe care se năclăise noroiul aproape până la genunchi, şi la poalele muiate ale nesfârşitului său palton :

— „Ha-ha-ha-ha !" — isbucni Dracul Arab

www.digibuc.ro

la şovăiala lui, — strâmbându-şi sardonic gura şi răsucindu-şi colţul bărbii : „ce te-ai împopoţonat aşa ? Conspiraţia ! De sigur se ţineau băeţii de stradă şi toţi câinii după dumneata ! Vei fi speriat şi femeile ! Buuun ! Vino încoace !"

— „Dar sînt murdar, Porfirie Nicolaevici, mi-am pierdut galoşii !"

— „Bre, bre, bre, câte fasoane ! Apoi noi sîntem deprinşi ca să ne aduceţi de sus glodul boieresc. Aşa-i făcut Chişinăul. Pe străzi se scurge noroiul de sus în vale, din cartierele boereşti spre mizeria Broscăriei. Aşa-i societatea toată basarabeană. Aşa-i toată Basarabia. De sus se scurg murdăriile boereşti şi îneacă mizeria din vale. Nu face nimic ! Vino aici, sau iată *Foişorul* cu opera genială, pentru care am fost plătit două copeici rândul. Sterge-ţi puţin picioarele. Grunea !" — se adresă el către o femeie slăbuţă, cu faţa ciupită de vărsat, luminată de nişte ochi cenuşii speriaţi şi îmbrăcată foarte sărac dar cu o vădită îngrijire pentru decenţă: „Grunea! Să primim cu cinste pe musafir. Are să-ţi placă şi ţie, că ştie să se prelingă în versuri, ca siropul ! Ai să verşi lacrimi şi să fii fericită de emoţii nobile. E Pimperlic acela, ştii, puiul de ciocoi din S***, despre care mi-a scris Saharov... A! Trebuie să fac prezentaţia şi dumitale !" — se îndreptă el către Vania, şi declamă întinzându-şi solemn braţul : „Agrafe

www.digibuc.ro

na Ivanovna, consoartă eroică, victima amorului nelegitim şi răsvrătită împotriva regimului matrimonial! Ha-ha-ha-ha! Nu face nimic, Grunea! Samovarul nu s'a stins? Să ne dai câte un pahar cu ceai. Ai pus mâna pe un pachet cu tutun?"

— „Aduc îndată; ne-a împrumutat Andreĭ Vichentievici. Dar scoateţi paltonul..." — se adresă doamna către Vania : „daţi pălăria încoace".

Vania se simţi îndată încurajat chiar de tonul vocii Agrafenei Ivanovna, şi se apropiă de masă, strângând mâna „Dracului Arab" şi a doamnei.

www.digibuc.ro

CAP. XXX.

„DRACUL ARAB".

Porfirie Nicolaevici Manin a fost unul din naufragiaţii „şeasezeciştilor", — o generaţie de intelectuali din decada a şaptea a veacului.

Fiu al unui antreprenor de lucrări publice ruinat, el a fost prins, ca şi amicul său Saharov, de acel curent de răsvrătire cunoscut în străinătate mai mult sub numele cu totul impropriu de „nihilism".

Inteligent şi talentat, el repede s'a distins ca orator al întrunirilor studenţeşti. In generaţia sa, un moment dânsul a fost privit ca o nădejde a viitorului, şi înconjurat de un grup de admiratori cunoscuţi sub numele de „Saint-Maninişti".

Această fugară glorie a fost plătită cu ruina carierei şi cu chinurile vieţii întregi.

Arestat, după vreo doi ani de închisoare el fusese deportat în nordul provinciei Arhan-

www.digibuc.ro

gelsc, într'un orăşel de pescari de pe ţărmul Mării Albe.

Acolo l'a urmat, fugind de la soţul ei, — funcţionar la una din nenumăratele cancelarii ale Petersburgului, — o tânără femeie, care, atrasă şi ea de curentul ideilor noi, frecventa cercurile studenţeşti.

Agrafena Ivanovna, — numele ei de familie nu-l cunoştea nimeni, — admiratoare entuziastă din primul ceas, a rămas credincioasă toată viaţa eroului visurilor sale din tinereţă.

Aruncat între gheţurile mărilor polare, oratorul întrunirilor studenţeşti, în cea mai neagră mizerie, nedisciplinat, încărcat cu o ereditate nenorocită şi destrămat sufleteşte de amintirile unei copilării dezordonate, — în care belşugului de parvenit i-au urmat brusc scăderile şi amărăciunile falimentului, — Porfirie Nicolaevici Manin n'a dat dovadă de tăria sufletească necesară pentru rezistenţă în faţa cruzimilor şi vulgarităţilor vieţii.

Prins, ca mulţi intelectuali ruşi, de viciul naţional al beţiei, el poate ar fi ajuns foarte repede la abisul de degradare şi descompunere sufletească, dacă Agrafena Ivanovna prin devotamentul ei şi puterea ei de idealizare, neatinsă de tristeţile realităţii, nu i-ar fi dat acel suport moral pe care el nu-l găsea în sine însuşi.

Cu înfăţişarea ei ingrată şi sănătatea şubredă, femeia aceasta avea un suflet eroic şi

www.digibuc.ro

se sacrificase de istov pentru a aduce puţină lumină în această viaţă înnourată.

După sfârşitul termenului de deportaţiune, lui Porfirie Nicolaevici i s'a interzis aşezarea în centrele mari ale imperiului, şi mai cu seamă în oraşele universitare.

După multe tribulaţiuni, şi în mare parte graţie stăruinţelor Agrafenei Ivanovna, Manin a fost însfârşit autorizat să se stabilească la Chişinău, unde îşi putea asigura o existenţă mai puţin decât modestă în calitate de corespondent pentru Basarabia al *Foişorului* din Odessa dar mai cu seamă mulţumită energiei Agrafenei Ivanovna, care în curând îşi asigurase o clientelă în calitate de croitoreasă a elitei feminine din „Broscărie" şi ca meditatoare a copiilor din mahala.

In curând faima câştigată de corespondenţele semnate „Drac Arab" ar fi putut aduce oarecare ameliorări în existenţa lor, dacă excesele de beţie nu zădărniceau toate sforţările Agrafenei Ivanovna.

In această căsuţă dela hotarele Broscăriei Vania a venit pentru prima oară în contact cu marile curente de idei din sânul intelectualităţii ruse, şi pentru prima oară a fost silit să-şi pună şi întrebarea despre însăşi legitimitatea existenţei lui.

Exasperat de sbuciumările şi adversităţile

www.digibuc.ro

vieţii, nemăsurat la vorbă, — în deosebi după două, trei păhărele de „votcă moldovenească" (singura raţiune de a fi a Basarabiei, cum afirma el), — „Dracul Arab" nu cruţa pe Vania Răutu, fără să-şi dea seama că avea în faţa lui încă un copil.

— „Nu ştiu ce gust a avut şi Saharov pentru un ciocoiaş ? S'a înduioşat de stihurile dumitale, sau e recunoştinţa tubului digestiv pentru blidele din Năpădeni ? Dar Dumneata ce dracu cauţi aici ?"

Astfel a fost începută conversaţia între Vania Răutu şi ilustrul corespondent al *Foişorului.*

Vania nu ştia ce să-i răspundă :

— „L'am rugat pe Vasile Vasilevici să-mi recomande pe cineva ca să-mi dea sfaturi literare", — nu îndrăzni el să-şi mărturisească altfel veleităţile de autor: — „pentru... alegerea cărţilor de citit. La noi la liceu puţini citesc şi nici nu ştim unde să căutăm cărţi bune".

— „A ! ştiu, ştiu, eşti un coconaş pocăit — *dvoreanul penitent* al lui Mihailovschi, — mămânci cozonacul babachii şi ai poftă şi de plăcintă morală, — cu brânza în mânecă şi cu sufletul în rai! E plăcut să storci măduva ţăranilor din Năpădeni şi să disertezi asupra materiilor înalte. Buun ! Distracţii până la anii de maturitate, când vei şti şi dumneata să mânuieşti presa la Năpădeni. Până atunci

www.digibuc.ro

poezèle, toamna la Năpădeni, frunze aurite, triunghiuri de cocoare, — le cunoaştem, le cunoaştem!"

— „Porfirie Nicolaevici!... Eu nu vreau să storc pe ţărani. Eu vreau să învăţ care este datoria noastră, eu nu vreau să mânuesc presa"...

— „Ha-ha-ha-ha ! vorbe dulci ! Când îţi vei şterge mucii le vei uita, ştim noi, am văzut ! Dar ştii dumneata, cum s'a acumulat averea Răuteştilor? Cum s'au rotunjit Năpădenii dumitale ?"

— „Tata a moştenit de la bunicul", — răspunse înăbuşit Vania —: „şi apoi a mai cumpărat"...

— „Prin tâlhărie, domnule! Jefuind pe răzeşi, prin judecăţi nedrepte, şi apoi storcând toată vlaga din clăcaşi prin boeresc; iată vezi nasturele acesta de argint pe bluza dumitale? E condensat din sângele şi sudoarea generaţiilor de ţărani ! Şi crezi dumneata cu poezèle şi cu vorbe de căinţă să ispăşeşti ticăloşiile şi împilările de generaţii ?"

— „Porfirie Nicolaevici !" — îl întrerupe în acest moment Agrafena Ivanovna : „de ce eşti aşa de crud cu un copilaş? Ce-i vinovat el de păcatele părinţilor ? De unde ştii ce va mai putea fi el ? De sigur e un suflet curat".

— „Hop şi tu, mironisiţo !" — se oţărî „Dracul Arab", dar totuşi se potoli.

---

www.digibuc.ro

CAP. XXXI.

POCAIȚII ȘI RĂSVRĂTIȚII.

Vania a fost sguduit de revelațiunea păcatelor strămoșești. El nici nu încerca să discute teza lui Manin. De altfel acesta știa, prin documentarea iscusită a părerilor sale și printr'o logică strânsă, să risipească orice veleitate de obiecțiuni din partea lui Vania.

După mai multe întrevederi, Porfirie Nicolaevici îi dădu lui Vania, recomandându-i discreție, o carte care avea să însemne un hotar în desvoltarea acestuia: — „Scrisorile istorice" ale lui P. Lavrov (Mirtov), lucrare pe atunci oprită de cenzură.

Cartea aceasta a fost evanghelia a trei generații de revoluționari ruși. Ea a luminat pentru Vania toată problema morală a vieții sale.

Unul din primele capitole ale „Scrisorilor" sub titlul de „Prețul Progresului" i-a transpus filipicele „Dracului Arab" în cadrul perspectivelor istorice și al teoremelor de sociologie.

www.digibuc.ro

Acolo se arăta datoria enormă ce apasă asupra intelectualilor, faţă de massele muncitoare, graţie cărora au ajuns la situaţia lor privilegiată.

„Scrisorile" au fost cetite împreună cu Moise Roitman. In curând la discuţiile interminabile, provocate de carte, au fost atraşi Ion Prestea şi Nicolae Pătraşcu, cei doi „ţărani" ai liceului, şi Petea Stan, tovarăş de cameră al lui Vania, în gazdă la doamna Bonin.

Teoriile lui Lavrov n'au fost primite în acelaş fel de toţi prietenii care se adunau la Vania Răutu şi la Moise Roitman.

In publicistica legală din Rusia tineretul, care nu eşea din clasele privilegiate, — cunoscut chiar în terminologia oficială sub titlul de „declasaţi" *(raznocinţi)*, — a fost entuziasmat pe atunci mai cu seamă de un critic implacabil şi impetuos care era adevăratul teoretician al nihilismului lui Bazarov, — Dimitrie Ivanovici Pisarev, redactorul faimoasei reviste „Ruskoie Slovo".

Pisarev nu vroia să ştie nimic de tradiţii, de religie, de morală, — pe care dânsul le califica „superstiţii" şi „prejudecăţi".

In numele „proletariatului intelectual", - termen care de sub pana lui a trecut în literatura mondială, — campionul nihilismului nu recunoştea alte norme de conduită decât cele isvorâte din raţiune şi ştiinţă pură, în serviciul „egoismului luminat".

www.digibuc.ro

In numele raţiunii Pisarev ducea război crunt împotriva tuturor credinţelor moştenite, care natural nu puteau fi decât „superstiţii" şi „prejudecăţi".

Ion Prestea care, — nefiind un „dvorean" şi neavând, după credinţa lui, păcate de clasă de ispăşit, — era un adept înflăcărat al lui Pisarev şi jura în numele lui :

— „Tot ce se poate sfărâma", — repeta el după idolul său : „trebue sfărâmat. Ceeace va rezista la atacul raţiunii şi al ştiinţii îşi justifică existenţa. Ceeace va cădea în ţăndări nu va fi decât moloz fără coheziune. In orice caz, — pentru a distruge toate superstiţiile şi prejudecăţile, — trebuie să lovim în dreapta şi în stânga în toate supravieţuirile trecutului, — să rămână în picioare numai ce poate trăi. Nu poate isvorî nici un rău din aceasta".

— „Dar", — obiecta Vania Răutu : „avem datoria înainte de a lovi să cercetăm dacă şi trecutul nu ne-a transmis ceva ce *merită* să fie conservat. Nu putem lua răspunderea morală pentru destrucţiunea haotică".

— „Datoria ? Nu recunosc nici o datorie" -- afirma sumbru Ion Prestea: „nu am nici o răspundere morală că am fost aruncat în viaţă. Nu datoresc nimănui nimic. Şi munca mea îmi justifică revendicările până la limita puterilor mele".

— „Dar nu recunoşti nici filozofia, nici arta ? Un Platon sau un Rafael n'au dat nimic

www.digibuc.ro

omenirii, şi chiar ţie ?" — întrebă liniştit Moise Roitman.

— „Filosofie ? Baliverne, bune pentru a gâdila pe eunuci. Şi mai presus de toată opera lui *Rafael* eu pun părechea de ghete nouă care mi-ar apăra picioarele de frig şi de umezeală, iar femeile lui Rafael, cele sfinte şi cele nesfinte, nu sînt bune decât pentru cucoane isterice sau romanţioase", — şi Ion Prestea spre a-şi ilustra teza îşi ridică suggestiv piciorul cu talpa ghetei găurită: „Natura", — urmă el : „nu e nici templu, nici galerie de picturi, ci un atelier şi un laborator, şi omul nu-şi justifică existenţa decât prin valoarea sa individuală învederată prin munca lui utilă"...

www.digibuc.ro

CAP. XXXII.

RĂSBOIUL ŞI MIŞCAREA REVOLUŢIONARA.

Aceste discuţiuni au luat în curând, sub presiunea evenimentelor o nouă întorsătură.

In ajunul războiului ruso-turc, fură concentrate multe trupe în Basarabia şi în Chişinău se stabilise marele cartier general al armatei.

In aşteptarea isprăvilor eroice ale oastei imperiale, bătea praznicul din plin, cum în acest tihnit oraş şi în toată Basarabia nu se mai văzuse.

Parăzi, solemnităţi, recepţiuni, baluri, zăngănit de pinteni, strălucirĭ de epoleţi, uniforme brodate în aur, fracurĭ încrustate de decoraţiuni, rochii decoltate, briliante, perle, — tot caleidoscopul de nestimate şi artistice giuvaere.

Dar dedesuptul acestora: orgii, excese, abuzuri, malversaţiuni şi chiar crime.

Strălucirile oficiale nu puteau acoperi toate ignominiile.

Gurile rele au şi decernat atunci celor două

www.digibuc.ro

doamne mai frumoase din aristocraţia locală titlurile de „împărătească" şi de „mare ducesă", — şi toate rangurile aveau reprezentantele lor în familiile de elită.

Veştile despre o năvălire nocturnă, sub conducerea eroilor titraţi, într'o şcoală de fete au răspândit murmure sinistre despre sinucideri, dispariţii misterioase şi drame grozave în sânul familiilor modeste.

Noroiul de sus se scurgea în vale, înnecând suburbiile Chişinăului.

Intr'o seară Porfirie Nicolaevici Manin l-a întâmpinat pe Vania trompetând imnul războinic al oastei pravoslavnice, ţinând mânile pâlnie la gură şi umblând în „pasul de gâscă":

„Tram-ta-ta-ta-pam-pam-pam!
Tună slava biruinţii.
Bucură-te suflet rus!
Tram-ta-ta-ta-pam-pam-pam!

„He, dacă nu eşti suflet de rus", — abordă el pe Vania fără măcar să-l salute: „nici slav, eşti însă totuşi fiu al patriei, pravoslavnic şi balcanic, şi desigur sufletul dumitale saltă de bucurie pentrucă oastea pravoslavnică are să vă elibereze de sub jugul semilunei. Tram-ta-ta-ta-pam-pam-pam! Are să vă frece ridichea, oastea pravoslavnică, mă frate balcanic! încât aveţi să plângeţi după semilună, — dacă providenţa

www.digibuc.ro

nu va pregăti pentru emancipatori o păpară ardeiată, mai straşnică decât cum a fost cea din Crimeea...".

„*Dracul Arab*" era unul din numeroşii intelectuali ruşi, care doreau din suflet înfrângerea oastei pravoslavnice, aşteptând de la această înfrângere o nouă eră de reformă pentru Rusia. Pe el îl bucurau dar toate veştile despre destrăbălarea din armată, desfrâul ofiţerilor, abuzurile şi delapidările comandamentului, şi malversaţiunile furnisorilor. Acestea erau tot atâtea şanse pentru înfrângerea Rusiei.

In camera lui, lipsită de ornamente, el afişase pe perete o gravură dintr'o revistă, care reproducea tabloul celebru în care o santinelă rusă din Balcani, într'o manta sdrenţuită, se preface la postul său, sub gerul crunt al munţilor, într'un bloc de ghiaţă, — cu inscripţia : „In Balcani e linişte !"....

Când ziarele aduseră vestea despre respingerea cu multe pierderi a primului asalt asupra Plevnei, *Dracul Arab* aranjă un fel de banchet în care dacă piesa de rezistenţă a fost numai un ghiudem foarte sărat şi piperat, în schimb „votca moldovenească" curgea cu profuziune :

— „Frate Pimperlicule ! să dai pe gât un păhărel pentru Osman Paşa, liberatorul Balcanilor şi al lumii întregi de ciuma ţaristă".

Nu-i vorbă, veştile despre victoriile ruseşti

www.digibuc.ro

nu mai puţin motivau recursul la „votca moldovenească", (pentru a „înneca necazul"; şi în acest caz *Dracul Arab* isprăvea de obicei cu un scandal, care nu rareori ducea la pugilat şi pricinuia multe necazuri Agrafenei Ivanovna).

Era natural ca aceste dispoziţiuni ale intelectualităţii ruse să se resfrângă şi în cercul tineretului şcolar din Chişinău, în măsura în care curentele de idei din Rusia pătrundeau până la el.

Dar pe culmile societăţii basarabene atmosfera era confuză, lipsită de orice orientare.

O ciudată repercusiune a războiului asupra psihologiei moldovenilor din Basarabia, — Vania Răutu a putut-o descoperi la tatăl său.

Intr'o zi, în timpul vacanţei, Iorgu Răutu făcu lui Vania un semn să-l urmeze în „cabinet", Acolo, deschizând uşa cămăruţii unde se afla casa de fier în care îşi ţinea el registrele şi documentele, îi arătă atârnată pe părete o gravură veche, tipărită la Iaşi: „Ştefan cel Mare la poarta cetăţii Neamţului".

— „Aista-i Ştefan Vodă cel Mare, domn al Moldovei. Acolo sus pe zid, vezi, maică-sa care nu-l lasă să intre în cetate până ce nu-şi răpune duşmanul".

Pentru Iorgu Răutu, ca şi pentru toţi ţăranii din Basarabia, numele Ştefan cel Mare aproa-

www.digibuc.ro

pe singur mai supraviețuia pustiirii vremurilor. Orice ruină, ca și orice pod mai vechiu, erau atribuite aici lui Ștefan cel Mare.

Pentru țăranii moldoveni din Basarabia, care adesea erau întrebuințați la căratul munițiunilor și al proviziunilor până la front, războiul a fost un prilej de contact cu Moldova de peste Prut. Contactul acesta n'a adus însă vre-o schimbare esențială în mentalitatea lor. Ei, peste Prut, vedeau pe aceiași „nacialnici" și „ghenerari" ruși în aceiaș situație dominantă ca și dincoace de Prut.

Și dacă se minunau că și „moscalii" (soldații) acolo „tot moldoveni sînt, și grăiesc moldovenește ca și la noi", — pe de altă parte constatau că boerii de dincolo, au „mai mare putere și țărănimea îi mai săracă și mai apăsată decât pe la noi".

In schimb, în orașe, și mai cu seamă în mediul intelectualilor, războiul pentru prima oară a creat o legătură mai strânsă cu societatea rusă, deșteptând curentele politice și sociale care de mai de mult agitau opinia publică din Impărăție.

Mișcarea revoluționară care de la începutul decadei a opta câștiga zilnic în intensitate, n'a fost oprită de război. Entuziasmul, mai mult

www.digibuc.ro

sau mai puţin factice, provocat de el în unele cercuri ale societăţii ruse, a fost de prea scurtă durată.

Dimpotrivă, războiul a arătat reversul medaliei. Incât agitaţia revoluţionară pătrundea tot mai adânc şi cuprindea cercuri tot mai largi în massele populare.

Focul revolverului Verei Zasulici a găsit răsunet şi în Basarabia.

In cercul care se aduna la Vania Răutu sau la Moise Roitman, actul tinerei eroine a fost primit cu multă înflăcărare.

Discuţiunile, cu toate divergenţele teoretice dintre Ion Prestea, Moise Roitman sau Vania Răutu, nu împiedicau acordul lor în ce priveşte legitimitatea acestei acţiuni teroriste.

www.digibuc.ro

CAP. XXXIII

SEMINARIŞTII.

In curând însă Vania eşi din cadrul strict al discuţiunilor prieteneşti de până acuma.

In această privinţă, o înrâurire deosebită a avut-o contactul cu „seminariştii".

In lumea şcolară a Chişinăului, de ani îndelungaţi, se ducea un război crâncen între „gimnazişti" şi „seminarişti".

Gimnaziştii, adică elevii liceului, în cea mai mare parte copii ai claselor privilegiate, şi pentru care învăţătura deschidea toate perspectivele, — nu puteau, natural, inspira multă simpatie seminariştilor, băeţi de popă şi de dascăli de ţară, condamnaţi să rămână în „tagma duhovnicească".

Diferenţele erau încă accentuate prin faptul că seminariştii, crescuţi şi trăiţi în mediul satelor, se simţeau *moldoveni*, pe când gimnaziştii erau mai înstrăinaţi şi pierduseră conştiinţa legăturii lor etnice cu massele ţărănimii.

www.digibuc.ro

Din această „necompatibilitate de umori" adesea se năşteau conflicte violente între cele două categorii de şcolari.

Iar seminariştii, fiind de obicei mai zdraveni şi deci gimnaziştii de cele mai multe ori înfrânţi, — la aceştia din urmă, dispreţul pentru „mojici", se mai alia cu turbarea şi cu furia neputinţei.

Vania Răutu a legat totuşi cunoştinţă şi chiar prietenie cu un seminarist, Vasile Giurilă din judeţul Orhei, — un băiat blond, de vârsta lui, cu luciri de oţel în ochi.

După primele sondări şi încercări de discuţie, Vania Răutu în curând şi-a dat seama de tăria intelectuală şi morală a noului său tovarăş, despre inteligenţa lui vie ca şi de caracterul său.

Dar lucrul mai de seamă era că Vasile Giurilă aducea o notă cu totul nouă.

Prietenii lui Vania Răutu, — chiar fără excepţie pentru Prestea şi Pătraşcu, — dacă nu se simţeau rusificaţi pe deplin, se credeau mai presus de distincţiunile naţionale: revoluţionari internaţionali, cetăţeni ai lumii.

Nici odată Vania Răutu n'a putut uita prima seară când, la discuţiunile cenaclului de liceeni, au luat parte şi Vasile Giurilă cu alţi doi seminarişti.

Vania Răutu a dat atunci cetire unui număr

www.digibuc.ro

al foii revoluţionare clandestine, tipărită în străinătate, „Vperiod“ (Inainte).

Articolul de fond (atribuit directorului revistei, P. Lavrov, autorul „Scrisorilor istorice“), cu multă căldură predica datoria pentru orice revoluţionar, şi chiar pentru orice intelectual conştient de misiunea ce-i pune pe umeri istoria, — de a „merge în popor“.

Un revoluţionar, — scria P. Lavrov, — trebuie să apară în ochii ţărănimii desbrăcat de orice vestigiu de privilegii sociale. Trebuie să vie în sânul satelor ca un *muncitor*, câştigându-şi viaţa prin muncă fizică. Numai aşa poate dânsul inspira încredere şi răspândi evanghelia revoluţionară printre muncitorimea satelor.

Prietenii au şi început atunci să facă planuri, cum ar putea şi dânşii, „înarmaţi cu toată ştiinţa veacului“, să pornească în mijlocul ţărănimii basarabene şi să se aşeze în sate ca simpli muncitori.

— „Dar cum aveţi să mergeţi voi în *popor?*“ întrebă deodată Vasile Giurilă: „Credeţi că e destul să vă puneţi un suman în spate şi opinci în picioare? Dar nici nu ştiţi măcar să grăiţi mai omeneşte în limba lor!“

— „Dar ţăranii nu sînt şovinişti. Apoi nu se cer prea multe cunoştinţi linguistice ca să le poţi vorbi; şi, la urma urmei, înţeleg şi ei puţin ruseşte“, — obiectă hotărît Moise Roitman: „Apoi socialismul poate birui prin simpla în-

www.digibuc.ro

frăţire a muncitorilor, fără deosebire de caracter etnic sau de religie, împotriva burghezimii internaţionale. O societate nu poate fi dar clădită mai liberă şi mai fericită decât pe o temelie anaţională".

— „Bine!" — răspunse atunci Giurilă —: „Dar Lavrov spune că ţăranul nu trebuie să te privească ca pe un străin. Şi cum te va privi el, când îi schimonoseşti limba? Şi apoi nu te înţelege şi nici nu-l înţelegi. Ce? Credeţi voi că un popor e ca un sac de păpuşoi: l-ai turnat sub piatra morii istorice, şi ese făină sau păsat? Apoi pentru ce o mie de ani Europa a fost învelită în întuneric după căderea imperiului roman? Pentru ce a trebuit să treacă o mie de ani până ce s'au închegat din dărâmăturile civilizaţiei antice popoare noi, cu limbă nouă şi cu sufletul nou? Priviţi ce se petrece la noi, în Basarabia: nemernicia de sus, sălbăticia de jos! Nici o rază de lumină nu poate pătrunde în întunericul satelor din cauza stratului impermeabil pe care îl formează cultura străină a intelectualilor noştri. De aici şi corupţia, stricarea de moravuri, josnicia, servilismul, lipsa de orice rezistenţă faţă de împilare şi opresiune. Şi chiar dumneata, Roitman, trebue să-ţi dai seama că pe acest teren prinde aici cu atâta uşurinţă virusul antisemit. In această stare de lucruri cultura nu poate pătrunde nici în popor, nici în clasele superioare ai căror mem-

www.digibuc.ro

bri dacă nu mai sînt moldoveni, nu sînt încă nici ruşi: n'au învăţat dela ruşi decât să urle lozincile obscurantismului, ale intoleranţei, ale urii. Civilizaţia omenească nu poate fi asimilată de un popor decât în forma culturii sale proprii, — altfel ea rămâne ca o bibliotecă cu cărţi frumoase, de la care cheile s'au pierdut. Şi în zadar citiţi şi discutaţi aici, revoluţia nu se poate face fără masse, iar massele nu pot urma nişte avortoni intelectuali care nu sînt în stare să le aducă lumina civilizaţiei în forma accesibilă lor".

Odată cu discuţiunile aprinse de problemele ridicate de acest fiu de popă, Vania Răutu vedea lămurit că dinaintea lui se deschideau perspective nebănuite până atunci.

Marii „narodnici" ruşi, — Glieb Uspenschi, Zlatovraţchi, Zasodimschi, Eliseev, poetul Necrasov, — cântau slava ţăranului rus, predicau apropierea de el.

Dar ţăranul moldovan din Năpădeni, din Cerleni, din Ciripeni, din Solonţi pe care-l cunoştea el, Vania, nu era ţăranul rus. Nu numai că vorbea altă limbă decât cea rusească, nu numai că se afla pe o altă treaptă de cultură, dar avea şi altă mentalitate şi alt suflet. Cum dar s'ar fi putut apropia de acest suflet, el, Vania Răutu, care nu cunoştea nici trecutul lui şi nu văzuse până atunci nici o singură carte scrisă în limba lui (afară de biblie)?

www.digibuc.ro

Iar din literatura lui nu cunoștea decât cântecele auzite dela evreul Lemeș?

La liceu, la cursul de geografie, despre români și România el aflase doar atâta:

„Principatele-Unite ale Valahiei și Moldovei. Capitala București; populația trei jumătate milioane de locuitori, în majoritate români. Produce porumb, prune uscate și vin acru....".

Iar profesorul Șimanschi, mare slavofil, a încercat odată chiar să dovedească că „moldovenii" sînt slavi românizați, datori deci să se întoarcă la matcă!

In afară de aceste elucubrațiuni, numai insultele și batjocura Marincăi Scărnăvie, vecinic exasperat împotriva „Rrromanilor", aduceau aminte băieților de liceu despre originea lor!

www.digibuc.ro

CAP. XXXIV.

„ODESSIŢII.“

O nouă împrejurare a lărgit încă cercul de viziune al cenaclului lui Vania Răutu, şi a aşezat pe altă temelie întrunirile lui.

Aceasta a fost cunoştinţa făcută de Vania cu „Odesiţii“.

După moartea lui Tosia, starea sănătăţii Smaragdei Theodorovna impusese soţilor Răutu o călătorie în străinătate. Vara aceia au petrecut-o în munţii Elveţiei.

Costea şi Maşa au fost lăsaţi în grija coanei Anica Braşevan, fostă Mesnicu, iar pe Vania, Natalia Chirilovna Voronin îl luă la Odessa unde soţii Voronin aveau închiriată o frumoasă căsuţă pe malul Mării Negre la „Fontan“, — celebra suburbie de vile a Odessei.

Natalia Chirilovna, foarte afectuoasă şi întotdeauna drăguţă cu Vania, nu-l stingherea întru nimic. Incât el aproape în fiecare zi

www.digibuc.ro

putea merge în oraș, de care „Fontanul" era legat cu o linie de tramvai.

Vasile Vasilievici Saharov, acum un „vechiu student" cu o mustăcioară subțire și cu o bărbuță neagră încrețită, — a introdus pe Vania într'o lume nouă; între altele l-a prezentat Verei Nicolaevna Marmarov, care în urmă avea să aibă un rol atât de însemnat în viața lui Vania. Pe atuncea ea era o foarte tânără și delicioasă fetișcană de abia șaptesprezece ani, cu un bogat păr blond buclat, cu ochi albaștri senini și adânci, ca lacuri de munte, și cu un zâmbet care prin el însuși lumina și aducea bucurie tuturora.

Dar pentru moment un mai mare interes prezenta pentru Vania legătura cu frații Goncev, — Grișa și Polia, — elevi ai liceului din Odessa, unde fuseseră transferați din Chișinău, după permutarea părintelui lor, la Curtea de Apel din Odessa, — un înnalt și integru magistrat.

Frații Goncev, deși numai cu puțin mai în vârstă decât Vania, erau mult mai avansați decât el în atmosfera revoluționară.

Ei își puteau procura regulat publicațiunile clandestine, și formaseră și dânșii un cerc la care luau parte elevii și elevele din școlile secundare din Odessa.

Sub direcția Verei Nicolaevna Marmarov, — cunoscută în cercurile tineretului revoluționar sub porecla de „tovarășul Undina" aveau

www.digibuc.ro

loc aproape în fiecare sărbătoare şedinţe de „auto-instrucţie" în care se discutau atât cele citite în comun cât şi evenimentele politice la ordinea zilei.

Din pricina lui Vania a fost pusă într'o şedinţă şi problema naţională.

Bine înţeles, „Odessiţii" erau cu toţii internaţionalişti şi nu recunoşteau nici o însemnătate factorului etnic.

— „Barierele, pe care deosebirile naţionale le ridică între popoare" — afirma Polia Goncev, — un băetan foarte lung şi foarte subţire, cu un cap mic cu trăsături fine care contrasta cu voce adâncă şi puternică de bas de adolescent —: „toate îngrădirile acestea, care rezultă din mulţimea de limbi, stau în calea progresului; din ele izvorăsc conflicte şi războaie care asigură dominaţiunea exploatatorilor şi a opresorilor".

— „Nu deosebirile de naţionalitate şi de limbă produc conflicte şi războaie", — obiecta cu multă vioiciune Vania: „Nu s'au războit oare între ele, veacuri îndelungate, diferitele stăruleţe germane şi republici italiene, cu toată comunitatea de origină etnică şi de limbă ? Iar Franţa, cu Bretonii, Normanzii, Provensalii, Catalanii şi Bascii ei, nu mai puţin formează o unitate armonioasă. Nu poate fi monotonie şi uniformitate acolo unde este viaţă. Toată bogăţia naturii isvorăşte din varietatea formaţiunilor organice. Şi civilizaţia,

www.digibuc.ro

ca un produs armonios al omenirii, presupune, ca o condiție neînlăturabilă, colaborarea dintre geniile atât de variate ale marilor națiuni. Națiunea engleză, ca și cea franceză, germană sau spaniolă, tocmai mulțumită deosebirilor dintre ele, au adus, fiecare, un prinos neprețuit la tezaurul comun al civilizației umane. Desnaționalizarea unui popor îl transformă întotdeauna într'un corp inert, într'o greutate moartă care se pune în calea propășirii mondiale".

Vorbind, Vania parcă avea înaintea ochilor săi satele moldovenești oropsite din cotitura Năpădenilor.

„Tovarășul Undina" asculta cu multă atențiune argumentele lui Vania. De mai multe ori ea se ridicase de pe scaun, apoi iarăși se așezase, desfăcând și încheind din nou cureaua bluzei sale. La sfârșit, ea păși hotărît spre Vania și-i întinse mâna cu acel gest de „bun camarad", care-i era caracteristic, declarând:

— „Tovarășe Pimperlic! (spre a se conforma normelor de „conspirațiune", Vania fusese prezintat sub această poreclă), chestiunea pe care o ridici mai trebuie discutată pentru ca să putem pune de acord interesele culturii naționale cu necesitățile revoluției sociale".

Vania era în al șaptelea cer.

Astfel a fost hotărîtă colaborarea Odessiților cu Chișinăuțenii, s'au stabilit mijloacele

www.digibuc.ro

de comunicaţiune, şi Vera Nicolaevna s'a angajat să asigure „adresele conspirative".

Vania Răutu a conceput imediat un plan grandios al organizării „cercurilor de auto-instrucţie" în toată regiunea din Sud-Vest, în scop de a pregăti cadrele Revoluţiei.

In acest sens el şi-a şi primit „mandatul" din partea Odessiţilor pentru Chişinău.

---

www.digibuc.ro

CAP. XXXV.

„ZWEI SEELEN WOHNEN, ACH! IN MEINER BRUST".

Vania se întoarse la Chişinău după sfârşitul vacanţei socotindu-se „luptător înregimentat în marea oaste a Revoluţiei mondiale".

Şi, la vârsta de patrusprezece ani, în noua lui ipostază de „revoluţionar mondial", el vedea viaţa în altă lumină şi în altă perspectivă de cum o văzuse ca „Puşchin" al şcoalelor din Chişinău, sau ca băeţaşul din Năpădeni.

De fapt însă el rămăsese tot sensibilul pupil al Irinei din Năpădeni precum şi visătorul şi expansivul „Puşchin" din Chişinău.

In gazdă la doamna Agripina Bonin, el era foarte fericit pentru că avea alături de el acuma pe Costea care se înscrisese în clasa pregătitoare a liceului. Vania îi sacrifica multă vreme ca să-i uşureze transplantarea din Năpădeni şi aclimatizarea în mediul şcolar.

www.digibuc.ro

El se credea dator să ferească pe Costea de suferinţele prin care trecuse el sub oblăduirea lui Tosia.

Şi îl bucura nespus dragostea pe care o manifesta cu fiecare prilej bunducul său de frate, drăgăstos, dar în deobşte tăcut şi puţin expansiv.

L-a dus îndată în casa Lungeştilor, pe care continua să o frecventeze cu toate că Saşa Lungu nu avea nici o înclinaţiune spre preocupări literare sau ştiinţifice, şi mai puţin spre cele revoluţionare.

Numai surorile lui, — mai cu seamă Tania — s'au arătat accesibile propagandei revoluţionare. Tania citea cu multă silinţă toată „literatura" revoluţionară pe care i-o dădea Vania, şi asculta povestirile lui, ca fermecată, cu ochii scânteietori, cu umerii ridicaţi în sus spre gâtul ei scurt, cu faţa întotdeauna aprinsă.

El se simţea acasă la el şi mulţumit în sânul familiei Lungu şi în intimitatea cu Costea. Dacă dânsul ar fi urmat numai îndemnul firii sale, nu s'ar fi despărţit niciodată de acest mediu.

Dar acum conştiinţa nu-i dădea răgaz. Ea nu-i mai permitea nici cele mai simple şi nevinovate plăceri. Mustrările de cuget îl chinuiau pentru orice petrecere sau distracţiune pe cari şi le îngăduia.

Discursurile lui Porfirie Nicolaevici Manin,

www.digibuc.ro

— în lumina învăţăturilor lui Lavrov, Dobroliubov şi Mihailovschi, îl încărcau personal şi direct cu răspundere pentru generaţiile de boeri asupritori şi împilatori din Năpădeni. El nu putea dar găsi echilibrul sufletesc, nu putea fi împăcat cu sine însuşi, dacă nu ispăşea păcatele strămoşilor prin jertfa de sine, sfărâmând orice solidaritate cu „clasa impilatorilor", din care eşise.

Vania Răutu cu firea lui entuziastă, biruindu-şi dar dispoziţiunile spre o viaţă tihnită în sfera preocupărilor pur ştiinţifice şi literare, păşi cu hotărîre pe calea pe care îl mâna „conştiinţa bolnavă" de „pocăit".

La prima întâlnire a prietenilor, care a avut loc la Moise Roitman, Vania comunică propunerile Odessiţilor şi făcu apel la conştiinţa lor de „proletari intelectuali".

Privind în jurul lui, dânsul avu inspiraţia să declame celebra poemă de Turgheniev, evocarea imperativului de conştiinţă revoluţionară:

— „Văd o imensă clădire. In faţada ei e deschisă o portiţă îngustă. Dincolo, întuneric intens. Pe prag stă o tânără copilă. Din adâncimile întunericului suflă o voce glacială şi înceată: *Ştii tu, care vrai să treci peste acest prag, ce te aşteaptă? — Ştiu!* răspunde copila. *Frigul, foamea, ura, disprețul şi hula, închisoarea, suferinţa, poate şi moartea? — Ştiu! Sînt gata. — Şi din partea părinţilor şi prie-*

www.digibuc.ro

tenilor de ieri? — Ştiu! şi din partea lor. — Eşti gata şi la crimă? Copila îşi pleacă smerit capul: — *Sînt gata chiar pentru crimă!* După o clipă de tăcere răsună din nou vocea surdă: — *Intră!* Copila trece peste prag şi un văl gros cade în urma ei..."

Vania, adânc emoţionat puse prietenilor săi întrebarea:

— „Sînteţi gata să suferiţi ura şi prigonirea? Să vă jertfiţi viaţa? Sînteţi gata şi pentru crimă?".

A urmat un moment de tăcere. Apoi, palizi, copiii au răspuns cu toţi, ba chiar „egoistul" Ion Prestea, mai hotărât decât ceilalţi:

— „Sîntem gata !"

Astfel a fost constituită la Chişinău prima celulă revoluţionară, din care făceau parte, alături de cuconaşul din Năpădeni Vania Răutul, „jidanul" Moise Roitman, „ţăranii" Ion Prestea şi Nicolae Pătraşcu, şi „teologii" Vasile Giurilă şi Andrei Găină.

www.digibuc.ro

CAP. XXXVI

„TOVARĂŞUL UNDINA".

In curând funcţionau la Chişinău nu mai puţin de şaptesprezece celule, din care făceau parte elevii din seminar, din şcoala reală, din liceul de fete şi câţiva gimnazişti, mai cu seamă dintre elevii evrei.

Creator a şaptesprezece focare de viitori eroi ai revoluţiei mondiale, Vania Răutu se repezi în cele dintâi două zile de sărbători consecutive la Odessa să-şi comunice triumful Verei Nicolaevna Marmarov.

Acolo la gazda „conspirativă" el dete peste un tânăr păros, sumbru şi tăcut, care fierbea ceva pe o lampă de spirt şi se uita chiorîş la Vania, frecându-şi cu dosul mânii vârful nasului.

— „Aş vrea să pot vedea pe Vera Nicolaevna Marmarov" — îi declară timid Vania.

Părosul îl privi cu ostilitate, scuipă cu dispreţ în lături pe jos, şi-i răspunse :

— „N'o cunosc !"

www.digibuc.ro

Vania a rămas cu gura căscată :

— „Cum n'o cunoaşteţi ? Am fost împreună la Polia Goncev şi dânsa m'a prezentat, — eu sînt Vania Răutu, membru în comitetul cercurilor de auto-instrucţie din Chişinău".

Părosul scuipă cu un dispreţ superlativ, şi dându-şi cu putere o lovitură cu dosul mânii în nas, se oţări:

— „Nu cunosc nici pe Polia al dumitale, dracu' ştie cum îl chiamă, nici pe Vania d'acă-se pe pustiu, de unde o fi, nici cercul de idioţi care te-a putut alege în vre-un comitet. Înţeles ?"

— „Dar îmi spuneaţi cu toţii *Pimperlic*".

— „Pe tovarăşul Pimperlic îl cunosc ; şi-mi pare rău că nu ştie abecedarul conspiraţiunii...."

Vania înţelese, însfârşit !

— „Aşi vrea să văd pe tovarăşul Undina", — spuse el ruşinat.

— „Am să-i comunic ! La ora unsprezece şi douăzecişicinci vei avea răspunsul în faţa vitrinei magazinului Toinet din strada Richelieu. Cât e just ceasul la dumneata? Eu sînt Marat".

Cu mult înainte de ora fixată Vania se plimba nervos lângă magazinul de mobile din strada Richelieu, privindu-şi ceasul la fiecare două minute şi pândind în toate părţile apariţia nădăjduită a Verei Nicolaevna.

www.digibuc.ro

Fix la momentul stabilit îl zări pe „Marat" și se aruncă radios spre dânsul.

Dar părosul și sumbrul conspirator se strâmbă așa de feroce la el, parcă gata să-l înghită, — încât bietul „tovarăș Pimperlic" încremeni pe loc :

— „In fața vitrinii !", — îi șuieră fioros Maratul conspirativ și trecu înainte.

Vania, simțindu-se ca un câne bătut se postă umil „în fața vitrinei".

Peste câteva clipe i se alătură și conspiratorul, făcându-se că admiră mobilele expuse, — și-i furișă în mână un bilețel:

— „Conspirația e prima datorie a revoluționarului", — îi șopti dânsul, clocotind.

Vania citi bilețelul: „Ora patru jumătate; Bulevardul Nicolae, pe bancă lângă statuia Ecaterinei".

Imbujorată de adierea vântului marin de toamnă, sub căciulița ei de astrahan negru care nu-i putea stăpâni buclele blonde, strângându-și bărbia în gulerul tot de astrahan al paltonașului care-i învelea silueta feciorelnică, — tovarășul Undina salută cu gravitate pe tovarășul Pimperlic.

Sub cerul senin, razele soarelui de apus se resfrângeau pe tot întinsul mării în mii de luciri sclipitoare.

Rezemați de balustradă, cu fața spre ne-

www.digibuc.ro

sfârşirea undelor verzi scânteietoare şi înspumate, conspiratorii discutau problemele de organizare ale „cercurilor de auto-instrucţie".

Raportul tovarăşului Pimperlic aprobat, planul de expansiune în celelalte centre şcolare stabilit, — tovarăşul Undina întrebă :

— „Ai citit pe Karl Marx, tovarăşe Pimperlic ?", — şi ochii albaştri, mai adânci ca marea şi mai senini ca cerul, îl priveau cu gravitate.

Tovarăşul Pimperlic de ruşine, se făcu mai roş ca macul şi abia putu bolborosi:

— „Nu l'am citit încă, Vera Nicolaevna. Mă tem că nu-l voi putea încă înţelege..."

— „N'ai studiat încă economia politică ?"

Vania lăsă în jos capul în tăcere, strângându-şi mânile la piept.

— „Câţi ani ai ?", — îl interogă severul tovarăş Undina.

— „*Aproape*... cincisprezece", — îngăimă vinovat interogatul.

— „Pentru *Capital*, e încă prea de vreme" — hotărî încercatul tovarăş Undina, de pe piedestalul celor şaptesprezece ani: „Dar cel puţin *Manifestul Comunist* trebuie să-l citeşti. Ţi-l voi procura eu. Numai atunci vei şti pentru ce ne jertfim noi..."

Globul inflamat al soarelui se scufunda în abisul mării, aprinzând mii de făclii roşii printre încreţiturile întunecate, cu panaşele lor albe.

www.digibuc.ro

Vania, ridicat deasupra lutului pământesc, transfigurat de fericire negrăită, prindea în adâncimea ochilor albaștri reflexul flăcărilor solare....

Pojarul mistic aprins în sufletul lui Vania Răutu de acest reflex nu a mai fost stins.

Dar lutul pământesc îl trăgea în jos.

Acum și mai mult el simțea mustrări de cuget și vedea o scădere morală în fiecare ceas de veselie nevinovată petrecut în sânul familiei Lungu.

Mai cu seamă dacă îl ispitea cu o prăjitură incorigibila Tania, — care avea darul să prefacă pe ferocele revoluționar în copil sentimental și blajin prin niște mijloace ridicol de simple: cu o furculiță băgată în buzunar, pe care Vania pe neașteptate o găsea acolo în mijlocul unei conferințe, cu un ghem de lână roșie aninat la spate, care stârnea ilaritatea obștească, sau cu schimonosiri și pastișări de gesturi și de cuvinte ale membrilor cenaclului.

---

www.digibuc.ro

CAP. XXXVII

CEASUL.

In iarna aceasta Vania s'a simţit însă vinovat de o scădere mai gravă.

Pentru trecerea în clasa a cincea, Iorgu Răutu dăruise lui Vania de ziua lui un ceas de aur, un superb „Patek" cu repetiţie, care la presiune vestea ora în sunete armonioase, fără să te mai uiţi la cadran.

Vania era grozav de mândru de acest „Patek cu certificatul fabricantului", — cum nu-l aveau nici profesorii. El mereu îl scotea din buzunar, la curs şi în stradă, şi nu se mulţumea să vadă ceasul, dar îl făcea să şi bată ora, — mai ales dacă cineva o putea auzi.

In subsolul unei case dărăpănate din strada Mihailovsca se găsea o mică papetărie, cu accesul direct din stradă prin câteva trepte de piatră, roase de vreme.

In această papetărie, condusă de o femeie fără vârstă, palidă şi extrem de slabă, Vania obişnuia să se aprovizioneze cu caete, creioa-

www.digibuc.ro

ne şi peniţe, primit fiind întotdeauna cu atenţie deosebită ca un „client serios".

Intrând în prăvălie într'o zi, Vania, după ce-şi făcu „Patekul" să bată ora, observă pe patroana plângând cu hohote, cu capul rezemat de tejghea. La intrarea muşteriului, ea îşi vârî batista în gură şi numai umerii i se cutremurau; nemişcată, cu ochii încercuiţi de dungile roşii ale genelor inflamate, ea parcă privea din abis, şi nici nu vedea pe Vania.

— „Ce s'a întâmplat ?" întrebă Vania, băgându-şi stingher „Patekul" în buzunar.

Era o vulgară şi jalnică poveste a micilor mizerii.

Soţie de funcţionar bătrân şi paralizat, a cărui pensie nu era îndestulătoare pentru a întreţine o familie cu doi copii în şcoală, biata femeie se sbătea cu micul ei comerţ, să îngrijească pe bolnav şi să dea învăţătură copiilor; o poliţă de două sute de ruble protestată şi investită cu formula executorie ameninţa cu ruina desăvârşită, cu soţul lăsat pradă boalei cumplite, cu copiii aruncaţi în stradă...

Vania se simţi ca trezit dintr'un vis fascinant şi urât.

El scoase ceasul din buzunar, îl aruncă cu lanţ cu tot pe tejghea şi fugi spunând doar în treacăt :

„Luaţi ! Costă de trei ori mai mult..."

El văzu numai abisul ochilor negri înspăi-

www.digibuc.ro

mântaţi de bucurie, şi două braţe scheletice aruncate în lături.

Peste puţin timp doamna Bonin observă dispariţia ceasului. Dar toate investigaţiunile şi insistenţele ei au fost zadarnice. Vania tăcea.

Astfel Agripina Ivanovna a fost silită să scrie la Năpădeni.

O scrisoare, foarte acidă, a Smaragdei Theodorovna, l'a făcut să plângă, dar nu i-a descleştat gura.

Pe la papetăria din strada Mihailovsca, Vania nu a mai dat.

Cu mult mai târziu Iorgu Răutu reuşi să răscumpere ceasul din amanet şi avu generozitatea să-l restituie lui Vania.

www.digibuc.ro

CAP. XXXVIII

REMINISCENȚE.

La Năpădeni îl aşteptau pe Vania Răutu noi încercări.

Smaragda Theodorovna la vârsta de aproape treizeci şi cinci de ani, cu silueta îngreuiată, cu trăsături aspre şi cu privirea severă, se cristalizase desăvârşit ca matronă temută a societăţii judeţene.

Ea părea resemnată, după pierderea lui Tosia, şi cu atât mai mult se consacra îngrijirilor pentru Maşa, — la opt ani o fetiţă care promitea mult ca frumuseţe, o fire ascunsă şi insinuantă, apăsată de o dragoste geloasă şi intolerantă.

Pentru Vania Răutu a fost o surpriză de a găsi instalat în camera lui pe Pavluşa Braşevan, invitat anume de Smaragda Theodorovna, cu nădejdea influenţei bune din partea lui asupra lui Vania.

Influenţa exercitată de Pavluşa, din neno-

www.digibuc.ro

rocire, se îndreptă cu totul în altă direcţie de cât cea dorită de Smaragda Theodorovna.

Pavluşa Braşevan, acum un tânăr „domn" cu pretenţii la eleganţă, era foarte popular în mediul cucoanelor bătrâne, ca băiat cuminte şi serviabil, cu idei sănătoase şi maniere bune; iar în acel al duduilor tinere — pentru înfăţişarea lui plăcută, cu toată culoarea măslinie a feţii.

La pragul celor douăzeci de ani, cu mustaţa mică ce-i umbrea buza, şi cu mari ochi negri, dânsul era şi un profesional răpitor de inimi în sânul tineretului feminin din domesticitate, — având şi multe aventuri printre femeile şi fetele din sat.

Din prima zi el începu să-şi bată joc de „candoarea de porumbiţă" a lui Vania.

Amintirile lui Vania Răutu au rămas apăsate din copilărie de o icoană urâtă.

La şase ani, după măritişul Irinei, îngrijia de el bona Mina, sub înalta directivă a Margaretei Jozefovna.

Aceasta din urmă nu găsea necesar să se jeneze prea mult faţă de „un copil care nu înţelege încă nimic", şi adesea parcă găsea o deosebită plăcere să nu-şi dosească faţă de Vania detaliile de toaletă. Inconştienţă, sau poate şi perversitate de femeie nesocotită de bărbaţi, — ea se plimba de multe ori prin ca-

www.digibuc.ro

mera lui Vania numai într'o cămașă scurtă, care la orice aplecare sau gest mai viu, desvelea peisagiile dezolante ale anatomiei ei cu cărnuri veștede.

Vania în aceste ocaziuni era totdeauna prins de un desgust violent, dar și de o neînțeleasă surescitare.

Ii era scârbă, și în acelaș timp nu se putea stăpâni să nu urmărească evoluțiunile Margaretei Jozefovna, la pânda noilor revelațiuni.

Vania Răutu, — crescut de mama Irina care nici ea nu făcea multe fasoane față de ei, trăit în mijlocul copiilor de țărani care nu cunoșteau nici îmbrăcăminte complicată nici nu se fereau să se scalde băieți și fete împreună, nu era un copil de o „inocență" cristalină, pentru care să fi existat vre-un mister feminin impenetrabil.

De altfel în mediul rustic, în raporturile simple de la țară, ca și în traiul printre animalele domestice, el nu avea nevoie de inițiare specială în ce privește procesul vieții.

Dar față de Irina, față de Ilenuța și în urmă față de prietenele sale eleve ale liceului din Chișinău sau Odessa, el nici odată nu s'a simțit stingherit sau tulburat de contactul feminin. Chiar episodul romantic cu Aniuta Burlacu era cu desăvârșire străin de sensațiuni impure.

Reminiscența peisajelor sahariene desvelite

www.digibuc.ro

de Margareta Jozefovna rămânea un fapt izolat, fără nici o legătură cu celelalte raporturi ale lui față de sexul frumos.

Amintirea lor îi provoca numai un sentiment de aversiune, ca aspectul unei tumori urâte.

---

www.digibuc.ro

CAP. XXXIX.

PAVLUŞA BRAŞEVAN.

Lui Pavluşa Braşevan parcă i-ar fi făcut plăcere să atragă atenţiunea lui Vania asupra detaliilor de anatomie feminină şi să-l lumineze asupra procesclor fiziologice.

Vania se simţea îngrozit şi revoltat de aceste indiscreţiuni, dar în acelaş timp începu să-şi dea seama că şi femeile au picioare sub clopotul fustei, căuta să surprindă dezvelirea gleznei sau pulpei la o mişcare mai vie, şi să urmărească curbele siluetei şi contururile tăinuite ale sânilor feminini.

Intr'o noapte însă pedagogia lui Pavluşa Braşevan a întrecut măsura.

Printre domesticitatea Năpădenilor se găsea pe atunci şi Pelaghia, — o fată de vreo şasesprezece ani, foarte voinică, cu forme sculpturale, deşi figura îi era foarte oarecare, cu trăsături banale şi o carnaţie spălăcită.

Nu era greu de ghicit pentru Vania că Pavluşa Braşevan o urmărea cu asiduităţile lui

www.digibuc.ro

şi că fata nu rămânea insensibilă faţă de acest cuconaş întreprinzător.

In acea zi Pavluşa prevenise pe Vania de cu seară că Pelaghia va veni în camera lor:

— „Inţelegi?"— îi spuse el: „Ea doarme în subsol cu celelalte slugi şi sub paza cerberului de Margareta Jozefovna care crapă de ciudă că nici un bărbat nu vrea să se uite la ea, şi mănâncă de vii pe toate fetele drăguţe. Pelaghia vrea să se furişeze aici. Dar nu ştiu ce să fac cu tine ? Pentru prima oară are să-i fie ruşine; apoi mie nu-mi place nici să bâjbâi prin întuneric. Are un corp aşa de frumos! Şi ar fi bine să stai chiar dincolo de uşă, pentru mai multă siguranţă..."

Vania îngheţă.

Noaptea aceea a fost o noapte de coşmar; tremura fără să poată adormi o clipă, astupându-şi urechile şi totuşi ascultând şoaptele şi mişcările de după uşă.

După ce Pelaghia, acoperindu-şi faţa cu cotul, s'a strecurat ca o umbră pe lângă el spre scară, Vania intrând în cameră, nu mai putea suferi nici aspectul patului lui Pavluşa, nici, mai cu seamă, mirosul care infesta aerul, cu toată fereastra deschisă.

Pavluşa Braşevan i-a otrăvit astfel lui Vania toată vara aceea. El se simţea vinovat faţă de părinţi ca tăinuitor al unor porniri urîte şi desonorante; dar în situaţia lui în familie nu putea destăinui nimănui amără-

www.digibuc.ro

ciunea sa. Nici măcar cu mama Irina și Ilenuța el nu putea avea în această privință aceleași raporturi calde și deschise ca în trecut.

In întâlnirile lui cu tovarășii din sat, limbajul lor adesea crud, — în care el înainte nu vedea decât denumirile populare, dela sine înțelese, ale lucrurilor banale și cunoscute, — acuma prin asociație de idei, îl irita și-l tulbura.

Și totul par'că era învelit în reminiscența revelațiunilor obscene de altă dată ale Margaretei Jozefovna.

---

www.digibuc.ro

CAP. XL.

CALEA REVOLUȚIEI.

La Chișinău, din fericire, scufundat în atmosfera altor preocupări și interese, Vania se emancipa de obsesiunea deprimantă provocată de contactul cu Pavluța Brașevan.

Sub aripa Ecaterinei Matveevna Lungu, în viața aceea de familie tihnită și plină de afecțiune, el putea relua contactul atât cu prietenele dela liceu cât mai cu seamă cu Tania Lungu, precum și cu „tovarășul Undina" din Odessa, fără ca suggestiunile lui Pavluța Brașevan să tulbure aceste raporturi.

La doamna Bonin el a găsit în Petea Stan un ajutor prețios în această fază de activitate intensă, în care el nu mai putea da multă atențiune studiilor de liceu.

Cu un devotament care se ridica până la eroism, Petea pregătea pentru prietenul său toate lucrările scrise.

www.digibuc.ro

Nu mai puțin Vania a găsit sprijin în idealismul romantic al camaradului său.

Acesta, deși nu scria versuri, poetiza toate fetele, și printre toate alegea una pe care o încununa ca pe regina inimii sale; pe ea o înzestra cu toate virtuțile și cu toate darurile imaginabile, intelectuale și trupești; în adorațiunea lui, — religioasă în sensul adevărat al cuvântului, — el era gata să se jertfească la un singur gest al zânii visurilor sale.

Dar era deajuns manifestarea vreunei slăbiciuni trupești, cel mai ușor vestigiu, de pildă, de tulburare a digestiunii, la aceea ce trebuia să fie o ființă eteree și imaculată, — pentru ca Petea să fie aruncat în besna desnădejdii și să dărâme implacabil piedestalul zânei.

In contactul cu un astfel de suflet, sugestiunile lui Pavluța Brașevan se risipeau ca fumul.

In anul acesta Vania, cu multă trudă, a reușit însfârșit, să pună mâna, prin contrabandă pe o bună gramatică românească și între altele pe un volum de „Doine și Lăcrămioare" de Vasile Alecsandri, — prima carte românească tipărită ce-i căzuse în mână!

La studiul mai serios al limbii românești literare, care astfel putea fi început, au luat de îndată parte și moldovenii din „cercurile

www.digibuc.ro

de auto-instrucţie", şi mai cu seamă seminariştii.

Şi de atunci dânşii au prins şi obiceiul de a vorbi româneşte între ei, când nu erau de faţă elemente străine.

Dar în curând evenimente grave au îndreptat atenţiunea revoluţionarilor noştri în altă direcţie.

Lupta partidului „Narodnaia Volia" (Voinţa poporului) împotriva ţarismului lua forme tot mai violente.

După asasinatele diferiţilor demnitari ai statului, a urmat o serie de atentate împotriva împăratului Alexandru al II-lea.

Atmosfera în toată împărăţia era încărcată cu electricitate în prevederea catastrofei iminente.

Chiar în societatea somnolentă a Basarabici se observa oarecare agitaţie şi aşteptare.

Iar „celulele" lui Vania Răutu trăiau într'o efervescenţă continuă; toţi se credeau părtaşi la acţiune şi aşteptau ceasul suprem când vor fi chemaţi la fapte eroice.

Vania circula mereu între Chişinău şi Odessa, unde se formase un „Comitet central al cercurilor de auto-instrucţie din Sud-Vest", din care făcea parte şi dânsul, şi care reuşise să grupeze treisprezece licee şi vreo şase alte şcoli secundare din regiune.

www.digibuc.ro

Moralul tineretului școlar era foarte ridicat. Iar la Chișinău, mai cu seamă după trecerea pe acolo a Verei Nicolaevna Marmarov invitată de Vania Răutu, oricine din cei optzeci de membri ai „celulelor" era gata să-și dea viața la ordinul „comitetului executiv" al partidului „Narodnaia Volia" în care se pretindeau înregimentați.

Cu acest prilej a intrat cu trup și suflet în acțiune și Petea Stan, care până atunci nu venea în contact cu „celulele" decât din admirațiune pentru Vania.

Dânsul și-a fixat definitiv obiectul de adorațiune.

Deși nu văzuse pe Vera Nicolaevna decât o singură dată în scurta lui viață, el i-a închinat toată ființa lui cristalină de idealist ireductibil, și a rămas credincios cultului ei până la moartea care în curând l-a secerat.

Manifestul comunist de Karl Marx și Fr. Engels, cu stilul său lapidar, în care fiece cuvânt părea tăiat în granit, cu nesfârșitele lui perspective istorice, cu patosul ideologiei sale, — stăpânea sufletele întregului tineret.

Dar Vania își punea îngrijat întrebarea, dacă îl poate acorda cu „țărăniile" sale basarabene ?

---

www.digibuc.ro

CAP. XLI.

IAR NATALIŢA.

In aceste condiţiuni i-a fost foarte greu lui Vania să plece în anul acesta în vaçanţă la Năpădeni, să apară din nou în situaţia de copil ţinut sub o disciplină severă.

Agitat, dânsul căuta să-şi potolească nervii în sporturi, ca vânătoarea şi călăria, şi se ducea adesea la Oniţcani în vizită la Natalia Chirilovna Voronin, singura din cercul cunoştinţelor familiei pentru care Vania avea oarecare simpatie.

Natalia Chirilovna şi la patruzeci şi cinci de ani se menţinea vioaie şi cu mult interes pentru viaţă.

Carnaţiunea ei blondă îşi păstra încă toată frescheţa; părul nu pierduse nimic din lustrul tinereţii; cu agilitatea mişcărilor ei, cu toată silueta ei impozantă, ea părea acum mai tânără decât „mătuşica" Smaragda Theodorovna.

Nataliţa arăta întotdeauna multă afecţiune

www.digibuc.ro

lui Vania, pe care îl cunoștea dela naștere și a cărui evoluție o urmărea cu interes.

Rămasă refractară față de normele moralei județene, — vecinica răsvrătire a lui Vania îi inspira toată simpatia. Cu drag discuta ea cu dânsul toate „materiile înalte", deși nu prea lua în serios revoluționarismul fugosului adolescent și nu-și ascundea slăbiciunea pentru plăcerile și bucuriile vieții.

— „Ta-ta-ta-ta-ta !" — îl întrerupea ea pe Vania: — „Trebue să știi, dragul meu, să-ți trăiești viața. De când e lumea au fost stăpâni și supuși, bogați și săraci, privilegiați și desmoșteniți. Iți otrăvești numai sângele degeaba, dacă încerci să îndrepți lumea. Dar pentru toți luminează soarele, pentru toți înverzește pădurea și înflorește câmpia, pentru toți apele murmură și răcoresc văzduhul, în care răsună cântecul păsărelelor, și pentru toți, — auzi, Vania, aceasta-i esențialul, — pentru toți există dragostea. Ia să-mi spui mai bine, ești îndrăgostit? Ai iubit vreodată o fată drăguță?"

Domnul Voronin, care acuma trebuia să fie purtat în fotoliu pe rotițe, zâmbea melancolic la sburdălniciile vecinic tinerei Natalița, și atleticul căpitan Varnavin, care la treizeci și cinci de ani părea prea puțin schimbat față de sublocotenentul adolescent pe care l-am cunoscut, aproba prin toate fibrele uriașului său corp teoriile Nataliții.

La întrebările indiscrete ale Nataliei Chi-

www.digibuc.ro

rilovna, Vania tulburat şi înroşit nu îndrăznea să dea nici un răspuns.

— „Bun, bun ! Să fim discreţi ! la spune, îţi place dansul ? Ştii să dansezi valsul ?" — îl întrebă atunci dânsa.

— „Nu ştiu, n'am dansat nici odată", — îi răspunse Vania: „n'am avut vreme".

— „Ha-ha-ha-ha !" — isbucni în hohot Natalia Chirilovna: „dar atuncea nu cunoşti una din bucuriile vieţii, când te confunzi în ritmul muzicii cu o fată drăguţă, strânsă la piept, care trăieşte acelaş fior cu tine, în armonia muzicii. Ce sînt Grecii şi Romanii voştri, şi toate logaritmele voastre, în comparaţie cu aceasta ! Dar nu se poate ! Trebue să te învăţ eu valsul. Serghei Simionovici", — se adresă ea deodată către căpitanul Varnavin: „ia să ne cânţi nouă la pian vreun vals frumos".

Şi ea şi începu să cânte în tact: „Tra-la-la, Tra-la-la", silind pe Vania s'o ţie de talie şi învârtindu-l într'un vals furtunatec.

Talia ei planturoasă, curbele bogate ale torsului în contactul strâns cu pieptul lui Vania, vârtejul dansului, şi muzica plină de langoare şi voluptate au turburat pe Vania; şi după câteva tururi par'că-i venea ameţeală, sângele i se urcase la cap, ochii i se turburaseră;... el se opri brusc în loc, nemaiputând face nici un pas.

Natalia Chirilovna îl privi curioasă, drept în ochi, şi apoi se revărsă în triluri de râs:

www.digibuc.ro

— „Ha-ha-ha-ha ! Tiens, tiens, tiens !" — și apucându-l de nas îi șopti: „c'est trop tôt encore pour vous, mon petit!" — și dându-i o ușoară palmă peste obraz îi porunci: „Hai ! *Pașol!*"

Vania aștepta să se deschidă sânul pământului și să-l înghită...

---

www.digibuc.ro

CAP. XLII.

RUPTURA.

Acasă, Vania Răutu găsi în vara aceasta o atmosferă încordată.

Curtea se afla în conflict violent cu satele de pe moşie pentru dreptul de pescuit în iazul cel mare dela Ciripeni.

Prin aplicarea reformei agrare, proprietatea asupra iazului fusese lăsată stăpânului moşiei, dar şi foştilor clăcaşi le fusese recunoscut dreptul de folosinţă după „obiceiul locului".

De aci cearta: Smaragda Theodorovna interpreta această clauză astfel, încât nu admitea pentru ţărani decât dreptul de a adăpa vitele la iaz.

In casa lui Dumitru Moraru, membru în zemstvă, Vania a asistat la multe consfătuiri dintre săteni, şi simţea că dânşii nădăjduiau un sprijin din partea lui. Chiar Ilenuţa, —

www.digibuc.ro

foarte crescută, cu liniile formate, sprintenă ca o lamă de oţel, cu coroana de păr blond împrobodită în jurul capului, îl privea cu aşteptare.

Acum ea se purta ca „fată mare", foarte rezervată, şi nu-şi permitea familiarităţile de altă dată. Dar Vania la privirea ei se simţi sub imboldul uneia din acele chemări cărora, împotriva fondului blajin şi paşnic al firii sale, — el nici odată nu putea rezista.

Seara găsind în cerdac pe Iorgu Răutu singur, cu hotărîre abordă subiectul:

— „Tată, de ce nu laşi pe oameni să prindă peşte în iaz ? Ştii foarte bine că ei întotdeauna au prins peşte. Şi pentru ei aceasta înseamnă foarte mult, dar pentru matale ca şi nimic, — căci pentru folosinţa curţii este destul".

— „Măi băete, spui drept, n'ar fi mare treabă, dar aşa se zice că este lege. Când era boerescul, ei prindeau peşte, dar amu după ce au luat trei părţi din moşie aproape pe degeaba, de ce să se mai lăcomească şi la peştele din iaz ?"

In momentul acesta intră în cerdac şi Smaragda Theodorovna, care auzise ultimele cuvinte ale lui Iorgu Răutu. Cu vioiciune se îndreptă ea către Vania:

— „Ai fi bucuros să ne şi desbraci pentru ţărănoii tăi. Tu îi stârneşti de nu se mai pot sătura. Nici la muucă nu ies, nici datoriile

www.digibuc.ro

nu-şi plătesc. Işi lasă vitele în lanuri. Ştiu că că au un ocrotitor în tine, şi că Egor Stepanovici îi slab şi se ia după tine. Dar să prindă peşte din iaz nu le dau voe. Să nu am eu măcar o bucăţică de peşte în post ? Nu cumva să mănânc de frupt şi în Vinerea Mare, cum faci tu ? De când ai venit nici n'ai călcat odată în biserică ! Te-i fi nemţit, sau jidovit, sau ţigănit, dar numai creştin nu mai eşti. Incaltea să mă laşi să-mi ţin posturile, aşa cum a lăsat Dumnezeu, şi apoi trebue să rămâe ceva din munca noastră, cel puţin pentru Costea şi Maşa, iar tu vei face cu al tău, când va fi al tău, cum vei voi, — să dărueşti toate la scârnăvii cum ţi-ai dăruit ceasul. Amu stăpâni sîntem încă noi".

Vania Răutu simţea că a venit momentul conflictului care se pregătea de multă vreme.

— „Aceasta înseamnă că eşti creştină ? A fi creştină înscamnă a mânca în post mult curechiu murat şi mult peşte ?"

— „N'ai să mă înveţi tu ce înseamnă să fii creştin. Tu care ai uitat cum se face o cruce, şi n'ai prieteni mai buni decât toţi jidanii şi ţiganii."

— „Atunci îmi dai voe să-ţi spun, mamă,—" răspunse Vania pasionat şi tremurând de emoţie: „dă-mi voe să-ţi spun că nu eşti creştină. Te duci la biserică, arzi tămâe, posteşti şi crezi că Dumnezeu îţi ascultă blăstămurile.

www.digibuc.ro

N'ai alt gând decât să agonisești cât mai multă avere. Și ce a spus Cristos în această privință ? Judeci cu asprime orice slăbiciune, și uiți cum judeca Cristos pe femeia vinovată. Ai ajuns spaima lumii ! Și pe mine pentru ce mă chinuești din copilărie ? Ce vină ți-am purtat eu de când eram încă un copil nevolnic ? Și am auzit, cum a auzit și tata, cum mi-ai urat moartea ! Ești mamă, ești creștină ? Și acuma pentru un cuvânt bun pe care-l spun pentru acei care muncesc pentru noi toți, pentru dreptul lor pe care l-au avut din vechi, pentru ca să-și poată îndulci puțin hrana lor și a copiilor, îmi arunci cuvinte grele și ești gata să aduci tulburare în sat, din care Dumnezeu știe ce va eși ! Ești creștină ? Dar cine sînt atunci păgânii ?"

O paloare cadaverică acoperi fața smeadă a Smaragdei Theodorovna. Mai multe clipe ea nu putu rosti nici un cuvânt, apoi din gura-i cu greu descleștată, porniră în șoapte sacadate frânturi de cuvinte și fraze fără șir :

— „A ! Ți-ai arătat firea ! Pui de lup... lup... lup... ! Ai fost blăstămul vieții mele, m'ai urît dela sânul doicii, hain ai fost cu noi toți... Trăești ca o lepădătură de cuc în mijlocul celorlalți copii !... Ții cu dușmanii noștri... Vrai să ne aduci la sapă de lemn și acum nu ai liniște, când slujesc pe Dumnezeu cum înțeleg și cum pot ! Blăstăm să fie pe capul tău!

www.digibuc.ro

Piei... Piei... Piei din ochii mei! Să trăeşti cu cine vrei şi cum vrei, dar nu cu mine în casa mea. A! A! Dumnezeule".

Smaragda Theodorovna se sbătea într'un acces violent de isterie.

Iorgu Răutu speriat o apucă în braţe şi făcu în tăcere, cu capul, semn lui Vania să părăsească odaia.

---

www.digibuc.ro

CAP. XLIII.

EXODUL.

Vania plecă pe scări din cerdac, eşi pe poartă aşa cum era cu capul descoperit şi lungi toată uliţa satului până la mama Irina.

Irina, când îl văzu, îşi făcu, speriată, cruce şi apucându-l de gât îi şopti cu spaimă:

— „Ce s'a întâmplat, Pimpenlicule dragă, puiul mamei ?"

Vania tăcea. O oboseală mortală îl cuprinse, el nu se simţea în stare să-şi lămurească măcar sie-şi scena trăită. Intors în tăcere, el se duse în colţul în care din copilărie obişnuia să se odihnească la mama Irina, se culcă pe laviţă şi întors cu faţa spre părete trase perina sub cap.

— „Simioane", — şopti în tindă înspăimântată, Irina : „s'a întâmplat o nenorocire. Ce-o fi ? Nu l-am văzut încă aşa. Du-te la curte să afli".

Vania privea păretele. Toată viaţa lui se desfăşura înaintea ochilor lui, dela primele

www.digibuc.ro

licăriri ale conştiinţii, — şi acum el nu mai vedea în faţa lui decât portiţa îngustă din zidul misterios prin care din întuneric îl chema o voce adâncă şi gravă, ca pe fecioara din poezia lui Turgheniev.

In curând odaia Irinei se umplu de vecini.

Dumitru Moraru, Niculiţă, Ilenuţa, Simion şi Irina, abia puteau satisface curiozitatea obştească, povestind cele aflate dela curte.

— „Blăstămul mamei !" — şopteau oamenii îngroziţi, făcându-şi cruce, şi priveau par'că cu teamă spre Vania Răutu, întins fără nici o mişcare pe laviţa din colţ.

— „Pentru noi, pentru noi !" — cu vehemenţă repeta Ilenuţa: „Nu e păcatul lui !"

La aceste cuvinte se simţi par'că o uşurare în toată asistenţa.

— „Dar ce-i de făcut amu ?" — întrebă Dumitru Moraru.

— „Să-l lăsăm să se hodinească liniştit" — răspunse Irina.

Şi cu toţii au eşit încetişor, în vârful degetelor din odaie.

N'a rămas cu Vania decât Ilenuţa, care se aşeză pe laviţă alături de el şi, ca altă dată, îl mângâie pe cap şi pe obraji, şoptindu-i:

— „Vaniuşa dragă, nu-i nimica, Dumnezeu ne va ajuta, el ştie toate, ştie ce suflet ai, că numai din inimă bună ai grăit".

In mângâerile acestea nespus de dulci, Vania sdrobit şi sleit de puteri adormi.

www.digibuc.ro

Somnul n'a fost lung. El se trezi însă mai liniştit, hotărît şi lămurit asupra cărării ce-i rămânea deschisă.

In lumina candelei dela icoană, el văzu silueta Ilenuţii aplecată în rugăciune.

— „Ilenuţă dragă!"— îi spuse dânsul: „m'am hotărît să plec îndată. Nu mi-ar putea da o căruţă până la *Vogzal* tată-tău sau Simion ?

El se ridică în picioare apropiindu-se de Ilenuţa.

Aceasta se repezi spre el, îl îmbrăţişă strâns la pieptul ei, îl sărută şi se aruncă spre uşă şoptindu-i:

— „Căruţa noastră e slobodă, te va duce Niculiţă".

Vania a rămas pe loc, simţind încă pe piept ca o împunsătură a sânilor feciorelnici. Mama Irina s'a îngrijit de merinde, s'a învrednicit să aducă dela curte ceva din hainele lui Vania. Şi în toiul nopţii, Niculiţă porni cu Vania în căruţă, urmat de bocetele Irinei, de plânsul tăcut al Ilenuţii, şi de tăcerea plină de mâhnire şi de simpatie, a sătenilor care aflaseră despre plecarea lui şi veniră să asiste la acest exod.

www.digibuc.ro

PARTEA IV

LA PRAG

www.digibuc.ro

CAP. XLIV.

„TALMUDISTUL".

In colţul de Sud-Vest al Chişinăului, la bariera Buiucanilor un grup de căsuţe vechi, par'că s'au adunat la sfat, şovăind dacă trebue să facă parte din viile mărginaşe, sau să intre în târg.

In una din aceste căsuţe aşezată în mijlocul unei curţi umbrite de salcâmi bătrâni, locuia văduva de mic negustoraş, Sarah Blumberg, care reuşise, primind în gazdă pe copiii de şcoală ai sărăcimii evreeşti din provincie, dacă nu să scape de mizerie, cel puţin să nu moară de foame, şi chiar să întreţină la liceu pe fiul său Isaac, unul din membrii „cercurilor de auto-instrucţie".

Prin ce minune Sarah Blumberg găsea cu putinţă în cele patru odăiţe nu numai să se adăpostească cu cei doi copii ai săi, dar să îngrămădească în ele încă cincisprezece până la douăzeci de băeţi, să-i hrănească, să-i spele şi să-i îngrijească pe un preţ inimaginabil, —

www.digibuc.ro

singur Dumnezeu ştie. Şi... biata Rosa, fiica sa, o fetiţă de vreo patrusprezece ani, care muncea ca o roabă de dimineaţa până noaptea, sacrificată, — lăsată fără învăţătură, numai ca să poată răsbate Isaac...

In căsuţa Sarei Blumberg, — goală de „cvartiranţi" pe timpul vacanţei, găsi ospitalitate şi Vania Răutu după exodul din Năpădeni.

Pătlăgele vinete, pe care la nevoie le cocea el însuşi, ceapă şi usturoi cu pâne de obicei neagră, din când în când o bucată de caşcaval uscat, apoi „harbujii" şi „zămoşii", şi mai târziu „poama", îi ajungeau pentru ospăţuri sardanapalice la care nu rareori luau parte Sarah Blumberg cu Isaac şi Rosa, — altfel reduşi la „regimul de vacanţă".

Puţine economii din banii săi de buzunar, ca şi amanetul celebrului „Patek cu repetiţie", i-au procurat cu profuziune mijloacele necesare pentru acest lux.

După un scurt timp de prostraţie, în care el mereu îşi măcina amintirea „blăstămului de mamă", Vania reuşi să se scuture de apăsarea acestei amintiri şi cu energie, deşi nu fără oarecare melancolie, întreprinse studiul „Capitalului" lui Karl Marx, spre a nu mai rămânea de ruşine faţă de „tovarăşul Undina".

Ca să fie sigur de comprehensiunea sa Vania s'a hotărît chiar să rezume, în limbajul accesibil majorităţii „cercurilor de auto-instrucţie" această evanghelie a socialismului.

www.digibuc.ro

Vremea astfel se scurge pe nesimțite, și se apropia de sfârșitul vacanței.

Cu puțin înainte de începutul cursurilor, Moise Roitman vorbi lui Vania despre un văr al său, venit din fundul unui gheto de provincie ca să se pregătească pentru rabinat, — un băetan de vre-o optsprezece ani, care nu-i de lumea asta, — sărac ca lov, dar cu gândul vecinic la Talmud și Tora:

— „Nu l-ați putea primi", — întrebă Moise: „la Sarah Blumberg, măcar pentru câteva zile până ce i se va găsi vre-un rost ?"

A doua zi Vania mai găsi încă un client pentru „hanul Blumberg", cum numise el modesta căsuță a Sarei.

Era colegul de clasă Sereja Bilii, fiul polițaiului din Ackerman, de asemeni membru al „cercurilor", gonit de acasă de tatăl său pentru „idei subversive".

Vania l-a găsit rătăcind pe străzile Chișinăului cu gândul de sinucidere, după vreo patru zile de nemâncare și patru nopți petrecute pe băncile „Parcului orășenesc".

Prima conversație cu tânărul „talmudist" Avram Zalkind i-a suggerat lui Vania planul de organizare a vieții personale pe alte temelii.

Indată ce a fost instalat în camera lui Vania, Avram scoase din mica lui legăturică de

www.digibuc.ro

bagaje un enorm volum, tipărit cu litere ebraice, şi aşezat la un colţ al mesei, liniştit, se scufundă în citire, şoptind câte un cuvânt şi luând note.

La alt colţ al aceleaşi mese Vania studia „Capitalul".

Astfel trecu toată după amiaza, fără ca ambii eruditi să schimbe vreun cuvânt, aproape chiar fără să se uite unul la altul.

Spre seară Rosa aduse pentru „prânzul" lui Vania un superb „harbuz", cu o bucată bună de pâine *albă*.

Vania surprinse o lucire flămândă în ochii lui Avram şi-i oferi să împartă cina.

După câteva cuvinte schimbate în „idiş" cu Rosa, dânsul acceptă simplu şi liniştit invitarea, ca un gest natural şi dela sine înţeles.

Vania privi curios la noul său tovarăş:

Un trupşor slăbuţ, numai piele şi oase; un cap enorm, încoronat ca de un dom de catedrală de o frunte palidă, pe care cădea în snopi un păr de culoarea nisipului; pe faţa cenuşie răsăreau în dezordine mici tufiţe de acelaş păr, care vădit nu cunoştea foarfeca şi briciul; ochi mici suri, visători, umbriţi de gânduri şi visuri, „de pe alt tărâm".

— „Ce citeşti dumneata, cu atâta sârguinţă?" — se crezu dator să-l întrebe Vania.

— „Talmudul".

— „A!" — exclamă Vania cu un zâmbet de superioritate: „Comentariile asupra comenta-

www.digibuc.ro

riilor de comentarii! Ce folos în toate exercițiile acestea?"

Foarte liniștit, într'un accent imposibil, schilodind cuvintele cele mai curente, și îucurcându-se în frazele cele mai simple, Avram răspunse:

— „Aristotel zice că înțelepciunea nu atârnă de folosul practic, ea este chiar cu atât mai curată și mai înaltă cu cât e mai puțin folositoare; ea caută să desvălue obârșiile și temeiurile".

Vania sări în sus la numele lui Aristotel, pronunțat cu atâta siguranță, — Aristotel, despre a cărui învățătură dânsul avea o foarte vagă ideie.

Foarte agitat, Vania isbucni:

— „O înțelepciune nefolositoare nu e înțelepciune, — vorbărie! Și pentru asta te gârbovești tot timpul asupra hârțoagelor cele?"

— „Căutarea adevărului nu este nefolositoare chiar dacă nu urmărește un rezultat material. Știința ne spune care sînt pricinile și care este scopul vieții, — și ceeace este bun în fiecare lucru, și care este binele desăvârșit în lume. Pentru a descoperi aceste lucruri studiăm Sfintele Scripturi. Ne îmbogățim astfel sufletul și aflăm rostul vieții, — așa cum a așezat-o Dumnezeu. Sufletul înseamnă mai mult decât toate foloasele materiale.."

— „Unde ai învățat dumneata până acum?",

www.digibuc.ro

îl întrebă Vania interesat: „Unde ai citit despre Aristotel?"

— „Am învățat numai la Berdicev, în școlile evreești. Iar despre Aristotel știu din comentariile lui Moise Maimuni asupra cărții *Mischnah*..."

— „In ce limbă?" — întrebă Vania, care nu auzise încă despre Maimonide.

— „In limba noastră. Eu citesc greu ruseşte, şi altă limbă nu ştiu".

Inaintea lui Vania se desvelea o nouă lume.

— „Karl Marx, — un mare învățat şi evreu de obârşie — spune", — rosti el gânditor: „că ideile isvorăsc din situația materială, din condițiunile economice. Altfel gândea lumea pe vremea robiei, altfel în vremea feodalismului şi altfel acum sub dominația capitalismului".

Pe această temă se aprinse o vie discuțiune, în care „talmudistul", — cu toată ignoranța lui crasă de tot ce nu se cuprinde în literatura ebraică, dădea dovadă de o neîntrecută putere de analiză şi de argumentare. Cu cea mai mare uşurință despica firul de păr în patru, şi ştia din fiecare premisă, acceptată de Vania, să-l ducă ca în lanț la ultimele consecințe logice.

Rezultatul a fost că Avram Zalkind, de la Tora şi Talmud, a trecut fără tranziție la studiul „Capitalului" lui Karl Marx.

Dacă Avram profita cu acest prilej de cunoştințele generale ale lui Vania, nu mai pu-

www.digibuc.ro

ţin şi acestuia îi serveau pentru comprehensiunea şi asimilarea teoriilor socialiste, fineţele şi arguţiile „talmudistului", căruia nu-i scăpa nici o lipsă de consecvenţă sau o lacună într'o construcţie logică.

Vania se ataşase mult de acest acerb polemist, — un băetan foarte tânăr, cu un suflet curat şi naiv, în ciuda formidabilului său aparat intelectual, care — de altfel — din lipsă de cunoştinţi pozitive, lucra în vid.

Cât de străin a fost acest metafizician şi logician de realităţile vieţii curente, — învederează următorul fapt:

După crahul „cercurilor de auto-instrucţie", arestat, Zalkind a fost după regulă fotografiat la închisoare.

Pus înaintea aparatului fotografic, el credea că se află în faţa unui fel de tun şi că urmează să fie împuşcat pe loc, — fără alt proces!

Vania păstra, în urmă, cu sfinţenie icoana acestui „jidănuş", pe atunci abia de nouăsprezece ani, care cu ochii mari, plini de negrăită tristeţă, totuşi ferm, ştia să privească drept în faţa morţii.

Dar să nu alergăm înaintea vremurilor.

---

www.digibuc.ro

CAP. XLV.

„COMUNA".

Când în „Hanul Blumberg" apăru şi Sereja Bilii, — Vania se gândi la un proiect grandios: întemeierea, sub aripa doamnei Sarah Blumberg, a unei „Comune" din membrii „cercurilor" destul de pregătiţi sufleteşte pentru a trăi sub regimul „comunităţii bunurilor".

Isaac Blumberg, o fire entuziastă şi un temperament de luptător, cu toată aparenţa lui de copil bleg şi ursuz, a îmbrăţişat proiectul cu căldură.

Nu i-a fost greu să convingă pe maică-sa că, în formă, „comuna" putea foarte bine păstra, pentru a dejuca perspicacitatea autorităţilor, caracterul unei găzduiri de elevi — iar în fond ea nu avea ce pierde prin „comunitatea de bunuri". Dimpotrivă viaţa ei ar fi putut, pe această cale, fi numai uşurată, iar Rosa ar fi găsit răgazul şi mijloacele pentru puţină învăţătură.

www.digibuc.ro

In afară de familia Blumberg, Avram Zalkind, Sereja Bilii şi Vania Răutu, dela început făceau parte din „Comună" seminaristul Vasile Giurilă şi un elev de liceu Boris Hofman, fiul unui bogat cerealist, un băiat simplu şi modest, dar cu inimă bună, membru asiduu al „cercurilor de auto-instrucţie" şi un fervent „lassalist", — mai cu seamă pentru că i se zicea că forma capului său aduce aminte de Ferdinand Lassalle.

Cele patru odăiţe ale „Hanului Blumberg" au fost repartizate după un plan bine chibzuit: una a fost rezervată pentru doamna Blumberg, — care-şi luase sarcina de menajeră, — şi pentru Rosa care urma să o ajute în serviciu, — întrucât servitorii nu erau admişi din principiu; camera de alături era destinată pentru sufragerie, salon de primire şi loc de întâlnire al „comuniştilor"; din cele două camere de peste coridor, în una s'au instalat Vania Răutu, Sereja Bilii şi Avram Zalkind, iar în cealaltă, — Isaac Blumberg, Boris Hofman şi Vasile Giurilă, fiecare cameră cu teologul ei: „seminaristul" între evrei, şi „talmudistul" între creştini.

Astfel a fost inaugurată o viaţă la care Vania mai târziu nu se putea gândi fără o adâncă înduioşare.

„Planul" ca toate planurile bine chibzuite ale vieţii, natural a căzut baltă aproape din prima zi.

www.digibuc.ro

Nu numai „hanul" a fost mereu supraplin de populaţie flotantă, fiecare „cercuist" în lipsă putând găsi acolo oricând adăpost şi primire prietenească, dar el a ajuns centrul de gravitaţie al întregii elite intelectuale din şcolile Chişinăului.

După întoarcerea familiei Lungu din vilegiatură, Tania alergă îndată spre bariera Buiucanilor. Dânsa era entuziasmată de toată orânduiala şi-i părea grozav de rău că nu poate avea parte la această viaţă ideală; aproape în fiecare zi ea căra la Comună dulceţuri, prăjituri, plăcinte şi alte produse ale artei culinare a Ecaterinei Matveevna.

Dacă surioara ei Catia, venea mai rar, în schimb Petea Stan nu numai în fiecare dimineaţă alerga la Comună, „în pas gimnastic", tocmai din capătul străzii Grădinilor, pentru ca Vania, „să nu uite de a veni la şcoală", dar şi în cursul zilei petrecea acolo orice moment liber.

Serviciile domesticităţii erau cu stricteţe împărţite între „comunişti", — pentru ca Rosa să aibă timp pentru studii. Şi Vania Răutu, alături de Avram Zalkind sau de Vasile Giurilă, cu entuziasm şi gravitate, spălau duşumelele, vărsau afară lăturile sau cărau din piaţă coşuri cu provizii.

Sarcina de a învăţa pe Rosa şi-au asumat-o cu tot focul sacru, nu numai membrii stabili şi fluctuanţi ai „Comunei", dar şi vizitatorii,

www.digibuc.ro

— care-i predau după deviza lui Pico di Mirandola, *de omni re scibili et quibusdam aliis*, încât biata copilă, oacheşă şi frumuşică, dar foarte puţin intelectuală, a dat dovadă de foarte multă sănătate fizică şi sufletească dacă nu şi-a pierdut minţile sub un asemenea regim pedagogic.

Viaţa în „Comună" a fost aşezată la un diapazon foarte înalt.

In atmosfera de frăţie şi prietenie dintre membrii comunei, interesele intelectuale şi literare se întreţeseau cu „propaganda revoluţionară", — deocamdată, bine înţeles mai mult în mediul şcolar: studii şi cetiri în comun, conferinţe şi discuţiuni, dar şi cântece „revoluţionare", excursiuni, teatre şi concerte.

Mijloacele le procurau mai cu seamă Boris Hofman şi Vania Răutu căruia tatăl său i-a transmis discret o subvenţiune mai mult ca îndestulătoare prin intermediul Nataliţii, care după moartea lui Anatol Vasilevici se stabilise pentru un timp în vila ei la Odessa, de unde făcea adesea incursiuni la Chişinău.

Dar şi Isaac Blumberg câştiga ceva cu meditaţiile, iar Vasile Giurilă primea mici ajutoare de acasă, aşa încât sărmanei Sarah Blumberg, i se părea că înoată într'un belşug cum nu cunoscuse ea în toată viaţa.

www.digibuc.ro

Când eleganta trăsură de piaţă a Nataliei Chirilovna, însoţită de Saşa Lungu, pe care ea îl rugase să-i arate drumul, s'a oprit în faţa „Hanului Blumberg" într'o după amiază de Duminecă, această apariţie a provocat o enormă senzaţie în „Comună". Se adunase foarte multă lume şi discuţia era în toiu.

Vasile Giurilă ţinuse o conferinţă asupra romanului de Turghenev de curând apărut — „Ţelină" (Pământ virgin).

Conferenţiarul fusese foarte aspru cu Turghenev, care „caută în Bulgaria eroi fără să vadă ce se petrece în Rusia"; — dar mai cu seamă el ataca pe eroina Elena, care deşi rusă, fugise după „bulgăroiul" său peste Dunăre, ca să se pună în capul unei bande de comitagii răsvrătiţi împotriva jugului turcesc; — „adică în ţara ei cucoana nu găsea pentru ce şi pentru cine să lupte!"...

Clocotind de mânie, cu faţa inflamată şi ochii aprinşi, cu părul tăiat băieţeşte în vânt, Tania Lungu sări pe scaun să-i răspundă :

— „Meschinărie, platitudine!" — ţipa ea, cu glasul ei nazal, răsucindu-şi nervos un nasture dela mâneca stângă şi aducând mereu degetul la nas.

In momentul acesta a fost zărită pe fereastra deschisă a sufrageriei în poarta curţii silueta impozantă în doliul ei de văduvă a Nataliei Chirilovna, totuşi sprintenă şi graţioasă.

www.digibuc.ro

Vania a recunoscut îndată şi exclamă cu bucurie:

— „Tiotia Nataliţa! Nu vă temeţi, tovarăşi, e foarte drăguţă şi de treabă"...

Vasile Giurilă şi Ion Prestea mârâiau, dar Zalkind „Talmudistul", — fără să ţină seamă de hainele sale pătate şi peticite şi de ghetele sale „guralive", — cu cea mai mare gravitate i-a deschis uşa, salutând-o cu respect.

Tania nu se intimidă de această figură prietenoasă şi de mult cunoscută; ea continuă cu ochii umeziţi de pasiune:

— „Platitudine! Micime de suflet! Ce e vinovată o femeie dacă mijloacele ei intelectuale şi cunoştinţele nu-i îngăduie o acţiune independentă. Mileniile de depresiune nu se şterg cu o adiere a vântului nou, despre care ne vorbeşte tovarăşul Giurilă. Dar şi cea mai modestă femeie poate găsi în inima ei o enormă forţă morală, pe care numai cretinii şi oamenii de peşteră nu o recunosc. Şi dacă dragostea poate înzeci forţele luptătorului într'un ceas de cumpănă sau îi aduce reconfortare şi mângâiere în zile de încercare, — nu îndeplineşte ea, ca şi Elena lui Turghenev, o înaltă misiune, nu aduce un imens serviciu omenirii?"...

„Talmudistul", deşi tăcea, vădit o aproba din tot sufletul.

In curând discuţia trecu la alte teme, —

www.digibuc.ro

până la speculaţiuni interminabile şi trandafirii asupra „societăţii viitoare".

Inainte de despărţire a fost intonat în cor „Imnul Ocnaşului":

El merge trudit
Pe drumul pustiu,
Şi lugubru zornăie lanţul
Dar fruntea-i mândră
Nu e plecată,
Şi inima-i nebiruită
Svâcneşte în nădejdea
Triumfului final
Al dreptului şi libertăţii.

Natalia Chirilovna la plecare sărută cu drag pe Vania:

— „Pimperlic Nihilistul! Fii sănătos!".

Alături de Tania, pe care o luase cu ea în trăsură, Nataliţa rămase puţin pe gânduri, pentru a şopti, în cele din urmă:

— „Cine ştie? Poate dânşii văd mai bine?"...

www.digibuc.ro

CAP. XLVI.

PEDAGOGIE ŞI REVOLUŢIE.

Studiile lui Vania Răutu la liceu îşi urmau, cu ajutorul lui Petea Stan, cursul lor normal.

De altfel îl interesau acum foarte puţin profesorii, la care dânsul privea de sus, ca la „troglodiţi".

Amorul său propriu, ca şi firea lui sentimentală, suferea mult, pentrucă Smaragda Theodorovna dispusese ca favoritul său, Costea, rămas în gazdă la doamna Bonin, — acum ajuns la vârsta de aproape doisprezece ani — să fie ferit de contactul pernicios cu fratele său mai mare. Vania nu-l putea vedea decât pe furiş, — şi Tania îşi dădea multă silinţă ca să-i înlesnească cât mai des aceste întâlniri.

De altfel asupra lui Vania căzu o sarcină pedagogică şi înlăuntrul „Comunei".

Sereja Bilii, băiat inteligent, era de o lene înspăimântătoare. Lăsat repetent şi în clasa a patra, cum fusese şi în a treia, el era ame-

www.digibuc.ro

ninţat să fie exclus din şcoală, şi totuşi nu găsea în sine tăria de voinţă ca să-şi pregătească lecţiile.

Aşezat cu deasila de Vania la masă, înaintea vreunui manual deschis, el încă putea ceasuri întregi să zugrăvească diferite arabescuri pe marginea cărţii, fără să citească un rând.

Vania se înfuria şi în zadar îi făcea morală, îl ocăra, îl amenința chiar, exasperat, cu bătaia.

Dar Avram Talmudistul găsi meşteşug ca şi acest îndărătnic „pierde vară" să înveţe ; el descoperi că Sereja se temea grozav de gâdiliri; era deajuns să i se arate degetele răsfirate pentru ca dânsul să fie gata să leşine.

Vania îl rugă pe Zalkind, care stătea nemişcat toată ziua acasă, să vegheze ca Sereja să-şi pregătească lecţiile sub sancţiunea gâdilirilor.

Talmudistul se executa, ca întotdeauna, conştiincios şi grav. Încât bietul Sereja ajunsese un adevărat martir, dar, de bine de rău, îşi învăţa lecţiile.

Intr'o seară însă, sosind acasă după o obositoare şi enervantă discuţie cu *Dracul Arab*, — Vania găsi pe Avram disperat: Sereja, pentru a scăpa de gâdilituri fără a învăţa, se băgase sub pat şi-l sfida de acolo.

Aceasta umplu paharul.

www.digibuc.ro

— „Ieşi de sub pat, puturosule!“ — răcni turbat Vania.

Sereja tăcea şi se vâra şi mai adânc sub pat, în colţ.

Lui Vania i se făcu negru în ochi. Apucând un condeiu de pe masă, dânsul se aplecă şi înfipse lui Sereja peniţa în moalele spatelui.

Sereja ieşi plângând, fără să-şi scoată măcar peniţa, care îi ţinea condeiul la spate în sus, ca o codiţă.

Pe Vania îl podidiră lacrimile. El se aruncă spre Sereja, şi-l îmbrăţişă, cerându-i iertare.

— „Nu mai ştiu ce să fac cu tine, dragă Sereja! Eşti în stare să turbezi şi pe toţi îngerii din cer!“

Sereja foarte blând, îmbrăţişă şi dânsul pe Vania, şi, pe când Talmudistul îi scotea cu băgare de seamă peniţa, verificându-i vârful — printre gemete, se rugă:

— „Daţi-mi acum gramatica lui Kühner...“

Şi un alt membru al „Comunei“ suferea martirul, dar pentru motive de altă ordine.

Boris Hofman vorbea prin somn. Sgâlţâit puţin, el răspundea, exact şi precis, la întrebările ce i se puneau, fără să-şi dea seama de nimic, şi fără să-şi aducă de ceva aminte a doua zi, — o mare nenorocire pentru un revoluţionar, care astfel putea denunţa, fără să vrea, toate secretele conspiraţiunii.

www.digibuc.ro

Când acest „viciu", a fost descoperit, întreaga „Comună" s'a dedat cu furie operei de „vindecare".

In ficcare noapte, Boris abia adormit mai adânc, era supus unui atroce examen; cel dintâi comunist deşteptat, îl sgâlţâia punându-i diferite întrebări. Şi dacă Boris răspundea, atunci la semnalul dat el primea un duş cu apă rece din găleată, sau, ridicat pe sus, era aruncat afară, înţepat cu ace sau chiar lovit cu cingătoarea.

Nenorocitul nu numai că nu se supăra, dar era şi recunoscător pentru acest exerciţiu de pedagogie revoluţionară.

Aceste preocupări „interne" nu împiedecau acţiunea revoluţionară.

Vania primise, prin „tovarăşul Undina" un mandat din partea comitetului partidului „Narodnaia Volia", din Odessa, de a înlesni organizarea contrabandei de literatură revoluţionară din străinătate. In acest scop el veni în contact pentru prima oară cu agentul Comitetului, studentul Alexandru Levi.

Iorgu Răutu, având o moşioară şi pe malul Prutului, nu era greu, prin contrabandiştii cunoscuţi, puşi în legătură cu Levi, să se asigure transporturi destul de regulate de peste graniţă.

Cu acest prilej Vania reuşi să aducă, spre

www.digibuc.ro

marea bucurie a lui Giurilă şi a altor „moldovenizanţi" ai „Cercurilor", şi câteva cărţi româneşti de istorie şi literatură, — care în Basarabia erau urmărite de stăpânire cu aceiaşi ferocitate ca şi scrierile revoluţionare.

Vania înfiinţă la Comună şi un „hectograi" (şapirograf) ca să poată multiplica „literatura", din care, de obicei, Chişinăului nu-i era lăsat mai mult de un exemplar.

Intr'un cuvânt, „cercurile" fierbeau.

„Lupta pentru libertate şi dreptate" s'a manifestat în iarna aceea şi printr'o răpire romantică.

Printre vizitatoarele asidue ale Comunei erau două „cercuiste" de primă oră, surorile Ghitis, două fetiţe frumuşele, Corina şi Bela, fiice ale unui mare fabricant de spirt.

Mama Ghitis, o matroană foarte voluminoasă şi bună, dar „plină de prejudecăţi şi superstiţii", se arăta îngrijată de limbajul şi de manierele „emancipate" ale fetelor.

Când acestea însă au început să vină acasă după miezul nopţii, înconjurate de băieţi şi mai „emancipaţi", şi cu figuri feroce de „nihilişti", ea a încercat să le mai modereze.

Iar când a mai dat şi peste nişte manifeste incendiare, biata mamă s'a îngrozit şi a oprit pe fiicele sale să iasă din casă şi să primească pe vreunul din „zurbagiii ceia" la ele.

www.digibuc.ro

Vestea despre acest act de despotism părintesc a revoltat toate cercurile şi mai cu seamă Comuna, care se credea mai datoare să se ridice împotriva tuturor autorităţilor constituite.

Vania a şi întocmit un plan de evaziune a captivelor — care îndată a fost fericit adus la îndeplinire, cu ajutorul lui Moise Roitman, cam înrudit cu familia Ghitis, — şi cu tot aparatul necesar: sergentul din colţ mistificat, felinarul stins, scări de frânghie, gratii de la fereastră tăiate, o sanie cu un „trotteur" ca să scape de urmărire, etc...

A doua zi doamnei Ghitis îi parveni o scrisoare foarte respectuoasă din partea lui Vania, care o liniştea că fetele sînt la adăpost şi „bine", în gazdă la o familie respectabilă, unde vor rămânea până ce „onorata doamnă Ghitis va reveni la sentimente mai bune".

Onorata doamnă Ghitis se şi grăbi să se prezinte la „Comună" unde a fost întâmpinată cu toate onorurile de către Vania şi Avram.

Emoţionată, respirând greu, cu o voce tremurată:

— „Unde's fetele?', — întrebă ea.

— „La adăpost de orice represalii", — răspunse grav Vania.

Zalkind dădea afirmativ din cap, frecându-şi mânile.

Doamna Ghitis se uita când la unul când la

www.digibuc.ro

celalt, apoi potolindu-se, ca o femeie cu o bogată experienţă, se adresă lui Vania:

— „Care din două îţi place dumitale, şi care istuia? Eşti încă un copil!"

Vania o asigură că orice romantism e străin de toată întâmplarea, — că nu e vorba decât de sfărâmarea unui jug odios.

Mama privi un moment curioasă la acest „puiu de boer" şi răsuflă uşurată.

In puţine cuvinte o convenţie fu încheiată, stipulând pe deoparte întoarcerea imediată a fugarelor la căminul părintesc, iar pe de alta, asigurând pentru acestea libertatea de frecventare şi de cunoştinţi, în limite şi condiţiuni bine precizate.

Slava „Comunei" din Hanul Blumberg ajunsese în toată lumea şcolară a Chişinăului la apogeu.

www.digibuc.ro

CAP. XLVII.

1 MARTIE 1881.

In iarna 1880—1881, Rusia trăia sub o grozavă tensiune.

Acţiunea teroristă se desfăşura tot mai intens, şi represiunea devenea tot mai feroce. Nimeni nu mai era sigur pe ziua de mâine.

După atentatul cu dinamită din palatul de iarnă, a urmat o serie de asasinate de miniştri şi alţi înalţi dregători.

„Cercurile" din Chişinău, au fost adânc impresionate de proclamaţia demnă pe care „Comitetul executiv al Partidului Narodnaia Volia", o lansase cu acest prilej, şi care vestia:

— „Cu ordinul comitetului executiv, în ziua de 5 Februarie, ora 6.20 de seară, un nou atentat la viaţa lui Alexandru Spânzurătorul a fost săvârşit. O explozie a avut loc în palatul de iarnă. Mina a fost aprinsă la timpul fixat, dar împăratul coborându-se la masă cu o jumătate de oră de întârziere, explozia s'a produs în timpul când el nu ajunsese încă în

www.digibuc.ro

sala de prânz. Astfel pentru nenorocirea ţării, împăratul a rămas în viaţă... Noi facem cunoscut încă odată lui Alexandru II că vom continua această luptă, până ce el nu va renunţa la cârmă în folosul poporului, până ce el nu va încredinţa reorganizarea vieţii noastre publice unei Adunări Constituante liber alese".

Tonul hotărît şi sigur de sine al proclamaţiei a produs o senzaţie imensă. Toată Rusia aştepta desfăşurarea evenimentelor cu respiraţia suspendată.

Vania Răutu reproducea proclamaţia la „hectograf" (şapirograf) în ediţii după ediţii. „Cercuiştii" o răspândeau în sute de exemplare în centrul oraşului, la mahalale şi chiar la ţară.

Din capitală veneau veşti, care dovedeau că guvernul imperial îşi pierduse cu desăvârşire cumpătul. Generalul Loris-Melicov fusese numit dictator cu puteri discreţionare, pentru a înăbuşi mişcarea revoluţionară. Şi totodată la Petersburg se convocase o „comisiune a oamenilor de experienţă" pentru a se consfătui asupra mijloacelor de împăciuire a spiritelor, ca şi asupra reformelor necesare.

Cu acest prilej a urmat o serie de banchete copioase şi de discursuri pompoase, pe care le rosteau cu nemiluita „experţii".

Toată societatea rusă pe deoparte era terorizată, pe de altă parte exulta la râsul coro-

www.digibuc.ro

siv al lui Scedrin-Salticov, care proslăvea iscusinţa „experţilor"; aceştia ar fi fost în măsură cu ochii închişi, să ghicească din ce licheururi sau rachiuri, şi chiar în ce doze, e compus un *punch*.

Deşi ziua de 1 Martie 1881 era aşteptată de multă vreme, totuşi vestea despre „execuţia" Impăratului Alexandru II a aruncat toată Rusia în stupoare.

Vestita scrisoare a „Comitetului Executiv" către ţarul Alexandru III pe care şapirograful lui Vania Răutu a răspândit-o în mii de exemplare, era în toate mânile, şi cetită cu o adâncă emoţiune.

La „Comună" i s'a consacrat o şedinţă solemnă.

„Majestate", — suna grav şi sobru scrisoarea: „Deşi înţelegem adânca durere ce o resimţiţi în momentul acesta, Comitetul Executiv nu se crede în drept de a ceda sentimentului de delicateţă, care ar cere, poate, amânarea acestor lămuriri. Dar sînt lucruri mai sacre decât şi cele mai legitime sentimente omeneşti, — e datoria către ţară, datorie căreia un cetăţean e dator să se sacrifice pe sine însuşi, ca şi sentimentele sale, şi chiar sentimentele altuia...

„Grozava tragedie care a însângerat cheiul Ecaterinei, nu este un fenomen întâmplător,

www.digibuc.ro

un fapt neaşteptat. După tot ce s'a întâmplat în cursul ultimului deceniu, această tragedie era inevitabilă. In aceasta constă sensul ei adânc pe care e dator să-l înţeleagă omul pus de destin în capul puterii guvernamentale...

„Nu se poate împrăştia numai prin represalii, nemulţumirea şi revolta unui popor întreg. In locul celor exterminaţi se ridică un şi mai mare număr de alţi luptători, încă mai violenţi, încă mai energici...

„Mişcarea va creşte. Actele de terorism se vor repeta tot mai des... Numărul nemulţumiţilor va spori în ţară; încrederea poporului în ocârmuire se va clătina tot mai mult şi ideia de revoluţie va fi îmbrăţişată de cercuri tot mai largi *Şi va veni un ceas când o explozie teribilă, lupte sângeroase, o grozavă sguduire, clătinând din temelie toată Rusia, vor sfârşi acest proces de distrugere a vechii ordine...*"

Multora din copiii adunaţi atunci la „Comună", pentru cetirea manifestului, le-a fost dat să trăiască realizarea acestor sumbre profeţii...

In căsuţa din *Broscărie*, cu toate ferestrele astupate, *Dracul Arab* a sărbătorit isbânda revoluţiei cu un chef năstruşnic la care au luat parte în afară de Vania Răutu, încă vre-o

www.digibuc.ro

trei „cercuişti", Moise Roitman, Vasile Giurilă şi Ion Prestea.

Vania Răutu, foarte sobru, şi Moise Roitman şi mai sobru, au fost însă mai beţi decât ceilalţi, de entuziasm.

Se aştepta capitularea ţarului. Iar în cazul contrar, chiar scepticul şi cinicul „Drac Arab", era sigur de isbucnirea revoluţiei.

Vania şi porni îndată la Odessa, pentru ca să se informeze la „centru" şi să ceară instrucţii.

Sumbrul şi părosul Marat, când îl văzu, s'a dat de vreo trei ori peste cap de entuziasm, şi, apoi, uitând toate formele conspirative, îl îmbrăţişă pe Vania sărutându-i când un obraz când celalt, fără să poată rosti decât un singur cuvânt:

— „Straşnic, mă Vania! Straşnic, mă Vania!" — apoi, începu să execute în jurul lui „dansul războinic al Irochezilor".

„Tovarăşul Undina", cu ochii-i albaştri care luceau ca stelele, îi strânse lui Vania mâna cu o emoţiune stăpânită, dar apoi, luându-i capul cu ambele mâni, înlăcrămată, l-a sărutat *de mai multe ori.*

Stând la balustrada bulevardului Nicolae, în faţa mării sumbre şi reci sub cerul înnourat, Vania încercă să-şi etaleze cunoştinţele căpătate din studiul „Capitalului", dar „tovarăşul

www.digibuc.ro

Undina" nu era dispusă să discute marxismul:

— „Pimperlicule dragă, hai să luăm o ciocolată la cofetăria Mattoni. Incaltea să facem şi noi un praznic".

Lui Vania i se părea lumea transfigurată, — pe feţele trecătorilor el parcă citea aceiaşi bucurie şi aceiaşi nădejde.

---

www.digibuc.ro

CAP. XLVIII.

REVELAȚIUNILE NATALIȚEI.

Nădejdile au fost înşelate. Un vânt de reacţiune sufla mai crunt ca oricând în împărăția ţarilor.

Arestări în massă, deportaţiuni şi execuţiuni capitale au clătinat din temelie partidul „Narodnaia Volia".

Depresiunea morală în societatea rusă a fost grozavă.

Ea se resimţea şi în sfera „cercurilor de auto-instrucţie", şi chiar în „Comună".

Sguduirea provocată de 1 Martie a avut o repercusiune neaşteptată şi în viaţa personală a lui Vania Răutu.

Intr'o zi, ducând în spinare un sac cu cărbuni pentru samovarele comunităţii, în poarta Hanului Blumberg, el văzu o trăsură de piaţă, iar în curte a dat peste tatăl său însoţit de Na-

www.digibuc.ro

talia Chirilovna Varnavin, căci Nataliţa se măritase cu atleticul ei admirator.

In faţa băiatului, îmbrăcat într'un costum indescriptibil, cu obrajii înegriţi de praful de cărbune, răsbătut prin rupturile sacului, bietul Iorgu Răutu se cruci :

— „Măi băiete, în ce hal eşti!..."

Dar Nataliţa îl apucă îndată de braţ şi îi opri astfel expansiunile.

— „Pimperlicule dragă", — se adresă ea către Vania: „Moş Iorgu nu te-a văzut de atâta vreme şi ştii cât te iubeşte el. Trebuie numaidecât să stăm puţin de vorbă. Spală-te şi îmbracă-te repede să ne ducem la hotel."

Vania era tulburat. Dar, observând pe fereastră chipul speriat al Talmudistului, îşi stăpâni firea şi declară cu curaj:

— „Pentru ce nu? Sînt bucuros să ne lămurim. Dar pentru ce să staţi aici până ce mă voi readuce în stare mai prezentabilă pentru hotelul *Paris?* Voi veni îndată după dumneavoastră..."

— „Măi băiete!" — încerca Iorgu Răutu să convingă pe fiul său, când dânsul sosise la hotel: „Te vei prăpădi năprasnic. Eu nu mă pricep în treburile voastre. Tu ai mintea ageră şi învăţătură multă şi, poate, ştii ce faci. Dar eu, cu mintea mea proastă, zic: de ce să-ţi vâri degeaba capul în gura leului? Sînt vremuri grozave aiestea, îi fi stârnit toţi copoii

www.digibuc.ro

după tine. Cocioaba ceia a voastră hodorogită, trebue să fie ca un pai în ochiu' *polițaimaistărului*. Măcar până ce s'o mai potoli prăpădenia aiasta, să stai în altă parte, cum se cade unui băiet de boer cu stare, ca să-ți mai uite lumea năsdrăvăniile..."

— „Dar mama știe?" — întrebă Vania, înăbușindu-se de emoție: „Ea m'a blăstămat fără nici o vină și eu nu vreau numai din mila matale pe ascuns, să mă folosesc de bunătatea matale. Mi-a fost greu să iau și paralele pe care mi le-a dat tiotia Natalița. Știam că-s dela matale, deși dumneaei spunea că mă împrumută. In gândul meu eram hotărît să i le dau înapoi când voi fi mare."

Iorgu Răutu își freca genunchii cu palmele, și se sbuciuma fără să-și poată stoarce decât exclamația :

— „Păcatele mele!... Măi băiete!... Păcatele mele!... Măi băiete!... Doamne, Doamne, fii cu milă și îndurare!..."

Natalița se ridică și îl mângâiă sărutându-i mâna:

— „Lasă, Moș Iorgule, liniștește-te! Lasă-mă pe mine să vorbesc cu Vaniușa. Are inimă bună și suflet curat. Ne-om înțelege noi. Fii liniștit. Du-te undeva la plimbare sau la club. Lasă-ne singuri."

Iorgu Răutu oftă, își făcu cruce, se înălță în toată statura lui uriașă, și, ridicând în brațe

www.digibuc.ro

pe Vania ca pe un copil, îl sărută pe frunte, apoi legănându-se greoi eși gârbovit pe ușă.

. . . . . .

— „Vezi dar, dragă Pimperlicule," — încheiă Natalița povestirea romanului Smaragdiții, — „trebuie să-ți dai seama că femeia aceasta, din copilărie n'a avut o zi de cea mai firească mulțumire, — n'a cunoscut acea fericire care de obicei nu este refuzată, măcar pentru puține clipe, până și ființei celei mai prăpădite. Silită să-și înăbușe toate svâcnirile inimii, toate cerințele ei; resemnată la viața cenușie a matronelor din S * * *, ea nici măcar în sfera aceasta n'a găsit satisfacție. Unii copii mor, alții se răsvrătesc. Instinctul ei de dominație și practicele religioase fiind ultimul ei refugiu sufletesc, ea primește de la tine grozava lovitură, și vede autoritatea ei clătinată și credința ei călcată în picioare. Iar lovitura vine tocmai de la tine. Gândește-te ce se leagă în sufletul ei, chiar inconștient, de această lovitură venită dela copilul, care pentru dânsa e fructul înjosirilor și al durerilor."

Natalița, înlăcrimată, a încercat să ridice mânile lui Vania, care, în tăcere, cu capul rezemat pe brațele sale, sprijinite din cot pe genunchi, asculta fără să întrerupă această tragică evocare.

Și o serie de icoane din vremurile copilăriei, înecate în uitare, reînviau și îi ilustrau calvarul Smaragdiții.

www.digibuc.ro

Când Natalia Chirilovna reuşi să-i vadă faţa pălită, cu ochii înegriţi şi cu privirea parcă stinsă, care priveau din adâncimi întunecoase ale sufletului său, speriată, ea îi aruncă grăbită cuvinte de mângâiere:

— „Dragă Vaniuşa, eşti bărbat şi am îndrăznit să-ţi spun această jalnică poveste pentru ca să găseşti putere de a judeca cu dreptate pe mama ta, *şi s'o ierţi!* Oricât de mare ar fi vina ei, înţelegi că nu se poate cere prea mult de la o inimă omenească şi mai cu seamă de la o inimă de femeie. Şi eu sufăr din pricina ei acuma. I-am fost devotată mai mult ca o prietenă, ca o mamă şi o soră mai mare împreună. Nu ştiu cum ar fi trecut ea prin criză, dacă nu mă aşterneam sub picioarele ei, s'o feresc şi de asperităţile pământului. Şi am avut şi eu o viaţă umbrită, aproape douăzeci de ani am fost infirmieră a unui om foarte bun, foarte cumsecade, mi-am făcut toată datoria faţă de el, i-am jertfit tinereţea mea; a murit blagoslovindu-mă şi cerându-mi iertare pentru viaţa mea întunecată. Dar eu nu pot trăi fără soare, fără poezie, fără dragoste. Am avut un prieten care, devotat şi credincios, mi-a dat putinţa să suport povara vieţii. Îi pot crede pentrucă, deşi mai tânăr decât mine, îndată ce am fost liberă m'a implorat să ne unim zilele ce mai avem de trăit", — şi strângând mânile lui Vania, zâmbind printre lacrimi cu adâncă înduioşare şi melancolie, ea

www.digibuc.ro

îi spunea: „și dacă toată viața m'am îngrijit de alții, i-am cocolit, i-am mângâiat, nu-mi este iertat și mie, care mi-am pierdut primăvara și vara, măcar în toamna vieții să am pe cineva care să se îngrijească el de mine, să mă cocolească și să mă mângâie? Dar mama ta vede în căsătoria cu Varnavin dovada unui păcat, unei dragoste vinovate. Și ea se răsbună astăzi pentru tinerețea ei ofilită, asupra tuturor femeilor care reușesc să smulgă destinului o floricică albastră. Ce-a făcut cu biata Eleonora, nepoata cucoanei Profira Merea? Știi în ce infern a aruncat-o ostracismul mamei tale, și în fond fără dreptate?"

La o privire mirată și la un gest de protestare din partea lui Vania, ea nu-l lăsă să vorbească și continuă:

— „Știu, știu, știu ce poți spune! Dar nu vezi că ea însăși e cea mai nenorocită, ce vid e în jurul ei, ca și în sufletul ei? Nu are decât pe Mașa și se teme că i-o vei răpi și pe accasta cum ai răpit pe Costea. Numai de la tine, poate, ar putea veni o mângâiere pentru dânsa. Și în orice caz, tu, cu mintea ta și cu inima ta, nu înțelegi că ea merită compătimire? Și nu crezi că cel puțin pentru tatăl tău ar trebui să înceteze această sfâșiere în sânul familiei? Bietul om!..."

www.digibuc.ro

Nataliţa tăcu, dar Vania înţelegea tot ce cuprindea această exclamaţie.

Iorgu Răutu întors acasă, a găsit pe Vania potolit şi înduioşat în braţele Nataliţei. Vania i-a cerut foarte supus să-i dea vreo două zile de gândire şi timp pentru aranjarea lucrurilor la „Comună", înainte de a da răspunsul definitiv.

El şi-a petrecut toată seara împreună cu tatăl său, şi cu Nataliţa, care a stăruit ca Iorgu Răutu să-şi prelungească cu câteva zile şederea la Chişinău, pentru ca Vania să aibă putinţa de a pune toate la cale.

A doua zi s'a adunat la Hanul Blumberg sanhedrinul cel mare al „cercuiştilor".

Vania a expus situaţia şi le-a cerut sfatul.

O discuţie furtunoasă a ţinut până noaptea târziu. Părerile erau foarte împărţite. De la extrema stângă a lui Ion Prestea, care în inima lui obidită de copil de pripas, fără tată cunoscut, nu admitea nici o tranzacţie şi cerea ca Vania să rupă toate legăturile cu lumea putredă în sânul căreia a fost născut, — până la extrema dreaptă, unde spre uimirea tuturor se postase Talmudistul, care, cu multă căldură, susţinea că iertarea şi comprehensiunea tuturor suferinţelor este cel mai înalt dar al unui suflet omenesc, că nimeni n'are dreptul

www.digibuc.ro

să refuze și ultima picătură de dragoste care poate zace în inima lui.

In sfârșit, după multe desbateri, a fost acceptată soluția propusă de „realiștii" Moise Roitman și Vasile Giurilă:

Vania rămâne în fond membru al Comunei. El își păstrează în sânul acesteia toate drepturile, și îi va purta toate sarcinile. Dar, în formă, va satisface dorința tatălui său în interesul superior al Revoluției, — mai întâi pentru ca să nu expună Comuna fulgerelor Ohranei, iar în al doilea rând, pentru ca să poată organiza în locuința lui oficială o „gazdă conspirativă", un centru de acțiune mai la adăpost de indiscrețiunile polițienești.

Iorgu Răutu a fost foarte mulțumit și el însuși a instalat pe Vania într'o garsonieră înzestrată cu tot confortul dorit, cu o ieșire independentă, — închiriată de la doamna Staroverov, în capătul de sus al străzii Pușchin.

A fost convenit că vacanța acestui an, până la aplanarea conflictului familial, Vania o va petrece la Odessa, la Natalia Chirilovna sau, dacă va prefera, într'o cameră de „student", pe care aceasta se obliga să i-o găsească.

---

www.digibuc.ro

CAP. XLIX.

„EXPEDIŢIA".

La Odessa, încântat de odăiţa lui „de student" cu îngrijire aranjată de Nataliţa, chiar la vila ei din Fontan, Vania Răutu, în primul ceas liber, se grăbi la „gazda conspirativă".

„Marat" se arătă mai întunecat decât toţi norii de toamnă.

Aşezat la masă, deasupra unor hârtii, el nici nu-şi ridică ochii la salutul lui Vania, abia mârâind ceva nedesluşit în răspuns :

— „Bună ziua, tovarăşe Marat".

— „Hm..."

— „Pot găsi pe tovarăşul Undina?"

— „Nu ştiu", — aruncă sumbru Marat.

— „E în Odessa?"

— „Nu ştiu".

— „Unde şi cum aşi putea să mă informez?"

— „Nu ştiu, nu ştiu, nu ştiu!", — sări furios Marat şi prin pădurea lui de păr negru de

www.digibuc.ro

mult nepieptănat, ochii săi întunecați sfredeleau dușmănos pe Vania.

Vania se zăpăci.

— „Bine, tovarășe Marat...."

— „Nu mai sînt Marat, domnule, nu mai știu ce sînt; du-te dracului ! Toate se duc dracului și eu mă duc dracului..."

Vania nu-și putu stăpâni surâsul și, așezându-se pe scaun îi declară râzând:

— „Bine, tovarășe *Nuștiucineești,* atuncea voi sta aicea și ne ducem împreună dracului."

Fără voie, fiorosul și părosul conspirator începu să râdă și el.

Vania a fost însfârșit lămurit că în Odessa, ca de altfel în toată Rusia după 1 Martie, a urmat un crah după altul, o mulțime de tovarăși au fost arestați, cele mai multe organizațiuni distruse, că nimeni nu mai știa ce-l așteaptă peste un ceas și că el, Marat, cu „gazda lui conspirativă, șade ca un idiot la postul său cu toate legăturile rupte, izolat de toată lumea."

— „Cum vrei dar, să știu ce-i cu tovarășul Undina, care acum două săptămâni trebuia să plece la Kiev, dar de atunci n'a mai călcat pe aici, și n'a dat nici un semn de viață?"

— „Dar atunci eu am s'o caut pe Vera Nicolaevna Marmarov", — îi răspunse hotărât Vania: „și dumneata, prietene, să mă tratezi cu mai mult duh de blândețe și să mă ajuți."

www.digibuc.ro

Vania se hotărî să vadă pe Kwiecinski, studentul care fusese însărcinat de Comitetul partidului din Odessa să menţină contactul cu „cercurile de auto-instrucţie" din regiunea de Sud-Vest.

Stanislaw Kwiecinski, un tânăr de vârstă indeterminabilă, în care totul era sur şi lung, părul cenuşiu, ochii decoloraţi, faţa pământie, capul lung, nasul lung, bărbia lungă şi ascuţită, şi urechile începând mai sus de frunte şi isprăvindu-se aproape de bărbie, — acest „delegat al comitetului" îl primi foarte acru, observându-i că acuma nu e vremea pentru vizite şi declară cu răceală că nu-i poate da nici o informaţiune despre Vera Nicolaevna, nici despre altcineva.

— „A propos!", — se înveseli el îndată: „ce faci acum la Odessa? Dispui de vreme? Ai ceva parale?"

— „Stau toată vacanţa aici şi sînt la dispoziţia partidului, dacă este nevoie."

— „A! Dumnezeu te-a adus" — îşi frecă acuma vesel mânile Kwiecinski: „uniforma dumitale ca şi mutra dumitale sînt cea mai bună conspiraţie. Vor crede că un elev se întoarce pentru vacanţă acasă", — spuse el încet ca pentru sine: „Vei putea face un mare serviciu partidului. Este absolută nevoie să transmitem la Harcov un material important, —

www.digibuc.ro

foarte important! Iată, vezi lădiţa aceasta? Trebuie s'o duci numaidecât la adresa pe care ţi-o voi da. Dar bagă de seamă: ţi se încredinţează o misiune gravă. Lădiţa cu nici un preţ nu poate cădea în alte mâni. Ai revolver?", — îl privi suggestiv Kwiecinski.

— „N'am", — răspunse emoţionat Vania: „l'aşi putea cumpăra dacă aşi putea căpăta autorizaţia."

— „Dă-mi treizeci de ruble, îţi procur eu un revolver de buzunar, comod şi puternic. Dar ştii să tragi?"

— „N'am tras la ţintă din revolver", — răspunde intimidat Vania: „dar ştiu să trag din puşcă".

— „Merge!", — aruncă semnificativ Kwiecinski.

La noapte, în clasa a treia a trenului personal pentru Harcov, luă loc un băieţel, care părea chiar mai tânăr de cei şasesprezece ani ai săi, în uniformă de „gimnazist", slăbuţ şi negricios, cu ochii vii şi curba exagerată a nasului, şi se aşeză pe o bancă, alături cu o lădiţă strâns legată cu o sfoară groasă. După ce privise nervos în toate părţile, îşi alese locul în faţa unei femei groase de tipul caracteristic al negustoreselor lui Ostrovschi, şi un bătrân spân cu o enormă şapcă vânătă în cap. Aproape din două în două minute „gimnazi-

www.digibuc.ro

stul" își băga nervos mâna în buzunarul pantalonilor.

Negustoreasa lui Ostrovschi și bătrânul cu șapcă vânătă l-au primit cu multă cordialitate:

— „Incotro, porumbelule? La mama acasă după învățătură?", — îl întrebă ea.

— „Ehehei!" — sâsâi printre dinții răriți spânul: „Învățătura e grea. Bătaia de cap e mai rea decât bătaia la spate".

— „Lasă că-l va ogoi mama, îl va îngrășa, Uite ce slăbit e sărăcuțul de el, de cazna școalei" — îl privea cu drag negustoreasa.

Când un călător voi să se așeze pe bancă alături de Vania, ea, revoltată se oțări la el:

— „Lasă, domnule, nu vezi că e un copilaș crud încă? Are nevoie de odihnă după școală; dumneata îți vei găsi loc în altă parte, și la nevoie vei sta în picioare. Uite ce taur ești!"

Energia ei intimidă pe călător, care se îndepărtă bombănind.

Astfel lui Vania îi fu asigurată banca întreagă pentru noapte.

Dar plin de importanța misiunii ce-i fusese încredințată, înfricoșat de consecințele vreunui gest imprudent, el multă vreme nu putu dormi. Se culca, se ridica, privea pe fereastră, și din nou se culca.

Oboseala, enervarea, însă, cași cerințele unui organism în creștere, la urma urmelor îl biruiră și el adormi cu capul pe lădița lui, pe

www.digibuc.ro

șalul pe care cu multă îngrijire i-l așternuse negustoreasa.

— „Vă rog, domnule! Ridicați picioarele de pe bancă. Faceți loc și pentru mine!", — tresări Vania la auzul acestor cuvinte, ușor scuturat de mânecă.

Inaintea lui stătea un enorm jandarm, cu o barbă care-i ajungea aproape până'n brâu, înarmat până în dinți.

— „Prins!" — îi fulgeră prin gând lui Vania, când își lăsă picioarele în jos lipindu-se de lădița lui; iute își băgă mâna în buzunar și-și aruncă privirea în bezna nopții prin fereastra deschisă.

Trenul trecea pe un pod.

Vertiginos îi treceau prin minte hotărîri contradictorii: să arunce lădița pe fereastră ? Să sară el ? Să se arunce împreună ? Să tragă cu revolverul ?

Cum, înainte de toate, să fie salvată lădița, să nu cadă în mâna jandarmului?

El nu găsea răspuns la întrebare. In toate ipotezele lădița era pierdută...

— „Incaltea să-mi vând scump viața în slava Revoluției!..." aproape cu glas tare se gândi el și hotărât, și parcă mai liniștit, își puse mâna pe revolverul din buzunar.

Jandarmul cu mânile rezemate de sabia dintre picioare, puțin ațipit, moțăia. Negustoreasa deșteptată din somn, îl privea cu ostili-

www.digibuc.ro

tate, dar nu îndrăznea să facă nici o observaţie în faţa acestui organ al autorităţii.

Bătrânul spân cu şapca vânătă găsi mai cuminte să-şi facă o faţă nevinovată, şi, răsucind o ţigară, pândea momentul s'o poată oferi pazniculuí ordinei.

Vania auzi sforăitul sonor al vecinului său.

— „Se preface, bestia!", — se gândi el, şi strânse cu putere mânerul revolverului în buzunar.

Negustoreasa adormi din nou, spânul printre căscături de tenor liric îşi pufăia ţigara, pierzând nădejdea de a servi puterea de stat.

— „Poate doarme adevărat?", — svâcni inima lui Vania. Incet, el se ridică în picioare, trăgând fără voie poala tunicii sale, pe capătul căreia era aşezat jandarmul. Acesta ridică capul şi se uită „fioros", — i se păru lui Vania care, aruncându-se din nou pe bancă, apucă mânerul revolverului.

— „Ce aşteaptă bestia?"

La staţia Jmerinca, unde trenul stătea vreo douăzeci de minute, în sgomotul de pe peron (Jmerinca era un nod însemnat de căi ferate), jandarmul trezit scoase capul pe fereastră şi legă o convorbire cu colegul de pe peron.

Vania trăgea cu urechea să prindă vreun înţeles care-l priveşte.

— „Dacă au simţit ceva, aici se va întâmpla! Sau..."

www.digibuc.ro

Trenul porni, și jandarmul se așeză din nou la locul său. Vania încercă să se ridice de pe bancă. Jandarmul, politicos, își strânse picioarele să-l lase să treacă.

— „Mă cearcă?"

Vania eși din bancă și se îndreptă spre ușă. Jandarmul privindu-l în urmă, îi spuse:

— „In celălalt capăt!"

Vania tresări indignat:

— „Își mai bate și joc de mine, canalia! Vrea să puie mâna pe ladă".

Eșind pe ușa vagonului, el pândea prin crăpătura ei pe jandarm. Acesta se așeză lângă fereastră, punându-și cotul pe lădița lui Vania.

— „N'o va lua așa cum crede el!", — se repezi Vania spre locul său.

Jandarmul i-l ceda liniștit.

La stația următoare, când se crăpa de ziuă, jandarmul se coborî din tren.

— „Să trăiești, Andreiev", — auzi Vania pe fereastră: „te-ai întors însfârșit din concediu. Mi s'a înăcrit sufletul așteptându-te. Nevastă-mea a născut un copil și eu mă murez aicea..."

Vania oftă ușurat, dar tot parcă nu-i venea să creadă că nu e comedie, cum, după spusele conspiratorilor încercați, se obicinuește de poliția secretă, pentru a pune mâna pe toate ițele și firele unei organizațiuni revoluționare...

www.digibuc.ro

La Harcov, când după mii de precauţiuni şi învârtituri prescrise unui perfect conspirator, Vania ajunse la adresa dată, — găsi acolo o femeie mai în vârstă, bolnăvicioasă, sumbră şi cu o expresie de oboseală, şi un băiat tânăr cu trăsături energice şi cuvânt autoritar.

— „Ce veste ne aduci tovarăşe, din Odessa?" — întrebă acesta după parola spusă de Vania.

Vania îi înmână lădiţa.

— „Ce-i acolo, Dumnezeule?" — exclamă lungind cuvintele femeia: „E vremea acum pentru daraveri de acestea ? Nu ştim încotro să dăm cu capul, în fiecare clipă aşteptăm sfârşitul. Ce-i acolo? Vezi, Nichifor!"

Tânărul desfăcu lădiţa. Era plină de manuscrise, broşuri vechi, jurnale şi alte publicaţiuni clandestine.

— „Idioţi!" — şueră mânios printre dinţi tânărul: „ce să facem acum cu maculatura aceasta? N'avem nici o ascunzătoare sigură!"

— „Aprinde focul în sobă, Nichifor!" — îşi tărăgăni plângător cuvintele „gazda", foarte deprimată.

Vania văzu cum dispăreau în flăcări hârtiile inutile pentru care el îşi riscase viaţa, — aruncate în foc cu furie de Nichifor, şi în mişcări obosite de gazdă. Dânsul sta cu mânile lăsate în jos, neavând tăria să-i ajute.

Şi în inima lui se strecură pentru prima

www.digibuc.ro

oară îndoiala în triumful grabnic al Revoluției...

Întors la Odessa, Vania avu norocul să găsească însfârșit pe tovarășul Undina.

Aceasta rămânea fermă și senină în mijlocul debandadei.

Ea nu-și pierdea nădejdea și credința, nici hotărîrea de luptă.

— „Dragă Vania!" — îi răspunse ea totuși, instinctiv omițând porecla conspirativă: „acum cel mai bun lucru pe care-l putem face e să așteptăm în liniște sfârșitul vijeliei. E inutil să ne svârcolim, e chiar dăunător. Sîntem datori să conservăm toate forțele de la care poate porni reorganizarea".

— „Dar, tovarășe Undina", — încercă să-i spună Vania, trecând peste numele familiar, pe care ea i-l dăduse...

— „Toți prietenii în afară de conspirație, îmi spun Verocica!"

— „Dar bine, Verocica, nu putem începe imediat?"

— „Vrei să pățești ca la Harcov? Nu, acuma *sîntem* numai *conserve*. Să ne folosim de această vreme, să mai citim, să mai discutăm, să lămurim problemele viitorului. Stai aici în vacanța aceasta? Cine știe ce ne așteaptă în urmă".

www.digibuc.ro

Ei stăteau pe banca lor favorită din Bulevardul Nicolae, în faţa mării.

Imensitatea albastră înflorită de pânzele albe ale bărcilor de pescari şi de siluetele maiestuoase ale vaselor oceanice, sub soarele de Iulie, scânteia în miliarde de fărâme de oglindă.

Vania petrecu, cu toată apăsarea tragediei revoluţionare, unele din cele mai fericite săptămâni ale vieţii sale.

www.digibuc.ro

CAP. L.

„PACEA DELA NĂPĂDENI„

Dar anul ce a urmat trebuia să lase în amintirile lui Vania o impresie de pustiu şi de svârcoliri neputincioase.

. In „cercurile de auto-instrucţie" doar câţiva nu pierduseră nădejdea şi curajul pentru luptă. Şedinţele se răreau, literatura lipsea, legăturile cu centrul şi cu organizaţiile din alte oraşe se destrămau.

Vania era deprimat în aşteptarea veştilor dela Natalia Chirilovna, care se stabilise din nou la Oniţcani. Ce este cu mama ? Ce va face el în vacanţa următoare ?

Numai în Iunie el primi o notă laconică din partea Nataliţei care-l invita la Oniţcani:

„Va fi bine. Fii cuminte. Te iubesc şi te sărut. Tiotia Nataliţa", — aşa se sfârşea scrisoarea.

La Oniţcani nu se observa multă schimbare.

www.digibuc.ro

Serghiei Simionovici Varnavin era de atâta vreme un om al casei, iar dispariţia bietului Anatol Vasilievici se pregătea şi ea de atâta vreme, încât lipsa lui aproape nici nu se simţea.

— „Dragă Vaniuşa", — îi spuse Nataliţa după ce-l aşeză în budoarul său: „Nici nu-ţi închipui ce bătălie a trebuit să dau pentru tine. Vai, sărmana de mine! Poate eram astăzi *morte et enterrée*, dacă moş Iorgu n'ar fi găsit, însfârşit, curajul să-şi spuie cuvântul cu hotărâre. Am spus mamei tale, faţă de moş Iorgu, că să nu uite că eşti acum fiul cel mai mare, viitorul cap al familiei Răuteştilor şi stăpân al Năpădenilor, şi că nu poate amărî bătrâneţele lui moş Iorgu, gonindu-te din casa părintească, din casa pe care tu o vei stăpâni, chiar dacă ea va trăi încă atunci când moş Iorgu îşi va închide ochii; că ea nu poate crea o situaţie prin care tu n'ai putea să intri în casa strămoşească fără ca ea să o părăsească. Dumnezeule, ce-a urmat! Trăsnete, fulgere. plânsete, afurisenii! Sărmanul moş Iorgu era cât pe aci, după obiceiul lui, să închine steagul, dar am ştiut să ţiu piept furtunii şi moş Iorgu, însfârşit, a grăit şi el ca un bărbat. Ştii cum vorbeşte el: i-a adus aminte că tu de ani de zile purtai în tine amărăciunea cuvintelor pe care le auziseşi după moartea lui Tosia, şi că acesta e un mare păcat şi că nu se poate ca acuma băiatul să sufere, şi dânsul însuşi

www.digibuc.ro

să rămână fără mângâiere la bătrâneţe, pentru un cuvânt ce i-ar fi scăpat copilului la necaz. Insfârşit, dragă Vania, ne-am înţeles. Moş Iorgu te aşteaptă chiar astă seară acasă, să fie faţă. Vei fi primit ca şi cum nu s'ar fi întâmplat nimic. Explicaţiunile sînt inutile căci ar putea numai sgândări rana. Să te duci să săruţi mâna mamii ca întotdeauna când te întorci în vacanţă şi totul va fi uitat, — sau cel puţin, să te porţi aşa ca şi cum totul ar fi fost uitat".

Vania, apropiindu-se de Năpădeni, în trăsura Nataliţii, un moment intimidat era cât pe ce să se întoarcă îndărăt la Oniţcani. Inima îi svâcnea, tâmplele îi băteau, respiraţia i se tăia, încât abia putu urca scările conacului.

In salonaşul verde dânsul îşi găsi părinţii aşezaţi la masă: tata îşi făcea pasienţa, iar mama şedea la un lucru de mână.

Când sărută mâna tatei, acesta, semnificativ îi strânse mâna şi cu afecţiune îl sărută de mai multe ori.

Smaragda Theodorovna, liniştită, îl sărută pe frunte şi-l întrebă dacă n'ar vrea să mănânce sau dacă a stat la masă la Oniţcani.

Aceasta a fost singura aluziune prin care ea dădea a înţelege că ştie preliminările „păcii de la Năpădeni".

www.digibuc.ro

Vania nu găsea cuvinte ca să poată împrăştia sentimentul de apăsare pe care nu-l putea ascunde.

Smaragda Theodorovna şi ea se ţinea foarte rezervată cu toată aparenţa ei de bunăvoinţă.

Iorgu Răutu n'a avut nici odată prea multe resurse de conversaţie. Totuşi asupra lui căzu sarcina de a salva situaţia:

— „Măi băiete, ai venit la vreme... Dumnezeu ştie cum în anul acesta se coace grâul... Nu-i vorbă că am semănat prea mult... Am peste o mie de fălci numai grâul de toamnă, şi vremea era foarte rea în iastă toamnă. O parte am putut pune încă din August, iar am isprăvit prin Noembrie... Şi poate că şi pământul n'a fost peste tot bine lucrat, încât în unele părţi, cum e în clinul spre Cucernica, — ştii, lângă pădurea bătrână de stejari, — îi copt bine, încât trebuie să-l secerăm negreşit... Incepem mâine, iar încolo spre Ciripeni, încă e verde... Ai să-mi dai şi tu ajutor la seceriş şi la cărat..."

Astfel în conversaţia despre gospodărie, justificată de faptul că Vania de doi ani nu văzuse Năpădenii, seara s'a sfârşit, de bine de rău, în bună pace şi Vania s'a putut retrage în odăiţa lui.

---

www.digibuc.ro

CAP. LI.

VRAJA.

In zori de zi, Vania sculat în voie bună, n'a mai vrut să aştepte ca Margareta Jozefovna să-i servească ceaiul. Dânsa îi aduse la cunoştinţă că boerul e plecat în inspecţie spre Ciripeni, iar coana Smaragda n'a eşit încă din iatac.

El porni îndată la mama Irina.

Satul era de mult sculat şi aproape gol, oamenii fiind duşi la muncă.

Mama Irina văzându-l, părea aproape speriată de bucurie:

— „Vaniuşa! Mata eşti! Iţi creşte mustaţa, dragul mamei!" — râdea şi plângea ea îmbrăţişându-l.

Vania era adânc fericit ca întotdeauna sub mângâierile mamei Irina, dar acuma parcă resimţea şi mai mult deliciul îmbrăţişărilor de mamă, de care nu avusese parte în casa părintească.

Irina, în ochii lui, nu pierduse nimic din

www.digibuc.ro

farmecul firii sale şi chiar din frumuseţea plină de vlagă, sub a cărei stăpânire a trăit el din copilărie.

— „Ce te-ai sculat aşa de devreme, puiul mamei? Ai luat ceva? Să-ţi dau un ulcior cu lapte, — amu l'am fiert să-l duc la deal, la Ilenuţa. Tare e bun, şi taman — cum s'a nimerit! — l-am făcut cu păsat ca să-ţi placă şi ţie. Avem o vacă minunată, de cele roşii. Am cumpărat-o de viţică la nemţii din Camenca".

Laptele cu păsat era puţin afumat.

Vania simţi o intensă bucurie de viaţă. Prin toate vinele lui parcă furnica un curent de înviorare. Simţea cum creşte în trupul său vigoarea, şi în sufletul său hotărârea şi dorul de viaţa şi fericire.

— „Dar Ilenuţa? Unde-i, ce face?"

— „Ehehei! de când e dusă la seceriş! Avem o falcie luată hăt în clinul spre Cucernica, în colţul lângă stejărişul bătrân. Am avut noroc că în altă parte încă e verde, ca şi la Dumitru. Incât va fi gata cu al boerului taman când va veni rândul pentru al nostru".

— „N'am văzut-o de doi ani, trebuie să fie crescută. Te miri că n'oi recunoaşte-o".

— Apoi e fată mare amu! Iese la joc şi-i tare frumuşică!"

— „Am treabă în părţile celea şi poate am s'o văd"...

— „Poţi merge, puiule, peste câmp, şi pe

www.digibuc.ro

jos. Tare-i frumos şi nu-i aşa departe. Intr'un ceas, după ce rânduesc ceva pe aici, — oi fi şi eu acolo".

Câmpul era încă verde într'o splendoare aproape primăvăratecă. Aerul de dimineaţă aducea răcoare şi miresmele câmpului, tremurînd în cântecul păsărelelor. Dinspre păduri răsunau trilurile privighetoarei întârziate.

Lui Vania i se părea că însăşi natura vibrează de triumful vieţii. Siluetele de femei şi bărbaţi aplecate spre pământ simbolizau unirea omului cu firea şi puterea creatoare şi dominantă a muncii.

Vania trecu prin pădure. Sub bolta stejarilor bătrâni era răcoare şi tăcere misterioasă. Din când în când o ciocănitoare, un fâşâit de veveriţă prin crengi şi un arc de iepure sărit, vorbeau de viaţa ascunsă în sânul pădurii seculare.

Răsbătând în colţul spre Cucernica, eşind deodată din semiumbră, fu orbit de lumina intensă a soarelui de Iunie.

La stânga, în vârful dealului Ciornenilor, se profila în azurul cerului silueta maiestuoasă a castelului lui Nicanor Miulescu. La dreapta, într'o vâlcea dintre două dealuri acoperite de grădini din care răsăreau numai acoperişurile de paie, strălucea pe turnul alb al bisericii din Cucernica crucea ei de aur.

www.digibuc.ro

Iar drept în faţă se întindea covorul ţesut din poleială al lanului de grâu.

Vania căuta pe Ilenuţa; în depărtare văzu un grup, în care însă nu se găsia silueta familiară.

Inaintând pe cărare, el zări după un buchet de tufe de corn, aplecată spre el, figura Ilenuţii, legată cu o basma albă pe cap, cu obrajii îmbujoraţi şi cu ochii ei albaştri închis strălucind ca flori de cicoare printre spicele galbene.

El se repezi spre ea. Ridicându-se, Ilenuţa îl privea înseninată de bucurie stăpânită.

Vania se opri în loc, isbit de frumuseţea nouă a acestui chip feciorelnic, plin de viaţă, de silueta ei cu linii armonioase şi aproape mistice în svelteţea lor eteree.

Cuvintele de salutare îi îngheţară pe buze. El o privea în tăcere şi nemişcat, nefiind în stare să facă nici un pas.

Ilenuţa tăcea şi ea. Şi o clipă îl privi ca vrăjită; apoi zâmbi şi prin mişcarea ambelor braţe ridicate în sus, spre a reface legătura basmalei, sânii ei se conturau sub cămaşa albă, dând întregii ei înfăţişări o expresie simbolică de putere şi de „farmec etern feminin".

— „Bine ai venit, Vaniuşa!" — răsună încet adâncul contralto al vocii ei, în care vibra conştiinţa acestei clipe de dominaţiune.

— „Bună ziua, Ilenuţă!" — abia putu îngăima cu greutate Vania, neştiind el însuşi ce

www.digibuc.ro

vorbeşte: „Ce mai faci, Ilenuţă? Eşti de mult aici? Eşti singură?"

Ilenuţa îl fixă zâmbind şi, parcă dându-şi seama de inutilitatea răspunsurilor, tăcea.

— „Ii cald tare", — spuse Vania: „mi-i sete grozav. Mă duc să beu oleacă de apă la isvorul Tudosiei".

Vania, speriat de el însuşi, parcă căuta pretext să fugă. Isvorul Tudosiei nu era departe, în coasta dealului pe care se ridica pădurea între tufe de corn, cu frunze roşii.

Ilenuţa tot tăcea zâmbind şi, privindu-l cu ochi aproape înegriţi şi plini de taină, stătea sprintenă ca un ram de răchită.

Vania se depărtă încet.

La isvorul Tudosiei el se aşeză pe pajiştea verde din jurul lui, bântuit de simţiri neînţelese, dulci şi violente şi... aştepta...

Peste câteva clipe el surprinse, furişându-se printre tufe silueta albă a Ilenuţei.

— „Ţi-am adus ulciorul. Ai fugit ca un năuc fără să iei ceva ca să poţi be apă".

Graţios se aplecă ea spre izvor ca să umple ulciorul, fără a slăbi din ochi pe Vania, cu acelaş zâmbet misterios şi dominator.

Cu o mişcare ondulatoare se aşeză lângă el şi-i aduse ulciorul la gură. Apoi, îi luă batista din mână şi începu să-i şteargă fruntea, vorbindu-i înduioşată:

— „A crescut mare, îi răsbate puful de mus-

www.digibuc.ro

tăcioară, dar tot băieţelul Ilenuţii este. Cum a asudat sărmanul! Ai mers atâta loc pe jos!"

Ea îşi apropiă faţa şi se oglindea direct în ochii lui Vania.

Apoi îşi puse mânile pe umerii lui.

Vania o privea fascinat.

Şi isbit de miresmele de grâu copt şi de busuioc pe care le respira torsul ei nestăpânit de cămaşa albă, ca ridicat de forţe elementare, el se simţi prins de vârtej...

. . . . . .

— „Dragă Ilenuţă, sînt ticălos, sînt vinovat! Îmi eşti tare dragă... Ştii, te voi lua, când voiu creşte mare... Fii liniştită, mama nu mă va putea opri..."

Ilenuţa culcată pe spinare, cu ochii închişi, zâmbea în tăcere. Prin gura-i întredeschisă lucea şirul de mărgăritare. Ea nu-şi îndreptă măcar dezordinea hainelor, de sub care se întrezăreau coloanele svelte ale picioarelor parcă sculptate în fildeş auriu.

Intredeschise uşor ochii. Şi razele albastre, licărind printre gene, parcă îl ardeau pe Vania. Zâmbind, ea rosti încet, cu acelaş contralto adânc şi emoţionat, apucând pe Vania după gât:

— „E boer şi-i aşa de prost, băieţelul Ilenuţii!"

Şi-l atrase spre ea...

www.digibuc.ro

Prinşi din nou de vârtejul şi vraja primei dragoste, încleştaţi, Vania şi Ilenuţa pierduseră simţul vremii, — lumea întreagă dispărea dincolo de singura realitate, de singura viaţă...

Brusc, elastică întocmai ca un resort de oţel şi vioaie ca o şopârlă, Ilenuţa se desprinse din braţele lui Vania şi se ridică în picioare.

— „Deamu du-te!" — şopti ea: „Să nu ne prindă cineva, — acuş trebuie să vie mătuşa Irina..."

Vania o prinse de mână şi privind-o implorator, îi spunea fără şir:

— „Am să te iau, Ilenuţă!... Peste patru ani sînt vârstnic... Nu mă vor putea opri..."

Ilenuţa se plecă şi apucându-l cu ambele mâni de cap, îl sărută duioasă, şi în zâmbetul ei parcă se strecura o rază de melancolie:

— „Taci, taci, dragul meu. Să nu vorbim despre aiestea amu", — şi roşită şopti: „Să vii astă noapte spre pârleazul din dos!"

Sărutându-i încă odată ambii ochi, ea repede fugi, furişându-se printre tufele de corn.

La marginea poeniţii se opri un moment, şi tot zâmbind, se întoarse aruncându-i:

— „Prost e băieţelul Ilenuţii!" — şi dispăru ca o arătare.

Vania trecea printr'un vifor de simţiri contradictorii. Fiecare celulă din trupul lui vi-

www.digibuc.ro

bra de fericire. Parcă era pătruns de seva vieţii, — aceiaşi care străbătea prin pădure şi prin toată firea. In sufletul lui parcă răsuna o melodie armonioasă şi solemnă.

Şi în acelaş timp era cuprins de groaza răspunderii morale pentru viaţa unei fiinţe care, prin farmecul şi poezia firii ei, se ridica pe deasupra micimilor şi vulgarităţilor vegetării omeneşti.

Pornind spre casă, i se părea că niciodată membrele lui nu fuseseră mai elastice, că toţi muşchii jucau de vigoare vitală; niciodată nu se simţise aşa de înălţat şi în acelaş timp în mai desăvârşită armonie cu întreaga fire.

Viaţa din săptămânile care au urmat până la sfârşitul vacanţei, a rămas în amintirea lui Vania ca un basm fermecat plin de pasiune şi duioşie, de extaz şi poezie, în afară de realitate, în afară de cursul vremii...

In prima noapte când se apropiă de pârleazul ogradei lui Dumitru Moraru dinspre câmp, furişându-se în grădină, în umbra părului bătrân, martor al atâtor jocuri de copilărie cu Ilenuţa, el nu mai lupta împotriva vrajei de care fusese prins. Ilenuţa, cu un tact şi o uimitoare delicateţă de sentiment, trecea simplu, cu o graţie emoţionantă şi radioasă, peste clipele critice ale îmbrăţişării, şi totodată îi adormia remuşcările luând asu-

www.digibuc.ro

pră-şi toată răspunderea prin iniţiativa îndrăgostirilor.

Vania nu mai trăia decât noaptea, în braţele Ilenuţei, sub farmecul expansiunilor ei pasionate şi al delicioasei şi nevinovatei impudicităţi a dragostei.

Ziua părea un miraj, un vis ireal. El nu băga de seamă că aproape la fiecare eşire de acasă ca şi la întoarcere, îi apărea în cale Margareta Jozefovna cu discul veşteu al feţei sale, întretăiat de crăpătura imensă a gurii, strâmbată de un zâmbet plin de subînţelesuri de complicitate şi de suggestiuni denunţătoare. El nu băga de seamă nici atitudinea mai glacială ca de obicei a Smaragdei Theodorovna, care-l fulgera cu privirile ei indignate.

Ba chiar fugea de întâlniri cu vechii tovarăşi ai jocurilor de copilărie, — instinctiv, pătruns parcă de conştiinţa vinovăţiei şi a necredinţii sale.

In ajunul plecării, cea din urmă noapte petrecută sub părul bătrân în grădina lui Dumitru Moraru, a fost, parcă, mai străină de îmbrăţişări pătimaşe.

Foarte duioasă, Ilenuţa stătea lipită de Vania şi-i oprea toate încercările de a-şi lămuri planurile asupra viitorului.

— „Taci, Vaniuşa dragă. Patru ani e multă vreme. Sîntem în mâna lui Dumnezeu. Dar

www.digibuc.ro

știu că nu mă vei uita, cum nu te voi uita nici eu".

Vania simțea lacrimile ei calde care îi curgeau pe obraz, și plângea și dânsul, adânc înduioșat și ferm hotărît în sufletul lui să rămână credincios acestei iubiri și demn de inima curată și eroică a Ilenuței.

A doua zi dimineață, Vania alături de Iorgu Răutu, — cu vizitiul Dumitru pe capră, nemișcat ca un idol, cu barba-i lată albită, — porni spre gară.

La ieșirea din văgăuna Năpădenilor, sub un mănunchiu de plopi, el zări silueta subțire a Ilenuții, care, vădit, aștepta trecerea trăsurii.

Ea salută adânc. Iorgu Răutu a dus indiferent două degete la pălărie, uitându-se în lături. Ilenuța, după trecerea trăsurii, ieși în drum și se uită dreaptă și nemișcată, în urmă. După cotitură, chipul acesta drag se șterse din vederea lui Vania.

www.digibuc.ro

PLANURI.

Locuinţa Doamnei Staroverov era plină de activitate ca un stup de albine.

Doamna Fedosia Constantinovna Staroverov, văduva unui înalt funcţionar, precum şi cele şase fete în vârstă de la patrusprezece până la treizeci de ani, crau în vecinică agitaţie, preocupate de lupta pentru existenţă. Intrucât pensia rămasă şi casa moştenită nu puteau îndestula toate trebuinţele acestei numeroase familii, însăşi doamna Staroverov, ca şi cele cinci fete mai mari, aveau diferite îndeletniciri pentru sporirea veniturilor. Iar fetiţa cea mai mică, Daşa, frecventa liceul şi era şi membră destul de activă a „cercurilor de auto-instrucţie".

Vania nu le vedea decât foarte rar, întrucât chiar atunci când lua prânzul acasă era servit în garsoniera lui.

Dar îngrijirea acestor bune gospodine el o simţea în fiecare obiect din camera lui.

www.digibuc.ro

Cea mai mare parte de vreme, în afară de curs, Vania o petrecea tot în „Comună", unde adesea rămânea chiar şi peste noapte.

Situaţia continua să fie excesiv de grea. Debandada partidelor revoluţionare urma înainte. Incetase aproape orice acţiune.

Ca reacţiune împotriva mişcării revoluţionare, din partea „elementelor sănătoase" ale societăţii ruse, au fost deslănţuite peste tot pogromuri evreeşti, care au otrăvit întreaga atmosferă.

Sub presiunea împrejurărilor, dispărând vechii luptători şi cadrele încercate ale revoluţiei, asupra tineretului şcolar, pregătit în „cercurile de auto-instrucţie", adesea cădeau sarcini care treceau peste puterile lor.

Vania a fost silit să se preocupe personal aproape de toate transporturile literaturii revoluţionare pentru întregul Sud-Vest al Rusiei.

In curând începu să-l preocupe o problemă mai gravă.

Acţiunea revoluţionară fusese dusă cu mijloace relativ foarte neînsemnate. In cea mai mare parte organizaţiunile locale impuneau membrilor sacrificiile necesare pentru activitatea lor. Au fost şi câţiva cetăţeni inimoşi care şi-au pus în serviciul revoluţiei toată averea: Lizogub, Voinaralschi şi prinţul Ţiţianov,

www.digibuc.ro

Dar organizaţiunile revoluţionare erau sprijinite şi de cercurile liberale ale societăţii, care se aşteptau ca luptătorii revoluţionari să scoată pentru ele castanele din foc.

După 1 Martie, toate aceste contribuţiuni au încetat, iar debandada generală făcea cu neputinţă organizaţiunilor locale să adune fondurile necesare. Manifestele publicate în numele Comitetului făceau apeluri disperate către membrii partidului, îndemnându-i să asigure, cu orice preţ şi cu orice jertfe „finanţarea" acţiunii revoluţionare.

Comitetul cercurilor din Chişinău a conceput atunci un proiect îndrăzneţ.

In lipsa căilor ferate, impozitele percepute în tot nordul Basarabiei, din judeţele Hotin, Soroca, Bălţi şi Orhei, se transmiteau la casieria din Chişinău, în căruţă de poştă, sub paza a cel mult doi străjeri înarmaţi.

Vania Răutu şi Vasile Giurilă, — care, ca fiu de popă din judeţul Orhei, cunoştea bine localitatea, — îmbrăcaţi în sumane şi opinci, au cercetat pe jos toate cărările în vestiţii codri ai Orheiului şi au elaborat un plan de atac armat asupra acestor transporturi într'o vâlcea, lângă Pereseceni, — care ar putea duce, în caz de succes, la „exproprierea", în folosul revoluţiei, a fondurilor însemnate ale statului.

Pe de altă parte, Moise Roitman, cu ajutorul lui Vania, prin cercetarea la faţa locu-

www.digibuc.ro

lui şi toate măsurătorile necesare, au constatat că dintr'o cameră a aripei hotelului „Elveţia", din fundul curţii, n'ar fi nevoie de o săpătură mai lungă de vreo doisprezece metri, pentru a răsbate până la tezaurul visteriei provinciale.

Cu toate planurile, desenurile şi informaţiile adunate, Vania Rautu se adresă agentului Comitetului din Odessa, Stanislaw Kwiecinski, spre aprobare, pentru ca partidul să-şi asume directiva şi răspunderea acţiunii şi pentru ca, în acelaş timp, să fie asigurată reuşita complectă, prin transmiterea fondurilor expropriate organelor competente ale partidului.

Kwiecinski se arătă entuziasmat de planul chişinăuţenilor, — faţa lui pământie parcă se coloră de bucurie.

Dar neputând personal hotărî nimica, Vania a fost introdus la „tovarăşul Maurul", un bărbat frumos, cu o mare barbă neagră, cu trăsături fine, şi un ten palid de intelectual.

După ce ascultă cu multă atenţiune raportul „tovarăşului Pimperlic" şi cercetă documentele, „tovarăşul Maurul" se încruntă:

— „Regret, amice, că nu pot să te culc aici şi să-ţi dau douăzeci şi cinci unde trebuie. Acesta este singurul răspuns pe care l-ar merita proectul vostru. Atâta ne trebuie ca să

www.digibuc.ro

ne meargă faima că deboşăm pe copii şi îi transformăm în hoţi de codru şi în spărgători! Căutaţi mai bine să isprăviţi şcoala, să ajungeţi oameni întregi pentru ca să puteţi într'adevăr servi revoluţiei. *Tovarăşul Albinos,*" — privi el către Kwiecinski: „va avea grijă să înştiinţeze toate organizaţiunile noastre, ca să se coboare din nori şi să-şi dea seama de adevărata lor datorie. In ce clasă eşti dumneata?"

— „Intr'a opta", — răspunse Vania ruşinat de această „opăreală".

„Tovarăşul Maurul" şi-a îndreptat pincenez-ul pe nasul lui aquilin şi s'a uitat la Vania cu o curiozitate nelipsită de simpatie.

— „Tovarăşe Pimperlic, am foarte bune informaţii despre dumneata. Dar să ştii că nu-i nimic mai periculos pentru un revoluţionar, decât *ambalarea.* I se cere înainte de toate minte trează şi judecată rece. La revedere! Dar documentele rămân la mine pentru ca să nu faceţi vreo nebunie. Peste câteva luni de zile, ca student, vei avea altă arenă".

Vania se întoarse la Chişinău cu buzele umflate.

www.digibuc.ro

CAP. LIII

EXAMENUL DE MATURITATE

Această „opăreală", raportată în Comună şi în Comitetul cercurilor, după discuţii vii, a dus la hotărârea ca elevii din clasa a opta să suspende acţiunea revoluţionară şi să se consacre pregătirilor pentru „examenul de maturitate", — ceeace în realitate paraliza toate cercurile.

Numai garsoniera lui Vania din strada Puşchin va rămânea la dispoziţia revoluţiei ca „gazdă conspirativă" întrucât altfel nu s'ar putea satisface această necesitate.

Pregătirea pentru „examenul de maturitate", punea o problemă care nu putea fi rezolvată aşa de uşor.

Sistemul de învăţământ clasic în Rusia ţaristă, cu cele patrusprezece ore pe săptămână pentru limbile clasice, presupunea că orice candidat la maturitate poate ceti textele latine şi greceşti *à livre ouvert*, şi poate traduce orice

www.digibuc.ro

pasagiu din vreun autor rus în ambele limbi clasice.

Dar, în realitate, cu metodele pedagogice întrebuinţate, nici chiar cei mai buni elevi nu ajungeau să traducă, cu toate dicţionarele la dispoziţie, zece rânduri fără cel puţin tot atâtea greşeli.

Marin Scarnitz, profesor de latină, ca şi Boleslav Slovik, — de asemeni un „frătuţ" austriac, profesor de greacă, — urmăreau înainte de toate ca regulile gramaticale sau textele clasice să fie învăţate pe de rost, fără să-şi dea seama că pe această cale inspirau elevilor o invincibilă aversiune pentru întreaga antichitate, şi nu reuşeau să le dea cea mai elementară pricepere a geniului literaturii elene sau latine.

„Grecul" ajunsese în această privinţă la un adevărat sadism. Ca să capete la dânsul notă bună, un elev trebuia, de pildă, să-i înşire, *fără răsuflare,* toate verbele neregulate, sau să reproducă fără a schimba măcar un singur cuvânt, biografia lui Platon, care preceda *Dialogurile* în ediţia şcolară.

Mic de statură, diform, cu picioarele strâmbe, crăcănate de la genunchi, cu un cap strâns între două enorme bose de la tâmple, cu ochi răutăcioşi, extrem de miopi, ascunşi după roţile ochelarilor încadraţi în rame de *bagă,* — la orice încercare a elevului de a se abate de

www.digibuc.ro

la tipic, indignat „Limbricul" — cum era el poreclit, ciripea cu vocea lui piţigăiată:

— „Vrei să fii mai deştept decât domnul Kühner, comentatorul lui Platon ? Fii bun, citeşte !"

Elevul după ce citea paragraful indicat, dacă nu reuşea să-l reproducă întocmai, era, ca pedeapsă, silit să scrie acest paragraf de douăzeci, de cincizeci, chiar de o sută de ori...

In această situaţie nici un „examen de maturitate" nu putea fi dat cinstit.

Din an în an temele, trimise de la centru în plicuri închise, au fost cumpărate, — după normele absolutismului ţarist, moderat prin bacşişuri, — şi cunoscute de elevi înaintea profesorilor.

Comitetul central al „cercurilor de auto-instrucţie" a avut ideia ingenioasă de a exploata în folosul casei partidului această situaţie.

Elevii celor treisprezece licee organizate, ale regiunii de Sud-Vest, au exercitat presiuni asupra părinţilor, încât sub acest pretext au fost adunate sume însemnate, din care numai o mică parte au fost utilizate ca bacşiş, iar restul pus la dispoziţia comitetului din Odessa.

Temele astfel căpătate au fost pregătite în mai multe variante. Toţi *abiturienţii* au fost siliţi să le înveţe pe de rost, rezervându-se

www.digibuc.ro

pentru fiecare şi câteva greşeli, pentru a da un caracter de autenticitate luerărilor.

In ziua tezei greceşti „Limbricul" înfăţişa o icoană pitorească. Pe rând, trecând de la o masă la alta, el îşi apropia ochii miopi spre a citi scrisul elevilor.

Dela cei mai tari el trecea la cei mai slabi, şi spre uimire constata că tocmai aceştia dădeau o traducere mai exactă şi mai elegantă, neîndrăznind să complice textul prin introducerea vreunei greşeli.

— „Tare deştepţi sînteţi cu toţii astăzi", — scârţâia vocea lui piţigăiată, cu exasperare.

www.digibuc.ro

CAP. LIV

SPRE VARFURI.

In cursul examenelor s'a produs un incident care a avut o înrâurire hotărâtoare asupra destinului lui Vania Răutu.

Alexandru Levi aducând cu sine dela Prut un transport de literatură clandestină, se opri ca de obicei, în garsoniera lui Vania Răutu.

In urmă, s'a stabilit că graţie imprudenţei studentului Balanovici dela Universitatea din Iaşi, contrabanda a fost *filată* de la Prut, şi toţi aceia cu care venise în contact Levi au fost puşi sub supraveghere.

Curând după „examenele de maturitate" Vania Răutu află, că la Odessa au avut loc din nou mai multe arestări, printre care şi a lui Alexandru Levi.

Vania reuşind cu cinste la examene, se grăbi la Odessa să se înscrie la Universitate. In chipul acesta el putea, în acelaş timp avea mai ample informaţiuni.

Acolo dânsul găsi o atmosferă destul de

www.digibuc.ro

agitată în cercurile revoluţionare, dar nimeni nu dădea prea mare importanţă arestării lui Alexandru Levi.

Vania Răutu cu o pălărie cu borduri largi, cu cravata „lavallieră" şi cu o pitorească pelerină a pardesiului său, se cufundă cu voluptate în viaţa de student.

„Tovarăşul Undina" se împrietenise mult cu el şi îl introducea în toate cercurile frecventate de ea.

Ohrana părea a-şi fi istovit stocul de informaţii; seria crahurilor în organizaţii revoluţionare părea sfârşită, şi se începuse din nou a se nădăjdui în reorganizarea forţelor revoluţionare şi în reînvierea luptei.

Vania lua parte activă la încercările de reorganizare ale grupului din Odessa.

Din primele zile de contact cu „odessiţii", Vania s'a simţit ridicat în ierarhia revoluţionară mulţumită unor împrejurări, care i-au adus multă satisfacţiune.

Mai întâi rezumatul întocmit de el al „Capitalului" a fost recunoscut ca o bună popularizare a marxismului pentru muncitori.

Vania era nespus de fericit aflând că acest rezumat a şi fost tipărit în scop de propagandă.

www.digibuc.ro

Sentimentele lui Vania erau însă mai complicate cu privire la cellalt fapt care îi sgândărise amorul propriu.

Tocmai pe atunci ziarele publicaseră un comunicat despre „o îndrăzneață spargere, de către niște răufăcători revoluționari" la visteria provincială a Basarabiei: dela aripa din fund a hotelului „Elveția" a fost săpat un tunel până la tezaur, și astfel o sumă de peste trei milioane de ruble a putut fi sustrasă.

Planul său și al lui Moise Roitman, executat fără ei!

Și Vania nu putu măcar împărtăși cuiva frământările sale, fără a se face vinovat de o gravă călcare a regulilor de „conspirațiune".

Dar totuși el își dădea seama că „vârfurile" îl priveau acum cu mai multă încredere și simpatie.

Așa, el era foarte mândru că a fost admis la o importantă discuție teoretică, la care luaseră parte fruntașii grupării odessite.

După 1 Martie, în lumea revoluționară din Rusia începuse acel proces de diferențiere, care în urmă avea să ducă la sciziunea adâncă dintre *Social-revoluționari* și *Social-democrați*.

Cei dintâi continuau vechea tradiție a *Narodnicilor*. Dânșii credeau că revoluția socială din Rusia e determinată de structura ei spe-

www.digibuc.ro

cifică, în care țărănimea, constituind majoritatea covârșitoare a masselor muncitorești, apare ca factor principal în lupta revoluționară. Aceasta urmează dar să fie fără cruțare îndreptată mai cu seamă spre arena politică, — pentrucă numai astfel Rusia poate tinde la o renovare socială.

Social-democrații însă și-au însușit concepțiile și metodele partidelor socialiste din Apus, care se rezemau îndeosebi pe proletariatul industrial, și în țărănime vedeau numai o massă inertă, care în cazul cel mai bun ar putea doar fi trasă la remorcă de către muncitorimea orașelor.

Vania Răutu gravita hotărît spre social-revoluționari, și credea chiar, pe temeiul studiilor sale, că doctrina oficială a social-democraților nu poate fi înfățișată ca o deducțiune justă din concepția marxistă.

www.digibuc.ro

CAP. LV

INTELECTUALI ŞI MUNCITORI.

Intr'o seară, la cofetăria Mattoni, unde ei se întâlneau de obiceiu când nu era fixat un alt loc, — *tovarăşul Undina*, care avea aceleaşi inclinaţiuni teoretice, satisfăcută, zâmbind misterios, îi şopti lui Vania:

— „Sînt împuternicită să te invit la o adunare a *aşilor* revoluţionari din Odessa. Ţine-te bine!"

In curtea unui imens bloc de case din centrul oraşului, care mişuna de mii de locatari, şi în care orice vizitator străin se pierdea neobservat, tovarăşul Undina se opri, examinând faţadele:

— „Vezi", — atrase ea atenţiunea lui Vania —: „abajurul roşu în ferestruica aceia din etajul al cincilea? Intrarea e pe aicea. Eu mă duc acolo. Dumneata să te plimbi vreo cinci minute, şi la întoarcere dacă va arde aceiaşi lumină roşie, să urci şi dumneata; eu te voi aştepta la capul scării, în coridor".

www.digibuc.ro

Camera în care Undina introdusese pe Vania înfăţişa spectacolul obicinuit al întrunirilor de studenţi şi de intelectuali („Inteligenţi") ruşi:

Intr'un nor de fum, printre mucuri de ţigări şi pahare de ceai împrăştiate pe masă, pe lavabou, pe etajere cu cărţi, pe marginea ferestrelor, un grup de vreo douăzeci de tineri, — dintre care patru-cinci femei, — aşezaţi unde dădea Dumnezeu, discutau aprinşi, până la ameţeală, cele mai înalte probleme de politică, filosofie, ştiinţă sau literatură.

— „Sîntem cu toţii", — constată — la intrarea Undinei cu Vania — gazda, o femeie tânără şi plăcută, cu un păr creţ, scurt tăiat, şi care nesupus, îi acoperea nu numai fruntea, dar cădea, ca la un mic „pudel", şi peste ochii negri care luminau o faţă mată şi palidă.

In asistenţă, în afară de Undina, Vania nu mai cunoştea decât pe Vasile Vasilievici Saharov, care îl salută prietenește, şi pe tovarăşul „Maurul".

Acesta îndată şi începu să citească „referatul" său asupra chestiunii la ordinea zilei:

— „Revoluţia", — suna în concluziile sale referatul: „nu poate isvorî din faptele izolate ale câtorva individualităţi eroice. Ea întotdeauna este un rezultat al mişcării masselor, în conformitate cu mecanica luptelor de clasă, cum ne luminează istoria tuturor marilor revoluţiuni din trecut. Inainte de a porni ac-

www.digibuc.ro

ţiunea sa, un revoluţionar trebuie să răspundă la întrebarea: care este clasa socială pe care dânsul se poate rezema? Şi aceasta nu poate fi decât clasa care într'un moment istoric dat, reprezintă factorul dinamic, — clasa ale cărei interese se identifică cu interesul de renovare socială. Ţărănimea nici odată n'a jucat acest rol. Ea urmează întotdeauna în coadă clasa care-şi asumă directiva istorică. In faza actuală a revoluţiei noastre sociale, această clasă nu poate fi decât proletariatul industrial, care însă, vădit, nu va renunţa niciodată la interesele sale de clasă. In consecinţă, revoluţionarii sînt datori să îmbrăţişeze aceste interese; pe temeiul lor să organizeze proletariatul şi luminându-l, că şi în interesul lui e necesară o revoluţie politică, să-l determine la iniţiativa acţiunii revoluţionare, în care vor fi atrase, natural, toate elementele nemulţumite ale societăţii..."

Referatul a deslănţuit o furtună: exclamaţiile de aprobare, protestări, murmure, aplauze, discuţiunile violente între trei, patru grupuri, nu se mai sfârşiau.

Tovarăşul Undina, cu aceiaşi voce adâncă de contralto care răscolea tot sufletul lui Vania ca ecoul clipelor de vrajă, protesta cu energie:

— „Proletariatul nostru industrial, o creaţiune artificială a ministerului de finanţe, va duce după sine nouăzeci la sută din populaţia

www.digibuc.ro

Rusiei, și nouăzeci și nouă la sută din muncitorimea ei? Proletariatul care poate fi desființat printr'o singură trăsătură de condei, dacă va incomoda stăpânirea?"

Ea se uita provocător la Vania, cu care avusese discuțiuni lungi asupra problemei, făcând apel, cu priviri elocvente, la intervenția sa.

Vania de vreo două ori se și ridică de pe scaun în intenția de a cere cuvântul dar, intimidat, strângându-și mânile la piept se așeză din nou.

„Tovarășul Maurul", care din ziua neuitată când a făcut reprimanda lui Vania pentru proiectele de „banditism ale pruncilor" din Chișinău, îi manifesta întotdeauna multă prietenie, interveni:

— „Tovarășilor!", — exclamă dânsul ridicând mâna în sus: „aceasta nu mai e o discuție, ci un sabat drăcesc! Chestiunea e prea importantă. Să procedăm sistematic. Vă recomand pe noul venit între noi, pe tovarășul Pimperlic, care fiind cel mai tânăr, are cuvântul".

Vania se ridică și, foarte emoționat și cam încurcat, luă dela început o atitudine hotărît contrarie tezei tovarășului Maurul:

— „Dacă e adevărat", — începu el: „că revoluția nu poate isvorî decât din acțiunea masselor, și că aceste masse nu pot fi conduse decât de clasa ale cărei interese se iden-

www.digibuc.ro

tifică cu necesitatea de renovare socială, — atunci este evident că în fiecare țară există o altă clasă revoluționară. In Rusia, după adevărata concepție marxistă, numai țărănimea reprezintă *categoria muncii* și, prin urmare. constituie și factorul pozitiv al evoluției sociale. Dar țărănimea, spune tovarășul Maurul, este o massă inertă și nu poate avea inițiativa, rolul activ în viața politică? Dar *jacqueria* franceză, dar *Bundschuh* german? Dar chiar și marea revoluție franceză, pe ce altă massă s'a rezemat decât pe cea țărănească? Și cum credeți dumneavoastră că s'ar putea face revoluție socială *împotriva* țărănimii? Cum ar putea, chiar în cadrul mondial, fi săvârșită revoluția, nesocotindu-se țărănimea, — majoritatea covârșitoare a omenirii? In Rusia, revoluția politică nu poate fi realizată decât de țărănime, și fără revoluție politică prealabilă e zadarnică orice propagandă socialistă. Iar muncitorimea industrială care, aici, nu și-a rupt încă legătura cu țărănimea, poate da excelente cadre pentru mișcarea revoluționară".

A urmat o formidabilă explozie.

Vania era hărțuit din toate părțile și nu mai putea discerne cine îl atacă și cine îl sprijină. In deosebi, gazda, drăguțul „pudel", țipa cât o ținea gura și trăgea pe Vania de cravata lui lavallieră. Nu mai știa nici el dacă de entuziasm, sau de indignare.

www.digibuc.ro

Tovarășul Undina, însă, foarte mulțumită, cu ochii strălucitori, i-a strâns mâna cu multă căldură și apoi, luându-l de braț, a pornit spre ieșire.

Afară, noaptea scurtă de vară cedase locul unei dimineți pline de lumină și de pulsație a vieții.

— „Tovarășe Pimperlic, sînt foarte bucuroasă", — spunea tovarășul Undina în stradă lui Vania: „știi că mâne avem consfătuire cu muncitorii din port. Printre ei se agită acum ideia unei greve, care în condițiunile actuale ar putea duce la o catastrofă, nimicind forțe prețioase. Ne vom întâlni și vom stabili un plan de discuțiune. Eu am mare încredere în puterea dumitale de persuasiune..."

Vania s'a despărțit de tovarășul Undina la pragul locuinții sale. El însă, socotind că n'ar fi cuviincios să se prezinte la ora aceasta, la vila Nataliței și fiind încă plin de discuțiunile și emoțiunile acestei nopți memorabile, a preferat să ia întâi o baie de mare și apoi să facă drumul spre „Fontan" pe jos.

Intrunirea muncitorilor din port, în care se adunaseră peste cincizeci de fruntași ai sindicatelor muncitorești, a avut loc în afară de

www.digibuc.ro

oraş, într'una din celebrele „catacombe" ale Odessei cu intrarea dinspre ţărmul mării.

La lumina tremurată şi scundă a făcliilor şi a lumânărilor de seu, adunarea avea un aspect fascinant în fantastice arabescuri de umbre; jocul de lumini pe feţele sumbre şi energice crea o atmosferă aproape mistică.

Un lucrător, înalt şi slab, cu ochii care reflectau lumina roşie a făcliilor, descriind starea mizerabilă a muncitorilor din port, — munca excesivă, salariile neîndestulătoare, abuzul de amenzi, concedieri arbitrare, — conchidea la necesitatea grevei.

In cursul vorbirii lui, Vania, febril, încerca să descifreze notele pe care, împreună cu Vera Nicolaevna, le redactase pentru discursul său, — primul lui discurs politic. Dar când i-a venit rândul să ia cuvântul, emoţionat şi enervat de lumina capricioasă, el aruncă notele şi dădu curs liber inspiraţiunii sale.

— „Tovarăşi! nu-mi voi îngădui ignominia de a tăgădui suferinţele şi mizeriile voastre! Dar dacă lupta voastră este legitimă, e mare şi răspunderea voastră, pentru fiecare act nesocotit, faţă de voi înşi-vă şi faţă de întreaga muncitorime a Rusiei"...

— „Tot noi sîntem responsabili?", — întrerupse primul vorbitor: „Muncitorii din Apus au înţeles de mult că n'au răspundere decât faţă de clasa lor!"

www.digibuc.ro

— „Nu sîntem", — reluă Vania: „în situaţia muncitorimii europene, în care ordinea legală asigură muncitorilor mijloacele de apărare a intereselor lor. În momentul de faţă mai cu seamă, ocârmuirea ar fi bucuroasă să găsească orice pretext pentru o acţiune de represiune. Acest pretext, greva îl poate da de minune, şi nu vedeţi că patronii sînt în această privinţă de acord cu Ohrana?"

— „Are dreptate!" — aruncă un bătrân: „am văzut că toată ziua se cărdăşesc şi se şoptesc lighioaia noastră cu agenţii de la Ohrana. Îi cunoaştem!..." sfârşi bătrânul în murmurele de aprobâre ale asistenţei.

— „Nici interesele voastre imediate", — prinse Vania curaj: „nu vor fi servite pe această cale. În schimb va fi compromisă cauza mare a revoluţiei, care singură poate duce la condiţiunile superioare de muncă. Sînteţi elita muncitorimii ruseşti, aţi eşit din sânul ţărănimii, care este mai oropsită şi mai apăsată decât voi; aveţi sarcina de a o reprezenta şi de a o conduce la luptă. Şi va fi mare vina voastră dacă printr'o mişcare inoportună veţi înlesni triumful reacţiunii asupra revoluţiei. Aceasta ar fi adevărată trădare a intereselor muncitorimii, chiar a intereselor ţării întregi".

Vania a fost impresionat că prin deosebire de întrunirea intelectualilor, la care luase

www.digibuc.ro

parte cu o zi înainte, muncitorii au urmat discuţia liniştit, fără deviări în abstract şi fără fiorituri retorice, menţinându-se pe terenul strict practic.

Tovarăşul Undina şi Vania s'au simţit în culmea fericirii când a fost hotărîtă cu o mare majoritate amânarea grevei.

La despărţire, muncitorii, pe rând, îi strângeau lui Vania mâna cu prietenie:

— „Ehei, unde sare iedul!" — îi spuse bătrânul întrerupător: „am crezut că e mânz încă, dar el e un *tar-tor!*..."

www.digibuc.ro

CAP. LVI.

POVESTEA UNDINEI.

Eşind din „catacombă" pe ţărmul mării, Vera Nicolaevna şi Vania au fost prinşi de vraja unei nopţi de Sud, scăldată în lumina lunii pline.

Reflexul razelor lunare tăia prin undele mărunte ale mării o cărare luminoasă, în mijlocul întinderii misterioase şi sumbre, în care numai stelele aprindeau mici focare de lumină, confundând apele întunecate cu catifeaua cerului înstelat.

Rămaşi singuri, Vera Nicolaevna, rezemându-şi mâna de umărul lui Vania, vorbea încet şi înduioşată, în intonaţia vocii ei calde răsunând şi bucurie şi melancolie:

— „Ai un adevărat dar al cuvântului, dragă *Vania*", — uită iarăşi *Verocica* porecla conspirativă: „Ah! ce frumoasă e marea! Eşti obosit? Vrei să ne ducem, pe jos, să ne plimbăm încă puţin pe bulevardul Nicolae în faţa acestei feerii?"

www.digibuc.ro

Ei porniră la braţ. Cărarea luminoasă a razelor lnare, tăind nesfârşirea mării, îi urmărea pas cu pas.

— „Te stabileşti de pe acum la Odessa ? Stai aici de vacanţă?", — întrebă Verocica.

— „Nu. Am venit numai pentru puţine zile, îngrijat de cele ce auzisem. M'am oprit la o mătuşă a mea, care e foarte drăguţă, şi care nici nu m'a întrebat ce am făcut de nu am venit noaptea trecută acasă; nu voiam, după întrunirea noastră să o deranjez atât de târziu. Acum trebue să mă duc iarăşi la Chişinău, să-mi lichidez acolo toate daraverile, iar vara voi sta la ţară".

Ei stăteau acum pe banca „lor", în faţa portului.

In bezna neagră dela picioarele lor licăreau mii de lumini ale vaselor ancorate, şi mişunau felinarele colorate ale bărcilor, strecurându-se printre umbre. Cărarea aprinsă a razelor lunare era tăiată de enorma siluetă sumbră a unui pachebot oceanic.

Suflul amar al mării îi învăluia cu emanaţiile ei înviorătoare.

Vania ridică încet capul în sus.

Deasupra murmurului mării se înalţa, tăcută, imensitatea domului ceresc, întunecată şi senină, opacă şi cristalină, în vibraţiunea mistică a căii lactee. Drept în faţă ardeau în constelaţia Scorpionului clipirile ochiului roşu

www.digibuc.ro

al Antaresului, ca niște semnale de far din altă lume.

Vania se apropiă, mișcat, de Verocica:

— „Frumos e cerul!", — șopti el: „câte lumi se sbuciumă poate acolo fără să știe nimic una de alta. Poate acum chiar se uită cineva, ca și noi din nemărginire spre Antares, privirile noastre se încrucișează, dar nici odată nu vom afla despre aceasta. La Năpădeni adesea, ceasuri întregi, culcat pe spate, fixam câte o stea, în nădejdea de a prinde în scânteerile ei tremurarea de viață".

Verocica își rezemă lin umărul de Vania:

— „A! dragul meu", — abia se auzi, dulce și grav, acel contralto adânc care îi aducea atât aminte pe Ilenuța: „și în viață, depărtări interstelare ne pot despărți de vecinii cu care ne atingem... Sînt mai opace, mai întunecoase, mai impenetrabile barierele izolării sufletești, care aruncă nemărginite deșerturi aride în jurul nostru... — E frumos la voi la țară?" schimbă ea brusc vorba.

Vania emoționat, prins de amintiri, îi descria parcul Năpădenilor, pe coasta deasupra satului, înconjurat de păduri, dominând, la stânga, câmpia nesfârșită a Podoliei și îngrădit, la dreapta, de linia frântă a dealurilor estompate în ceața albăstrie a amurgului, și, lama capricioasă a Nistrului, care șerpuiește în adâncime, dispărând după stâncile negre de granit.

www.digibuc.ro

— „N'am fost fericit în copilăria mea", — înduioşat şi biruit de nevoia unei simpatii, îşi desvelea Vania vechile dureri —: „nu ştiu cum aşi fi trăit înstrăinat şi apăsat în casa părintească, dacă-mi lipsea sentimentul acesta de legătură intimă cu pământul, şi dacă nu era doică-mea, mama Irina, adevărata mea mamă şi..." — se opri o clipă Vania: — „nepoata ei Ilenuţa, tovarăşa din primele zile ale copilăriei. Dumneata, Verocica, nu ştiu pentru ce, îmi evoci întotdeauna icoana reunită a acestor două ţărance... Ilenuţa are aproape aceiaşi voce ca tine, ea nici nu ştie carte, e încă un copil, ca o floare de câmp, dar nu ştii ce inimă şi ce suflet bogat are, şi câtă delicateţă de simţiri... Şi-i frumoasă! Când o vezi printre spice de grâu, cu ochii ei de cicoare, parcă-i zâna ţărânii aurite, şi respiră în jurul ei, împreună cu mirosul de grâu copt şi de busuioc, farmecul şi bucuria de viaţă..."

Vania se opri puţin ruşinat de aceste expansiuni, pe care nu şi le putuse stăpâni:

— „Dar dumneata, Verocica, n'ai stat niciodată la ţară ? Eu nu ştiu încă nimic despre viaţa dumitale şi despre familia dumitale..."

Verocica tăcea, fixându-şi privirea spre abisul mării. Razele argintii ale lunii îmbrăcau liniile austere ale acestui chip feciorelnic într'o aureolă de taină.

Ea, în tăcere, îşi puse mâna pe degetele lui Vania înfipte în genunchii lui:

www.digibuc.ro

— „M'am născut și eu la țară", — grăi încet Verocica, parcă prin somn, pentru sine însăși; „și am trăit în superba vilă părintească în Crimeea, la Livadia, pe țărmul mării... Dar dacă aș putea arde din creerul meu amintirea acelor vremuri!"

Vania îi apucă mâna:

— „Ai suferit și dumneata? Nu te-a iubit mama?" tresări Vania.

— „Nu, nu-i aceasta... M'au iubit foarte mult și mama și tata; sînt unica lor fiică, și tata a fost foarte mândru de mine. Eu nu-i port acuma numele, al cărui sunet mă aruncă în desnădejde. El este una din slugile favorite ale țarului, cu mari puteri discreționare. Și...". — Verocica parcă-și storcea cuvintele, hipnotizată sau cuprinsă de coșmar: „el are pe conștiință zeci de suflete de oameni, pieriți în furci, sute îl blastămă, în lanțuri, în ocnele Siberiei, și mii se sting între ghețurile polare... ...Aș fi alt om dacă aș putea șterge din sufletul meu o grozavă amintire. Intr'o zi, coborându-mă din trăsură, la scara palatului nostru din Petrograd, găsii o doamnă bătrână, îndoliată, cu părul alb și ochii negri pe fața ei de fildeș îngălbenit: — *Domnișoară!*, mi se adresă ea încet, *aveți încă o inimă neatinsă, veți avea milă de o mamă, care luptă pentru viața unicului ei fiu. Dați-mi putința să văd pe Excelența Sa.* Mișcată și îngrozită am luat-o de braț și am dus-o până la ușa biroului tatii.

www.digibuc.ro

Tata, zărind-o, păli și se retrase brusc câțiva pași înapoi. Apoi, aruncând o privire spre mine, zise cu o voce surdă doamnei, care, ca o icoană a desnădejdii, nemișcată îl fixa cu ochii ei negri: — *Poftiți!* Parcă văd și acuma: ușa biroului, grea, se închide în urma lor. Cu inima înghețată, aștept. Peste câteva momente, ușa se deschide și aud pe tata vorbindu-i nervos: — *Nu pot, doamnă, nu pot face nimic și nici n'am dreptul să cruț pe dușmanii Împăratului și ai ordinei stabilite. Vă rog ridicați-vă!* Jos, la pământ, zăcea prosternată, silueta neagră cu părul alb, amestecat cu lâna roșie a covorului flocos din birou: — *Anton, Vasile,* chemă tata pe feciori, *să ajutați pe doamna.* Femeia, târâtă de brațe vânjoase, deodată se smulge și, întoarsă spre tata, întinde o mână costelivă, nesfârșită, și cu fața desfigurată isbucnește în strigăte cavernoase: *Maliuta Scuratov! Maliuta Scuratov! blăstăm să fie pe capul tău, să n'ai mângâiere de copiii tăi! Să-ți fie inima sfâșiată și otrăvită, cum e a mea astăzi din pricina ta, hainule!* Ultimele cuvinte sînt brusc înăbușite jos în scară. Am simțit în inimă o fulgerare grozavă. Maliuta Scuratov! Tatăl meu — Maliuta Scuratov, — vestitul călău al călăului țar Ivan cel Groaznic!"

Verocica nu mai putea vorbi, prinsă de uraganul amintirilor. Vania își întoarse fața pentru a-și stăpâni emoțiunea. După mai

www.digibuc.ro

multe clipe de tăcere, sbuciumată, Verocica urmă tot parcă aiurând în somn, încet, înşirând cuvânt după cuvânt:

— „Nu mai puteam trăi sub povara conştiinţii: să-mi datoresc situaţia rangului tatii şi să mă bucur de roadele serviciilor unui călău al ţarului! După primul meu bal la curte. unde am fost solicitată de cei mai eleganţi tineri ai aristocraţiei noastre şi chiar distinsă de un mare duce, simţeam că mă voi prăbuşi într'o prăpastie dacă nu voi rupe imediat orice legătură cu lumea aceasta. Am fugit... Sînt cinci ani de atunci; trăiesc sub un nume închipuit şi cu paşaport falş. Nu mai aştept nimic dela viaţă pentru mine : îmi cunosc destinul fatal şi simt o amară mângâiere la gândul că-mi ispăşesc păcatul părinţilor, prin înscrierea numelui meu printre victimele tatălui meu... Am un frate, ne-am iubit de copii... Acum, ofiţer de gardă imperială, e de cealaltă parte a baricadei... Un revoluţionar trebuie să fie întotdeauna gata pentru sacrificiul suprem. Nu-i poate fi tolerată", — strânse ea mâna lui Vania: „ nu-i poate fi tolerată, dragă Vania, fericirea personală, nici dragostea şi poezia, — nu numai pentru el, ca să nu-i fie jertfa îngreuiată, dar pentru ca să fie cruţate şi suferinţele altora..."

Vania, cu capul plecat pe genunchii săi, — nu-şi mai ascundea şi nu se mai lupta cu înduioşarea şi disperarea care-i sfâşiau inima.

www.digibuc.ro

După o îndelungată tăcere, Verocica îi vorbi din adâncul său contralto, liniștitor și stăpână de sine ca întotdeauna:

— „Dragul meu", — îl îmbrățișă ea peste umeri: „nu mă plânge, pentru mine e o ușurare conștiința jertfei ce o aduc. Un revoluționar e dator să-și facă cinstit examenul conștiinței și să nu-și puie pe umeri povara ce n'are putere s'o poarte. E mai bine și pentru el, și pentru alții. In tine, Vania, eu am încredere!" — trecu ea la tonul familiar și prietenesc.

Vania, în tăcere, duse mâna ei la gură:

— „Ah, ce copil drăguț ești încă!", — râse Verocica ușor și se ridică în picioare, îndreptându-și buclele sub pălărie.

Răsăritul roșit de apropierea astrului pământesc arunca asupra feței mării o mantie viorie:

— „Ha-ha-ha-ha-ha!", — isbucni acuma franc, în râs, Verocica: „iar ai întârziat acasă! Ce are să zică *tiotia Natalița* a dumitale! Și mai e încă mult ca să aștepți ora cuviincioasă pentru întoarcere, iar mâne ai un drum de făcut. Hai la mine! Iți ofer eu ospitalitatea pentru astă noapte".

— „Dar ai dumneata loc pentru mine?", — întrebă puțin jenat, Vania.

— „A, am un splendid divan pentru mine,

www.digibuc.ro

iar dumitale, ca musafir, îţi cedez patul meu".

In mansarda unei case cu cinci etaje, camera Verei Nicolaevna, destul de spaţioasă şi foarte simplu mobilată, vădea însă prin mii de detalii un suflet de femeie şi o fire artistică: câteva cărţi aranjate pe mese şi etajere, fotografii, gravuri şi reproduceri după tablouri, bibelouri nevinovate, dădeau acestei locuinţe un aer de lux şi rafinare, necunoscut vizuinelor obicinuite ale revoluţionarilor ruşi.

— „Trebuie să te culci repede, dragă Vania. Te duci mâine la Chişinău, apoi la ţară. Ai să vezi Năpădenii tăi, şi pe mama Irina, şi...", — zâmbi ea: „pe fermecătoarea Ilenuţa. Apoi la toamnă, tovarăşe Pimperlic, dacă vom trăi, vom face împreună isprăvi mari. Ceasul ne pune sarcini grele".

Oprindu-se ea aruncă o privire împrejur.

— „Iată", — spuse ea simplu şi natural: „aici e paharul de apă, în coridor la dreapta la nevoie vei găsi tot ce trebuie iar acum să te întorci un pic spre părete până ce mă voi pune în pat... Aşa!..."

Vania auzia foşnetul hainelor şi o săritură pe deasupra droturilor divanului.

— „Ei acuma, Vanicica, repede, *bainchi-baiu,*" — şi, stăpânindu-şi o uşoară căscătură,

www.digibuc.ro

întoarsă spre părete, sfârşi ea: „după ce te vei culca, nu uita să stingi lampa..."

Nu apucă Vania să se întindă în aşternutul răcoros şi auzi respiraţia liniştită şi regulată a „tovarăşului Undina", adormită.

In confuziunea sentimentelor sale, el multă vreme se gândi la tragedia acestei fiice a aristocraţiei ruse, abia trecută peste pragul vârstei de majorat. La aceste gânduri, tot mai confuze, se amestecau reminiscenţele lui personale, treceau viziunile... Năpădenii, mama Irina, Ilenuţa, icoana învelită în amurgul vremurilor a Mignonettei...

Când Vania dimineaţa îşi deschise ochii, mansarda era scăldată de soare, şi în lumina difuză se profila silueta virginală şi rece a tovarăşului Undina, prinsă în bluza ei albă, strânsă cu curea pe fusta ei neagră, cu gâtul înconjurat de gulerul alb amidonat, rotund, ca la o armură de cavaler cruciat.

Ea stăruia pe lângă un mic samovar, aşezând pe masă ceşti şi farfurioare.

Ochii senini şi limpezi, ca lacurile de munte, îi zâmbeau:

— „Bună dimineaţa, Vanicica, leneşule! Eu de când m'am sculat! Mi-a făcut plăcere să mă uit la tine. Dormiai ca un copilaş, desvelit, cu plapoma jos, ca puiul alintat al mamei Irina, deprins să fie cocolit. Nu m'am putut stăpâni şi te-am mângâiat peste cap, dar

www.digibuc.ro

tu zâmbiai fericit în somn... Pe cine ai visat? Spune mamei..."

Instinctul de maternitate biruieşte şi inima unei fecioare jertfite zeilor crunţi ai revoluţiei.

— „Mă duc să aduc nişte franzeluţe albe, puţin unt şi câteva felii de salam de Moscova pentru băiatul mamei... Iar tu până atunci să te îmbraci iute", — şi dispăru pe uşă ca o fee bună din poveşti.

Cum putea şti Vania, coborând scările celor cinci etaje, că se desparte de ea pe veci, că nu o va mai vedea niciodată!...

www.digibuc.ro

CAP. LVII

CRAHUL.

La Chişinău, în strada Puşchin, stupul de albine al doamnei Staroverov: ea însăşi, apoi, de sus în jos: Vera, Ana, Sofia, Natalia Filipovne şi Jenia şi Daşa, — îşi luaseră sarcina să revizuiască hainele şi albiturile lui Vania şi să-i facă bagajele, pentruca el să nu piardă vremea în aceste preocupări, „care nu sînt pentru bărbaţi".

Vania alergă în strada Mihailovsca.

Din toată familia Lungu, dusă la o serbare de familie, nu se găsea acasă decât Tania, căreia o erupţiune, mai violentă ca de obicei, nu-i îngăduise să iasă.

Ea primi pe Vania în semiumbra odăiţii sale cu perdelele lăsate, cu spatele spre lumină şi ţinând batista la faţă, deasupra căreia luceau veseli numai ochii ei căprii.

— ‚Ai stat la Odessa mai multă vreme de cât te aşteptai. S'au mai potolit lucrurile acolo ? Am fost foarte îngrijată. Mi-e teamă, dra-

www.digibuc.ro

gă Vania, pentru tine. Tu nu te păzeşti de loc. Şi înţeleg, la urma urmelor, să te jertfeşti pentru ceva mare, pentru o acţiune eroică, dar aşa, la prag !..."

— „Taci, Tanica, ai inimă de cloşcă dar trebuie să te deprinzi că eu sînt un puiu de raţă", — îi răspunse râzând Vania.

Şi, surprinzându-i o privire speriată, o îmbrăţişă de umeri şi îi vorbi liniştitor:

— „Păi, dragă Tania, e şi datoria noastră să ne păzim să nu pierim degeaba. N'avea grijă, se pare că Ohrana şi-a epuizat stocul de crahuri. Apoi, la drept vorbind, nici n'ar avea motive să se deslănţuie asupra noastră. Pentru cercul de auto-instrucţie ? Pentru câteva escapade de copii ? N'au nici un interes să-şi risipească fulgerele. Ar râde şi curcile de *Masacrul Inocenţilor*. Spune mai bine, dragă, unde vă duceţi pentru vilegiatură ? Eu plec îndată ce-mi vor fi gata bagajele la Năpădeni. La toamnă mă instalez la Odessa, de unde voi putea adesea să vin la Chişinău să vă văd. Iar peste un an isprăveşti şi tu liceul, şi vom duce un traiu, la Odessa, minunat..."

Tania, cu silueta ei încă neformată, cu un bust de copil slăbuţ, părea cu mult mai tânără de cei şaptesprezece ani ai săi, dar ochii ei priveau serioşi vădind o gândire intensă:

— „Ştiu eu ? Eu nu sînt făcută pentru învăţătură, nici pentru viaţă de luptă, nu mă pricep mult în problemele care te stăpânesc. Ha-

www.digibuc.ro

haha!" — râse ea deodată trist: „ am în adevăr un suflet de cloşcă şi mi se strânge inima la gândul că te arunci prea crud în apă", — şi vocea ei nazală parcă dădea un patos deosebit acestei glume.

— „O ! nu, cânţi degeaba la botez prohodul, Tanicica dragă, îţi sărut ochişorii. Inainte de plecare am să mai trec să sărut mâna Ecaterinei Matveevna şi să-mi iau rămas bun de la Saşa şi Catia. Acum fug la comună".

La hanul Blumberg, părăsit de „comunarzii" plecaţi în vacanţă, Vania dădu numai peste Talmudistul înecat în enorma lui cărţulie cu litere pitoreşti.

— „Vezi", — ridică el liniştit capul, ca şi cum ar continua o conversaţie întreruptă de câteva clipe : „vezi, materialismul istoric al lui Karl Marx este întemeiat în mare parte pe o iluzie şi pe o confuziune. Dacă şi *Capitalul* său este un reflex, cum cere logica marxistă, un reflex al condiţiunilor materiale, dacă toate curentele de idei intră în *suprastructură* ca o consecinţă necesară a condiţiunilor economice, pentru ce-şi dă el truda să scrie *Capitalul* şi să facă propagandă? Vrea să zică şi *duhul,* nu numai materia constituie o forţă şi atuncia unde e hotarul între duh şi materie? Şi scriptura noastră care condensează gândirea de milenii, ca întrupare a duhului unui popor, —

www.digibuc.ro

duhul care a cucerit lumea, — nu este un factor al procesului istoric ?"

— „Dragă Avram, înainte de toate constat că marxismul n'a fost fără folos studiat de tine. Vom discuta altă dată despre duh şi materie. Dar trebuie să înţelegi că marxismul nu pune problema metafizică despre raporturile dintre spirit şi materie. El se menţine în cadrul real al manifestărilor concrete ale vieţii sociale şi cercetează nu hotarul între spirit şi materie, ci legătura între fenomenele economice şi manifestările de idei în fiecare epocă dată. Totuşi observaţiunea ta nu e lipsită de temei".

Şi a urmat aşa până noaptea adâncă, ca altă dată, discuţia animată între eruditul talmudist şi marxistul impenitent.

Vania, obosit, nu mai plecă spre casă, şi dormi în patul său „comunist".

Dormea dus, când se simţi uşor tras de mână. Deschizând ochii el văzu în faţa lui pe Talmudistul, palid, cu ochii rotunzi; buzele i se mişcau, dar nici un sunet articulat nu-i eşea din gură. El întinse lui Vania ultimul număr al *Foişorului.*

Cu litere mari, în fruntea ziarului, un comunicat oficial vestea :

„O crimă odioasă a fost săvârşită astă noapte în casa No. 22 din strada Portului..."

www.digibuc.ro

Vania sări ca ars : *Gazda conspirativă a lui Marat !....*

„Poliția aflând", — urma comunicatul : „că în această casă se adăpostește un cuib de răufăcători primejdioși, a întreprins o percheziție. Dar la apropierea jandarmilor de locuința bănuită, ei au fost întâmpinați cu focuri de revolvere și carabine. Casa fiind înconjurată de armată și forțe polițienești, pe fereastră au fost aruncate mai multe granate. Numai credința și eroismul slugilor țarului au putut înfrânge rezistența disperată, în urma mai multor focuri de salve. Ușa n'a putut fi deschisă decât printr'un cartuș de dinamită. N'a putut fi arestat înăuntru decât unul dintre teroriști, un tânăr necunoscut, grav rănit. Complicii săi n'au putut fi încă prinși, dar jandarmeria se află pe urmele lor. In timpul operațiunilor, doi jandarmi au fost uciși de criminali, și patru răniți".

Vania lăsă jurnalul în jos și mai multe gânduri deodată îi fulgerau prin minte :

„Sărmanul Marat! Dar Verocica ? Cum să mă duc acasă ? Nu pot sta aici. Dar pot fi de vreun folos acolo ? Cel puțin să aflu adevărul, proporțiile dezastrului".

Talmudistul îl privea terorizat, dar se sfia să pună vreo întrebare.

Vania, îmbrăcat în grabă, îi aruncă, strângându-i mâna, numai câteva cuvinte :

— „Să trăești, Avram ! Mă duc direct la

www.digibuc.ro

gară. Fii bun să previi pe doamna Staroverov că voiu veni tocmai peste câteva zile. Să te duci imediat şi în strada Mihailovsca să ceri scuze Taniei Lungu din partea mea, şi să-i lămureşti că n'am mai avut vreme să trec pe la ei..."

In tren, aşezat într'un colţ al vagonului, singur, Vania se sbuciuma punându-şi aceiaşi întrebare:

— „Ce-i cu Verocica ? Ce-i de făcut dacă e arestată ? Când am s'o mai văd ?"

Şi el o văzu aşa cum o lăsase în dimineaţa zilei de despărţire, în camera ei: silueta feciorelnică profilată în lumina difuză a ferestrei, subţire şi sveltă, ca o fecioară din picturile prerafaelite, cu bluza albă, strânsă de curea deasupra fustei negre, cu aureola părului blond aprins de raze luminoase, cu ochii senini şi limpezi ca lacurile de munte, şi cu un surâs prin sine însuşi aducător de lumină şi fericire:

— „N'am s'o mai văd?"

Cu privirea lui fixată în fereastră, Vania nu vedea nici peisagiul străbătut de tren, nici ceeace se petrecea în jurul lui:

— „Pofteşti, tinere, o ţigaretă ?" — îl întrebă o voce răguşită.

In faţa lui pe bancă, era aşezat un domn cu o caschetă cafenie cu un imens cozoroc,

www.digibuc.ro

de sub care se arăta un nas vânăt de beţiv, de la care pleca pe obrazul stâng o hidoasă cicatrice.

— „Mulţumesc, domnule, nu fumez, — îi răspunse Vania, aruncând o privire fugară asupra lui; şi se întoarse din nou spre fereastră.

— „Ehchei, tinere ! La ce te gândeşti aşa ? Te duci la Odessa, o cunoşti bine ? Eu mă duc pentru prima oară acolo şi nu ştiu la care han ar fi mai bine să trag. Pentru noi provinciali e foarte greu când venim într'un târg mare, necunoscut".

Cu un gest de nerăbdare, Vania da un răspuns negativ la toate întrebările şi-şi manifesta refuzul de a sta de vorbă.

Cozorocul, mormăind supărat, îl lăsă în pace şi se aşeză în altă bancă.

Dela gară, Vania se duse direct în strada Voronzov, unde, în mansardă, se găsea odăiţa Verei Nicolaevna.

Aruncându-şi privirea în sus, el observă îndată lipsa semnalului convenit : perdeaua aşezată într'un anume fel.

El trecu înainte, fără să mai aştepte, hotărît să caute pe fraţii Goncev.

Apropiindu-se însă de casa lor în strada Daribas, Vania întâlni pe Anna Fedosievna, soră mai mare a lor, măritată după un ofiţer.

Vania se îndreptă spre dânsa, dar ea fixân-

www.digibuc.ro

du-l în treacăt ca pe un necunoscut, își întoarse capul, făcându-i însă în acelaș timp un gest care însemna precauțiune; Vania înțelese că i se cere să renunțe la vizita familiei Goncev și că trebue să se păzească; se opri pe loc nedumerit și deprimat: „Ce să mai facă?"

Kwiecinski, Maurul, tovarășul „Pudel", Vasile Vasilievici Saharov, e imposibil să fi putut rămâne neatinși după arestul lui Marat și al Verei Nicolaevna, odată ce au fost prinși în vâltoare până și frații Goncev.

Rămâneau muncitorii din port. Dar Vania nu le cunoștea adresele. După o scurtă reflexiune, el se coborî pe scări spre debarcaderul vapoarelor oceanice, în nădejdea de a da de vreun cunoscut.

Rezemat de balustradă, lângă antrepozite el urmărea pe toți trecătorii. După câtăva vreme, în apropiere de el, un băetan de vreo cincisprezece ani aruncă o piatră mare în apă. Vania tresări și se uită cam supărat la băețan, — și deodată îl văzu făcându-i un semn misterios cu ochiul, și un gest de chemare cu mâna, și porni șuerând dealungul debarcaderului, până la o veche baracă a păzitorului de bărci de închiriat pentru amatorii de excursiuni. Vania recunoscu însfârșit pe băetan. Era Iliușa, fratele mai mic al unuia din cei mai energici și mai combativi tovarăși, dintre lucrători, poreclit Andrei Rechinul.

www.digibuc.ro

Intors cu spatele spre el, ca şi cum ar fi supraveghiat luntrele care mişunau lângă debarcader, Iliuşa îi vorbi :

— „Andrei se ascunde. Anton, Vasile, Ciocanul, Papă-Lapte — toţi îs la dubă. Şterge-o şi tu, că-i pojar acuma !"

— „Tovarăşe Iliuşa, tot trebuie să găsesc pe cineva cu care să pot vorbi, nu mai ştiu încotro să dau cu capul".

Iliuşa fluieră o melodie, apoi îl întrebă:

— „Unde stai ?"

— „La Fontan, la vila mătuşii mele".

— „Nu-i departe de catacombă. Te voi aştepta la intrare, să vii pe ţărm. Dacă nu mă vei găsi astă noapte, să vii mâinc şi poimâine".

Şi Iliuşa, cu mânile în buzunar, cu cascheta lăsată strengăreşte pe ceafă, se depărtă alene, fluerând aceiaşi melodie.

In tramvaiul, — pe care, sub biciul vatmanului somnolent de soare, îl târau spre „Fontan" două mârţoage roaibe cu capetele lăsate în jos, cu ochii stânşi, zadarnic apăraţi de „ochelari", Vania, aproape singur în vagonul deschis, tot căuta răspuns la întrebarea, fără deslegare :

— „Ce să fac acuma ? Care este datoria mea ca revoluţionar ?"

www.digibuc.ro

Natalia Chirilovna când îl văzu plesni din mâni :

— „Vaniuşa, ce s'a întâmplat ? Când te-ai întors ? De ce te-ai întors ? Eşti bolnav ?"

Vania o privi implorător :

— „Tiotia Nataliţa, nu mă întreba acuma, mi-e greu să vorbesc. Vei afla mai târziu totul. Acuma aşi vrea să mă odihnesc puţin",

— „Pimperlicule dragă ! dar cămăruţa ta totdeauna îţi stă la dispoziţie. Noi, cu Serghei Simionovici, sîntem bucuroşi oricând de a te avea la noi".

Vania se încuiase în odăiţa lui, şi întins pe pat zăcea nemişcat. Aceiaşi întrebare fără răspuns îi sfredelea creerul :

— „Ce-i acum ? Ce face Verocica ? Şi ce am de făcut eu ?"

Spre noapte, mulţumind Nataliţei care îi oferea să guste ceva, el porni pe portiţa din dos, care dădea la plajă, de-alungul ţărmului, spre Catacombă.

Iliuşa nu venise încă.

Aşezat pe o piatră lângă intrarea în Catacombă, Vania privea spre întinsul mării. Luna puţin scăzută se ridica la orizont, aprinzând pe valurile uşoare ale mării o cărare luminoasă ; în lături apele întunecoase, prin care scânteiau luciri aprinse de stele, se confundau cu catifeaua cerului înstelat.

Iliuşa n'a venit. Şi Vania, după o lungă şi

www.digibuc.ro

zadarnică aşteptare, se întoarse de-alungul ţărmului urmărit de dunga reflexelor lunare.

A doua zi el multă vreme nu a avut tăria să se ridice din pat.

Aproape de amiază Nataliţa intră în odăiţa lui şi, aşezată pe pat, începu să-l mângâie, în nădejdea de a-l mai distra.

— „Pimperlicule dragă, nu ştiu ce s'a întâmplat, dar eşti un bărbat şi ai încă o viaţă întreagă înaintea ta. Vor trece toate, mai cu seamă supărările tinereţii. Pot să-ţi aduc şi veşti bune de la ţară : aţi avut o recoltă foarte frumoasă, moş Iorgu te aşteaptă cu drag, foarte mândru de certificatul tău de maturitate ; şi chiar mama ta, care nu mai credea că ai să duci învăţătura până la capăt, e mulţumită. Iar Irina e în al şaptelea cer de bucurie şi mi-a spus că numaidecât să te îmbrăţişez şi să te sărut pentru dânsa. Şi iată mă execut. Da! Ştii că şi Ilenuţa s'a măritat, cam de vreme! După Vasile Cornea care mi se pare fusese pe vreme ceva şi la voi la curte".

Vania se uită nemişcat la Nataliţa. El simţea cum inima i se strânge. Buzele îi tremurau puţin, dar nu găsea nici un cuvânt. El îşi aduse aminte de băiatul slăbuţ, blând şi bleg pe care îl cunoştea din copilărie pore-

www.digibuc.ro

clit de băeţi „curcă muiată“ —: e *bărbatul Ilenuţii !*

— „Tiotia dragă, nu te supăra ! Dar am mari mâhniri şi nu mi-e tocmai bine. Imi vine greu să vorbesc. Să mă laşi singur. Am să citesc, şi poate îmi va trece şi oboseala şi atunci avem să vorbim”.

Seara, Vania din nou, în zadar, aştepta pe Iliuşa la intrarea în Catacombă, privind cărarea aprinsă de lună în apele mării.

Prin minte îi treceau gânduri de sinucidere: „S'ar sfârşi totul, n'aşi mai avea nici un răspuns de dat... nimănui... Laşitate! Dar conştiinţei mele? Aceasta e datoria mea? Dar care e datoria mea? Cine mi-o poate spune?”

Trecu încă o noapte de sbucium. Dimineaţa însă îi aduse două veşti.

Ziarele publicau comunicatul:

„Răufăcătorul arestat în strada Portului, judecat de curtea marţială extraordinară a circumscripţiei Odessa a fost condamnat la moarte prin spânzurătoare, şi executat. Numele lui a rămas necunoscut“.

„Marat!...“

A doua veste a fost un bileţel, adus de un băiat, pe care i-l înmânase Nataliţa.

Era o notă din partea Annei Fedosievna,

www.digibuc.ro

sora fraţilor Goncev, care-i fixa chiar înainte de amiază o întrevedere în locul ce va afla la cofetăria Mattoni: „Pază la filatură!“

Vania se aruncă spre staţia de tramvai, dar în momentul când voia să se urce în el, silit să lase trecerea unei doamne, el se aruncă un pas înapoi şi călcă pe cineva pe picior.

— „Pardon!“, — se întoarse el.

In faţa lui stătea un pasager cu cascheta cafenie, cu nasul vânăt de beţiv, de sub cozoroc, şi cu o cicatrice pe obrazul stâng.

Vania sări în vagon. Pasagerul, după o clipă de ezitare, rămase în urmă.

La cofetăria Mattoni, Vania comandă o ceaşcă de ciocolată cu pişcoturi, cum îi plăcea Verei Nicolaevna.

Vânzătoarea drăguţă, care îi servea de obicei, punând tava pe masă, cu o mişcare de deget îi atrase băgarea de seamă asupra unui colţ de hârtie, care eşea de sub farfuria cu pişcoturi. Acolo găsi numai indicaţia unei adrese, şi, în loc de semnătură, aceleaşi cuvinte: „Pază de filatură!“

Eşind din cofetărie, observă în colţ cozorocul cafeniu, iar chiar lângă cofetărie, privind în vitrină pe un tânăr palid şi deşirat în costum de dril. Vania surprinse un semn pe care omul cu cozoroc îl făcea omului în haine de

www.digibuc.ro

dril, — vădit pentru a-l desemna pe dânsul. Indată el înţelese: *Filat!*

Vania se îndreptă spre debitul de tutun din faţă, eşi de acolo, deşi nu fuma, cu un pachet de ţigări, şi reintră în cofetărie.

Tânăra vânzătoare fără să se uite măcar la el, eşi pe uşa din dos. Vania, trecând spre toaietă, o văzu în curte, la intrarea unui gang, privind împrejur.

El auzise dela Vera Nicolaevna, că acest bloc de case are mai multe ieşiri.

După mai multe ocoluri şi treceri prin pasajele curţilor obscure, convins că a derutat pe „fileuri", Vania răsbătu, în sfârşit, la adresa indicată.

Vania găsi pe Anna Fedosievna alergând foarte turburată prin odaie. Ea şi uită să-l salute şi-l introduse îndată în miezul chestiunii.

— „Polia înainte de arestare m'a rugat să te previn, dar n'am apucat... Totul s'a prăbuşit. Va veni şi rândul Chişinăuţenilor, — dacă încă nu sînt arestaţi, — ca să fie prinşi cu toţii, ca în oală. Totul vine de-acolo. Alexandru Levi a fost urmărit dela Prut şi toate legăturile lui au fost notate. Să luaţi măsuri. Nu ştiu cum ai scăpat până acum..."

Emoţionată, Anna Fedosievna aprinse o ţi-

www.digibuc.ro

garetă şi-şi vârî capătul cu cenuşa fierbinte în gură.

— „Ah!“ — trânti ea furioasă ţigareta jos.

Vania ştiind că Anna Fedosievna, cu totul străină de mişcare, poate fi totuşi prin soţul ei, — ofiţer din administraţia guvernatorului general, — în curent cu unele taine ale Ohranei, o întrebă:

— „Cum a fost arestată Vera Nicolàevna Marmarov?“

— „Nu-i Marmarov!“, — întrerupe Anna Fedosievna bucuroasă că poate face revelaţiuni senzaţionale: „E Corceaghina, — închipueşte-ţi fiica vestitului Corceaghin, generalul, — ştii? — din Ohrana ! A fost prinsă când se ducea la conspirativa *Marat*, chiar îndată după crahul conspirativei. Nu ştia încă de isprăvile lui Marat. Dar cum n'a băgat de seamă semnalul? Sau ştiu eu cum s'a întâmplat? Poate că era şi cunoscută, după *gafa* lui Herman Lopatin. Dar *Marat?* Cine putea crede? Nici nu se ştie cum îl chiamă! Şi nu-i adevărat că erau mai mulţi acolo. Dânsul singur a ţinut piept la o armată întreagă. De ruşine spun ei că ar fi fost şi unii, care au fugit. L'au găsit ciuruit tot. Şi de frică să nu moară de moarte bună, l-au şi judecat îndată, telegrafic, şi l-au condamnat la ştreang şi a trebuit să-l ducă în pat la spânzurătoare, — că nu putea merge, abia sufla... Au găsit la el

www.digibuc.ro

dinamită şi un arsenal întreg de arme, şi o fabrică de paşapoarte falşe"...

— „Despre ce *gafă* a lui Herman Lopatin vorbiţi, Anna Fedosievna?" — o întrebă Vania.

— „Cum, nu ştii? Lopatin făcuse o raită prin Rusia să regăsească rămăşiţele organizaţiunilor, prăbuşite după 1 Martie, şi să restabilească legăturile. Increzător în forţa lui herculeană, el nu cifra informaţiunile şi adresele, ci le scria pe nişte hârtiuţe foarte subţiri, rulate, ca să le poată la nevoie înghiţi. Dar au dat peste el, probabil, tot pe urma lui Alexandru Levi. Şi l-au atacat în stradă, dându-i de la spate cu ciomagul în cap, — trah-tararah! Şi au pus mâna pe toate fiţuicile..."

www.digibuc.ro

CAP. LVIII.

ODISEEA.

Vania păşea maşinal, nici el nu mai ştia încotro, printre imensele blocuri de case, fără ogrăzi, lipite una de alta, ca nişte enorme cutii de chibrituri, de cinci-şase etaje juxtapuse, — atât de caracteristice pentru capitala Rusiei de Sud.

Port de eşire al vastei regiuni de cernoziom al Ucrainei, un viu şi bogat centru comercial, — oraşul clocotea de activitate febrilă; prin străzi mişunau oameni grăbiţi şi preocupaţi.

Dar lui Vania i se părea că se află în pustiu, apăsat de tăcerea cimitirelor, ca într'o lume vrăjită.

* * *

El nu şi-a dat seama cum a ajuns pe banca bulevardului Nicolae, lângă statuia Ecaterinei, — banca *lor!*

Şi marea, brăzdată de pânze şi coşuri de

www.digibuc.ro

vapoare, i se părea moartă, — mort bulevardul cu umbrele trecătorilor, şi stins soarele în imensitatea îngheţată a cerului palid.

— „Arestată la depozitul de dinamită... La sediul terorist... după o rezistenţă armată!... Nu poate fi nici o nădejde... Herman Lopatin, toată organizaţia... partidul întreg distrus... moartea Revoluţiei?... Ce fac eu?... Nu pot fi zadarnice toate jertfele acestea... Ea a spus aici, — pe banca aceasta, că are încredere în mine... mai bine să mor... Dar ce să fac?... Şi unde este? Ştie ce s'a întâmplat?... Se gândeşte la mine?... Pune nădejdea în mine!... Şi tovarăşul Maurul... Sărmanul Marat!... E mai fericit! A murit în entuziasm... Nu ştie... S'a sfârşit..."

* * *

Brusc ridicat în picioare, Vania aruncă priviri bănuitoare împrejur. N'a fost *filat?*... Nicăieri, nici o siluetă, nici o figură suspectă...

* * *

Cu bucurie, coborîndu-se din tramvai în faţa vilei Nataliţii, el văzu acolo cozorocul cafeniu şi lunganul în haine de dril.

Il aşteptau? Il pierduseră!...

* * *

www.digibuc.ro

— „Vania!", — se aruncă spre el Nataliţa trădându-şi bănuiala şi teama. Ea rar plângea, dar acum strângând pe Vania în braţe, nu-şi putu stăpâni şiroaiele de lacrimi.

Vania şi-a pus capul pe umărul ei şi o rugă:

— „Nu plânge, tiotia Nataliţa! mi-e greu! Mi-ai dat întotdeauna nădejde şi bucuria vieţii. Nu vorbi, nu mă întreba", — îi opri el gestul interogator.

* * *

Plaja din dosul vilei era pustie, cât putea cuprinde ochiul în amurg.

In Catacombă îl aşteptau Iliuşa şi tovarăşul Andrei Rechinul.

— „Bună ziua", — îi strânse ferm mâna acesta, un tânăr vânjos, roşcovan, cu o expresie vioaie şi energică: „Ce stai aici? Nu-mi venea să cred când am auzit dela Iliuşa. Eu nădăjduiesc să mă rătăcesc, să mă pierd în massa muncitorilor din basinul Donetzului. Dar dumneata ce stai aici? Mi-am riscat pielea venind încoace. Trebuie s'o ştergi îndată, să te duci peste graniţă, să te pui în legătură cu tovarăşii de acolo... Numai aşa vom putea regăsi firele rupte ale organizaţiunilor, să le putem înnoda din nou. — Iliuşa!", — porunci el: „Să ieşi la ţărm, să mergi până la capătul Fontanului, în dreapta şi în stânga, să vezi dacă nu trag cu nasul copoii, şi, repede!"

www.digibuc.ro

Băetanul, cu şapca pe ceafă, cu mânile în buzunar, a pornit cu aerul lui ştrengăresc, fluerându-şi melodia.

Rămaşi singuri, Andrei reluă cu tonul lui hotărît:

— „Am chibzuit bine planul ca să poţi scăpa din cuibarul acesta de spioni..."

— „Tufă! Ca'n palmă! Nimeni", — declară Iliuşa intrând în cavernă.

— „Desbracă-te", — porunci băeţanului fratele său: „Şi dumneata, tovarăşe Pimperlic".

După cinci minute, Vania, slăbuţ, se simţea comod cu toţi cei optsprezece ani ai săi în bluza şi pantalonii solidului băeţan de cincisprezece ani, care, cu plăcere, se lăfăia în „haine studenţeşti".

* * *

Dela ţărm se îndepărtă o barcă, vâslită de un zdravăn lucrător roşcovan şi cârmită de un tânăr student, şi se îndreptă spre largul mării.

Cerul cădea jos, acoperit de ceaţă, fără stele, numai luna bătrână îşi răsbătea razele ei palide şi difuze, care jucau printre undele mării.

La o oarecare depărtare de ţărm, în apropierea unei bărci de pescari, apăru în luntre şi al treilea pasager, un băeţan, — figură tipică de calfă de meseriaş.

www.digibuc.ro

Ridicat în picioare, Rechinul strigă către pescari, ţinându-şi mânile în pâlnie la gură:

— „Vasiiileii! Tu eşti, măăăă?“

— „Tu eşti Andreeei? Vino încoaa!“

Bărcile ajunse bord la bord, Andrei îi spuse bărbosului Vasile care stătea la cârma bărcii încărcată cu peşte, sub pânzele pline, mânuite de doi flăcăi, vădit fiii săi:

— „Ai isprăvit, prietene Vasile? Te duci acasă? Fii bun să iei pe băetanul acesta. Are treabă în mahalaua voastră, iar eu am de lucru încă la Fontan şi am luat şi pe conaşul ăsta să-l mai plimb pe mare. Li se năzăreşte boerilor şi plimbări noaptea, în bărci”.

La ţărm, din luntre a ieşit „studentul“, care s'a strecurat pe portiţa din dos în curtea Nataliţii, a aruncat o privire spre staţia de tramvai şi zărind cozorocul care observa, se retrase grăbit în dosul vilei.

* * *

Dimineaţa, la staţia de căi ferate Popeluhi, din Podolia, se coborî Vania, care, sub aparenţa lui de calfă de meseriaş nu putea călători mai departe, decât pe jos.

Nedormit, el totuşi porni fără şovăiri, pe drumul bine cunoscut, spre Nistru.

In tren nu se vorbea decât despre arestări în massă care prin anvergura lor impresionau toată lumea.

www.digibuc.ro

Kiew, Harcov, Ecaterinoslav, Poltava, Nicolaev, Sebastopol, Simferopol...

Călătorii din toate centrele mari ale regiunii aduceau aceleaşi veşti comunicându-le vecinilor în şoapte speriate.

Vania abia acum îşi dădu seama de întinderea dezastrului.

— „Incotro, flăcăule?", — se trezi el deodată la realitate. Inaintea lui se opri, într'un şaraban bine închegat, un „hahol" (ţăran ucrainean) parcă ţâşnit din ilustraţiunile nuvelelor lui Gogol: „Incotro?"

— „Spre Camenca, moşule", — îi răspunse Vania.

— „Sai încoace! Te duc o bucată bună!"

* * *

Şi aşa, mergând, când pe jos, când în căruţă, când în carul cu boi, Vania a ajuns spre noapte târziu, la Camenca, colonia nemţească, de care erau legate atâtea amintiri ale copilăriei.

El se culcă într'un stog, la marginea satului, în apropiere de ţărmul Nistrului.

După atâtea nopţi sbuciumate, aici, în faţa panoramei familiare şi prieteneşti, văzută ca prin reţeaua argintie a lunii, el adormi îndată, ca o bucată de plumb ce cade spre fund.

* * *

www.digibuc.ro

Dè dimineaţă, trezit de soare, Vania se îndreptă spre podul Nistrului, hotărît de aici să mergă numai pe jos, ferindu-se cât se poate de întâlniri.

Pe pod nu se aflau decât vreo două care nemţeşti şi un grup de gospodari ai Camencei, care treceau spre Vârteja.

Podul luneca lin. Undele mărunte dispăreau sub el, şi se arătau de cealaltă parte, ducând cu sine frunze ofilite şi crengi uscate, care dispăreau în depărtare. Trecătorii tăceau.

Privirea lui Vania se îmbrumă şi el se văzu băieţel negricios, micuţ şi slab, pe pod, — pe podul acesta ? Sub un cer înnourat, între ţărmuri nevăzute, în aşteptare... Ce îl aşteaptă?...

* * *

Spre seară, la marginea pădurii, în clinul de lângă Cucernica, Vania hotărî să aştepte, din precauţiune, noaptea.

El se îndreptă printre tufele roşietice de corn, spre isvorul Tudosiei şi se culcă pe pajişte, lângă tufa neuitată, care parcă încă respira de clipele fericite de altă dată. Pe spate, el privea în azurul deschis al cerului care se nuanţa întâi de tonuri albicioase, apoi, după primele licăriri ale stelelor, se întuneca cu încetul tot mai mult dela opal până la albastrul catifelat al bolţii înstelate.

Vania se ridică în cot şi, printre crengi, la

www.digibuc.ro

Sud, din constelaţia Scorpionului, îi clipea farul roşu al Antaresului.

De sub tufa de corn a Ilenuţii se întreba el: Oare o vede?

* * *

Aproape de miezul nopţii, mama Irina sări din somn la loviturile discrete în fereastră.

— „Cine? Cine? Cine-i acolo?", — întrebă ea cam speriată.

— „Mamă Irina, eu sînt. Deschide!"

— „Cum? Tu? Dumnezeule Sfinte!", — se repezi ea cu spaimă spre uşă aşa cum era, numai în cămaşă.

Şi Vania, cu capul rezemat de sânul acesta cald, fu deodată cuprins de linişte nespusă.

— „Nu aprinde lumina, mamă Irina".

* * *

— „Fugar! Tu eşti fugar! De aceia umblau pe aici jandarii!... Ce-ai făcut? Ce-ai făcut?..."

* * *

— „Cum să ajung eu la curte, dragul mamii? Cum să dau peste conaşul Costea? Stăi să chem pe Ilenuţa. Ea stă cu bărbatu-său aici, în casa cea mică, în curtea lui Dumitru..."

* * *

www.digibuc.ro

— „Sărut mâna", — răsună adânc glasul Ilenuţii.

Vania aproape nu îndrăznea să-şi arunce privirea spre silueta sveltă, care abia se desprindea în lumina argintie din fereastră.

* * *

— „Nu ştiu ce o fi făcut el, Ilenuţo dragă. E fugar. Pe dânsul îl caută jandarii, malcă!"

— „Eu ştiu, mătuşico. Pentru noi, pentru dreptăţile noastre, pentru care îl blăstămase şi mama lui!" — spunea apăsat Ilenuţa, ca un ecou depărtat al vechilor suggestiuni: „Trimet acuş pe Vasile la curte. El va spune surorii sale, Mariţa, să-l vestească pe conaşul Costea", — şi dânsa eşi fără să se apropie de Vania.

* * *

Revenit dela curte, Costea, tremurând de indignare, zicea lui Vania:

— „Nu este nici o nădejde! Cu bigoţii, care au ajuns să-şi creadă făţărnicia, nu este nimic de făcut! Perorează despre păcatele răsvrătirii împotriva ţarului şi a lui Dumnezeu, despre ispăşirea vinovăţiei, despre pocăinţă şi purificare prin pedeapsă, — şi şueră", — lovi el cu pumnul în masă: „de ură otrăvită. Nu-ţi poate ierta vizita jandarmilor, care întrebau

www.digibuc.ro

despre tine. E încă în stare să te denunţe! Dar plec şi eu cu tine !..."

La cincisprezece ani, înalt, voinic, Costea promitea să fie icoana fidelă a tatălui lor, dar ochii lui albaştri nu aveau expresia blajină a lui Iorgu Răutu, — ei luceau de orgoliu şi de voinţă.

— „Nu! Eşti dator să rămâi!", — Vania îl opri punându-i mâna pe umăr şi privindu-l drept în ochi.

Fraţii se îmbrăţişară şi Costea se şterse în întuneric... pentru totdeauna!...

* * *

Se crăpa de ziuă, când din curtea lui Dumitru Moraru, ieşi un car cu fân, cu Vasile Cornea, bărbatul Ilenuţii, pe capră.

In deal, acesta se plecă spre sumanul lui, care acoperea o parte a fânului:

— „Conaşe Vania! Stai bine acolo? Am putea noi să aşezăm mai bine aici fânul. Pe întuneric nu ştiu dacă am făcut bine împletitura".

— „Lasă că e bine, Vasilică. Să ajungem mai repede spre Găinarii-Vechi."

Vasile, băiat scund, cu o expresie blândă a ochilor săi negri, îi purta mult de grijă lui Vania în această călătorie, nelipsită de primejdii pentru el însuşi.

www.digibuc.ro

— „Bărbatul Ilenuţii! Cel puţin nu-i va ieşi din voie", — se gândi Vania.

* * *

Soarele era sus deasupra orizontului, când se auziră clopoţei şi tropot de cai.

Peste puţine minute, carul fu ajuns de o trăsură.

— „Măi flăcăule!... A! Tu eşti Vasilică!", — recunoscu Vania vocea lui Costea Ursu care striga mai departe: „N'a trecut cumva pe aici, nu l-ai zărit pe conaşul Vania al vostru din Năpădeni? Cred că pe aici o fi apucat".

— „Nu l-am văzut, Doamne fereşte, cucoane Costea, pre legea mea!", — răspunse speriat Vasile.

Din fericire, se gândi Vania, Costea Ursu nu e psiholog. El auzi porunca sacadată:

— „Dă biciu, Nicolae! Hai! Paşol!"

Clopoţeii şi tropotul de cai treptat, se stinseră în depărtare.

* * *

Vania, pitit în ascunzătoarea lui, nu putea urmări goana trăsurii lui Costea Ursu.

Totuşi, el parcă o vedea cu ochii. Nu-l cunoştea pe Costea Ursu altfel decât în vecinică goană vijelioasă în trăsură.

O fire spontană şi violentă, moldovan mândru, care *nu vroia* sau nu putea să înve-

www.digibuc.ro

te ruseşte, Costea Ursu era stăpânit de pasiunea nebună pentru cai, sau, mai bine zis, pentru goana lor năprasnică la trăsura lui.

Pentru a-şi putea satisface această patimă, el luase în întreprindere poştele de cai din toată Basarabia. Şi la fiecare staţie ţinea câte patru armăsari „năsdrăvani" anume pentru serviciul trăsurii sale, veşnic sburând, sub pretextul „inspecţiunii", dela un capăt la cellalt al Basarabiei.

Vania, din copilărie, nu şi-l putea închipui altfel decât stând în picioare, în trăsura învăluită într'un nor de praf, cu un harapnic în mână, din care da mereu, în vizitiu sbierând:

— „Dă zor, bre! Mai iute, măi!", — iar acesta întinzându-şi şi el biciul spre „năsdrăvanii" săi, îi purta într'un adevărat vifor.

Totuşi, Vania îşi aducea aminte totdeauna cu oarecare simpatie de acest primitiv, pentru inima lui bună în fond, pentru francheţa şi curajul lui, ca şi pentru veşnica lui răsvrătire elementară împotriva tuturor ordinelor şi autorităţilor.

Şi atunci, Vania nici nu putea bănui motivele pentru care Costea Ursu se pusese în urmărirea lui.

---

www.digibuc.ro

CAP. LIX.

PESTE PRAG!....

Numai după trei zile, rupt de oboseală, Vania ajunse la Chişinău.

Dela Pereseceni, el a mers aproape tot timpul, prin codrii Orheiului, pe jos.

* * *

Moise Roitman nu recunoscu îndată în vagabondul sdrenţuit şi prăfuit, pe „asul" Vania Răutu de odinioară.

Dar el într'o clipă îşi dădu seama de situaţie, şi potrivi lucrurile astfel ca Vania să fie strecurat în camera lui nevăzut de servitori.

Prietenii aproape toată noaptea o petrecură în discuţiunea planurilor de evadare.

— „Aici este încă linişte, nu se simte încă nimic", declară Roitman : „Poate nu dau importanţă cercurilor noastre de auto-instrucţie. Cred că nu e primejdie decât pentru tine: ce să-şi bată ei capul cu noi ceştia, nişte mu-

www.digibuc.ro

coşi care nu ne-am mişcat din băltoaga Chişinăului! Dar tu, într'adevăr, trebuie să pleci în străinătate. Se pare că eşti acum singura nădejde a viitorului. Nu te îngriji de parale. Mâne, ai să te odihneşti aici, iar eu voi vorbi cu tata şi, punând sub presă şi pe liberalii noştri, vom avea mijloace destule".

* * *

A doua zi, Vania încuiat în camera lui Moise, — sub pretextul ca să nu-i fie deranjate hârtiile, aştepta rezultatele expediţiei acestuia.

Roitman îi adusese în cameră ceva merinde, şi-i recomandă cu străşnicie „să nu scoată nasul afară".

El se execută. Dar, aruncând în treacăt, pe fereastră, o privire în stradă, el deodată se opri rigid, ca trăsnit.

Pe trotuarul din faţă parcă trecuse purtătorul şepcii cafenii, cu cozorocul ei care îi umbrea toată faţa. Peste o clipă silueta aceasta, încrustată în memoria lui, dispăru după colţ.

* * *

Se înserase bine, când Moise Roitman intră vesel, în cameră, frecându-şi mulţumit mânile :

— „Minunat ! 1038 de ruble ! Cu vestitul tău

www.digibuc.ro

ceas cu repetiţie, e asigurată cheltuiala de drum şi primele săptămâni de viaţă de emigrant în Elveţia. Apoi, eşti băiat deştept, vei răsbate. Şi vom găsi noi cheie la lada de fier din Năpădeni, căci îl cunosc pe taică-tău, nu-l va răbda inima să te lase în mizerie, Hip, hip, hurra!", — nu-şi putu stăpâni mulţumirea, deobicei tăcutul şi gravul Moise Roitman: „Dar ce eşti parcă o curcă plouată? Nu te bucuri? Eu te invidiez!"

Vania îi povesti despre cozorocul cafeniu. Moise Roitman deveni grav:

— „Poate ţi s'a părut. In orice caz până mâne, n'ai încotro, trebuie să stai aici, apoi, vorba ţăranului rus: *două morţi nu se întâmplă, iar de una n'ai să scăpi!*"...

Prietenii culcaţi în acelaş pat, multă vreme îşi şopteau nădejdile şi îşi construiau planurile de reînviere a acţiunii revoluţionare.

Moise Roitman adormi cu braţul după gâtul lui Vania. Acesta însă, încă mult timp, nemişcat, cu ochii deschişi, fixa întunericul.

* * *

Deodată el tresări din somn şi se svârli din pat. Din stradă se auzeau paşi grei, într'o parte, într'alta, cuvinte de comandă, zângănit de pinteni, apoi lovituri puternice în uşă:

— „In numele Legii!"

www.digibuc.ro

Şi Moise Roitman se aşeză pe marginea patului ascultând.

O uşă deschisă, tropot pe scări, paşi grei, mai aproape, mai aproape, apoi uşa camerei se deschise cu violenţă, mai multe siluete enorme năvăliră în odaie, luminate numai de la spate de două lumânări.

Intr'o clipă Vania se văzu cu mânile încleştate de doi jandarmi, la dreapta şi la stânga.

Intre alţi doi stătea Moise Roitman.

Prin uşa deschisă se întrezări faţa palidă, dar liniştită a doctorului Roitman, care-şi aruncase numai un pardesiu asupra cămăşii de noapte.

* * *

Vania fu el însuşi mirat de sentimentul de uşurare de care era cuprins stând, până ce se făcea percheziţia, ca răstignit între cei doi jandarmi.

Operaţiile erau conduse de un căpitan de jandarmi, voluminos, cu părul castaniu şi ochii suri reci, înecaţi într'o faţă palidă şi bugedă.

Câteva momente el fixă în tăcere pe ambii „arestaţi", mângâindu-şi cu mâna-i albă şi mult îngrijită, barba artistic tăiată şi parfumată.

Apoi nu le mai dărui nici o privire, supraveghiând cercetările jandarmilor.

www.digibuc.ro

La uşă, rezimat de pervaz, stătea nemişcat şi mut, „reprezentantul legii" — un tânăr substitut de procuror negricios şi uscat, cu bărbuţă rară şi ochi tulburi.

Perchiziţia a ţinut toată noaptea.

Soarele era de mult ridicat când Vania şi Roitman, îmbrăcaţi pe repezeală, au fost duşi, fiecare în altă trăsură, între doi jandarmi înarmaţi până'n dinţi.

Nu li s'a dat voie nici măcar să-şi strângă mâna.

Ei nu puteau bănui că despărţirea e pe veci.

In drum Vania tăiă calea lui Avram talmudistul, dus, pe jos, între doi sergenţi de stradă, cu săbii scoase.

Privirile lor abia s'au putut încrucişa pentru o clipă...

....Inaintea lui Vania se înălţă faţada sumbră a „castelului".

Trăsura a fost oprită la intrarea învelită de taină.

Era aşteptat.

Poarta grea, ferecată, se deschise încet, scârţâind, ca o gură neagră fără fund, asupra unui abis glacial.

Vania păşi peste prag...

SFARŞITUL VOLUMULUI ★ ★

www.digibuc.ro

★ ★

CUPRINSUL

PARTEA I: ZORILE

Cap.		Pag.
I.	In nebuloasă	7
II.	Primele amintiri	16
III.	Tănăsică	20
IV.	Ilenuța	30
V.	Nunta la Corbeni	35
VI.	Prisaca	41
VII.	Preceptorul	46
VIII.	Bombardarea	53
IX.	Păstorul Faltin	60
X.	Leizăr „Arhitectul“	68

PARTEA II: ANII DE ȘCOALĂ

XI.	La Pastorat	73
XII.	Andriușa Matu	81
XIII.	Herman	85
XIV.	Prima vacanță	87
XV.	Cazul Mariei Vornicu	91
XVI.	Intre Părinți	96

www.digibuc.ro

Cap.		Pag.
XVII.	In „Gimnaziul Nobilimii“	99
XVIII.	Noui prietenii	106
XIX.	Tosia pedagogul	112
XX.	Familia Lungu	115
XXI.	„Cal Ideal“	118
XXII.	Moise Roitman	127
XXIII.	Cenzura	130
XXIV.	„Puşchin“	133
XXV.	Toporul	139
XXVI.	Inceput de emancipare	144
XXVII.	Romanul lui „Puşchin“	147
XXVIII.	Dispariţia lui Tosia	151
	PARTEA III: INIŢIAREA	
XXIX.	In „Broscărie“	161
XXX.	„Dracul Arab“	167
XXXI.	Pocăiţii şi Răsvrătiţii	172
XXXII.	Răsboiul şi mişcarea revoluţionară	176
XXXIII.	Seminariştii	182
XXXIV.	„Odessiţii“	188
XXXV.	„Zwei Seelen wohnen, Ach! in meiner Brust“	193
XXXVI.	„Tovarăşul Undina“	197
XXXVII.	Ceasul	202
XXXVIII.	Reminscenţe	205
XXXIX.	Pavluşa Braşevan	209
XL.	Calea Revoluţiei	212
XLI.	Iar Nataliţa	216
XLII.	Ruptura	220
XLIII.	Exodul	225
	PARTEA IV: LA PRAG	
XLIV.	„Talmudistul“	231
XLV.	„Comuna“	238
XLVI.	Pedagogie şi Revoluţie	245

www.digibuc.ro

Cap.		Pag.
XLVII.	1 Martie 1881	252
XLVIII.	Revelaţiunile Nataliţei	258
XLIX.	„Expediţia“	266
L.	„Pacea dela Năpădeni“	277
LI.	Vraja	281
LII.	Planuri	291
LIII.	Examenul de maturitate	296
LIV.	Spre vârfuri	300
LV.	Intelectuali şi muncitori	304
LVI.	Povestea Undinei	313
LVII.	Crahul	324
LVIII.	Odiseea	340
LIX.	Peste prag!....	352

www.digibuc.ro

www.digibuc.ro